

**IDENTYFIKACJA WYZWAŃ STOJĄCYCH PRZED SAMORZĄDAMI
I PRZEDSIĘBIORCAMI Z WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO
ZWIĄZANYCH Z UWARUNKOWANIAMI POLITYKI ROZWOJU
W OBSZARZE SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI
I POLITYKI KLIMATYCZNEJ DO ROKU 2050.**

Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy

Warszawa / Katowice, kwiecień 2025

Zamawiający:

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego

ul. Ligonia 46

40-037 Katowice



Województwo
Śląskie

Wykonawca:

Konsorcjum firm:

Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS - lider konsorcjum



oraz

Grupa Doradcza Sp. z o.o. - członek konsorcjum.



Autorzy raportu końcowego:

Edyta Makowska-Belta
Agnieszka Garbolińska
dr Krzysztof Księżopolski

Zespół realizujący projekt:

Anna Dyjas-Pokorska, Kierownik projektu, IBRiS
dr Krzysztof Księżopolski, Główny ekspert ds. sprawiedliwej transformacji
dr Grzegorz Maśloch, Ekspert ds. sprawiedliwej transformacji
Edyta Makowska-Belta, Koordynator merytoryczny, Ekspert ds. badań ilościowych i analiz desk research, IBRiS
Agnieszka Garbolińska, Ekspert ds. badań ilościowych i analiz z użyciem metod benchmarkingu, IBRiS
Krzysztof Otawa, Ekspert ds. badań ilościowych, Grupa Doradcza Sp. z o.o.
Michał Kowalczyk, Ekspert ds. badań ilościowych, IBRiS
Sylwia Pawłowska, Ekspert ds. badań ilościowych, IBRiS
Tomasz Czajkowski, Ekspert ds. badań jakościowych, IBRiS
Bożysława Jaworska-Posiła, Ekspert ds. badań jakościowych, IBRiS
Agnieszka Kilijanek-Cieślik, Ekspert ds. badań jakościowych, IBRiS
Joanna Abramowicz, Ekspert ds. badań jakościowych, IBRiS
Tomasz Leżański – Adwokat, Ekspert ds. analizy aktów prawnych
Michał Pankiewicz – Radca prawny, Ekspert ds. analizy aktów prawnych

Warszawa / Katowice, 8 kwietnia 2025

1	Spis treści	
1	Spis treści.....	4
2	Streszczenie najważniejszych wyników.....	8
3	Summary of key results	17
4	Wprowadzenie.....	25
5	Metodologia.....	33
5.1	Kontekst	33
5.2	Cele i zakres badania.....	33
5.3	Obszary i problemy badawcze	36
5.4	Etapy realizacji badania i źródła informacji wykorzystane w badaniu.....	42
5.4.1	Identyfikacja wyzwań związanych ze sprawiedliwą transformacją	43
5.4.2	Analiza ekspercka aktów prawnych regulujących sferę działalności samorządu regionalnego	43
5.4.3	Analiza ekspercka z elementami benchmarkingu	44
5.4.4	Analiza zidentyfikowanych wyzwań.....	44
5.4.5	Panel ekspertów w formie badania fokusowego (FGI)	45
5.4.6	Panel obywatelski (technika dodatkowa)	45
5.4.7	Badanie wśród jednostek samorządu terytorialnego.....	47
5.4.8	Badanie wśród przedsiębiorstw.....	48
6	Wyniki badania	52
6.1	Wyzwania sprawiedliwej transformacji	52
6.1.1	Zidentyfikowane wyzwania.....	52
6.1.2	Powiązanie wyzwań z aktorami procesów transformacji, kierunkami działań oraz czasem realizacji.....	57
6.1.3	Kluczowe wyzwania dla województwa śląskiego	70
6.1.4	Określenie istotności udziału województwa śląskiego w realizacji poszczególnych wyzwań	107

6.1.5	Sekcje PKD najbardziej obciążone kosztami w procesie transformacji	110
6.1.6	Ocena katalogu wyzwań oraz katalogu rozwiązań przez ekspertów i aktorów procesu transformacji.....	114
6.2	Samorząd regionalny wobec transformacji energetycznej	121
6.2.1	Rola samorządu regionalnego w procesie transformacji.....	122
6.2.2	Zdolność instytucjonalna Województwa Śląskiego w zakresie możliwych form wsparcia JST i przedsiębiorców	123
6.2.3	Ocena katalogu form wsparcia przedsiębiorstw i JST z woj. śląskiego	155
6.2.4	Gremia doradcze dla samorządu regionalnego.....	178
6.3	Świadomość wyzwań transformacji energetycznej i stopień przygotowania firm i JST	213
6.3.1	Przedsiębiorcy z sekcji PKD dotkniętych procesem transformacji	215
6.3.2	Samorządy lokalne: gminy i powiaty z woj. śląskiego	230
6.4	Komunikacja na temat transformacji energetycznej	241
7	Rekomendacje dla samorządu regionalnego	254
8	Aneks	268
8.1	Szczegółowa metodologia.....	268
8.2	Wykaz materiałów źródłowych	268
8.3	Źródła do analizy eksperckiej aktów prawnych	268
8.4	Wykaz zidentyfikowanych wyzwań wraz z dopasowaniem aktorów oraz okresów realizacji	268

STOSOWANE SKRÓTY:

CAPI – (*ang. Computer Assisted Personal Interview*) badanie ilościowe techniką wywiadu bezpośredniego z udziałem ankietera, z wykorzystaniem ankiety znajdującej się na urządzeniu mobilnym (laptop/tablet)

CATI – (*ang. Computer Assisted Telephone Interview*) badanie ilościowe techniką wywiadu telefonicznego z udziałem ankietera

CAWI – (*ang. Computer Assisted Web Interview*) badanie ilościowe techniką wywiadu internetowego

COP – Konferencje Państw Stron Ramowej Konwencji ds. Zmiany Klimatu

CROEF – Centralny Rejestr Oszczędności Energii Finalnej

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS+ – Europejski Fundusz Społeczny

EU ETS – system handlu uprawnieniami do emisji, który zobowiązuje firmy do posiadania pozwolenia na każdą tonę emitowanego CO₂. Obejmuje firmy z sektorów: elektroenergetyka i ciepłownictwo, energochłonne gałęzie przemysłu (np. przemysł rafineryjny, stalowy, cementowy, produkcja szkła i papieru), lotnictwo komercyjne (w ramach Europejskiego Obszaru Gospodarczego).

ESD, non-ETS – obejmuje sektory nieobjęte systemem EU ETS takie jak: budownictwo, transport drogowy i transport morski, rolnictwo, odpady, drobny przemysł

EU ETS2 – system handlu uprawnieniami do emisji, który będzie wprowadzony od 2027 r. i dotyczył będzie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych dla sektora budowlanego, transportu drogowego i dodatkowych sektorów (głównie małego przemysłu nieobjętego istniejącym dotychczas systemem ETS).

FESL 2021-2027 – Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027

FGI – (*ang. Focus Group Interview*) badanie fokusowe, grupa dyskusyjna

FST – Fundusz Sprawiedliwej Transformacji

GUS – Główny Urząd Statystyczny

IPCC – (*ang. Intergovernmental Panel on Climate Change*) Międzyrządowy Zespół ds. Zmiany Klimatu. Ciało naukowe utworzone w 1988 roku przez Światową Organizację Meteorologiczną (WMO) oraz Program Środowiskowy Organizacji Narodów Zjednoczonych (UNEP).

JST – jednostki samorządu terytorialnego (gminy oraz powiaty ziemskie)

KPO – Krajowy Plan Odbudowy

LULUCF – (*ang. Land use, land use change and forestry*) użytkowanie gruntów, zmiana użytkowania gruntów i leśnictwo

NGO – (*ang. non-governmental organizations*) organizacje pozarządowe

NUTS 3 – podregiony (grupujące powiaty)

OZE – Odnawialne Źródła Energii

PKD – Polska Klasyfikacja Działalności

POP – Program ochrony powietrza dla województwa śląskiego

RFNBO – (*ang. renewable fuels of non-biological origin*) paliwa odnawialne pochodzenia niebiologicznego np. wodór

RIT – Regionalne Inwestycje Terytorialne

RPT – Regionalny Plan Transportowy dla Województwa Śląskiego

ŚFR – Śląski Fundusz Rozwoju Sp. z o.o.

TEN-T – Transeuropejska sieć transportowa: sieć głównych połączeń transportowych w ramach Unii Europejskiej, obejmująca szlaki drogowe, kolejowe, lotnicze, morskie oraz rzeczne, a także platformy multimodalne i węzły miejskie

TPST – Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030

UE – Unia Europejska

ZIT – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

2 Streszczenie najważniejszych wyników

Konsorcjum firm Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o. zrealizowało wieloetapowe badanie społeczne na zlecenie Województwa Śląskiego pt. „Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050.”

Głównym celem badania była **identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z procesami transformacji i polityką klimatyczną Unii Europejskiej do roku 2050**. Ponadto badanie pozwoliło na określenie stopnia świadomości przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego i przedsiębiorstw względem wyzwań związanych z transformacją regionu i polityką klimatyczną UE oraz ich stopień przygotowania na procesy transformacyjne. W badaniu określono również możliwe formy wsparcia samorządów lokalnych i przedsiębiorców przez samorząd regionalny w tym procesie. Dokonano także analizy systemu organizacji ciał i zespołów doradczych w samorządzie województwa śląskiego pod kątem ich roli w systemie zarządzania rozwojem województwa.

I. Wyzwania sprawiedliwej transformacji

W ramach badania zidentyfikowano wyzwania związane ze sprawiedliwą transformacją i polityką klimatyczną w województwie śląskim, zawarte w dokumentach szczebla krajowego oraz międzynarodowego określających wyzwania związane z transformacją regionu i polityką klimatyczną UE w perspektywie do roku 2050 przyjętych oraz projektowanych na dzień podpisania umowy realizacji niniejszego projektu tj. 23.07.2024 r.

Zidentyfikowane wyzwania zostały pogrupowane w następujące obszary:

1. **Wyzwania horyzontalne** – są to główne wyzwania, które wyznaczają kierunki polityki unijnej, a także krajowej. Należą do nich wyzwania związane z osiągnięciem przez Unię Europejską neutralności klimatycznej do 2050 r., czy

redukcja emisji gazów cieplarnianych, w tym w sektorach objętych systemem EU ETS, non-ETS, czy EU ETS2 do 2030 r.

2. **Polityka przemysłowa oparta na gospodarce o obiegu zamkniętym** – w obszarze tym oprócz wyzwań horyzontalnych dotyczących redukcji emisji gazów cieplarnianych, zidentyfikowano wyzwania dotyczące dekarbonizacji gospodarki tj. transformacji sektora górnictwa, odejścia od węgla w wytwarzaniu energii elektrycznej, a także wsparcia dekarbonizacji przemysłu przez rozwój gospodarki wodorowej. Istotną grupę wyzwań stanowią również te, które dotyczą gospodarowania odpadami i wdrażania rozwiązań z zakresu gospodarki odpadami o obiegu zamkniętym.
3. **Zrównoważony transport** – transport to sektor o największej emisji dwutlenku węgla w UE. Ponadto wymaga szczególnie wzmożonych działań, żeby osiągnąć ambitne cele klimatyczne do 2050 r. Wyzwania w tym obszarze dotyczą redukcji emisji gazów cieplarnianych, w tym poprzez zwiększanie udziału OZE, biopaliw, biogazu i RFNB w transporcie, zwiększanie liczby bezemisyjnych pojazdów, ograniczenie emisyjności samochodów, rozwój multimodalnej transeuropejskiej sieć transportowej (TEN-T), rozwój infrastruktury dla pojazdów elektrycznych, czy wykorzystanie wodoru jako paliwa alternatywnego w transporcie.
4. **Eliminowanie zanieczyszczeń** – obszar ten uwzględnia wyzwania związane z redukcją zanieczyszczeń powietrza, wody i gleb. Wiążą się one również m.in. z wyzwaniami dotyczącymi ograniczania emisji gazów cieplarnianych z przemysłu i transportu, odejścia od węgla w przemyśle i energetyce, jak również ogrzewaniu gospodarstw domowych na rzecz OZE i niskoemisyjnych źródeł (pompy ciepła, ogrzewanie elektryczne). W przypadku zanieczyszczeń wód wyzwania dotyczą ograniczenia plastikowych odpadów w morzach i środowisku, wdrażanie planów gospodarowania wodami i ściekami.
5. **Ochrona klimatu** – wyzwania dotyczące ochrony klimatu dotyczą zmniejszenia presji energetyki, transportu, budownictwa i rolnictwa na środowisko, ale również adaptacji do zmian klimatu, odpowiedniego gospodarowania glebą, drzewami, roślinami, biomasą i drewnem, tak żeby wspierać pochłanianie CO₂ z atmosfery.

6. **Różnorodność biologiczna** – obejmuje wyzwania dotyczące odbudowy zasobów przyrodniczych, poszerzania sieci obszarów chronionych, zalesiania, odbudowy ekosystemów słodkowodnych, czy zazieleniania obszarów miejskich.
7. **Zrównoważone rolnictwo i system żywnościowy** – w obszarze tym istotnym wyzwaniem jest przede wszystkim redukcja emisji gazów cieplarnianych. Ponadto obejmuje wyzwania dotyczące zwiększania udziału rolnictwa ekologicznego, ograniczeń w zakresie stosowania pestycydów chemicznych i nawozów, czy sprzedaży środków przeciwdrobnoustrojowych dla zwierząt.
8. **Czysta, tania i bezpieczna energia** – obszar obejmuje wyzwania dotyczące redukcji emisji gazów cieplarnianych z tego sektora gospodarki, czyli odejścia od stosowania węgla kamiennego na rzecz ciepła systemowego i nisko- lub zeroemisyjnych źródeł energii (rozwój OZE, wzrost mocy energetyki wiatrowej na morzu, gospodarka wodorowa). Kolejne grupy wyzwań w ramach obszaru dotyczą efektywności energetycznej tj. zmniejszania zużycia energii oraz bezpieczeństwa dostaw energii tj. zapewnienia suwerenności energetycznej, dywersyfikacji dostaw surowców do produkcji energii, ale również dywersyfikacji sposobów wytwarzania energii, w tym rozwój energetyki jądrowej, energetyki rozproszonej, czy klastrów energii i spółdzielni energetycznych. Bezpieczeństwo energetyczne wiąże się także z wyzwaniami dotyczącymi zwiększania dostępności i przepustowości połączeń elektroenergetycznych zarówno transgranicznych w ramach unijnego rynku energii, jak również sieci w ramach systemu krajowego.
9. **Efektywny energetycznie sektor budowlany** - podobnie jak w innych sektorach gospodarki, nadrzędnym wyzwaniem w tym obszarze jest redukcja emisji gazów cieplarnianych. W tym celu istotne jest zapewnienie efektywności energetycznej budynków, wznoszenie nowych budynków bezemisyjnych (od 1 stycznia 2030 r. wszystkie nowe budynki w Polsce mają być bezemisyjne) oraz termomodernizacja istniejących budynków.
10. **Transformacja społeczna** – obejmuje wyzwania dotyczące transformacji regionów powęglowych, w tym związane z redukcją miejsc pracy; wykorzystania możliwości nowych gałęzi gospodarki czy redukcji zjawiska ubóstwa energetycznego.

11. Stabilny system zarządzania regionalnego – zidentyfikowane wyzwania dotyczą m.in. wzmocnienia publicznego systemu gromadzenia danych, potencjału eksperckiego instytucji publicznych, zrzeszania się i współpracy jednostek samorządu terytorialnego, a także wzmocnienia lokalnego kapitału społecznego oraz więzi społecznych.

Zidentyfikowane wyzwania powiązane z aktorami procesów transformacji tj. samorządami i przedsiębiorcami (z uwzględnieniem sekcji PKD), jak również kierunkami działań i okresem realizacji.

Określono również **kluczowe wyzwania, w tym z punktu widzenia procesu transformacji, których osiągnięcie wymaga zintensyfikowania działań w województwie śląskim**. Kluczowe wyzwania dla województwa śląskiego zostały wybrane na podstawie analizy eksperckiej. Analiza ta została oparta na założeniach dotyczących sprawiedliwej transformacji przedstawionych w „Terytorialnym Planie Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030”, z uwzględnieniem zagadnień gospodarczych, społecznych i środowiskowych charakterystycznych dla województwa śląskiego. A następnie zweryfikowane przez regionalnych ekspertów podczas wywiadu fokusowego (FGI).

Ze względu na charakter województwa, którego gospodarka oparta jest w dużej mierze na paliwach kopalnych oraz na gałęziach przemysłu, które cechują się wysoką emisją gazów cieplarnianych, **jednym z kluczowych obszarów wyzwań jest obniżenie emisyjności energochłonnego przemysłu (do 2030 r.)**.

Drugim istotnym wyzwaniem dla regionu jest **dekarbonizacja gospodarki** tj. likwidacja sektora wydobywczego węgla kamiennego, przy równoległym przebiegającym procesie likwidacji istniejących elektrowni węglowych. Proces ten wpisuje się również w dążenie do osiągnięcia celów związanych z ograniczeniem emisji gazów cieplarnianych i dążeniem do osiągnięcia neutralności klimatycznej UE (cel określony do realizacji do 2050 r.).

Ważnym obszarem wyzwań dla województwa śląskiego jest również **gospodarowanie odpadami, czyli transformacja w kierunku gospodarki obiegu zamkniętego**. Województwo śląskie jest obszarem silnie zurbanizowanym, o wysokim stopniu uprzemysłowienia, charakteryzującym się dużą ilością wytwarzanych i nagromadzonych odpadów, co w istotnym stopniu ma negatywny wpływ na jakość wód, gleb oraz powietrza atmosferycznego, co z kolei skutkuje pogarszającą się jakością życia mieszkańców regionu.

Nie można także pominąć **wyzwań związanych z transformacją obszaru transportu**, który również stanowi kluczowy element gospodarki regionu (zarówno w przewozie ładunków, jak i w ramach sieci transportowej w tak zurbanizowanym obszarze terytorialnym, jakim jest województwo śląskie).

Powyżej wymienione obszary wyzwań ściśle wiążą się z **wyzwaniami z obszaru poprawy jakości powietrza i redukcji zanieczyszczeń** (pochodzących z przemysłu, transportu, ale również gospodarstw domowych). W tym kontekście również istotne są **wyzwania związane z rozwojem odnawialnych źródeł energii, efektywności energetycznej, czy efektywnego energetycznie budownictwa**. Co ma prowadzić do realizacji celów horyzontalnych związanych z redukcją zanieczyszczeń, gazów cieplarnianych i dążeniem do neutralności klimatycznej.

Kolejne obszary wyzwań istotne dla województwa śląskiego obejmują **zwiększenie różnorodności biologicznej oraz poprawę jakości wód**. Województwo śląskie dużą część wody pitnej czerpie ze źródeł powierzchniowych, dlatego wody są kluczowe nie tylko ze względów turystycznych i związanych z ochroną przyrody.

W przypadku wyzwań dotyczących **społecznej transformacji**, w województwie śląskim działania związane z transformacją przełożą się przede wszystkim na sytuację na rynku pracy. Likwidacja kopalń czy elektrowni węglowych, nie tylko dotknie osoby zatrudnione w likwidowanych zakładach, ale również w firmach okołogórniczych. Istotne jest, by zapewnić osłony socjalne dla pracowników i stworzyć nowe specjalizacje regionu oraz trwałe miejsca pracy.

Katalog wyzwań oraz kierunków działań, zaproponowany w wyniku realizowanych badań, został pozytywnie oceniony przez ekspertów uczestniczących w badaniu fokusowym (FGI). Eksperti zgodzili się, że każdy z wymienionych obszarów / celów transformacji jest właściwy i powinien być wspierany.

Jako jeden z najważniejszych obszarów dla województwa uznano również dekarbonizację oraz redukcję emisyjności przemysłu. Zdaniem ekspertów powinny zostać rozbudowane cele związane z transformacją społeczną, takie jak wzmocnienie roli działań edukacyjnych i informacyjnych, tak, aby zaangażować lokalną społeczność i lokalny biznes w działania na rzecz transformacji.

Za sekcje PKD szczególnie obciążone kosztami transformacji w województwie śląskim uznano:

- Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe
- Sekcja D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych + Sekcja E – dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa
- Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne + Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna.

II. Samorząd regionalny wobec transformacji energetycznej

Wyniki badania wskazują, że samorzady powinny odgrywać centralną rolę w zarządzaniu transformacją energetyczną, integrując działania strategiczne, finansowe i edukacyjne, a jednocześnie budując efektywne partnerstwa na różnych poziomach administracji.

W tym kontekście zaproponowano w badaniu katalog form wsparcia samorządu regionalnego dla samorządów lokalnych oraz przedsiębiorstw. Został on oceniony pozytywnie przez ekspertów. W przypadku jednostek samorządu terytorialnego jako

szczególnie ważne uznano takie obszary wsparcia jak pozyskiwanie finansowania, a także wsparcie doradcze i merytoryczne. W przypadku przedsiębiorstw uznano za jedną z priorytetowych form wsparcia - informowanie, promocję, a także doradztwo i koordynację programów pomocowych.

Dla samorządu regionalnego, który zarządza rozwojem regionu, ważną funkcję wspierającą pełnią rady i zespoły doradcze. Badanie potwierdza, że zaangażowanie ciał doradczych pozwala na szersze spojrzenie na kwestie strategicznego zarządzania regionem, może rodzić nowe opinie i pomysły, a co za tym idzie – przyczyniać się do podniesienia jakości prowadzonej przez województwo polityki regionalnej.

III. Przedsiębiorstwa i JST jako aktorzy transformacji

Na podstawie wyników zrealizowanych badań można wnioskować, że firmy traktują transformację zadaniowo – jako realizację konkretnych działań wspieranych funduszami zewnętrznymi, a nie jako długofalowy proces zmieniający otoczenie oraz wewnętrzne procesy i produkty. Wiedza przedsiębiorców na temat transformacji, czerpana głównie z mediów krajowych, sprzyja podejściu emocjonalnemu, a nie pragmatycznemu i często jest fragmentaryczna.

Firmom brakuje pogłębionych strategii lub wizji rozwoju uwzględniających proces transformacji energetycznej. Z drugiej strony aż 73% uważa transformację za potrzebną, a 72% badanych firm nie postrzega transformacji jako zagrożenia dla swojej firmy.

Wyniki badania wskazują, że problemem jest nie tylko niski poziom wiedzy o transformacji energetycznej, ale także błędne postrzeganie jej celów oraz traktowanie jako jednorazowych działań finansowanych ze środków publicznych. Przedsiębiorcy są świadomi nadchodzących zmian, jednak nie potrafią jednoznacznie określić ani zaakceptować ich kierunków i istoty. Widać tu różnicę w podejściu w zależności od skali działalności – większe przedsiębiorstwa (o rocznych przychodach powyżej 50 mln zł) radzą sobie z tym wyzwaniem znacznie lepiej.

JST postrzegają transformację głównie przez pryzmat rozwoju odnawialnych źródeł energii (41%), przeciwdziałania zmianom klimatycznym (32%) oraz ochrony

środowiska (29%). W znacznie mniejszym stopniu zwracają uwagę na aspekty społeczne, takie jak przekwalifikowanie pracowników sektora górniczego czy poprawa jakości życia mieszkańców. Poziom poinformowania JST na temat planów transformacyjnych jest zróżnicowany – 39% deklaruje dobrą lub bardzo dobrą wiedzę, natomiast połowa ocenia ją jako średnią lub słabą.

Przedstawione dane wskazują, że w wielu przypadkach przedsiębiorcy i JST mogą mieć trudności w nawiązaniu dialogu i wspólnym rozwiązywaniu problemów. Wynika to z:

- różnic w poziomie wiedzy,
- postrzegania transformacji głównie przez pryzmat aspektów technicznych, a nie społecznych,
- traktowania JST i szerzej władz publicznych przez przedsiębiorców jako dystrybutorów środków wsparcia, a nie jako partnerów w procesie.

IV. Komunikacja na temat procesu transformacji energetycznej

Wszystkie etapy badania wskazują na ogromne deficyty w zakresie komunikacji transformacji energetycznej w regionie. Aktualnie głównym źródłem informacji na temat transformacji energetycznej województwa śląskiego dla przedsiębiorców są media ogólnopolskie. Tylko 40% jednostek samorządowych deklaruje, że informuje przedsiębiorców ze swojego terenu o przebiegu procesu transformacji energetycznej.

Powodem niewystarczających działań informacyjnych ze strony samorządów lokalnych może być brak wiedzy na temat transformacji energetycznej wewnątrz samych JST. Należy mieć jednak na uwadze, że nie wszystkie samorządy lokalne województwa śląskiego są objęte wsparciem w ramach Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji, co przekłada się na ograniczone lub brak możliwości prowadzenia działań i wsparcia na tych terenach (TPST nie obejmuje JST z podregionu częstochowskiego).

Najważniejszym źródłem informacji na temat transformacji energetycznej województwa śląskiego dla jednostek samorządu terytorialnego jest Urząd

Marszałkowski Województwa Śląskiego. Jednak oceny komunikacji władz regionalnych z jednostkami samorządu terytorialnego w zakresie transformacji energetycznej są podzielone.

Przedsiębiorcy i pracownicy zebrani podczas panelu obywatelskiego wskazali na ogromny deficyt informacji o transformacji. Mieszkańcy województwa deklarują, że chcą znać szczegóły dotyczące przyszłości regionu, ale jednocześnie mają poczucie braku dostępu do rzetelnych informacji.

3 Summary of key results

The consortium of IBRiS Institute for Market and Social Research Foundation and Grupa Doradcza Sp. z o.o. has carried out a multistage social research for the Silesian Voivodeship titled “Identifying challenges faced by local governments and enterprises operating in the Silesian Voivodeship related to the development policy conditions in the fair transition and climate policy up to 2050.”

The primary objective of the study was to **identify challenges faced by local governments and entrepreneurs operating in the Silesian Voivodeship related to the transition processes and EU climate policy up to 2050**. The research also gave grounds to assess awareness of representatives of the local government units and businesses regarding challenges associated with the region's transformation and the EU climate policy as well as their preparation for the transition processes. The study also identified possible forms of supporting the process for the local government and entrepreneurs offered by the regional governments. Additionally, the research analysed the organisation system of advisory bodies and teams in the local government of Silesian Voivodeship in terms of their role in the voivodeship development management.

I. Fair transition challenges

In the course of the study, challenges related to the fair transition and climate policy in the Silesian Voivodeship were identified, as outlined in national and international documents that define the challenges associated with the region's transformation and EU climate policy up to 2050, adopted and designed as of the date of signing the agreement for the implementation of this project, namely 23.07.2024.

The identified challenges have been grouped in the following areas:

1. **Horizontal challenges** – concerning more than one area form the most important group of challenges. These are primarily challenges defining the directions of the EU and domestic policies. They cover challenges related to reaching climate neutrality by EU by 2050, namely reducing greenhouse gas

emissions, including sectors covered by EU ETS, non-ETS, or EU ETS2 systems by 2030.

2. **Industrial policy based on the circular economy** – in the area of industrial policy based on a circular economy, in addition to horizontal challenges related to the reduction of greenhouse gas emissions, challenges have been identified regarding the decarbonization of the economy, such as the transformation of the mining sector, the phasing out of coal in electricity generation, and supporting industrial decarbonization through the development of the hydrogen economy. In this area, a significant group of challenges also includes those related to waste management and the implementation of circular waste management solutions.
3. **Sustainable transport** – transport is the sector with the highest carbon dioxide emission in the EU. It also requires most intensive action to achieve the ambitious climate goals by 2050. The challenges in this area pertain to the reduction of greenhouse gas emissions, among others through increasing the share of renewable energy sources (RES), biofuels, biogas, and renewable fuels of non-biological origin (RFNBO) in transport, increasing the number of zero-emission vehicles, reducing vehicle emissions, developing the multimodal Trans-European Transport Network (TEN-T), expanding infrastructure for electric vehicles, and utilizing hydrogen as an alternative fuel in transport.
4. **Eliminating pollution** – the area of pollution elimination covers challenges related to the reduction of air, water, and soil pollution. They are among others related to challenges pertaining to lower greenhouse gas emissions generated by industry and energy sector, as well as shifting household heating to renewable energy sources (RES) and low emission sources (heat pumps, electric heating). The challenges related to water pollution involve reducing plastic waste in seas and environment, implementing water and sewage management plans.
5. **Climate protection, including adapting to climate changes** – the challenges related to climate protection involve lessening the pressure of energy, transportation, construction, and agriculture sectors on the environment as well as adapting to climate changes, proper management of soil, trees, plants, biomass, and wood to promote CO₂ absorption from the atmosphere.

6. **Biodiversity** – challenges in the area of biodiversity are related namely to restoring natural resources, expanding protected areas, reforestation, restoration of freshwater ecosystems, or city greening.
7. **Sustainable agriculture and food system** – the main challenge in this area is reduction of greenhouse gas emission. Other challenges include increasing contribution of ecological farming, limiting use of chemical pesticides and fertilizers, sale of antimicrobials for animals.
8. **Clean, cheap, and safe energy** – it involves challenges of reducing greenhouse gas emissions in this economy sector, i.e. phasing out of using coal to the systemic heating and low- or zero-emission energy sources (RES development, increasing power of wind energy in the sea, hydrogen economy). Subsequent challenge groups pertain to energy effectiveness, namely reducing use of energy and safety of energy supply, i.e. ensuring energy sovereignty, diversifying the supply of raw materials for energy production, as well as diversifying energy generation methods, including the development of nuclear energy, distributed energy, and energy clusters and cooperatives. Energy security is also linked to challenges related to increasing the availability and capacity of electricity interconnections, both cross-border within the EU energy market and within the national grid system.
9. **Energy efficient construction section** – the primary challenge in this area, like in the other economy sectors, is reducing greenhouse gas emissions. To this end, it is crucial to ensure the energy efficiency of buildings, the construction of new zero-emission buildings (from January 1, 2030, all new buildings in Poland are to be zero-emission), and the thermal modernization of existing buildings.
10. **Social transformation** – the area covers challenges such as transforming post mining regions, including those related to job reductions, utilizing opportunities of the new economy sectors or reducing the energy poverty phenomenon.
11. **Established regional management system** – challenges in this area includes, among other things, strengthening the public data collection system, the expert capacity of public institutions, the association and cooperation of local government units, as well as enhancing local social capital and social bonds.

The identified challenges were linked to the transition process actors, i.e. local governments, and entrepreneurs (including the PKD Polish Classification of Activity section), as well as operation directions and implementation period.

Key challenges were also defined in terms of the transition process – achieving them requires more intensive action in the Silesian Voivodeship. Key challenges for the Silesian Voivodeship were selected in the course of expert analysis. The analysis was based on the just transition guidelines presented in “The 2030 Territorial Just Transition Plan for the Silesian Voivodeship”, including economic, social, and environmental issues of the Silesian Voivodeship. Afterwards, they were verified by regional experts during focus group interview (FGI).

Considering the profile of the voivodeship with the economy highly dependent on fossil fuels and industries with high greenhouse gas emissions, **one of the key challenge areas is reducing emissions from the energy-intensive industry** (by 2030).

Another vital challenge for the region is **economy decarbonization**, i.e. phasing out of the hard coal mining sector, alongside the concurrent decommissioning of existing coal-fired power plants. This process aligns with the objectives of reducing greenhouse gas emissions and striving to achieve the EU's climate neutrality goals (target set for 2050).

An important challenge area for the Silesian Voivodeship is also **waste management, namely transition towards circular economy**. The Silesian Voivodeship is a highly urbanized and industrialized area, with a high waste production and collection, which has a significant negative impact upon quality of water, soil and air, resulting in deteriorating quality of living for the region's population.

There are also **the challenges of transforming the area of transportation**, which is another key component of the region's economy (both in the cargo shipment and as part of the transportation network in such an urbanized territorial area as the Silesian Voivodeship).

The above-mentioned challenge areas are closely linked to **the challenges from the area of improving air quality and reducing pollution** (generated by industry, transportation as well as households). In this context, other important challenges are those **related to development of renewable energy sources, energy efficiency, or energy efficient construction**. This should lead to meeting the horizontal goals related to reduction of pollution, greenhouse gas emissions and striving for climate neutrality.

Other important challenge areas for the Silesian Voivodeship include **increasing biodiversity and improving water quality**. Majority of water in the Silesian Voivodeship is sourced from surface waters, thus, water is vital not only for tourist and environmental purposes.

When it comes to the challenges of **social transformation**, the transition related activities in the Silesian Voivodeship will primarily impact the labour market. The closure of coal mines and coal-fired power plants will not only affect employees in the closed facilities but also those in ancillary mining companies. It is crucial to provide social protection for workers and to create new regional specializations and sustainable jobs.

The catalogue of challenges and directions presented as an outcome of the research was favourably rated by experts participating in the focus group interview (FGI). The experts agreed that each of the above-named transition areas and goal is right and should be promoted.

Decarbonization and reduction of industrial emissions were also defined as one of the key areas for the voivodeship. The experts believe the social transformation goals such as increasing the role of education and awareness-raising activities to involve the local community and local business in transformation efforts.

The following PKD Polish Classification of Activity sections were found to bear the highest cost of transition in the Silesian Voivodeship:

- Section B – Mining and quarrying
- Section C – Industrial processing
- Section D – generation and supply of electricity, gas, steam, hot water and air for air conditioning systems + Section E – water supply; sewage and waste management as well as remediation activities
- Section H – Transport and storage management
- Section O – Public administration and national defence; compulsory social security activities + Section Q – Healthcare and social welfare.

II. Regional government facing the energy transition

The research findings imply that local governments should play the pivotal role in the energy transformation management, by integrating strategic, financial, and educational actions, and establishing effective partnerships at different administration levels.

In this context a catalogue of support forms was proposed for the regional governments and enterprises. It generated a favourable response of the experts. The areas of support deemed particularly important for local government units include securing financing, as well as advisory and substantive support. For enterprises, one of the priority forms of support is information dissemination, promotion, as well as advisory services and coordination of aid programs.

Advisory councils and teams play an important supporting role for regional governments managing regional development. The research confirms that the involvement of advisory bodies allows for a broader perspective on strategic regional management issues, it can generate new opinions and ideas and thus contribute to improving the quality of regional policy conducted by the voivodeship.

III. Enterprises and local government units as the transformation actors

The research findings give grounds for conclusion that enterprises manifest a task-oriented attitude towards the transformation – they see it as implementing particular actions supported with external funding rather than a long-term process altering the environment, external processes, and products. Entrepreneurs' knowledge about the transition, mostly sourced from national media, fosters an emotional rather than pragmatic approach, and tends to be fragmented.

Enterprises lack in-depth strategies or development visions including the energy transformation process. On the other hand, though, as many as 73% believe the transformation is necessary and 72% of the examined enterprises do not view the transformation as a threat to their business.

The research findings signify that limited knowledge about energy transition is not the only problem. What is more, its goals are misperceived and the treated as one-off actions funded by public resources. Entrepreneurs are aware of the upcoming changes, but they are unable to univocally define or accept their direction or essence. There is a clear difference in attitude determined by the business scale – bigger enterprises (with annual revenues exceeding PLN 50 million) cope much better with the challenge.

Local government units view the transformation mostly in the context of renewable energy sources (41%), preventing climate changes (32%) and environment protection (29%). They pay far less attention to social aspects such as retraining mining sector workers or improving the quality of life of residents. Local government units' knowledge about transformation plans varies – 39% manifest good and very good knowledge, while half would rate it as average or limited.

The presented data imply that both entrepreneurs and local government units may frequently face difficulties to start a dialogue and solve problems together. This is a result of:

- different knowledge,
- viewing the transformation mainly in the context of its technical and not social aspects,

- entrepreneurs treating local government units and authorities as distributing means of support rather than as partners in the process.

IV. Communication about the energy transition process

All the research stages reveal major shortage in the communication concerning energy transformation in the region. Currently, the main source of information about the energy transition in the Silesian Voivodeship for entrepreneurs is national media. Only 40% of local government units declare that they inform entrepreneurs in their area about the progress of the energy transition process.

The insufficient information action of the local government may be due to lack of knowledge about the energy transition in the local government units. However, one should note that not all local governments in the Silesian Voivodeship are covered by the Territorial Just Transition Plan, which results in limited or no potential for activities and support in these areas (TJTP does not cover local government units from the Częstochowa subregion).

The key information source about energy transition in the Silesian Voivodeship for local government units is Marshal's Office of the Silesian Voivodeship. However, communication of regional authorities with local government units regarding energy transition generates mixed response.

Entrepreneurs and employees gathered during the citizens' panel pointed to a significant information shortage regarding the transition. Residents of the voivodeship claimed that they want to know the details about the future of the region.

4 Wprowadzenie

Niniejszy dokument stanowi raport końcowy, podsumowujący wnioski z badania pt. „Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050.” zrealizowanego na zlecenie Województwa Śląskiego (Zamawiający).

Dokument został przygotowany przez konsorcjum firm Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS - lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o. - członek konsorcjum (Wykonawca).

Transformacja energetyczna to proces zmiany systemu energetycznego w kierunku bardziej zrównoważonych, efektywnych i ekologicznych źródeł energii. Jak każdy proces społeczny generuje on szanse i zagrożenia. Głównym celem tego procesu jest ograniczenie emisji gazów cieplarnianych, ochrona środowiska naturalnego oraz zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego. Źródłem tego procesu są prace badawcze prowadzone przez Międzyrządowy Zespół ds. Zmiany Klimatu (IPCC) nieprzerwanie od 1988 roku. W ich wyniku stwierdzono, iż zmiana klimatu ma charakter antropogeniczny, czyli wynika z działalności człowieka. W celu powstrzymania zmiany klimatu podjęto działania na poziomie globalnym, regionalnym, krajowym i lokalnym z różną intensywnością na przestrzeni lat. W obszarze zarządzania zagadnieniem powstrzymania zmiany klimatu na poziomie globalnym zasadniczą rolę odgrywa *Ramowa Konwencja ds. Zmiany Klimatu* oraz realizowane co roku Konferencje Państw Stron Konwencji (COP). Z kolei na poziomie regionalnym kluczowe znaczenie ma polityka Unii Europejskiej, z której następnie wynikają cele krajowe redukcji emisji CO₂. Dokumenty międzynarodowe i krajowe wskazują na cele i obszary realizacji transformacji energetycznej, do których należą:

1. **Przejęcie na odnawialne źródła energii (OZE)** poprzez zastąpienie paliw kopalnych (węgiel, ropa, gaz) źródłami energii odnawialnej, takimi jak energia słoneczna, wiatrowa, wodna czy geotermalna, zastosowanie wodoru jako nośnika energii;

2. **Poprawa efektywności energetycznej** poprzez optymalizację zużycia energii poprzez bardziej efektywne technologie, np. modernizacja budynków, wprowadzenie energooszczędnych urządzeń i systemów;
3. **Dekarbonizacja**, czyli redukcja emisji dwutlenku węgla, głównie poprzez ograniczenie spalania paliw kopalnych oraz rozwój technologii wychwytywania i składowania CO₂;
4. **Elektryfikacja**, czyli zwiększenie roli energii elektrycznej w różnych sektorach gospodarki, takich jak transport (np. pojazdy elektryczne) czy ogrzewanie (np. zastosowanie pompy ciepła jako źródła energii cieplnej);
5. **Integracja systemów energetycznych**, a więc rozwój inteligentnych sieci energetycznych (smart grids), magazynowanie energii oraz technologie pozwalające na lepszą integrację różnych źródeł energii.

W przypadku województwa śląskiego, tradycyjnie związanego z wydobywaniem węgla i produkcją z niego energii elektrycznej, skala wyzwania transformacyjnego jest nieporównywalnie wyższa niż w przypadku innych regionów w Polsce czy Unii Europejskiej. Transformacja tego regionu wykracza poza znaczenie regionalne i jej jakość będzie wpływać na rozwój gospodarczy całego kraju, co wynika z pozycji tego obszaru w gospodarce Polski. Demograficznie w województwie śląskim mieszka prawie 12% ogółu mieszkańców Polski - 4,3 mln osób. Województwo charakteryzuje się też najwyższym w Polsce udziałem mieszkańców w miastach - aż 75,8% , a także najwyższym poziomem gęstości zaludnienia - 350 osób na 1 km². Analizując strukturę pracujących w sektorze przedsiębiorstw wynika, iż 41,9% osób pracuje w przetwórstwie przemysłowym, 14,6% w handlu, naprawie samochodów, 7,3% w transporcie i gospodarce magazynowej, 6,5% w budownictwie, a 4,9% zajmuje się administrowaniem i działalnością wspierającą. Bezrobocie utrzymuje się na niezwykle niskim poziomie 62,4 tys. w 2023 roku, w porównaniu z 76,3 tys. w 2021 roku. W ujęciu procentowym to 3,6% dla całego województwa. Wyższy poziom bezrobocia był obserwowany w mieście Piekary Śląskie, powiecie Kłobuckim i mieście Bytom (7%-8,2%). Niski poziom bezrobocia utrzymuje się mimo ujemnej dynamiki produkcji węgla kamiennego (poziom produkcji węgla w 2023 roku stanowił 92,9% poziomu produkcji z 2022 roku). Produkcja sprzedana dla całego sektora górnictwa i wydobywania wyniosła w 2023 roku 37824 mln, czyli 83,5% tego co w 2022 roku. Województwo śląskie jest

drugim po województwie mazowieckim generatorem produkcji przemysłowej na poziomie 356919,5 mln zł¹ w 2023 roku. Wskaźnik rentowności obrotu netto w % wskazuje na niekorzystny spadek poziomu tego wskaźnika - z 4,9% w 2021 roku do 3,7% w 2023 roku. Przeciętne wynagrodzenie w województwie śląskim wynosi 7695,21 złotych, co jest czwartym wynikiem w Polsce i utrzymuje się powyżej średniej dla kraju wynoszącej 7444,39 złotych. Jednocześnie wskaźnik osób, którym przyznano świadczenia społeczne, jest w województwie śląskim najniższy w Polsce i wynosi 169,1 na 10 tys. mieszkańców (średnia dla Polski 235,7).

Specyfika, unikalność i znaczenie województwa śląskiego dla gospodarki Polski powoduje, iż proces transformacji energetycznej nabiera w tym regionie szczególnego znaczenia. Jednocześnie jest on monitorowany i wspierany przez władze krajowe w ramach *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030* i *Obszaru Strategicznej Interwencji Śląsk*. Ten istotny czynnik powoduje, iż postulaty zgłaszane na poziomie lokalnym mają większą szansę być uwzględnione na poziomie krajowym i europejskim.

Pod tym względem obecna sytuacja jest dość korzystna w kontekście zmian i korekt polityki klimatycznej oraz tempa transformacji energetycznej. Wynika to z kilku czynników. Po pierwsze, Polska obecnie sprawuje prezydencję (1.01.2025 do 30.06.2025) w Radzie Unii Europejskiej. Prezydencja opiera się na 7 priorytetach pod wspólnym hasłem „Bezpieczeństwo, Europo!”. W priorytecie „transformacja energetyczna”, polska prezydencja stawia akcent na pełne odejście od rosyjskich dostaw surowców energetycznych, a w innych priorytetach na bezpieczeństwo fizyczne i cybernetyczne, a także wskazuje wyzwania związane z cenami energii czy też ryzykiem uzależnienia się od importu technologii i surowców krytycznych. Po drugie, Raport Draghi'ego² wskazuje na ograniczone możliwości realizacji wszystkich celów UE i wskazuje konieczność zastanowienia się na priorytetami, w tym nad polityką klimatyczno-energetyczną. Po trzecie, 29 stycznia 2025 r. Komisja przedstawiła „Kompas konkurencyjności”³, w którym jako drugi wymóg wskazano „osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 roku przy jednoczesnym zapewnieniu

¹ Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.

² https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_en

³ <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/competitiveness-compass/>

atrakcyjności UE jako bazy produkcyjnej”. Oznacza to przyspieszenie przechodzenia na czystą energię i dążenie do zapewnienia przystępnych cenowo dostaw energii. Jednocześnie kompas wskazuje na konieczność rozwijania i wspierania rozwoju technologii, co w przypadku województwa śląskiego może mieć istotne znaczenie prorozwojowe. Po czwarte, Komisja Europejska przedstawiła (26.02.2025) plan działań na rzecz tańszej energii noszący nazwę *Pakt dla czystego przemysłu: wspólny plan działania na rzecz konkurencyjności i dekarbonizacji*⁴. Dokument ten przewiduje krótkoterminowe działania mające ułatwić państwom członkowskim szybkie obniżenie kosztów energii. Sumując dokonywane są korekty prowadzonej na poziomie europejskim i krajowym polityki klimatycznej. Nie są to zmiany o charakterze fundamentalnym, lecz wskazujące na obawę przed utratą konkurencyjności europejskiego przemysłu, a to dla województwa śląskiego, stojącego przemysłem, ma kapitalne znaczenie. Ważną cezurą czasową jest przygotowywana przez rząd nowa odsłona *Krajowego Planu w dziedzinie Energii i Klimatu do 2030*⁵, co najprawdopodobniej nastąpi pod koniec II kwartału 2025 roku.

Uwarunkowania europejskie i krajowe w zakresie polityki klimatycznej i energetycznej, a także wpływ działań podejmowanych przez administrację Donalda Trumpa na rynki energii i handel międzynarodowy, pozostają w dużym stopniu niewiadomą. Z tego powodu wnioski i rekomendacje z projektu należy odczytywać w bieżących uwarunkowaniach i obecnych regulacjach. W tym miejscu należy poczynić uwagę, iż analiza uwarunkowań zewnętrznych powinna skłaniać do bardzo elastycznego systemu zarządzania procesem transformacji energetycznej. Jednocześnie czynniki i założenia pozostają w tym procesie niezmiennie. Jednym z nich jest twierdzenie, iż proces transformacji energetycznej jest procesem nie tylko technologicznym, ale przede wszystkim procesem społecznym.

Kluczowym czynnikiem powodzenia procesu transformacji energetycznej jest partycypacja społeczna i budowa efektywnych narzędzi wsparcia. W związku z tym przeprowadzono badanie społeczne *„Identyfikacja wyzwań stojących przed*

4 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_25_550 (dostęp: 28.02.2025)

5 Patrz szerzej: <https://www.gov.pl/web/klimat/krajowy-plan-na-rzecz-energii-i-klimatu> (dostęp: 28.02.2025)

samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050". Badanie prowadzono w okresie od 23 lipca 2024 roku do 8 kwietnia 2025 roku zgodnie z metodologią badania opisaną w dalszej części raportu.

Badanie przebiegało etapowo. Jego wyniki zostały ujęte w 7 raportach cząstkowych i w niniejszym raporcie końcowym.

- W raporcie cząstkowym „Określenie zdolności instytucjonalnej Województwa Śląskiego w zakresie możliwych form wsparcia samorządów lokalnych i przedsiębiorców z województwa śląskiego w procesie sprawiedliwej transformacji” z dnia 24 września 2024 roku poddano analizie zdolności instytucjonalne Województwa Śląskiego w zakresie wsparcia samorządów lokalnych i przedsiębiorców.
- W raporcie cząstkowym „Identyfikacja wyzwań związanych ze sprawiedliwą transformacją i polityką klimatyczną w województwie śląskim, zawartych w dokumentach szczebla krajowego oraz międzynarodowego” z dnia 3 października 2024 zidentyfikowano wyzwania związane ze sprawiedliwą transformacją i polityką klimatyczną w województwie śląskim w wyróżnionych obszarach: polityki przemysłowej, gospodarki obiegu zamkniętego, zrównoważonego transportu, eliminowania zanieczyszczeń, ochrony klimatu, różnorodności biologicznej i transformacji społecznej. W raporcie tym dokonano również analizy krajowych i międzynarodowych dokumentów strategicznych.
- W raporcie cząstkowym „Analiza systemu organizacji ciał i zespołów doradczych w samorządzie województwa śląskiego na potrzeby organizacji procesu strategicznego zarządzania rozwojem regionu” z dnia 3 października 2024 roku przeprowadzono analizę ciał doradczych działających w województwie śląskim oraz benchmark odpowiednich ciał w innych województwach w Polsce. Przedstawiono praktykę funkcjonowania tych ciał oraz zawarto rekomendacje jak poprawić ich działanie.
- W raporcie cząstkowym „Powiązanie zidentyfikowanych wyzwań z aktorami procesów transformacji oraz czasem w jakim powinni zrealizować działania zaradcze” z dnia 15 listopada 2024 roku, dokonano wyboru eksperckiego kluczowych wyzwań dla Śląska, określono metodologię określenia sekcji PKD

najbardziej zagrożonych procesem transformacji w województwie śląskim. Dokonano również powiązania poszczególnych zidentyfikowanych wyzwań z aktorami transformacji – jednostkami samorządu terytorialnego oraz przedsiębiorcami.

- W raporcie cząstkowym „*Wyniki badania fokusowego (FGI) z ekspertami*” z dnia 20 grudnia 2024 roku skoncentrowano się na badaniu rozumienia procesu sprawiedliwej transformacji, barier we wdrażaniu tego procesu i potrzeb. Określono również rolę samorządu w procesie transformacji i rolę wsparcia samorządu regionalnego dla samorządów lokalnych w tym procesie. Wskazano również na oczekiwania i potrzeby przedsiębiorców oraz poddano analizie skuteczność komunikacji procesu transformacji.
- W raporcie cząstkowym „*Podsumowanie panelu obywatelskiego*” z 26 grudnia 2024 roku przedstawiono wyniki badania postaw wobec procesu transformacji energetycznej, oczekiwania mieszkańców wobec władz samorządowych.
- W raporcie cząstkowym „*Ocena świadomości i stopnia przygotowania aktorów procesu sprawiedliwej transformacji regionu*” z dnia 6 marca 2025 roku przedstawiono wyniki badań CATI z przedsiębiorstwami oraz CAPI z samorządami dotyczące oceny stopnia świadomości i przygotowania do procesu transformacji.

Punktem wyjścia zrealizowanego badania jest *Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 (TPST)*⁶, w którym zawarto opis oczekiwanego rezultatu procesu, wskazano terytoria najbardziej dotknięte procesem, zdiagnozowano wyzwania oraz wskazano mechanizmy zarządzania w tym mechanizm partnerstwa. Przeprowadzone badanie wpisuje się w zasadę wdrażania TPST – czyli zastosowanie efektywnego społecznie odpowiedzialnego systemu zarządzania transformacją w podregionach górniczych, czego zakładanym rezultatem jest między innymi wzmocnienie potencjału instytucjonalnego przyczyniającego się do realizacji procesów transformacyjnych.

⁶ https://transformacja.slaskie.pl/images/Dokumenty/1646921120_terytorialny_plan_spr.04.pdf

W toku przeprowadzonego badania wyodrębniono listę 12 obszarów wyzwań dla województwa śląskiego, takich jak:

1. Obniżenie emisji gazów cieplarnianych przez największe sektory gospodarki (energetyka, przemysł, budownictwo, transport, rolnictwo i in.),
2. Dekarbonizacja gospodarki regionu – odejście od węgla,
3. Zwiększenie poziomu selektywnej zbiórki i recyklingu odpadów,
4. Obniżenie emisyjności CO₂ w transporcie poprzez zwiększenie udziału pojazdów bezemisyjnych / na paliwa alternatywne, w tym na energię elektryczną z OZE, zwiększenie udziału transportu kolejowego itp.,
5. Poprawa jakości powietrza poprzez likwidowanie zanieczyszczeń i smogu (w tym wymiana źródeł ogrzewania w domach na nisko-emisyjne lub ciepło systemowe),
6. Poprawa jakości wód poprzez lepsze gospodarowanie ściekami,
7. Wzmacnianie różnorodności biologicznej (ograniczanie pestycydów, sadzenie zieleni),
8. Zwiększenie poziomu wykorzystania energii z odnawialnych źródeł energii (OZE),
9. Obniżenie ogólnego zużycia energii oraz zapewnienie suwerenności energetycznej poprzez tworzenie energetyki rozproszonej,
10. Obniżenie energochłonności i emisyjności budynków,
11. Transformacja społeczna – przygotowanie i dostosowanie społeczeństwa regionu do nowych warunków (wsparcie i informowanie, miejsca pracy, dostęp do energii dla gospodarstw domowych),
12. Stworzenie całościowego systemu zarządzania regionalnego w obszarze transformacji energetycznej (sieci współpracy, koordynacja działań, dokumenty strategiczne wraz z budżetem, harmonogramem i personelem zarządczym itp.).

Zdaniem ekspertów z terenu województwa śląskiego uczestniczących w niniejszym badaniu powyższe wyzwania są między sobą zależne i powiązane. Wskazują nie tylko obszary działania, w przypadku których najważniejszym jest proces dekarbonizacji, ale również szersze postrzeganie tego procesu jako całościowej przebudowy relacji człowiek – środowisko (jakość powietrza, woda pitna i ścieki, bioróżnorodność), z zaangażowaniem społeczeństwa i istotną rolą samorządu. Przytoczona powyżej

perspektywa ekspercka wskazuje na szersze znaczenie samorządów w procesie transformacji niż to wynika jedynie z koncepcji regulacji międzynarodowych i krajowych. Zgodnie z tymi regulacjami samorząd ma dokonywać optymalizacji przeprowadzonego procesu w celu zredukowania zagrożeń i wzmocnienia szans rozwojowych z niego wynikających. Jednak oczekiwania społeczne są znacznie większe.

Zgodnie z założeniami przeprowadzone badanie umożliwiło:

1. Poszerzenie wiedzy aktorów transformacji podregionów górniczych na temat istniejących wyzwań związanych z procesem sprawiedliwej transformacji, umiejscowienie ich w czasie wskazując optymalny z punktu widzenia społecznego sposób ich podejmowania;
2. Pomiar stopnia świadomości wśród samorządów i przedsiębiorców województwa śląskiego wyzwań związanych z procesem sprawiedliwej transformacji;
3. Określenie stopnia przygotowania samorządów i przedsiębiorców na proces transformacji;
4. Dokonanie analizy systemu organizacji ciał i zespołów doradczych w samorządzie województwa śląskiego pod kątem ich roli w systemie zarządzania rozwojem województwa.

Dodatkową wartością badania jest to, iż stanowi ono istotny punkt odniesienia do ustaleń strategicznych w ramach aktualizacji *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”*, w tym możliwych form wsparcia samorządów lokalnych i przedsiębiorców oraz systemu instytucjonalnego współpracy interesariuszy.

5 Metodologia

5.1 Kontekst

Województwo śląskie przyjmując Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 (TPST) zobowiązało się do przebudowy struktury społeczno-gospodarczej podregionów górniczych w kierunku zielonej, cyfrowej gospodarki, zapewniającej wysoką jakość życia mieszkańców w czystym środowisku w sposób sprawiedliwy i efektywny. Realizacja niniejszego badania ma się przyczynić w szczególności do wdrożenia *Celu operacyjnego TPST: Efektywny społecznie odpowiedzialny system zarządzania transformacją w podregionach górniczych*, a jednym z zakładanych rezultatów realizacji ww. celu jest *Wzmocnienie potencjału instytucjonalnego, w tym kadr realizujących proces transformacji*. Badanie umożliwi poszerzenie wiedzy aktorów transformacji podregionów górniczych na temat istniejących wyzwań związanych z tymi procesami oraz zmierzenie stopnia ich uświadomienia wśród samorządów i przedsiębiorców województwa śląskiego. Identyfikacja wyzwań powiązanych ze sprawiedliwą transformacją i polityką klimatyczną UE będzie stanowić również wkład do ustaleń strategicznych w ramach aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego "Śląskie 2030".

5.2 Cele i zakres badania

Głównym celem badania była **identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z procesami transformacji i polityką klimatyczną UE do roku 2050.**

Cele szczegółowe:

- Zidentyfikowanie wyzwań stojących przed aktorami procesów transformacji, umiejscowienie ich w czasie oraz wskazanie sposobu reakcji na wyzwanie.
- Ukazanie stopnia świadomości przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego i przedsiębiorstw względem wyzwań związanych z transformacją regionu i polityką klimatyczną UE oraz ich stopień przygotowania na procesy transformacyjne.

- Określenie możliwych form wsparcia samorządów lokalnych i przedsiębiorców przez samorząd regionalny w ramach prowadzonej sprawiedliwej transformacji oraz polityki klimatycznej.
- Analiza systemu organizacji ciał i zespołów doradczych w samorządzie województwa śląskiego pod kątem ich roli w systemie zarządzania rozwojem województwa.

Zakres przedmiotowy

Przedmiotem badania była analiza wyzwań związanych z procesami transformacji i polityką klimatyczną UE stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego. Przeprowadzone analizy ukazują stopień świadomości przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego i przedsiębiorstw względem wyzwań oraz ich stopień przygotowania na te wyzwania. Badanie pozwoliło na identyfikację wyzwań, dopasowanie odpowiedzi na nie do aktorów procesów transformacyjnych, wskazanie podmiotów najbardziej wrażliwych na procesy transformacyjne oraz określenie możliwych form wsparcia procesów transformacyjnych przez samorząd województwa śląskiego. Przedmiotem badania była również analiza gremiów doradczych samorządu województwa śląskiego w zakresie wykorzystania ich w procesie zarządzania rozwojem.

Prace badawcze i analizy na potrzeby niniejszego badania zostały przeprowadzone dla całego województwa, mimo że obszar transformacji dotyczy 7 z 8 podregionów wyznaczonych w województwie⁷. Wynika to z faktu, iż część danych statystycznych dostępnych jest na poziomie regionalnym oraz ze względu na konieczność pokazania otoczenia społecznego, gospodarczego, środowiskowego i przestrzennego, w jakim funkcjonuje obszar transformacji. Wyniki badania obejmują również szeroki zakres zagadnień społecznych, gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych, które są bezpośrednio i pośrednio powiązane z procesem transformacji, stanowiących istotne odniesienie dla skutecznego i efektywnego przeprowadzenia wskazanego procesu.

⁷ W Terytorialnym Planie Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 nie został uwzględniony podregion częstochowski. W związku z tym podregion ten nie jest objęty wsparciem z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji.

Zakres czasowy

Dokonana na potrzeby badania analiza obejmuje zapisy obowiązujących dokumentów (takich jak: strategie, programy, polityki, dyrektywy i rozporządzenia itp.) określających wyzwania w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej w perspektywie do roku 2050, przyjętych oraz projektowanych na szczeblu krajowym i wspólnotowym na dzień 23 lipca 2024 r.

Zakres podmiotowy

Badania przeprowadzono wśród następujących grup docelowych:

- a) Badanie w formie wywiadu kwestionariuszowego (CAPI z elementami CAWI) wśród przedstawicieli samorządu lokalnego;
- b) Badanie w formie wywiadu kwestionariuszowego (CATI z elementami CAWI) oparte na reprezentatywnej próbie przedsiębiorstw działających w sekcjach PKD najbardziej dotkniętych procesem transformacji;
- c) Badanie fokusowe (FGI) z przedstawicielami samorządów, przedsiębiorców, organizacji branżowych i świata nauki (przedstawiciele następujących dziedzin: planowania strategicznego, rozwoju gospodarczego, nauk społecznych, badań i rozwoju technologii energetycznych, niskoemisyjnych i środowiskowych);
- d) Analiza ekspercka dokumentów krajowych i wspólnotowych określających wyzwania związane z transformacją regionu i polityką klimatyczną UE w perspektywie do roku 2050, przyjętych oraz projektowanych na dzień 23 lipca 2024 r.;
- e) Analiza ekspercka aktów prawnych regulujących sferę działalności samorządu regionalnego (aktualnych na dzień 23 lipca 2024 r.);
- f) Analiza ekspercka połączona z benchmarkingową ciał i zespołów doradczych funkcjonujących w województwie śląskim oraz w pozostałych regionach kraju.

5.3 Obszary i problemy badawcze

Tabela 1 Obszary i problemy badawcze

Obszar badawczy	Problemy badawcze	Metoda/technika badawcza	Odpowiedź na problem badawczy
<p>A. Identyfikacja wyzwań związanych ze sprawiedliwą transformacją i polityką klimatyczną w województwie śląskim, zawartych w dokumentach szczebla krajowego oraz międzynarodowego</p>	<p>1. Jakie wyzwania związane ze sprawiedliwą transformacją i polityką klimatyczną, wynikające z dokumentów szczebla krajowego i wspólnotowego stoją przed aktorami procesu transformacji i polityki klimatycznej, w szczególności jednostkami samorządu terytorialnego i przedsiębiorstwami województwa śląskiego?</p>	<p>Analiza ekspercka dokumentów krajowych i wspólnotowych określających wyzwania związane z transformacją regionu i polityką klimatyczną UE w perspektywie do roku 2050, przyjętych oraz projektowanych na dzień 23.07.2024 r., ze szczególnym uwzględnieniem m.in.: Europejskiego Zielonego Ładu (w tym FIT for 55), unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji (EU ETS), Europejskiego prawa o klimacie, Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030), Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, Polityki Energetycznej Polski do 2040, Strategicznego planu adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030, Krajowego planu na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030, Koncepcji Rozwoju Kraju 2050 oraz Polityki ekologicznej państwa 2030.</p>	<p>W rozdziale pod tytułem: Zidentyfikowane wyzwania oraz w Aneksie: Wykaz zidentyfikowanych wyzwań wraz z dopasowaniem aktorów oraz okresów realizacji</p>

B. Powiązanie zidentyfikowanych wyzwań z aktorami procesów transformacji oraz czasem w jakim powinni zrealizować działania zaradcze.	1. Które z wyznaczonych wyzwań dotyczą jednostek samorządu terytorialnego, w tym w podziale na samorząd gminny, powiatowy i regionalny?	Analiza ekspercka dokumentów krajowych i wspólnotowych określających wyzwania związane z transformacją regionu i polityką klimatyczną UE w perspektywie do roku 2050, przyjętych oraz projektowanych na dzień 23.07.2024 r. Analiza aktorów transformacji (przedsiębiorstw oraz JST) odpowiedzialnych za wdrożenie poszczególnych rozwiązań pozwoliła wyłonić kluczowe wyzwania, które powinny być potraktowane priorytetowo oraz wyłonić sekcje PKD, które będą wymagały wsparcia w najbliższych latach.	W rozdziałach: 1. Powiązanie wyzwań z aktorami procesów transformacji, kierunkami działań oraz czasem realizacji, oraz w Aneksie: Wykaz zidentyfikowanych wyzwań wraz z dopasowaniem aktorów oraz okresów realizacji 2. Powiązanie wyzwań z aktorami procesów transformacji, kierunkami działań oraz czasem realizacji, oraz w Aneksie: Wykaz zidentyfikowanych wyzwań wraz z dopasowaniem aktorów oraz okresów realizacji,
	2. Jakie wyzwania stoją przed przedsiębiorstwami województwa śląskiego w podziale wg sekcji PKD? Które sekcje PKD są najbardziej obciążone kosztami w procesie transformacji?		
	3. Jaki udział ma województwo śląskie w realizacji poszczególnych wyzwań, zobowiązań w stosunku do całego kraju?		
	4. Jakie są proponowane kierunki działań dla realizacji wyzwania przez aktorów procesu transformacji i w jakim czasie powinny zostać zrealizowane?		
	5. Które wyzwania są kluczowe dla zrealizowania celów sprawiedliwej transformacji w województwie śląskim?		
	6. Czy katalog rozwiązań przyczyniających się do osiągnięcia celów i zobowiązań oraz odpowiedzi na wyzwania jest poprawny i kompletny?	Badanie fokusowe (FGI) z przedstawicielami samorządów, przedsiębiorców, organizacji branżowych i świata nauki	oraz w rozdziale pod tytułem: Sekcje PKD najbardziej obciążone kosztami transformacji



			<p>3. Określenie istotności udziału województwa śląskiego w realizacji poszczególnych wyzwań</p> <p>4. Powiązanie wyzwań z aktorami procesów transformacji, kierunkami działań oraz czasem realizacji</p> <p>5. Kluczowe wyzwania dla województwa śląskiego</p> <p>6. Ocena katalogu wyzwań oraz rozwiązań przez ekspertów i aktorów procesu transformacji</p>
<p>C. Określenie zdolności instytucjonalnej Województwa Śląskiego w zakresie możliwych form wsparcia samorządów lokalnych i</p>	<p>1. Jakże Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego ma możliwości wsparcia samorządów lokalnych, w związku z wyzwaniami postępującego procesu transformacji regionu?</p> <p>2. Jakże Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego ma możliwości wsparcia przedsiębiorstw, w związku z wyzwaniami</p>	<p>Analiza ekspercka aktów prawnych regulujących sferę działalności samorządu regionalnego (aktualnych na dzień 23.07.2024 r.) pozwoliła na opracowanie zestawu działań/form wsparcia możliwych do realizacji przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego względem jednostek samorządu lokalnego oraz przedsiębiorstw znajdujących się na terenie województwa śląskiego (z</p>	<p>Znajduje się w rozdziale:</p> <p>1. Zdolność instytucjonalna Województwa Śląskiego w zakresie możliwych form wsparcia JST i przedsiębiorców</p> <p>2. Zdolność instytucjonalna</p>



przedsiębiorców z województwa śląskiego w procesie sprawiedliwej transformacji.	postępującego procesu transformacji regionu?	przyporządkowaniem do odbiorców i poszczególnych wyzwań).	Województwa Śląskiego w zakresie możliwych form wsparcia JST i przedsiębiorców
	3. Czy katalog rekomendowanych dla samorządu regionalnego form wsparcia samorządu lokalnego i przedsiębiorców w odpowiedzi na wyzwania związane z sprawiedliwą transformacją regionu jest poprawny i kompletny?	Badanie fokusowe (FGI) z przedstawicielami samorządów, przedsiębiorców, organizacji branżowych i świata nauki	3. pod tytułem Ocena katalogu form wsparcia przedsiębiorstw i JST z woj. śląskiego
	Dodatkowy problem badawczy 4. Jak zbudować skuteczną komunikację procesu sprawiedliwej transformacji, jej problemów i dedykowanych im rozwiązań wśród różnych aktorów procesu (przedsiębiorcy, przedstawiciele samorządu lokalnego oraz pracownicy przedsiębiorstw): <ul style="list-style-type: none"> • identyfikacja zagrożeń, kluczowych benefitów, wiodących treści, języka i formy przekazu oraz kanałów dotarcia do przedsiębiorców z kluczowych branż i ich pracowników? 	<ul style="list-style-type: none"> • Dodatkowa metoda/technika badawcza - panel obywatelski • Badanie fokusowe (FGI) z przedstawicielami samorządów, przedsiębiorców, organizacji branżowych i świata nauki <p>Badanie w/w metodami pozwoliło określić skuteczny sposób / strategię komunikowania procesu sprawiedliwej transformacji szerokiemu gronu interesariuszy.</p>	Znajduje się w rozdziale pod tytułem: Komunikacja na temat transformacji energetycznej
D. Analiza systemu organizacji ciał i zespołów doradczych w samorządzie	1. Jakie ciała i zespoły doradcze funkcjonują w samorządzie województwa śląskiego?	Analiza ekspercka połączona z benchmarkingową ciał i zespołów doradczych funkcjonujących w województwie śląskim oraz w pozostałych regionach kraju pozwoliła określić dobre i złe praktyki w tym zakresie	Znajduje się w rozdziale pod tytułem: Gremia doradcze dla samorządu regionalnego
	2. Jaki jest zakres działania tych ciał i zespołów formalny i rzeczywisty? Czy działalność ciał i zespołów przełożyła się na		



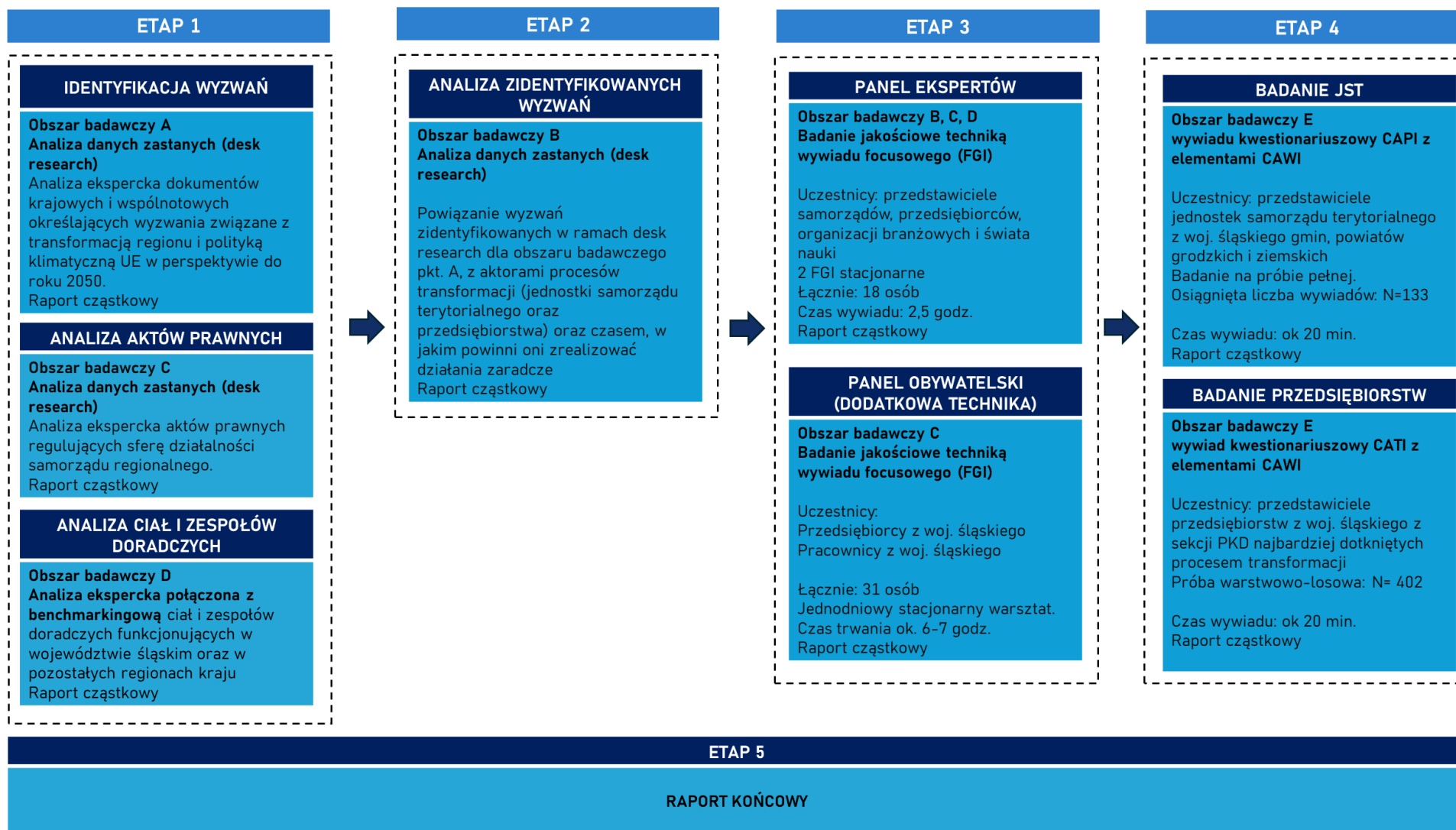
województwa śląskiego na potrzeby organizacji procesu strategicznego zarządzania rozwojem regionu.	<p>lepsze zarządzanie w obszarach, których dotyczą?</p>	<p>oraz zaproponować rekomendacje usprawnień systemu w celu lepszego zarządzania polityką rozwoju regionu.</p>	
	<p>3. Jak zorganizowane są ciała i zespoły doradcze w innych samorządach regionalnych w Polsce?</p>		
	<p>4. Jakie zidentyfikowano pozytywne i negatywne doświadczenia związane z funkcjonowaniem ciał i zespołów doradczych w zakresie polityki rozwoju regionów w Polsce?</p>		
	<p>5. Jakie usprawnienia powinny zostać wprowadzone w celu lepszego wykorzystania istniejących gremiów do dyskusji nad polityką rozwoju regionu? Czy istnieje konieczność powołania nowych zespołów w kontekście zidentyfikowanych wyzwań?</p>		
	<p>6. Czy zaproponowane usprawnienia organizacji ciał i zespołów doradczych przyczynią się do wzmocnienia strategicznej polityki rozwoju? Czy zaproponowany katalog usprawnień jest spójny i kompletny?</p>		
E. Ocena świadomości i stopnia przygotowania	<p>1. Jaki jest stopień świadomości wyzwań określonych w analizowanych dokumentach wśród przedstawicieli jednostek samorządu lokalnego w województwie śląskim?</p>	<p>Badanie w formie wywiadu kwestionariuszowego (CAPI z elementami CAWI) wśród przedstawicieli samorządu</p>	<p>Znajduje się w rozdziale pod tytułem: Świadomość wyzwań transformacji</p>



aktorów procesu sprawiedliwej transformacji regionu.	2. Jaki jest stopień przygotowania jednostek samorządu lokalnego w województwie śląskim do odpowiedzi na określone wcześniej wyzwania?	lokalnego (gminy i powiaty województwa śląskiego)	energetycznej i stopień przygotowania firm i JST
	3. Jaki jest stopień świadomości wyzwań określonych w analizowanych dokumentach wśród przedsiębiorstw działających w sekcjach PKD najbardziej dotkniętych procesem sprawiedliwej transformacji (wyróżnionych w obszarze badawczym w pkt. B) w województwie śląskim?	Badanie w formie wywiadu kwestionariuszowego (CATI z elementami CAWI) oparte na reprezentatywnej próbie przedsiębiorstw działających w sekcjach PKD najbardziej dotkniętych procesem transformacji	
	4. Jaki jest stopień przygotowania przedsiębiorstw działających w sekcjach PKD najbardziej dotkniętych procesem sprawiedliwej transformacji (wyróżnionych w obszarze badawczym w pkt. B) w województwie śląskim do odpowiedzi na określone wcześniej wyzwania?		



5.4 Etapy realizacji badania i źródła informacji wykorzystane w badaniu



W niniejszym rozdziale przedstawiono podstawowe informacje na temat realizacji badania w poszczególnych etapach. Szczegółowa metodologia realizacji kolejnych etapów badawczych została natomiast przedstawiona w Aneksie.

5.4.1 Identyfikacja wyzwań związanych ze sprawiedliwą transformacją

Zastosowaną metodą badawczą była analiza danych zastanych (desk research). Dokonano analizy eksperckiej dokumentów krajowych i wspólnotowych określających wyzwania związane z transformacją regionu i polityką klimatyczną UE w perspektywie do roku 2050 przyjętych oraz projektowanych na dzień podpisania umowy z Wykonawcą (23 lipca 2024 roku).

Wybrane do analizy dokumenty dotyczyły prowadzonej polityki klimatycznej i sprawiedliwej transformacji regionu oraz obszarów powiązanych. Lista dokumentów została skonsultowana z Zamawiającym na etapie Raportu metodologicznego.

Listę dokumentów, które zostały poddane analizie, zawarto w Aneksie – Wykaz materiałów źródłowych.

5.4.2 Analiza ekspercka aktów prawnych regulujących sferę działalności samorządu regionalnego

Zastosowaną metodą badawczą była analiza ekspercka obowiązujących aktów prawnych regulujących sferę działalności samorządu regionalnego.

Analiza danych była prowadzona przez doświadczonych w tym zakresie prawników pod kątem pytań badawczych zdefiniowanych w obszarze badawczym pkt. C⁸.

Listę dokumentów, które poddano analizie prawnej, zawarto w Aneksie – Źródła do analizy eksperckiej aktów prawnych.

⁸ Patrz: Rozdział 5.3 Obszary i problemy badawcze.

5.4.3 Analiza ekspercka z elementami benchmarkingu

Zastosowaną metodą badawczą była analiza ekspercka połączona z analizą benchmarkingową ciał i zespołów doradczych funkcjonujących w województwie śląskim oraz w pozostałych regionach kraju. W raporcie przedstawiono stan obowiązujący w czasie przeprowadzenia analizy tj. sierpień-wrzesień 2024 roku.

Identyfikacja działających ciał i zespołów doradczych w województwie śląskim oraz 15 pozostałych województwach odbyła się na podstawie:

- ogólnodostępnych danych: informacje na stronach internetowych urzędów marszałkowskich; analiza zapisów dokumentów strategicznych np. regionalne strategie rozwoju,
- bezpośredniego kontaktu z urzędami (ankieta na temat skuteczności zespołów doradczych, dobrych praktyk, postulatów itp.) (ostatecznie uzyskano w ten sposób dane od 8 województw).

Jako wyróżniające się praktyki w zakresie tworzenia i funkcjonowania ciał doradczych wskazano powoływanie ciał i zespołów, których działanie nie jest obligatoryjne (wraz z przykładami ciał/zespołów) oraz pozytywne aspekty działania gremiów wskazane przez województwa w przeprowadzonym badaniu ankietowym.

5.4.4 Analiza zidentyfikowanych wyzwań

Zastosowaną metodą badawczą była analiza danych zastanych (desk research). Dokonano ponownej analizy dokumentów przyjętych oraz projektowanych na szczeblu krajowym i wspólnotowym określających wyzwania związane z transformacją regionu i polityką klimatyczną UE w perspektywie do roku 2050 przyjętych oraz projektowanych na dzień podpisania umowy z Wykonawcą (23 lipca 2024 roku).

Wybrane do analizy dokumenty dotyczyły prowadzonej polityki klimatycznej i sprawiedliwej transformacji regionu oraz obszarów powiązanych. Lista dokumentów została skonsultowana z Zamawiającym na etapie Raportu metodologicznego.

Listę dokumentów, na których oparto analizę, zawarto w Aneksie – Wykaz materiałów źródłowych.

5.4.5 Panel ekspertów w formie badania fokusowego (FGI)

Panel ekspertów został przeprowadzony w formie badania fokusowego **FGI (Focus Group Interview, Zogniskowany wywiad grupowy)**.

Dobór próby:

Zgodnie z zapisami OPZ uczestnikami badania fokusowego w niniejszym projekcie byli przedstawiciele samorządów, przedsiębiorców, organizacji branżowych i świata nauki reprezentujący następujące dziedziny:

- planowanie strategiczne, w tym analizy społeczne i gospodarcze;
- rozwój gospodarczy, w tym związany z rozwojem przemysłu;
- nauki społeczne;
- badania i rozwój technologii energetycznych, niskoemisyjnych i środowiskowych.

Grupa ekspertów została podzielona na dwie części, w związku z tym odbyły się dwa wywiady grupowe w dniach 14-15 listopada 2024. Łącznie w wywiadach wzięło udział 18 ekspertów i ekspertek. Lista uczestników została zaakceptowana przez Zamawiającego przed rozpoczęciem badania.

5.4.6 Panel obywatelski (technika dodatkowa)

Zadanie zostało zrealizowane z wykorzystaniem techniki panelu obywatelskiego. **Panel obywatelski** – jest to w założeniu technika polegająca na zasięgnięciu przez administrację publiczną opinii grupy mieszkańców (na ogół kilkudziesięcioosobowej) danego terytorium lub użytkowników określonych usług publicznych.

Metoda/technika panelu obywatelskiego w niniejszym projekcie została zaadaptowana do wymogów projektu i miała na celu włączenie przedsiębiorców i pracowników do dyskusji i publicznej refleksji na temat procesu sprawiedliwej transformacji. W ten

sposób przedstawiciele grup, które są aktorami i odbiorcami tego procesu zostali bezpośrednio zaangażowani w proces decyzyjny.

Panel miał charakter jednodniowego warsztatu przeprowadzonego w Katowicach 16 listopada 2024 roku. Czas trwania panelu: 7 godz. Podczas spotkania odbyła się prezentacja eksperta, który opowiedział o zidentyfikowanych wyzwaniach dla aktorów transformacji oraz o katalogu rekomendowanych form wsparcia w odpowiedzi na te wyzwania, zidentyfikowanych na wcześniejszych etapach projektu. Podczas panelu sprawdzono czy i jak zmieniło się postrzeganie zjawiska pod wpływem interwencji eksperckiej (ankieta przed i po usłyszeniu komunikatu eksperckiego).

Podczas panelu obywatelskiego zderzone zostały ze sobą różne perspektywy:

- **perspektywa ekspercka, perspektywa samorządu** – prezentacja form wsparcia wypracowanych na wcześniejszych etapach badania,
- **perspektywa przedsiębiorców** – potrzeby i oczekiwania, ocena wsparcia,
- **perspektywa pracowników** – potrzeby i oczekiwania, ocena wsparcia.

Dobór próby:

- Przedsiębiorcy z województwa śląskiego
 - 1) z branż negatywnie dotkniętych procesem sprawiedliwej transformacji (8 osób)
 - 2) z branż, które mogą zyskać na procesie sprawiedliwej transformacji (7 osób)
- Pracownicy z województwa śląskiego
 - 3) z branż negatywnie dotkniętych procesem sprawiedliwej transformacji (9 osób)
 - 4) z branż, które mogą zyskać na procesie sprawiedliwej transformacji (7 osób)

5.4.7 Badanie wśród jednostek samorządu terytorialnego

Badanie wśród jednostek samorządu terytorialnego zlokalizowanych w województwie śląskim zostało przeprowadzone metodą wywiadu kwestionariuszowego z udziałem ankietera (CAPI) połączonego z elementami CAWI.

Badanie przeprowadzono w okresie 14 stycznia – 28 lutego 2025 r. Czas trwania wywiadu CAPI: ok 20 minut

Dobór próby

Badanie miało na celu objęcie pełnej populacji samorządu gminnego i powiatowego województwa śląskiego, łącznie 184 urzędy. Zrealizowano ostatecznie n=133 wywiadów z JST. Dopuszczalny poziom zwrotu w badaniu został określony na 60% gmin wiejskich, 60% gmin miejsko-wiejskich, 60% gmin miejskich i 60% powiatów grodzkich oraz 60% powiatów ziemskich. W tabeli poniżej przedstawiono osiągnięty ostatecznie poziom zwrotu.

Tabela 2 Osiągnięty poziom zwrotu i liczba wywiadów ze względu na rodzaj jednostki samorządu terytorialnego w woj. śląskim

Rodzaj JST	Liczba JST w woj. śląskim	Dopuszczalny poziom zwrotu	Minimalna liczba wywiadów	Osiągnięty poziom zwrotu	Osiągnięta liczba wywiadów
gminy wiejskie	93	60%	56	76%	71
gminy miejsko-wiejskie	25	60%	15	72%	18
gminy miejskie (z wyłączeniem miast na prawach powiatu)	30	60%	18	77%	23
powiaty grodzkie (miasta na prawach powiatu)	19	60%	11	60%	11
powiaty ziemskie	17	60%	10	60%	10
RAZEM	184	60%	110	72%	133

Tabela 3 Osiągnięta liczba wywiadów ze względu na podregion NUTS3

Podregion	Liczba JST w podregionie	Osiągnięty poziom zwrotu	Osiągnięta liczba wywiadów
PODREGION BIELSKI	41	68%	28
PODREGION BYTOMSKI	21	71%	15
PODREGION CZĘSTOCHOWSKI	34	79%	27
PODREGION GLIWICKI	11	64%	7
PODREGION KATOWICKI	6	83%	5
PODREGION RYBNICKI	28	71%	20
PODREGION SOSNOWIECKI	23	70%	16
PODREGION TYSKI	20	75%	15
RAZEM	184	72%	133

5.4.8 Badanie wśród przedsiębiorstw

Badanie wśród przedsiębiorstw należących do sekcji PKD najbardziej dotkniętych procesem transformacji zlokalizowanych w województwie śląskim zostało przeprowadzone metodą wywiadu kwestionariuszowego telefonicznego (CATI) połączonego z elementami CAWI.

Badanie przeprowadzono w okresie 16 stycznia – 12 lutego 2025 r. Czas trwania wywiadu ok. 20 minut.

Dobór próby:

Dobrana próba badawcza przedsiębiorstw miała charakter próby warstwowo-losowej, a warstwy zostały wyznaczone w oparciu o następujące cechy przedsiębiorstw z województwa śląskiego:

- a) **wielkość firmy:** firmy 0-9 pracowników, firmy 10-49 pracowników, firmy 50-249 pracowników oraz firmy 250 pracowników i więcej;
- b) **struktura branżowa** – badanie zostało przeprowadzone wśród przedsiębiorstw z sekcji PKD najbardziej dotkniętych procesem transformacji:
 - *Sekcja B* - górnictwo i wydobywanie,
 - *Sekcja C* - przetwórstwo przemysłowe,

- *Sekcja D* - wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych,
- *Sekcja E* - dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją,
- *Sekcja F* - budownictwo,
- *Sekcja H* - transport i gospodarka magazynowa.

c) **podregiony NUTS 3** w województwie śląskim.

Sprawiedliwa transformacja obejmuje również wyzwania dla podmiotów z sekcji PKD:

- *Sekcja O* – administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne,
- *Sekcja Q* – opieka zdrowotna i pomoc społeczna.

Jednak podmioty z tych dwóch w/w sekcji PKD nie zostały uwzględnione w badaniu ilościowym przedsiębiorstw, ponieważ zostały objęte badaniem ilościowym jednostek samorządu terytorialnego.

Ostatecznie zrealizowano n=402 wywiady. Przy zastosowaniu 95 proc. przedziału ufności (najczęściej wybierany w badaniach społecznych przedział ufności) maksymalny błąd oszacowania przy takiej próbie dla zbiorowości podmiotów gospodarczych w woj. śląskim wynosi 5 proc. Badanie zostało poprzedzone pilotażem.

Tabela 4 Osiągnięta liczba wywiadów ze względu na poziom zatrudnienia

Poziom zatrudnienia	Udział w próbie	Liczebność w próbie
0-9 pracowników	47,8%	192
10-49 pracowników	26,1%	105
50-249 pracowników	18,4%	74
250 pracowników i więcej	7,7%	31
RAZEM	100,0%	402

Tabela 5 Osiągnięta liczba wywiadów ze względu na podregion NUTS3

Podregion	Udział w próbie	Liczebność w próbie
BIELSKI	14,4%	58
BYTOMSKI	7,5%	30
CZĘSTOCHOWSKI	12,7%	51
GLIWICKI	10,0%	40
KATOWICKI	16,7%	67
RYBNICKI	12,7%	51
SOSNOWIECKI	16,4%	66
TYSKI	9,7%	39
RAZEM	100,0%	402

Tabela 6 Osiągnięta liczba wywiadów ze względu na sekcję PKD

Sekcja PKD	Udział w próbie	Liczebność w próbie
Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie	2,0%	8
Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe	60,4%	243
Sekcja D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimat	3,7%	15
Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	3,7%	15
Sekcja F – Budownictwo	21,9%	88
Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa	8,2%	33
RAZEM	100,0%	402

Dane zebrane podczas badania wśród przedsiębiorców nie zostały poddane procesowi ważenia ze względu na wielkość firmy. Mając na uwadze cele badania, przyjęto, że głos firm małych, średnich i dużych powinien być silniej reprezentowany w badaniu niż to wynika ze statystyk GUS. Według danych GUS firmy mikro zatrudniające 0-9 pracowników stanowią 90 proc. firm z wybranych do badania sekcji PKD. Gdyby dokonano ważenia, w badaniu przeważałby głos mikro-firm, a firmy duże miałyby jedynie 0,8% przypadków w próbie. Tym samym ich głos byłby praktycznie niewidzialny w wynikach.

Tabela 7 Struktura zatrudnienia firm z woj. śląskiego, z wybranych do badania sekcji PKD wg GUS

Wielkość firmy	Udział w zbiorowości
firmy 0-9 pracowników	90,1%
firmy 10-49 pracowników	6,4%
firmy 50-249 pracowników	2,7%
firmy 250 pracowników i więcej	0,8%

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na 2023 r.

Firmy duże i średnie, pomimo, że ich liczebność jest mniejsza stanowią bardzo istotne miejsca pracy dla znaczącej liczby pracowników z województwa śląskiego. Firmy duże i średnie mają również wyższe dochody, zatrudniają dużo więcej pracowników i są kluczowym graczem kształtującym regionalny rynek pracy. Dlatego poziom dostosowania tego typu firm do wymogów transformacji będzie miał istotne przełożenie na sukces procesu transformacji. Ponadto firmy mikro są zazwyczaj bardziej elastyczne i łatwiej dostosowują się do nowych wymogów niż firmy średnie i duże, które posiadają większą inercję, i muszą zmierzyć się z koniecznością przebudowy procedur i infrastruktury pod kątem transformacji energetycznej. Próba dobrana w badaniu najlepiej odzwierciedla świadomość i stopień przygotowania śląskich przedsiębiorstw o różnej wielkości do transformacji energetycznej.

6 Wyniki badania

Kolejne rozdziały ukazują najważniejsze wyniki badania, stanowiąc syntezę poszczególnych etapów badawczych.

6.1 Wyzwania sprawiedliwej transformacji

6.1.1 Zidentyfikowane wyzwania

W niniejszym podrozdziale przedstawiono podsumowanie wyzwań zidentyfikowanych w ramach realizacji celów obszaru badawczego pkt A⁹, związanych ze sprawiedliwą transformacją i polityką klimatyczną w województwie śląskim, zawartych w dokumentach szczebla krajowego oraz międzynarodowego. Wyzwania te pochodzą z dokumentów krajowych i wspólnotowych określających wyzwania związane z transformacją regionu i polityką klimatyczną UE w perspektywie do roku 2050 przyjętych oraz projektowanych na dzień podpisania umowy realizacji niniejszego projektu tj. 23.07.2024 r. **Podczas analizy identyfikowano wyzwania, które nawiązują do zakresu tematycznego badania oraz takie, z których wynikają konkretne wyzwania ze wskazanym okresem realizacji.**

Zidentyfikowane wyzwania zostały szczegółowo przedstawione w oddzielnym raporcie cząstkowym pt. „Identyfikacja wyzwań związanych ze sprawiedliwą transformacją i polityką klimatyczną w województwie śląskim, zawartych w dokumentach szczebla krajowego oraz międzynarodowego” z 3.10.2024 r., jak również **pełna lista znajduje się w Aneksie - Wykaz zidentyfikowanych wyzwań wraz z dopasowaniem aktorów oraz okresów realizacji.**

Zidentyfikowane wyzwania zostały pogrupowane w następujące obszary:

1. Wyzwania horyzontalne – wyzwania główne na poziomie unijnym i krajowym, które dotyczą więcej niż jednego obszaru;

⁹ Patrz: Rozdział 5.3 Obszary i problemy badawcze.

2. Polityka przemysłowa oparta na gospodarce o obiegu zamkniętym, w tym: obniżenie emisyjności energochłonnego przemysłu; gospodarowanie odpadami;
3. Zrównoważony transport;
4. Eliminowanie zanieczyszczeń, w tym zanieczyszczenie powietrza, wód, gleby;
5. Ochrona klimatu, w tym adaptacja do zmian klimatu;
6. Różnorodność biologiczna;
7. Zrównoważone rolnictwo i system żywnościowy;
8. Czysta, tania i bezpieczna energia, w tym redukcja emisji gazów cieplarnianych, zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych, rozwój ciepłownictwa systemowego, efektywność energetyczna, bezpieczeństwo dostaw energii, energetyka rozproszona;
9. Efektywny energetycznie sektor budowlany, w tym niskoemisyjne budownictwo;
10. Transformacja społeczna;
11. Stabilny system zarządzania regionalnego.

Szczególnie ważną grupą wyzwań są wyzwania horyzontalne, które dotyczą więcej niż jednego obszaru wyzwań. Są to główne wyzwania, które wyznaczają kierunki polityki unijnej, a także krajowej. Poniżej omówiono pokrótce te wyzwania.

Wyzwanie unijne: osiągnięcie przez UE neutralności klimatycznej do 2050 r. *(Europejski Zielony Ład)*

Europejski Zielony Ład ma pomóc przekształcić do 2050 r. UE w nowoczesną, zasobooszczędną i konkurencyjną gospodarkę, która osiągnie neutralność klimatyczną, oraz w której nastąpi oddzielenie wzrostu gospodarczego od zużywania zasobów, a także żaden obywatel ani żaden region nie pozostaną w tyle. Nakłada na UE zobowiązanie do działań na rzecz zmniejszenia zanieczyszczenia powietrza z głównych sektorów gospodarki, które mają największy wpływ na stan powietrza oraz do sprostania powiązanych ze sobą wyzwaniom związanym z zanieczyszczeniem powietrza oraz ograniczeniem emisji gazów cieplarnianych. Polska poparła cel unijny związany z osiągnięciem neutralności klimatycznej do 2050 r., jednak z zastrzeżeniem, że zostanie uwzględniona w dążeniu do tego celu nasza sytuacja, szczególnie w

przypadku aspektów społeczno-ekonomicznych. Nadal w naszym kraju zależność od paliw węglowych jest znacznie wyższa niż w innych państwach członkowskich UE. Dlatego istotną częścią wdrażania celów UE w zakresie polityki klimatycznej jest *sprawiedliwa transformacja*, oznaczająca uwzględnienie punktu startowego, społecznego kontekstu transformacji oraz przeciwdziałanie nierównomiernemu rozkładowi kosztów pomiędzy państwa, bardziej obciążającemu gospodarkę o wysokim wykorzystaniu paliw węglowych, do których należy polska gospodarka.

Wyzwanie unijne: redukcja wewnętrznej emisji gazów cieplarnianych netto (emisje po odliczeniu pochłaniania) do 2030 r. do co najmniej 55% poniżej poziomów z 1990 r. (Gotowi na 55)

W grudniu 2020 r. Rada Europejska zwiększyła dotychczasowy cel UE w zakresie ograniczenia emisji gazów cieplarnianych z poziomu 40% do 55% w stosunku do poziomu z 1990 r. Zwiększenie ambicji miało na celu stanie się przez UE liderem w realizacji tzw. porozumienia paryskiego, którego operacjonalizacja ma prowadzić do zatrzymania wzrostu globalnej temperatury na poziomie poniżej 2°C w stosunku do poziomów sprzed epoki przemysłowej (docelowo nie więcej niż 1,5° C).

Wyzwanie unijne: redukcja emisji w sektorach objętych systemem EU ETS w stosunku do poziomów z 2005 r. o ok. 62% w 2030 r. (Dyrektywa 2023/959 zmieniająca dyrektywę 2003/87/WE ustanawiającą system handlu przydziałami emisji gazów cieplarnianych w Unii oraz decyzję (UE) 2015/1814 w sprawie ustanowienia i funkcjonowania rezerwy stabilności rynkowej dla unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych)

Wskazane powyżej cele unijne związane z osiągnięciem neutralności klimatycznej oraz redukcji emisji gazów cieplarnianych, wymagają dostosowania się wszystkich sektorów gospodarki. W związku z tym od 2005 r. funkcjonuje System EU ETS – system handlu uprawnieniami do emisji, który zobowiązuje firmy do posiadania pozwolenia na każdą tonę emitowanego CO₂. System EU ETS obejmuje firmy z sektorów: elektroenergetyka i ciepłownictwo, energochłonne gałęzie przemysłu (np.

przemysł rafineryjny, stalowy, cementowy, produkcja szkła i papieru), lotnictwo komercyjne (w ramach Europejskiego Obszaru Gospodarczego).

Celem unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji CO₂ (system ETS) jest dążenie do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych w przemyśle. W zależności od sektorów, firmy zobowiązane są lub będą (od 2027 r.) do posiadania pozwolenia na każdą tonę emitowanego CO₂. Obecnie funkcjonujący system ETS reguluje około 40% całkowitej emisji gazów cieplarnianych w UE, obejmując ok. 10 tys. elektrowni i zakładów produkcyjnych¹⁰. W 2023 r. aktualizacja *Dyrektywy ETS - Dyrektywa ustanawiająca system handlu przydziałami emisji gazów cieplarnianych w Unii*, wprowadziła bardziej ambitne cele dotyczące redukcji gazów cieplarnianych, a także system ETS2 od 2027 r. W efekcie oznaczać będzie to sukcesywne zmniejszanie ogólnounijnej liczby uprawnień w sposób liniowy rok do roku, co ma przyczynić się do inwestowania przez firmy w niskoemisyjne technologie.

Wyzwanie unijne: redukcja emisji gazów cieplarnianych w 2030 r. o 30% w porównaniu z poziomami z 2005 r. w sektorach non-ETS (*Rozporządzenie z dnia 19 kwietnia 2023 r. aktualizujące rozporządzenie w sprawie wiążących rocznych redukcji emisji gazów cieplarnianych przez państwa członkowskie od 2021 r. do 2030 r. przyczyniających się do działań na rzecz klimatu w celu wywiązania się z zobowiązań wynikających z porozumienia paryskiego*)

Na poziomie unijnym przyjęto, że w dążeniu do ograniczania emisji gazów cieplarnianych w gospodarce powinny solidarnie uczestniczyć wszystkie sektory gospodarki oraz wszystkie państwa członkowskie. W związku z tym w 2018 r., wprowadzono tzw. *Rozporządzenie o wspólnym wysiłku redukcyjnym* (*Rozporządzenie z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie wiążących rocznych redukcji emisji gazów cieplarnianych przez państwa członkowskie od 2021 r. do 2030 r. przyczyniających się do działań na rzecz klimatu w celu wywiązania się z zobowiązań wynikających z Porozumienia paryskiego*). Obejmuje ono następujące sektory:

¹⁰ Redukcja emisji gazów cieplarnianych: cele i przepisy Unii Europejskiej, artykuł na stronie Parlamentu Europejskiego. <https://www.europarl.europa.eu/topics/pl/article/20180305STO99003/redukcja-emisji-gazow-cieplarnianych-cele-i-przepisy-unii-europejskiej>

budownictwo, transport drogowy i transport morski, rolnictwo, odpady, drobny przemysł (nieobjęty systemem ETS). Sektory te odpowiadają za blisko 60% całkowitej wartości emisji w UE.

Wyzwanie unijne (wprowadzone od 2027 r.): redukcja emisji w sektorach objętych systemem EU ETS2 w stosunku do poziomów z 2005 r. o ok. 42% w 2030 r. (Dyrektywa 2003/87 ustanawiająca system handlu przydziałami emisji gazów cieplarnianych w Unii, z późniejszymi zmianami – Dyrektywa ETS)

W związku z aktualizacją *Dyrektywy ETS* w 2023 r., opracowano nowy system ETS2, który będzie funkcjonował od 2027 r. Dotyczył on będzie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych dla sektora budowlanego, transportu drogowego i dodatkowych sektorów (głównie małego przemysłu nieobjętego istniejącym dotychczas systemem ETS). Wprowadzenie systemu ETS2 wynika z tego, że dotychczasowe redukcje emisji w tych sektorach nie były wystarczające, by osiągnąć cel neutralności klimatycznej Unii Europejskiej w 2050 r. Ustalenie cen dla emisji CO₂ w nowych sektorach ma stanowić zachętę rynkową do inwestowania np. w renowację budynków, ograniczającą ich emisyjność, czy w transport niskoemisyjny.

Wyzwanie krajowe: do 2030 r. redukcja krajowej emisji gazów cieplarnianych na poziomie 30% w stosunku do 1990 r. (Polityka Energetyczna Polski do 2040 r.)

Państwa członkowskie Unii Europejskiej przyjmują własne cele krajowe, które mają wpisywać się w dążenie do osiągnięcia celów ogólnounijnych w zakresie neutralności klimatycznej czy emisji gazów cieplarnianych. W Polsce ramy transformacji energetycznej wyznacza dokument *Polityka energetyczna Polski do 2040 r.*, określając tym samym krajowy wkład w realizację polityki klimatyczno-energetycznej UE.

Zgodnie z obowiązującym dokumentem *Polityka Energetyczna Polski do 2040 r.* krajowy cel związany z redukcją gazów cieplarnianych wyznaczono na poziomie 30% do 2030 r. w stosunku do 1990 r. Skutkować to będzie bardzo znaczącą redukcją na przestrzeni niespełna dekady, bowiem do 2021 r. ograniczenie krajowej emisji gazów cieplarnianych w porównaniu z 1990 r. wyniosło 15%. Zgodnie z prognozami

przeprowadzonymi na potrzeby aktualizacji dokumentu z 2019 r. *Krajowy Plan w dziedzinie Energii i Klimatu do 2030 r. (aktualizacja KPEiK) – projekt z 29.02.2024*, Polska zakłada jednak możliwość osiągnięcia redukcji gazów cieplarnianych do 2030 r. w stosunku do 1990 r. na poziomie nawet wyższym, wynoszącym 35%.

Wyzwanie krajowe: redukcja krajowej emisji w sektorach objętych EU ETS w stosunku do poziomów z 2005 r. o ok. 38% w 2030 r. (Krajowy Plan w dziedzinie Energii i Klimatu do 2030 r. – projekt z 29.02.2024)

Wyzwanie dotyczy sektorów objętych systemem EU-ETS, tj.: elektroenergetyka i ciepłownictwo, energochłonne gałęzie przemysłu (np. przemysł rafineryjny, stalowy, cementowy, produkcja szkła i papieru), lotnictwo komercyjne (w ramach Europejskiego Obszaru Gospodarczego).

Wyzwanie krajowe: redukcja krajowej emisji w sektorach objętych rozporządzeniem o wspólnym wysiłku redukcyjnym (ESD, non-ETS) w stosunku do poziomów z 2005 r. o ok. 14,1% w 2030 r. (Krajowy Plan w dziedzinie Energii i Klimatu do 2030 r. – projekt z 29.02.2024)

Wyzwanie dotyczy sektorów objętych rozporządzeniem o wspólnym wysiłku redukcyjnym (ESD, non-ETS), tj.: budownictwo, transport drogowy i transport morski, rolnictwo, odpady, drobny przemysł (nieobjęty systemem ETS).

6.1.2 Powiązanie wyzwań z aktorami procesów transformacji, kierunkami działań oraz czasem realizacji

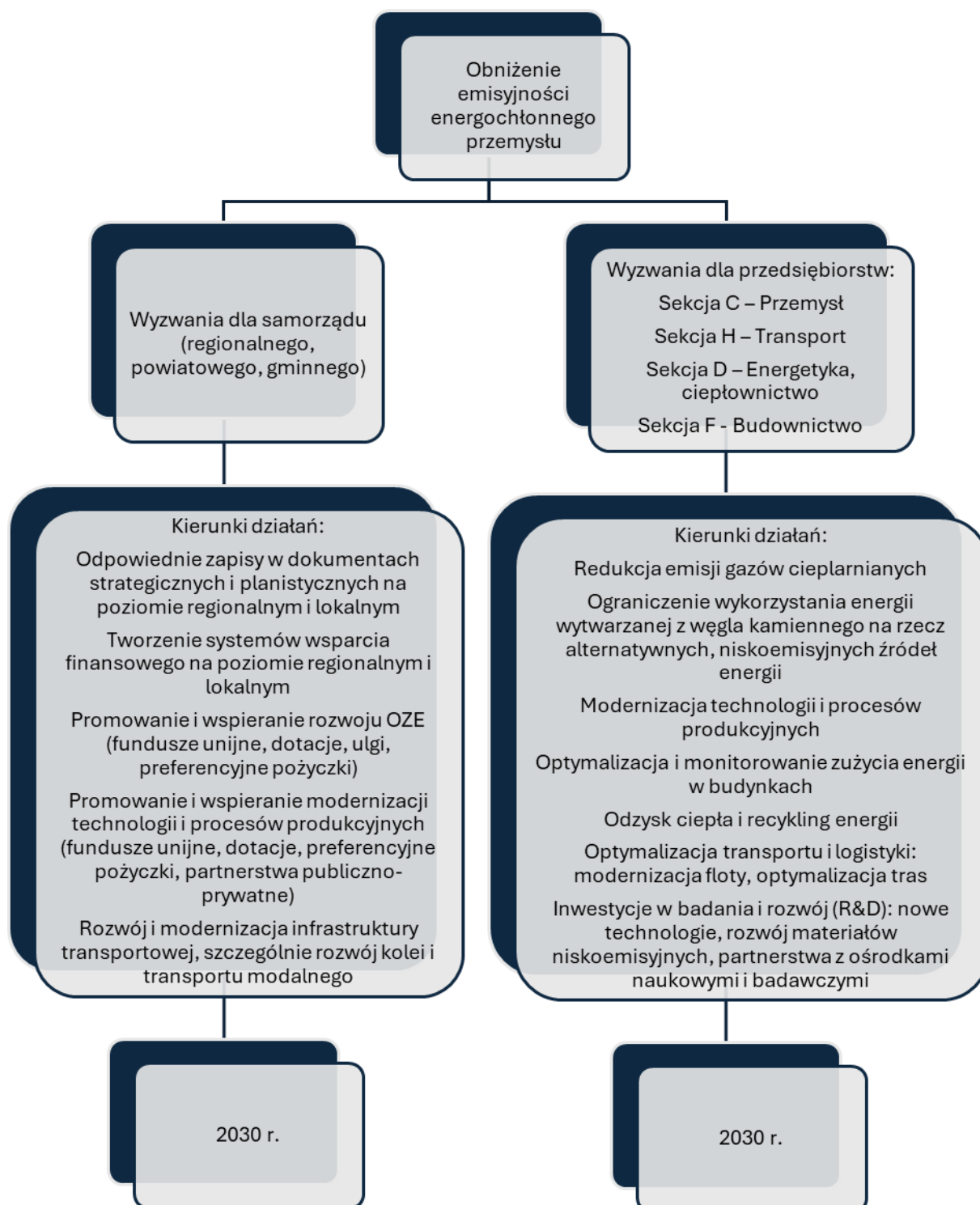
W niniejszym podrozdziale przedstawiono podsumowanie powiązania obszarów wyzwań z aktorami procesów transformacji tj. samorządami i przedsiębiorcami (z uwzględnieniem sekcji PKD), jak również kierunkami działań i okresem realizacji.

Dodatkowo szczegółowe wyzwania w danym obszarze w powiązaniu z aktorami procesów transformacji zostały przedstawione w Aneksie - Wykaz zidentyfikowanych wyzwań wraz z dopasowaniem aktorów oraz okresów realizacji.

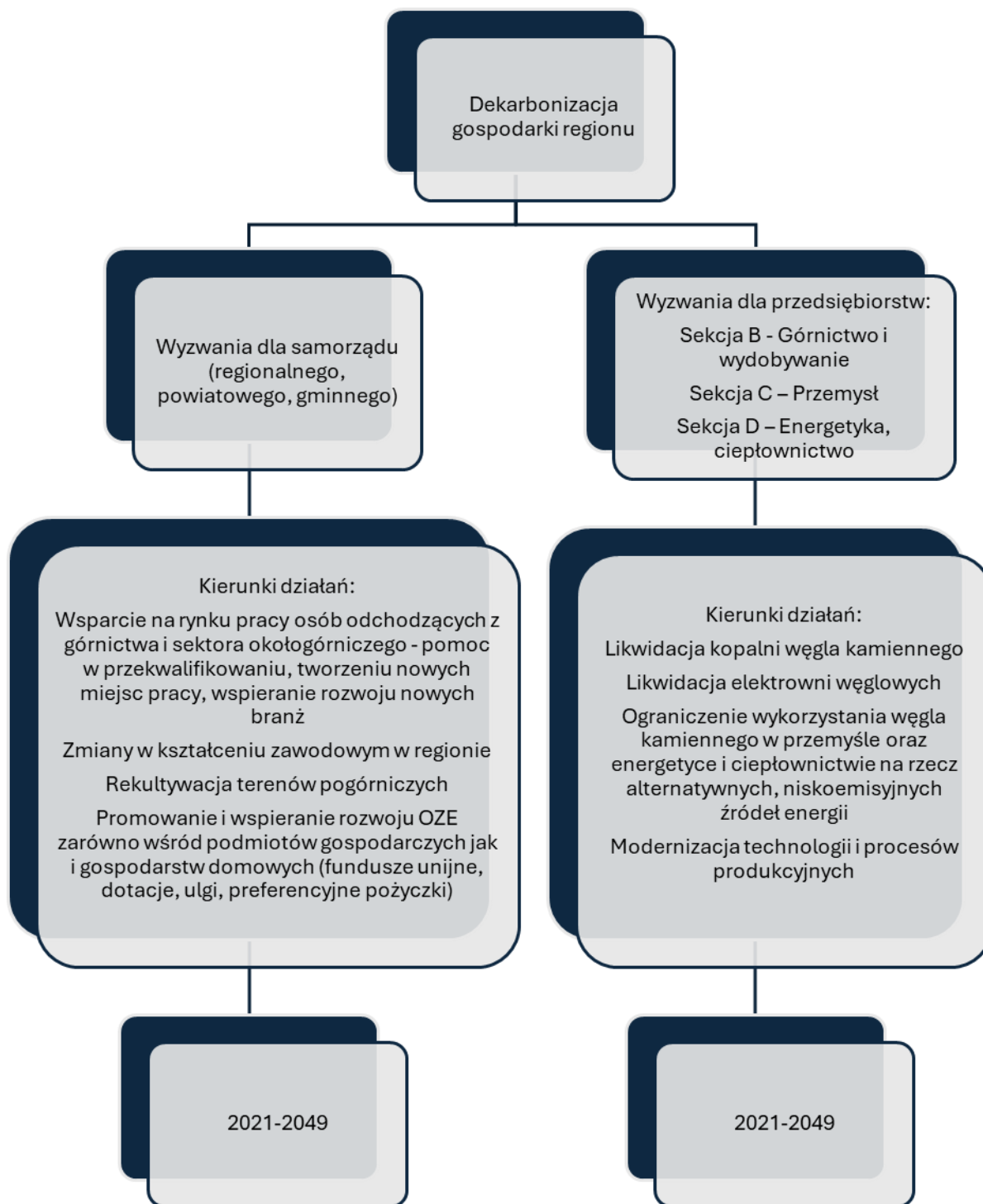
Podsumowania dokonano w postaci graficznej na poziomie zidentyfikowanych obszarów wyzwań. Każdemu obszarowi przypisano aktorów procesu transformacji – samorząd lokalny i terytorialny oraz przedsiębiorców (w podziale na sekcje PKD istotne dla danego obszaru). Następnie określono kierunki działań, również z uwzględnieniem podziału na aktorów procesu transformacji. Na koniec określono maksymalny czas realizacji działań w danym obszarze bazując na zapisach dokumentów analizowanych w obszarze badawczym pkt A¹¹.

¹¹ Patrz: Rozdział 5.3 Obszary i problemy badawcze oraz Rozdział 5.4.1 Identyfikacja wyzwań związanych ze sprawiedliwą transformacją.

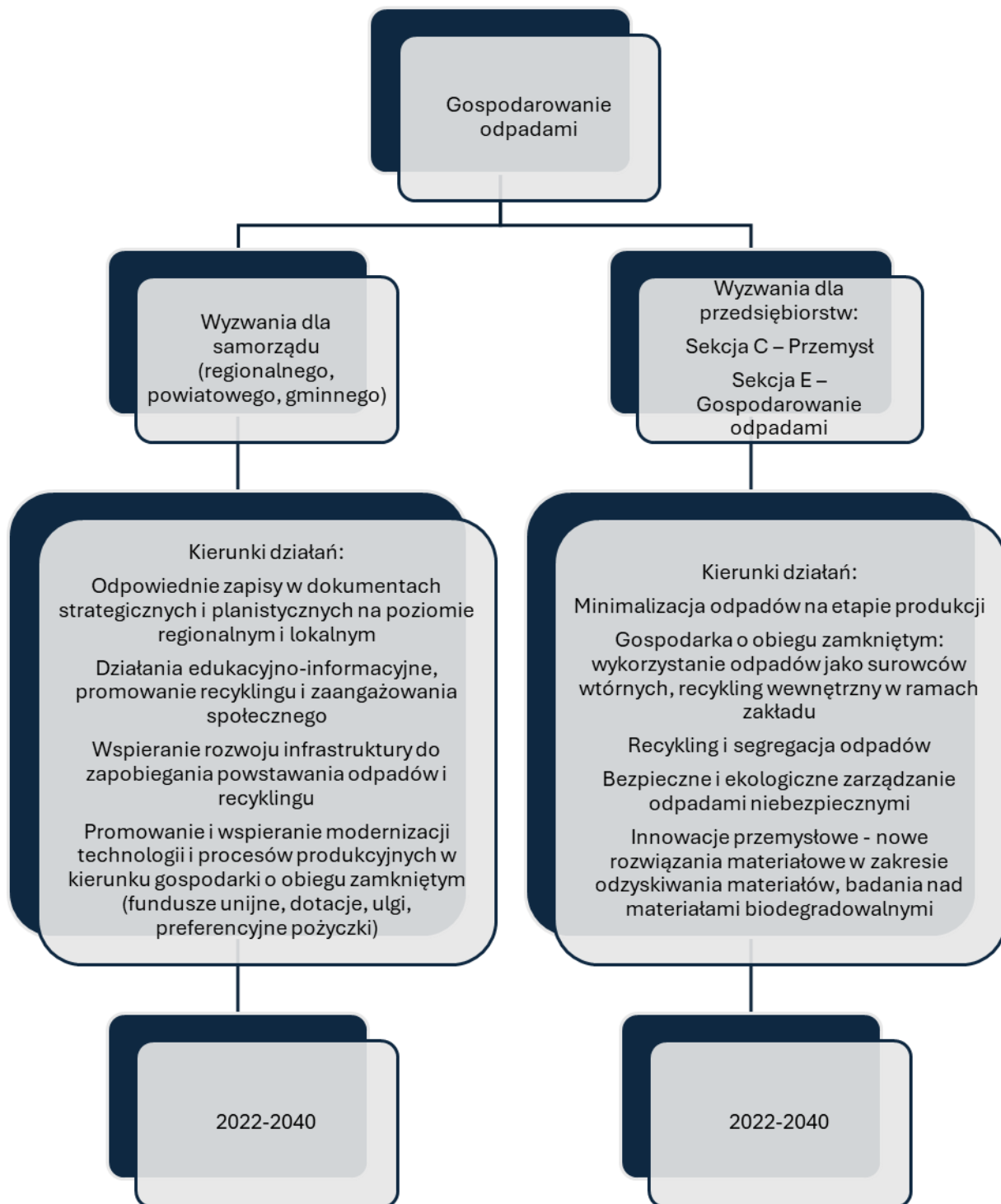
Rysunek 1 Obniżenie emisyjności energochłonnego przemysłu – powiązanie wyzwań z aktorami, kierunki działań oraz czas realizacji



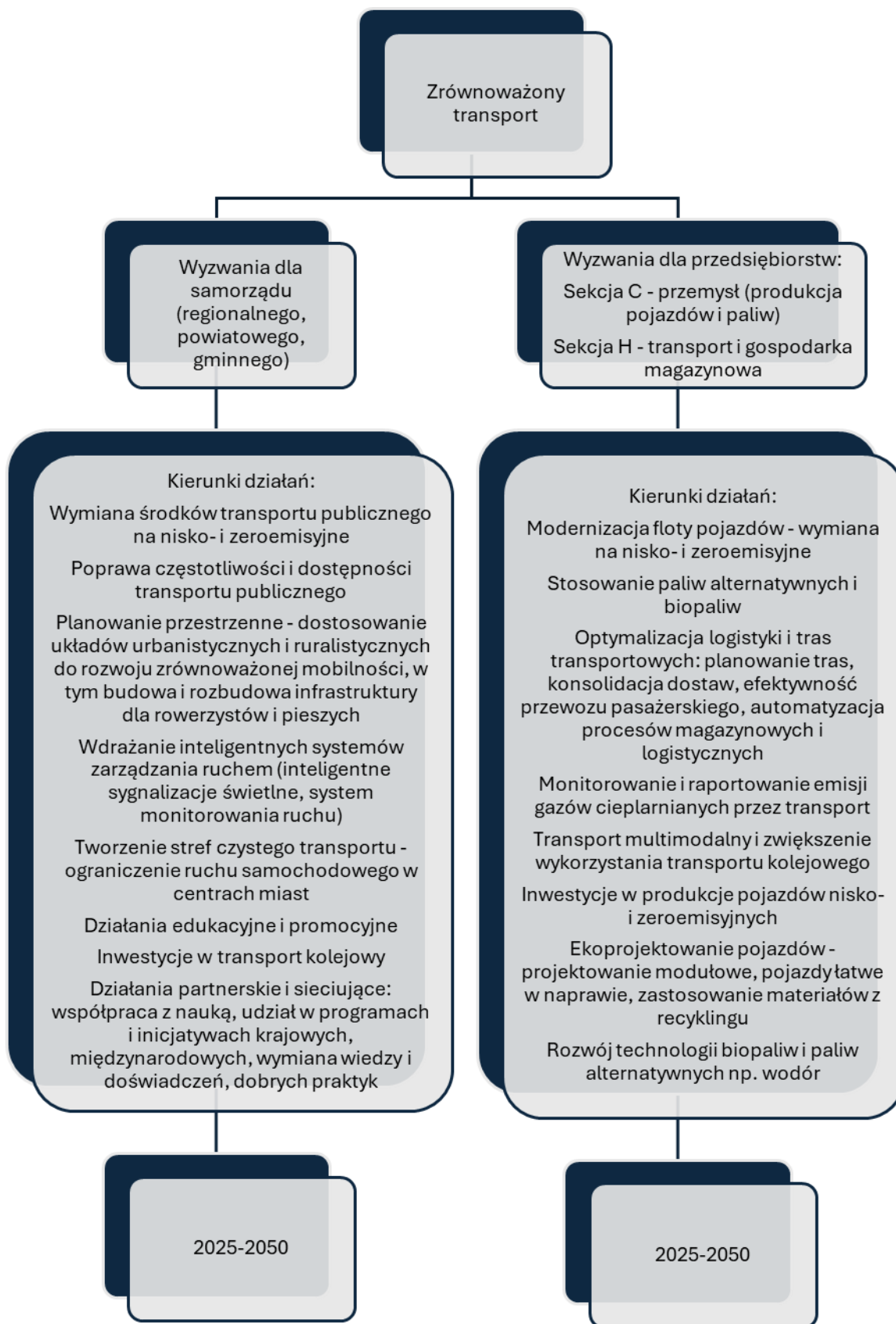
Rysunek 2 Dekarbonizacja gospodarki regionu – powiązanie wyzwań z aktorami, kierunki działań oraz czas realizacji



Rysunek 3 Gospodarowanie odpadami – powiązanie wyzwań z aktorami, kierunki działań oraz czas realizacji



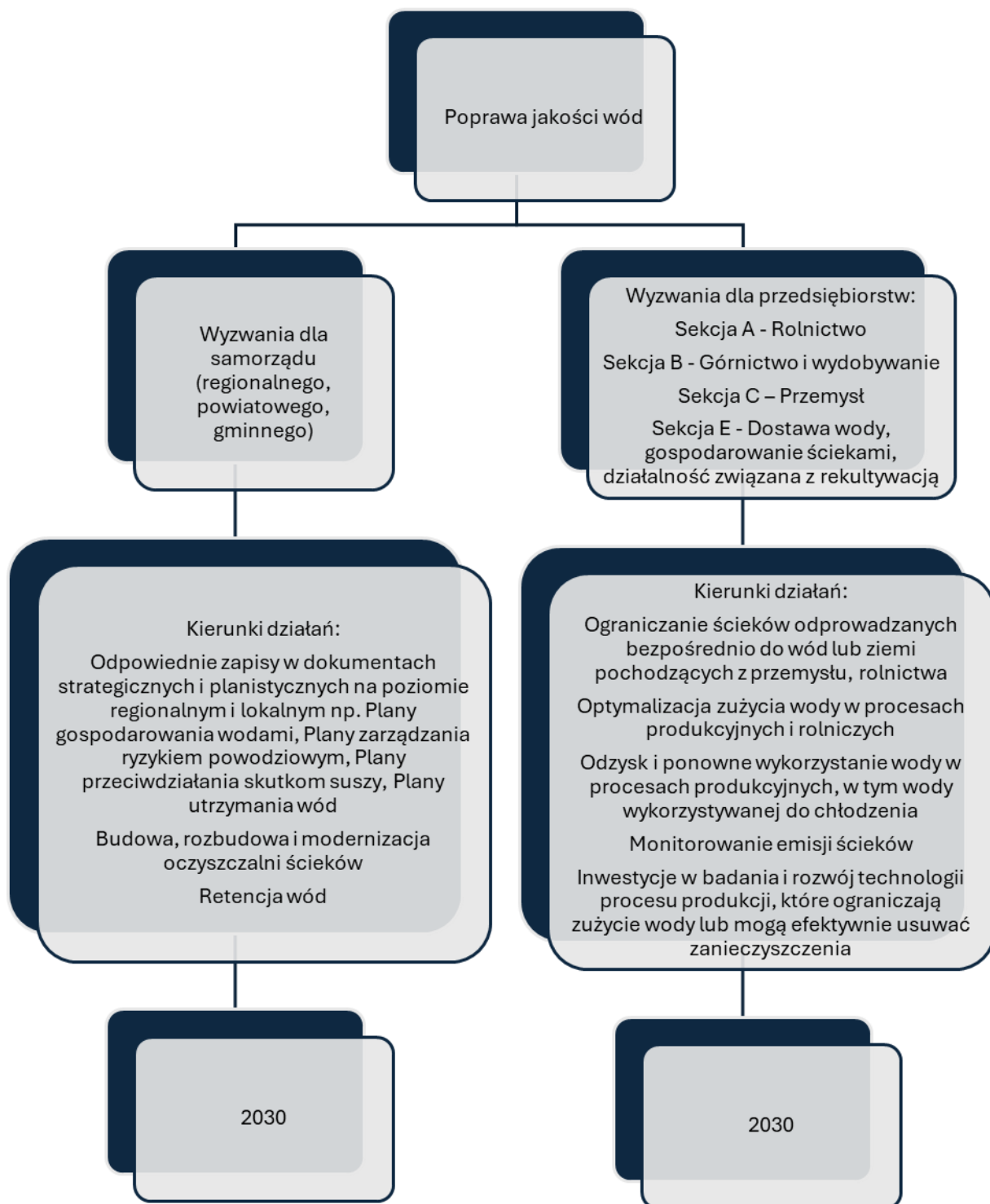
Rysunek 4 Zrównoważony transport – powiązanie wyzwań z aktorami, kierunki działań oraz czas realizacji



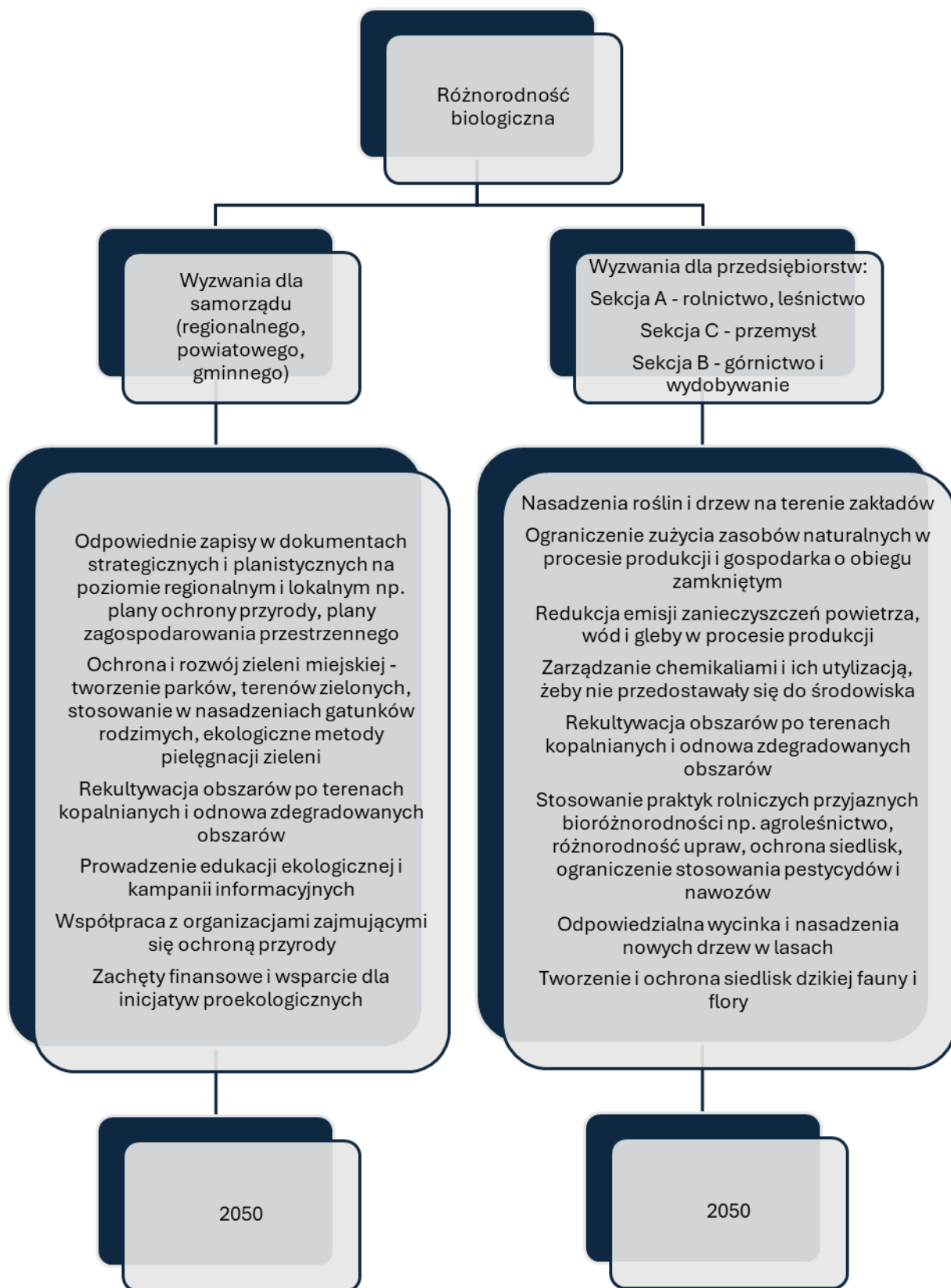
Rysunek 5 Poprawa jakości powietrza – powiązanie wyzwań z aktorami, kierunki działań oraz czas realizacji



Rysunek 6 Poprawa jakości wód – powiązanie wyzwań z aktorami, kierunki działań oraz czas realizacji



Rysunek 7 Różnorodność biologiczna – powiązanie wyzwań z aktorami, kierunki działań oraz czas realizacji



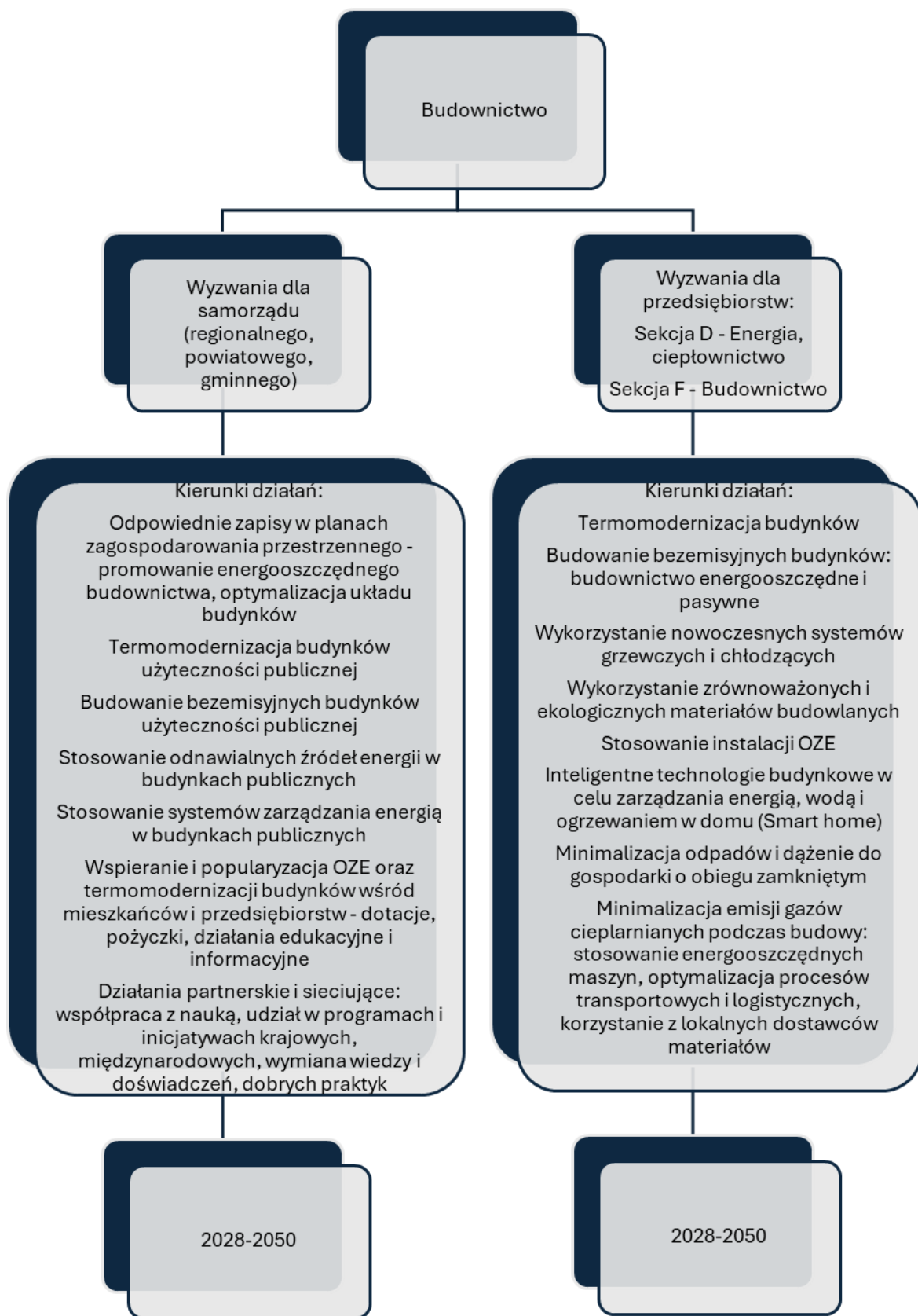
Rysunek 8 Rozwój OZE – powiązanie wyzwań z aktorami, kierunki działań oraz czas realizacji



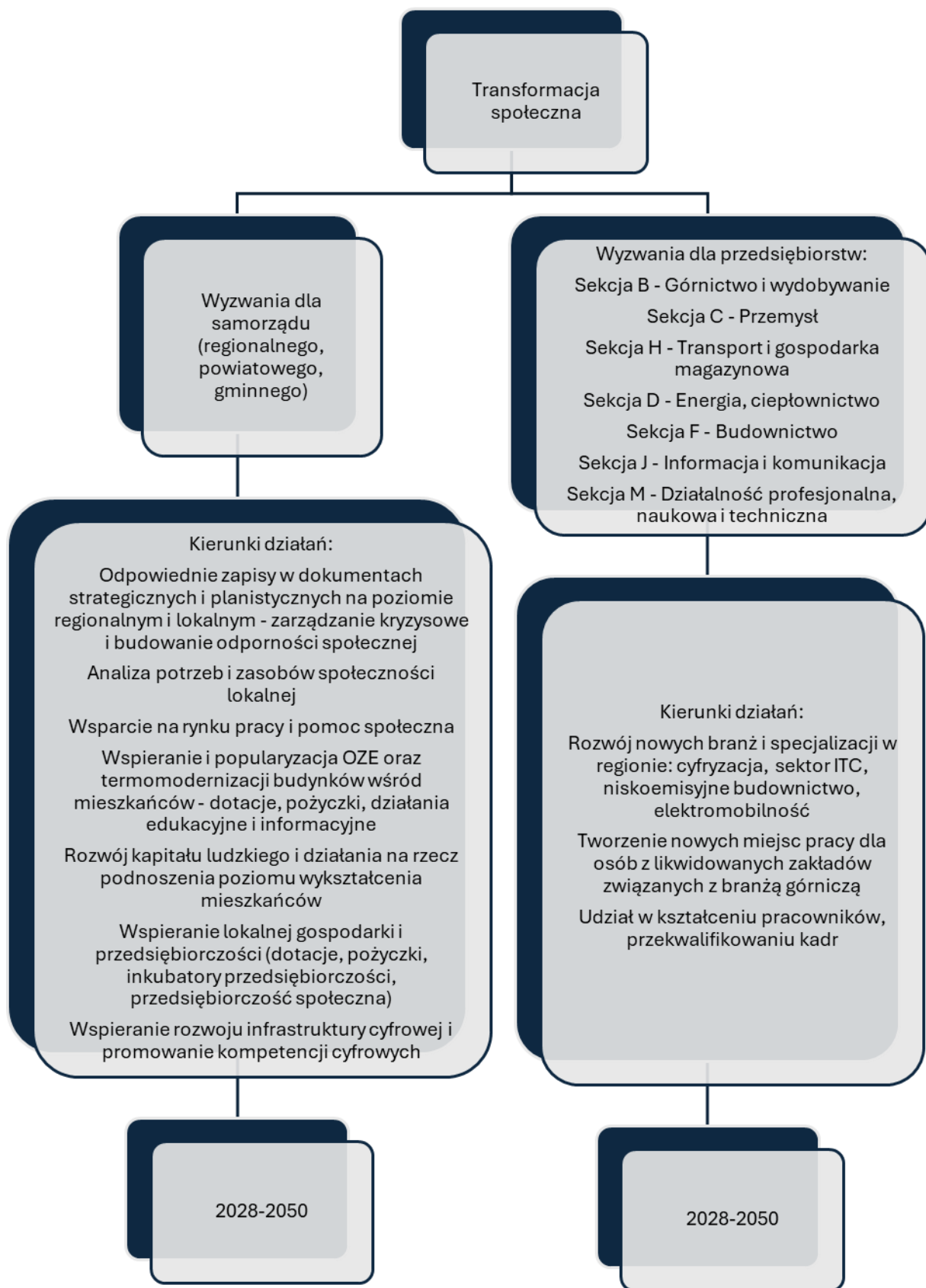
Rysunek 9 Efektywność energetyczna – powiązanie wyzwań z aktorami, kierunki działań oraz czas realizacji



Rysunek 10 Budownictwo – powiązanie wyzwań z aktorami, kierunki działań oraz czas realizacji



Rysunek 11 Transformacja społeczna – powiązanie wyzwań z aktorami, kierunki działań oraz czas realizacji



6.1.3 Kluczowe wyzwania dla województwa śląskiego

Województwo śląskie jest największym górnictwem rejonem Unii Europejskiej. Wobec głównego celu klimatycznego UE, którym jest osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 r., województwo będzie się musiało zmierzyć z największym wyzwaniem transformacyjnym w UE. Założenia dotyczące sprawiedliwej transformacji w regionie zostały przedstawione w „Terytorialnym Planie Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030”¹². Proces stopniowego wygaszania sektora wydobywczego w województwie śląskim trwa już 30 lat, jednakże wobec coraz bardziej ambitnych celów wyznaczanych przez UE na drodze do osiągnięcia neutralności klimatycznej i ograniczenia emisji gazów cieplarnianych, konieczne jest zintensyfikowanie działań i ich realizacja w szerszym zakresie.

W podrozdziale tym wyszczególniono kluczowe wyzwania, w tym z punktu widzenia procesu transformacji, których osiągnięcie wymaga zintensyfikowania działań w województwie śląskim. Kluczowe wyzwania dla województwa śląskiego zostały wybrane na podstawie analizy eksperckiej. Analiza została oparta na założeniach dotyczących sprawiedliwej transformacji przedstawionych w „Terytorialnym Planie Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030”, z uwzględnieniem zagadnień gospodarczych, społecznych i środowiskowych charakterystycznych dla województwa śląskiego i powiązanych z procesem transformacji.

6.1.3.1 Obniżenie emisyjności energochłonnego przemysłu

Województwo zaliczane jest do regionów o wysokim potencjale gospodarczym, jednakże znaczny udział w regionalnej gospodarce ma sektor przemysłowy. **Gospodarka województwa oparta jest w dużej mierze na paliwach kopalnych oraz na gałęziach przemysłu, które cechują się wysoką emisją gazów cieplarnianych.**

¹² Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, grudzień 2022.

Do sektorów przemysłu charakteryzujących się wysoką emisyjnością i energochłonnością procesów produkcyjnych, można zaliczyć następujące sektory: **energetyczny, hutniczy, chemiczny, mineralny, maszynowy, budownictwa, w tym produkcja i przetwórstwo cementu, środków transportu**, w których w 2019 r. zatrudnionych było 79,3 tys. osób¹³.

Ponadto polski sektor elektroenergetyczny historycznie oparty został na elektrowniach węglowych, ze względu na dostęp surowca i decyzje polityczne ubiegłego wieku. Tymczasem mają one największy wpływ na poziom emisji gazów cieplarnianych oraz emisyjność wytwarzania energii elektrycznej, zwłaszcza te w najłabszym stanie technicznym. W województwie śląskim transformacja obejmie również sektor elektroenergetyczny – Zgodnie z zapisami TPST do 2030 r. nastąpi wyłączenie trzech elektrowni węglowych¹⁴.

W związku z podwyższonymi celami w zakresie redukcji emisji wprowadzonymi przez Europejski Zielony Ład, w maju 2023 r. zaktualizowano *Dyrektywę ustanawiającą system handlu przydziałami emisji gazów cieplarnianych w Unii*, która wprowadziła bardziej ambitne cele, implikując tym samym zmniejszenie liczby rocznych uprawnień w ramach EU ETS. Cele unijne związane z osiągnięciem neutralności klimatycznej oraz redukcji emisji gazów cieplarnianych dotyczą nie tylko przemysłu wysokoemisyjnego, ale również obejmą mały przemysł nieobjęty istniejącym dotychczas systemem ETS – opracowano nowy system EU ETS2, który będzie funkcjonował od 2027 r. Mały przemysł nieobjęty istniejącym dotychczas systemem ETS również będzie podlegał handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych, co powinno w efekcie wymuszać dążenie do inwestowania tych przedsiębiorstw np. w renowację budynków, ograniczającą ich emisyjność, czy w transport niskoemisyjny.

W obszarze tym kluczowe będzie dla województwa śląskiego wypełnienie następujących wyzwań.

¹³ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, Załącznik nr 2 Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji, s. 62.

¹⁴ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, s. 5.

Wyzwanie unijne i krajowe: redukcja emisji gazów cieplarnianych netto (emisje po odliczeniu pochłaniania): na poziomie unijnym do co najmniej 55%, zaś na poziomie krajowym do 30% poniżej poziomów z 1990 r.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe, szczególnie: przemysł hutniczy, chemiczny, mineralny, maszynowy, środków transportu
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa
- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych

Wyzwanie unijne i krajowe: redukcja emisji w sektorach objętych systemem EU ETS: na poziomie unijnym o ok 62%, zaś na poziomie krajowym o ok 38% w stosunku do poziomów z 2005 r.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe, szczególnie: przemysł hutniczy, chemiczny, mineralny, aluminiowy
- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych – obiekty energetycznego spalania o nominalnej mocy cieplnej wynoszącej przynajmniej 20 MW

Wyzwanie unijne i krajowe: redukcja emisji gazów cieplarnianych w sektorach non-ETS: na poziomie unijnym o 30%, zaś na poziomie krajowym o 14,1% w porównaniu z poziomami z 2005 r.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja F – Budownictwo
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa: transport drogowy
- Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo: rolnictwo
- Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją: odpady
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: drobny przemysł

Wyzwanie unijne (wprowadzone od 2027 r.): redukcja emisji w sektorach objętych systemem EU ETS2 na poziomie unijnym o 42% w stosunku do poziomów z 2005 r.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: mały przemysł nieobjęty istniejącym dotychczas systemem ETS
- Sekcja F – Budownictwo
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa: transport drogowy

Wyzwanie unijne: zakaz – z wyjątkiem sytuacji awaryjnej – uwalniania metanu do atmosfery z szybów wentylacyjnych w kopalniach węgla kamiennego (za wyjątkiem kopalni węgla koksowego) emitujących ponad 5 ton metanu na kilotonę wydobytego węgla, natomiast 1 stycznia 2027 r. emitujących ponad trzy tony metanu do atmosfery na kilotonę wydobytego węgla kamiennego. Ponadto zakazuje się od dnia 1 stycznia 2025 r. spalania gazu w pochodni – z nominalną skutecznością spalania na poziomie poniżej 99% - oraz uwalniania metanu z systemów odmetanowania (za wyjątkiem sytuacji awaryjnej lub niesprawności)

Termin wdrożenia: 2025 r. i 2027 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie

Wyzwanie krajowe: prognozowana redukcja krajowa w sektorze elektroenergetycznym emisji gazów cieplarnianych o ok. 46% w stosunku do 2005 r.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych

6.1.3.2 Dekarbonizacja gospodarki regionu

Główny ciężar transformacji w województwie śląskim dotyczył będzie dekarbonizacji gospodarki regionu tj. likwidacji sektora wydobywczego węgla kamiennego, przy równoległym przebiegającym procesie likwidacji istniejących elektrowni węglowych. Proces ten wpisuje się również w dążenie do osiągnięcia celów związanych z ograniczaniem emisji gazów cieplarnianych i dążeniem do osiągnięcia neutralności klimatycznej. Wygaszanie i zamykanie będzie następowało według ustalonego harmonogramu, wynikającego z *Umowy społecznej dotyczącej transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego z dnia 28 maja 2021 r.* Wskazana umowa dotyczy państwowych spółek węglowych i nie obejmuje kopalni węgla koksowniczego.

Dekarbonizacja gospodarki regionu przełożyć się będzie również na sytuację firm działających w sektorze okołogórnim. Przede wszystkim są to podmioty bezpośrednio związane z górnictwem, które są dostawcami dla sektora (370 podmiotów), tj. przedsiębiorstwa produkujące i dostarczające maszyny i urządzenia górnicze (119 podmiotów), a także wyspecjalizowane usługi wspomagające górnictwo

(251 podmiotów). Kolejną grupę stanowią bezpośredni odbiorcy wyrobów węglowych, dla których węgiel jest podstawowym surowcem wykorzystywanym w elektrowniach, elektrociepłowniach i koksowniach. Ostatnią grupę stanowią dostawcy, którzy są pośrednio związani z branżą, a ich usługi i produkty mogą być kierowane także do innych branż, np. usługi transportowe lub producenci niewyspecjalizowanych maszyn, urządzeń i materiałów. Większość z tych przedsiębiorstw to mikro i małe przedsiębiorstwa¹⁵.

Proces dekarbonizacji może wspierać rozwój gospodarki wodorowej. Polska jest jednym z największych producentów wodoru w Europie, ale pochodzi on głównie z reformingu parowego paliw kopalnych¹⁶. To ogromna przestrzeń do prowadzenia innowacyjnych działań, co może pozwolić na zagospodarowanie nadwyżek z OZE, w okresie szczególnie korzystnych warunków atmosferycznych. Takie działania wymagają jednak głębokich zmian technologicznych i organizacyjnych oraz stanowią wyzwanie finansowe.

W obszarze tym kluczowe będzie dla województwa śląskiego wypełnienie następujących wyzwań.

Wyzwanie krajowe: transformacja sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce – ostatnia kopalnia zakończy wydobycie nie później niż w 2049 r.

Termin wdrożenia: 2049 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: przemysł okołogórniczy

¹⁵ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, Załącznik nr 2 Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji, s. 39.

¹⁶ Krajowy Plan w dziedzinie Energii i Klimatu do 2030 r. (aktualizacja KPEiK z 2019 r.) – projekt z 29.02.2024, s. 36.

Wyzwanie krajowe: ograniczenie roli węgla kamiennego w energetyce i gospodarce regionu - udział węgla w strukturze produkcji energii elektrycznej w Polsce nie będzie przekraczać 56%.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe
- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych

Wyzwanie krajowe: gospodarka wodorowa jako wsparcie dekarbonizacji przemysłu.

- działania na rzecz pozyskania i zastosowania niskoemisyjnego wodoru do procesów produkcji petrochemicznej, chemicznej oraz nawozowej w oparciu o zieloną energetykę przemysłową;
- budowa strategii wdrażania wodorowych technologii niskoemisyjnych w najbardziej energochłonnych gałęziach przemysłu;
- pilotażowe projekty technologiczne dla sektorów, w których trudno jest osiągnąć neutralność klimatyczną – w szczególności w hutniczym, rafineryjnym i chemicznym.

Termin wdrożenia: 2025 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: przemysł chemiczny, hutniczy

Wyzwanie regionalne: likwidacja sektora wydobywczego węgla kamiennego i likwidacja lub znaczne ograniczenie działalności elektrowni węglowych w województwie śląskim.

Termin wdrożenia: 2021-2049, zgodnie z harmonogramem

Tabela 8 Harmonogram likwidacji kopalni w województwie śląskim

Kopalnia	Termin zakończenia produkcji węgla kamiennego
Połączenie Kopalni Wujek z Kopalnią Murcki – Staszic (pod nazwą KWK Staszic-Wujek)	2021 r.
Kopalnia RUDA Ruch Pokój	2021 r.
Połączenie Kopalni RUDA Ruch Bielszowice oraz Kopalnia RUDA Ruch Halemba	2023 r.
Połączone Kopalnie RUDA Ruch Bielszowice oraz RUDA Ruch Halemba	2034 r.
Kopalnia Bolesław Śmiały	2028 r.
Kopalnia Sońnica	2029 r.
Kopalnia Piast-Ziemowit Ruch Piast	2035 r.
Kopalnia Piast-Ziemowit Ruch Ziemowit	2037 r.
Kopalnia Staszic – Wujek	2039 r.
Kopalnia Bobrek – Piekary	2040 r. ¹⁷
Kopalnia Brzeszcze	2040 r.
Kopalnia Mysłowice-Wesoła	2041 r.
Kopalnia ROW Ruch Rydułtowy	2043 r.
Kopalnia ROW Ruch Marcel	2046 r.
Kopalnia ROW Ruch Chwałowice	2049 r.
Kopalnia ROW Ruch Jankowice	2049 r.
Kopalnia Sobieski	2049 r.
Kopalnia Janina	2049 r.

Źródło: Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, grudzień 2022.

W związku z bardziej ambitnymi planami krajowymi dotyczącymi redukcji zużycia węgla kamiennego w energetyce, zakładane jest przyspieszenie procesu wygaszania kopalń. W projekcie aktualizacji *Krajowego Planu w dziedzinie Energii i Klimatu do 2030 r.* założono, że wydobycie węgla kamiennego energetycznego nie przekroczy 30 mln t w 2030 r. Oznacza to, że w 2030 r. w Polsce zostaną trzy-cztery kopalnie węgla kamiennego i cztery węgla koksowego¹⁸.

¹⁷ Kopalnia Bobrek-Piekary zakończy produkcję do końca 2025 r. a od stycznia 2026 r. rozpocznie się jej likwidacja. Decyzja została wydana przez Wyższy Urząd Górniczy w związku z negatywną opinią dotyczącą bezpieczeństwa prowadzenia wydobycia.

¹⁸ <https://sprawiedliwa-transformacja.pl/2024/01/10/w-polsce-w-2030-r-zostana-cztery-kopalnie-wegla-jak-rozmawiac-z-gornikami/>

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: przemysł okołogórniczy
- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych: elektrownie węglowe
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa: usługi transportowe dla górnictwa i energetyki

6.1.3.3 Gospodarowanie odpadami

Głównym wyzwaniem w tym obszarze jest dążenie do redukcji wpływu gospodarki odpadami na środowisko poprzez implementację rozwiązań z zakresu gospodarki o obiegu zamkniętym, w tym poprzez wdrażanie planów gospodarki odpadami.

Województwo śląskie jest obszarem silnie zurbanizowanym, o wysokim stopniu uprzemysłowienia, charakteryzującym się dużą ilością wytwarzanych i nagromadzonych odpadów, co w istotnym stopniu ma negatywny wpływ na jakość wód, gleb oraz powietrza atmosferycznego. W efekcie skutkuje to pogarszającą się jakością życia mieszkańców regionu¹⁹. Konieczna jest zatem transformacja w kierunku gospodarki obiegu zamkniętego, która polega na maksymalizacji efektywności zasobów i minimalizacji produkcji odpadów. W myśl zasady zrównoważonego rozwoju należy ograniczać negatywny wpływ wytwarzanych produktów na środowisko naturalne, a także racjonalnie gospodarować ograniczonymi zasobami.

¹⁹ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, Załącznik nr 2 Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji, s. 63.

Z racji przemysłowego charakteru gospodarki województwa śląskiego, region z jednej strony jest dostarczycielem licznych odpadów poprodukcyjnych, z drugiej zaś ma potencjał do wypracowywania i wdrażania nowych rozwiązań materiałowych, w zakresie odzysku surowców krytycznych z odpadów oraz odzyskiwania materiałów na końcu cyklu życia produktów, w których zostały wykorzystane²⁰.

W obszarze tym kluczowe będzie dla województwa śląskiego wypełnienie następujących wyzwań.

Wyzwanie krajowe: odpady komunalne, w tym odpady ulegające biodegradacji:

- osiągnięcie poziomów przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych:
 - 55% dla roku 2025,
 - 60% dla roku 2030,
 - 65% dla roku 2035;
- minimalizacja ilości składowanych odpadów:
 - do 30% w roku 2025,
 - do 20% w roku 2030,
 - do 10% w roku 2035.

Termin wdrożenia: 2025 r., 2030 r. 2035 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe
- Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; gospodarowanie odpadami

Wyzwanie krajowe: osiągnięcie dla poszczególnych rodzajów materiałów opakowaniowych recyklingu na poziomie:

²⁰ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, Załącznik nr 2 Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji, s. 18

Tabela 9 Określony poziom recyklingu dla poszczególnych rodzajów materiałów

Materiał	2025 r.	2030 r.
wszystkie odpady opakowaniowe	65%	70%
tworzywa sztuczne	50%	55%
drewno	25%	30%
metale żelazne	70%	80%
aluminium	51%	60%
szkło	70%	75%
papier i tektura	75%	85%

Termin wdrożenia: 2025 r. i 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe
- Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją: gospodarowanie odpadami

Wyzwanie krajowe: osiągnięcie minimalnych rocznych poziomów recyklingu opakowań wielomateriałowych na poziomie:

Tabela 10 Określony poziom recyklingu rocznego opakowań wielomateriałowych

Rok	recykling
2022	47%
2023	53%
2024	59%
2025	65%
2026	66%
2027	67%
2028	68%
2029	69%
2040 i lata następne	70%

Termin wdrożenia: 2022-2040

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny

- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe
- Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją: gospodarowanie odpadami

Wyzwanie krajowe: osiągnięcie minimalnych rocznych poziomów recyklingu dla opakowań po środkach niebezpiecznych (rodzaje opakowań: tworzywa sztuczne, aluminium, stal, w tym blacha stalowa, oraz pozostałe metale, papier i tektura, szkło, drewno, wielomateriałowe, pozostałe) na poziomie:

Tabela 11 Określony roczny poziom recyklingu dla opakowań po środkach niebezpiecznych

Rok	recykling
2022	36%
2023	38%
2024	40%
2025	42%
2026	44%
2027	46%
2028	48%
2029	49%
2040 i lata następne	50%

Termin wdrożenia: 2022-2040

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe
- Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją: gospodarowanie odpadami

Wyzwanie krajowe: od 2025 r. wprowadzenie obowiązku użycia do produkcji butelek PET minimum 25% materiału pochodzącego z recyklingu, a od 2030 r. – minimum 30%.

Termin wdrożenia: 2025 r. i 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe

Wyzwanie krajowe: zwiększenie selektywnego zbierania za pośrednictwem systemu kaucyjnego, które ma zapewnić do 2025 r. przynajmniej 77% selektywnego zbierania do recyklingu butelek z tworzyw sztucznych jednorazowego użytku na napoje o pojemności do 3l, a do 2029 r. – 90%.

Termin wdrożenia: 2025 r. i 2029 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe
- Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją: gospodarowanie odpadami
- Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny

Wyzwanie krajowe: odpady związane z pojazdami

- ograniczenie niewłaściwego postępowania z pojazdami wycofanymi z eksploatacji, w tym nielegalnego demontażu pojazdów;
- utrzymanie na poziomie co najmniej odpowiednio 95% i 85% minimalnych rocznych poziomów odzysku i recyklingu odniesionych do masy pojazdów przyjętych do stacji demontażu;
- zwiększenie świadomości społeczeństwa w zakresie gospodarowania zużytymi oponami;
- zwiększanie osiąganych poziomów odzysku oraz recyklingu opon.

Termin wdrożenia: 2028 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe

- Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją: gospodarowanie odpadami
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa

Wyzwanie krajowe: odpady z budowy, remontów i demontażu obiektów budowlanych oraz infrastruktury.

- zwiększenie świadomości wśród inwestorów oraz podmiotów wytwarzających odpady z budowy, remontów i demontażu obiektów budowlanych oraz infrastruktury drogowej na temat należytego postępowania ze strumieniem tych odpadów, w szczególności w zakresie selektywnego zbierania w podziale co najmniej na frakcje: drewno, metale, szkło, tworzywa sztuczne, gips, odpady mineralne, w tym beton, cegłę, płytki i materiały ceramiczne oraz kamienie, oraz recyklingu;
- utrzymanie występującego trendu uzyskiwania poziomu przygotowania do ponownego użycia, recyklingu oraz innych form odzysku odpadów budowlanych i rozbiórkowych na poziomie minimum 70% wagowo.

Termin wdrożenia: 2028 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja F – Budownictwo
- Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją: gospodarowanie odpadami

6.1.3.4 Zrównoważony transport

W skali UE transport jest jednym z sektorów o największej emisji dwutlenku węgla, a obserwowany w nim trend redukcji emisji nie pozwoli osiągnąć ambitnych celów klimatycznych dla 2050 roku. Konieczna jest zatem zmiana podejścia do mobilności oraz transformacja systemów transportowych i logistycznych. Wyzwanie nadrzędne dla sektora transportu to znaczące ograniczenie emisji i zapewnienie bardziej zrównoważonego charakteru sektora poprzez ograniczenie zależności transportu od

paliw kopalnych oraz w synergii z działaniami na rzecz eliminacji zanieczyszczeń. **Zgodnie z nowymi regulacjami dyrektywy ETS m.in. sektor transportu drogowego będzie objęty nowym systemem handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych tzw. EU ETS2, który będzie uruchomiony od 2027 r.**

Sektor transportu, to kolejny poza sektorem przemysłowym i wydobywczym, sektor, którego dotkną procesy transformacyjne. Zgodnie z diagnozą²¹ wykonaną na potrzeby opracowania TPST, województwo śląskie w 2019 r., obok województwa mazowieckiego, cechowało się największym w kraju przewozem ładunków zarówno w układzie wewnątrz wojewódzkim jak i międzywojewódzkim. Transport w regionie cechuje również wysoki stopień umiędzynarodowienia (transport za granicę oraz z zagranicy), zarówno przewozem samochodowym, jak również lotniczym. Województwo ma sprzyjające warunki do rozwoju transportu multimodalnego: zagęszczenie liniowej infrastruktury transportowej, rozwój portu lotniczego, centra logistyczne, położenie na przecięciu głównych ciągów transportowych sieci TEN-T²².

Zgodnie z zapisami unijnej *Strategii na rzecz zrównoważonej i inteligentnej mobilności*, w coraz większym stopniu należy wykorzystywać innowacje w zakresie mobilności pasażerów, wykorzystując transformację cyfrową i automatyzację. Pozwoli to na stworzenie bardziej wydajnego i zrównoważonego systemu transportu. W ramach tego wyzwania należy zwiększać wykorzystanie inteligentnych rozwiązań cyfrowych i inteligentnych systemów transportowych. Ponadto dążenie do zharmonizowania przepisów ruchu drogowego oraz określenia odpowiedzialności za pojazdy

²¹ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, Załącznik nr 2 Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji, s. 16.

²² Transeuropejska sieć transportowa (TEN-T) zgodnie z definicją jest siecią głównych połączeń transportowych w ramach Unii Europejskiej, obejmującą szlaki drogowe, kolejowe, lotnicze, morskie oraz rzeczne, a także platformy multimodalne i węzły miejskie (rozporządzenie 2024/1679 w sprawie unijnych wytycznych dotyczących rozwoju transeuropejskiej sieci transportowej, zmieniające rozporządzenia (UE) 2021/1153 i (UE) nr 913/2010 oraz uchylające rozporządzenie (UE) nr 1315/2013). Budowa tej sieci ma zapewnić sprawny transport osób i towarów, a tym samym umożliwić rozwój handlu i rozwój gospodarczy. Jej zadaniem jest również wzmocnienie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej w ramach Unii Europejskiej poprzez sprawny system transportu transgranicznego. Zapewnienie sprawnie działającej multimodalnej transeuropejskiej sieci transportowej przyczynia się także do zmniejszania wpływu transportu na środowisko i klimat.

zautomatyzowane. Rozwój ogólnounijnych, zintegrowanych i multimodalnych usług w zakresie planowania podróży (udzielanie informacji, sprzedaż biletów, płatności). Przyczyniać będzie się to do płynności prowadzonych podróży.

Należy również zwrócić uwagę na wyzwania dotyczące produkcji motoryzacyjnej (automotive), bowiem ta gałąź produkcji pełni znaczącą rolę w regionie (w 2018 r. produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep stanowiła 23% całej produkcji sprzedanej przemysłu w regionie, zaś zatrudnienie 14,6% wszystkich zatrudnionych w przemyśle w regionie²³). Branżę produkcji motoryzacyjnej czeka dostosowanie rozwiązań technologicznych do standardów niskoemisyjnych i przestawiania produkcji na modele z napędem alternatywnym. W 2023 r. zaktualizowano *Rozporządzenie unijne 2023/851 w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) 2019/631 w odniesieniu do wzmocnienia norm emisji CO₂ dla nowych samochodów osobowych i dla nowych lekkich pojazdów użytkowych zgodnie z ambitniejszymi celami klimatycznymi Unii* wzmocniając normy emisji CO₂ w przypadku samochodów osobowych i dostawczych. Zgodnie z tym rozporządzeniem od 2035 r. w Unii Europejskiej nie będzie można zarejestrować nowego samochodu z silnikiem spalinowym. W drodze wyjątku ma być możliwe rejestrowanie pojazdów zasilanych syntetycznymi odpowiednikami benzyny.

W obszarze tym kluczowe będzie dla województwa śląskiego wypełnienie następujących wyzwań.

Wyzwanie unijne: ograniczenie emisji z sektora transportu o 90% w porównaniu z poziomem emisji z 1990 r.

Termin wdrożenia: 2050 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

²³ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, Załącznik nr 2 Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji, s. 15.

- Sekcja C - Przetwórstwo przemysłowe: produkcja pojazdów i produkcja paliw
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa

Wyzwanie unijne i krajowe: udział OZE w końcowym zużyciu energii w sektorze transportu na poziomie unijnym 29%, na poziomie krajowym 17,7% (cel deklaracyjny) lub redukcja intensywności emisji gazów cieplarnianych z sektora transportu na poziomie unijnym 14,5%.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: produkcja pojazdów

Wyzwanie unijne: od 2025 r. miasta o ludności powyżej 100 tys. mieszkańców będą zobowiązane do zakupu wyłącznie bezemisyjnych pojazdów, by do 2030 r. osiągnąć pełną zeroemisyjność floty komunikacji miejskiej.

Termin wdrożenia: 2025 r. i 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd lokalny - w województwie śląskim miastami powyżej 100 tys. mieszkańców są: Bielsko-Biała, Bytom, Chorzów, Częstochowa, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Katowice, Ruda Śląska, Rybnik, Sosnowiec, Tychy, Zabrze.

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: produkcja pojazdów

Wyzwanie unijne: kolejowy ruch towarowy wzrośnie do 2030 r. o 50% a do 2050 r. – dwukrotnie (w porównaniu do 2015 r.).

Termin wdrożenia: 2030 r. i 2050 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa

Wyzwanie unijne: wszystkie duże i średnie miasta będące węzłami miejskimi w sieci TEN-T wdrożą swoje własne plany zrównoważonej mobilności miejskiej.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny - w województwie śląskim węzłami miejskimi w sieci TEN-T są: Katowice, Rybnik, Bielsko-Biała i Częstochowa.

Przedsiębiorcy (sekcja PKD): nie dotyczy

Wyzwanie unijne: multimodalna transeuropejska sieć transportowa (TEN-T) wyposażona na potrzeby zrównoważonego i inteligentnego transportu zapewniającego szybkie połączenia będzie działać w ramach sieci kompleksowej.

Termin wdrożenia: 2050 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa

Wyzwanie unijne: wdrożenie zautomatyzowanej mobilności.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa

Wyzwanie unijne: w porównaniu do 2021 r. średnie emisje z nowych samochodów osobowych mają być mniejsze o 55% (o 50% z samochodów dostawczych) od 2030 r. i o 100% mniejsze od 2035 r. w przypadku samochodów zarówno osobowych, jak i dostawczych.

Termin wdrożenia: 2030 r. i 2035 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: produkcja pojazdów
- Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny: handel pojazdami

Wyzwanie unijne: do 2030 r. w użytku będzie co najmniej 30 mln bezemisyjnych samochodów osobowych i 80 000 bezemisyjnych samochodów ciężarowych, a do 2050 r. niemal wszystkie samochody osobowe, samochody dostawcze, autobusy oraz nowe pojazdy ciężkie będą bezemisyjne.

Termin wdrożenia: 2030 r. i 2050 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: produkcja pojazdów

Wyzwanie krajowe: udział autobusów na alternatywne paliwo w ogólnej liczbie autobusów służących do obsługi transportu miejskiego wyniesie 16%.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: produkcja pojazdów

6.1.3.5 Poprawa jakości powietrza

Największe problemy z nieodpowiednią jakością powietrza dotyczą obszarów miejskich tj. dużych skupisk ludności oraz regionów intensywnej działalności przemysłowej. Największym „producentem” tzw. niskiej emisji są obecnie źródła

powierzchniowe, czyli komunalno-bytowe. Mają one największy udział w emisji zanieczyszczeń pyłu zawieszonego PM10, pyłu zawieszonego PM2,5 oraz benzo(a)pirenu. Ogrzewanie i chłodzenie odpowiadają za około połowę zużycia energii zarówno na poziomie unijnym, jak i w Polsce. Potrzeby cieplne w Polsce pokrywane są w dużej mierze przez systemy ciepłownicze, ale także przez instalacje indywidualne. Głównym źródłem energii pierwotnej w obu przypadkach jest węgiel kamienny.

Najważniejszym działaniem w tym obszarze jest zatem redukcja zużycia węgla kamiennego w kotłach indywidualnych. Do realizacji wyzwań w zakresie poprawy jakości powietrza przyczyniać się będzie podejmowanie działań związanych z redukcją emisji zanieczyszczeń powietrza z sektora ogrzewnictwa indywidualnego gospodarstw domowych, w szczególności poprzez rozwój OZE i zwiększanie efektywności energetycznej, dostosowywania norm jakości paliw i instalacji spalania, transportu drogowego oraz zwiększanie świadomości ekologicznej i edukację.

Województwo śląskie było największym konsumentem węgla kamiennego. W efekcie wykorzystanie węgla kamiennego zarówno w ciepłownictwie, jak i gospodarstwach domowych miało negatywny wpływ na jakość powietrza w regionie. Od 1 września 2017 r. na terenie województwa śląskiego obowiązuje tzw. *Uchwała antysmogowa*, która zobowiązuje do wymiany nieefektywnych i emisyjnych źródeł ciepła w gospodarstwach domowych.

W obszarze tym kluczowe będzie dla województwa śląskiego wypełnienie następujących wyzwań.

Wyzwanie krajowe: wycofanie węgla z gospodarstw domowych do 2040 r., a w przypadku obszarów miejskich nawet w 2030 r.

Termin wdrożenia: 2030 r. i 2040 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
- Sekcja F – Budownictwo

Wyzwanie krajowe: wszystkie potrzeby ciepłe wszystkich gospodarstw domowych pokrywane będą przez ciepło systemowe oraz przez zero- lub niskoemisyjne źródła indywidualne.

Termin wdrożenia: 2040 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
- Sekcja F – Budownictwo

Wyzwanie krajowe: zwiększanie liczby aglomeracji i miast powyżej 100 tys. mieszkańców, w których wartość wskaźnika średniego narażenia na pył PM_{2,5} nie przekracza pułapu stężenia ekspozycji na poziomie 20 µg/m³ – z 25 w 2022 r. do 30 w 2030 r.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: przemysł wysokoemisyjny
- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa

Wyzwanie krajowe: w Polsce nie będzie stref, w których występują obszary narażenia ludności na negatywne skutki zanieczyszczenia powietrza spowodowanymi przekroczeniami norm jakości powietrza pyłem PM₁₀ i PM_{2,5}.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: przemysł wysokoemisyjny
- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa

Wyzwanie krajowe: rozwój ciepłownictwa systemowego (4-krotny wzrost liczby efektywnych systemów ciepłowniczych), który pozwoli na podłączenie do systemu ok. 1,5 mln nowych odbiorców w porównaniu do stanu z 2018 r.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych

Wyzwanie regionalne: wprowadzenie ograniczeń i zakazów w zakresie eksploatacji instalacji na terenie województwa śląskiego, w których następuje spalanie paliw stałych - wymiana nieefektywnych i emisyjnych źródeł ciepła w gospodarstwach domowych, proces ma się zakończyć do 31.12.2027 r.

Termin wdrożenia: 2027 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
- Sekcja F – Budownictwo

Wyzwanie unijne i krajowe: dążenie do zwiększenia pochłaniania gazów cieplarnianych przez sektor LULUCF (ang. Land use, land use change and forestry) – na poziomie unijnym do 310 mln t ekw. CO₂ i na poziomie krajowym 38,098 mln t ekw. CO₂ w 2030 r.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo

6.1.3.6 Poprawa jakości wód

Zanieczyszczenie wód to kompleksowy problem, wynikający z różnorodnych działań ludzkich, takich jak przemysł, rolnictwo, gospodarka komunalna czy emisje z pojazdów. Zanieczyszczenie wód może być wynikiem różnorodnych czynników, obejmujących m.in.: ścieki komunalne i przemysłowe, nawozy i pestycydy z rolnictwa, zanieczyszczenia z obszarów zurbanizowanych i odpady, wylewy substancji chemicznych czy degradację brzegów rzek.

Województwo śląskie charakteryzuje się stosunkowo skąpyimi zasobami wodnymi przy jednocześnie stosunkowo złym stanie wód powierzchniowych. Ponadto duża część wody pitnej jest czerpana ze źródeł powierzchniowych, dlatego wody są kluczowe nie tylko ze względów turystycznych i związanych z ochroną przyrody. Region jest liderem w wielkości ścieków odprowadzanych bezpośrednio do wód lub ziemi a wymagających oczyszczenia – zarówno ścieków komunalnych, jak i przemysłowych²⁴. Ponadto sektor górniczy i wydobywczy wpływa swoją działalnością na stan wód w regionie – co powoduje konieczność wspierania retencji wód. Dynamika zmian wydobywania, przekierowania wód do systemów odwadniania kopalń sąsiednich, czy zatapianie wyrobisk powodują zmianę stanu ilościowego i jakościowego wód podziemnych.

²⁴ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, załącznik nr 2 Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji, s. 68.

W obszarze tym kluczowe będzie dla województwa śląskiego wypełnienie następujących wyzwań.

Wyzwanie krajowe: Polska będzie konsekwentnie dążyć do poprawy stanu wód w szczególności poprzez wdrażanie planów gospodarowania wodami oraz działania w obszarze gospodarki ściekami.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: przemysł nawozowy, chemiczny
- Sekcja E - Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją

6.1.3.7 Różnorodność biologiczna

Województwo śląskie pomimo dużej urbanizacji i uprzemysłowienia regionu charakteryzuje się bogatą różnorodnością biologiczną. Problemem pozostają tereny zdegradowane i poprzemysłowe, którym należy przywrócić lub nadać nowe funkcje – najczęściej oczekiwane jest, że nastąpi rekultywacja takich terenów na cele środowiskowe, tereny zielone, rekreacyjne, place lub skwery²⁵.

Ponadto w wyniku działalności człowieka zagrożone są naturalne zjawiska przyrodnicze poprzez zanikanie gatunków, tracących swoje siedliska.

UE oczekuje od miast europejskich opracowania planów zazielenienia obszarów miejskich. Plany te powinny obejmować środki służące tworzeniu różnorodnych biologicznie i dostępnych lasów miejskich, parków i ogrodów; miejskich gospodarstw rolnych; zielonych dachów i ścian; ulic obsadzonych drzewami; łąk miejskich oraz

²⁵ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, Załącznik nr 2 Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji, s. 75.

żywoptotów miejskich. Zazielenienie przestrzeni miejskich powinno przyczynić się do poprawy połączeń między terenami zielonymi oraz uwzględnić wyeliminowanie stosowania pestycydów, ograniczenie nadmiernego koszenia zielonych przestrzeni miejskich, a także wyeliminowanie stosowania innych praktyk szkodliwych dla różnorodności biologicznej.

W obszarze tym kluczowe będzie dla województwa śląskiego wypełnienie następujących wyzwań.

Wyzwanie unijne: rozszerzenie sieci obszarów chronionych.

- objęcie ochroną co najmniej 30% obszarów lądowych i 30% obszarów morskich w UE
- objęcie ścisłą ochroną co najmniej jedną trzecią obszarów chronionych, czyli 10% obszarów lądowych i 10% obszarów morskich w UE
- skuteczne zarządzanie wszystkimi obszarami chronionymi, określenie jasnych celów i środków ochrony oraz ich odpowiednie monitorowanie

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD): nie dotyczy

Wyzwanie unijne: obecność elementów krajobrazu o wysokiej różnorodności na co najmniej 10% użytków rolnych.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo

Wyzwanie unijne: zasadzenie co najmniej 3 mld dodatkowych drzew w UE.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo

Wyzwanie unijne: europejskie miasta liczące co najmniej 20 tys. mieszkańców powinny opracować ambitne plany zazieleniania obszarów miejskich.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- wybrany samorząd lokalny – miasta od co najmniej 20 tys. mieszkańców

Przedsiębiorcy (sekcja PKD): nie dotyczy

Wyzwanie unijne: niestosowanie żadnych pestycydów chemicznych na obszarach wrażliwych, takich jak miejskie obszary zielone w UE.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe

6.1.3.8 Zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych (OZE), rozwój OZE²⁶

Rozwój OZE w elektroenergetyce to trend globalny. Również w Polsce następuje intensywny przyrost mocy zainstalowanej w odnawialnych źródłach energii. Wynika to z rosnącej popularności energetyki słonecznej i wiatrowej. Rolę uzupełniającą odgrywają także elektrownie na biomasę, biogaz, a w przyszłości także na biometan.

²⁶ Energia ze źródeł odnawialnych (OZE) to energia pochodząca z naturalnych, powtarzających się procesów przyrodniczych, uzyskiwana z odnawialnych niekopalnych źródeł energii, w szczególności energia generowana z promieniowania słonecznego, wiatru, wody, zasobów geotermalnych, biomasy, biogazu i biopaliw ciekłych (definicja Główny Urząd Statystyczny, Eurostat).

Jednym z celów polityki krajowej w dziedzinie energii jest również wspieranie rozwoju morskiej energetyki wiatrowej na Morzu Bałtyckim.

Należy mieć jednak na uwadze, że instalacje OZE w Polsce to głównie instalacje mikro i małe, dlatego w porównaniu do energetyki konwencjonalnej udział w ogóle produkcji jest wciąż jeszcze mały. W zwiększaniu udziału OZE problemem jest także ogólna zależność od pogody, wysokie nakłady i koszty eksploatacji. Polska nie posiada także znaczącego potencjału hydrologicznego, pozwalającego na istotną rolę hydroelektrowni przepływowych. Wyzwaniem dla rozwoju OZE jest również magazynowanie wytworzonej energii, szczególnie w związku z brakiem stabilności w jej wytwarzaniu energii (uzależnienie od warunków pogodowych).

Rozwój OZE w województwie śląskim jest również warunkowany możliwościami w zakresie pozyskania energii z odnawialnych źródeł. Poziom nasłonecznienia w województwie jest ogólnie na przeciętnym poziomie w porównaniu do innych regionów kraju. Przeciętne są również warunki do wykorzystania energii geotermalnej, wiatrowej i wodnej. W przypadku warunków wiatrowych wyjątek stanowi np. Beskid Śląski i Beskid Żywiecki.

W obszarze tym kluczowe będzie dla województwa śląskiego wypełnienie następujących wyzwań.

Wyzwanie krajowe: osiągnięcie udziału OZE w końcowym zużyciu energii brutto na poziomie 29,8%, w tym w elektroenergetyce na poziomie 50,1%, w ciepłownictwie i chłodnictwie na poziomie 32,1%, a w transporcie 17,7% (cele deklaratywne).

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych

- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe
- Sekcja F – Budownictwo

Wyzwanie krajowe: wzrost mocy zainstalowanych w fotowoltaice do poziomu ok. 5-7 GW w 2030 r. i ok 10-16 GW w 2040 r.

Termin wdrożenia: 2030 r. i 2040 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe
- Sekcja F – Budownictwo

6.1.3.9 Efektywność i bezpieczeństwo energetyczne

Mimo podejmowanych działań proefektywnościowych finalne zużycie energii w Polsce wciąż wzrastało w ostatnich latach, ze względu na stosunkowo wysokie tempo rozwoju gospodarczego oraz poprawę poziomu życia społeczeństwa, związaną ze zwiększonym zużyciem energii. Województwo śląskie zajmuje wysoką pozycję zarówno pod względem produkcji jak i zużycia energii elektrycznej w kraju (odpowiednio 3. i 2. pozycja względem pozostałych województw²⁷).

Obowiązek oszczędności energii finalnej w Polsce jest realizowany od 2021 r. poprzez system zobowiązujący do efektywności energetycznej – system świadectw efektywności energetycznej.

W obszarze energetycznym celem jest również zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego. W związku z wprowadzonymi unijnymi regulacjami klimatyczno-

²⁷ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, s. 6.

energetycznymi następuje wygaszanie kopalń węgla kamiennego, który stanowił do tej pory podstawę wytwarzania energii w Polsce. Mimo to Polska będzie dążyć do zapewniania podaży surowca dla gospodarki, jednocześnie mając na celu sprawiedliwe przeprowadzenie transformacji energetycznej. W związku ze zmniejszaniem produkcji energii elektrycznej z węgla konieczne jest zapewnienie zmiany obecnego mixu energetycznego.

W obszarze tym kluczowe będzie dla województwa śląskiego wypełnienie następujących wyzwań.

Wyzwanie krajowe: zmniejszenie zużycia energii finalnej o co najmniej 12,8% w porównaniu z prognozami PRIMES 2020 tj. zredukowanie finalnego zużycia energii do poziomu 58,5 Mtoe.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: przemysł energochłonny
- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa
- Sekcja F – Budownictwo

Wyzwanie krajowe: zmniejszenie zużycia energii pierwotnej o co najmniej 14,4% w porównaniu z prognozami PRIMES 2020 tj. zredukowanie finalnego zużycia energii do 79,9 Mtoe.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: przemysł energochłonny

- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa
- Sekcja F – Budownictwo

Wyzwanie krajowe: wysokość całkowitych skumulowanych oszczędności finalnego zużycia energii do osiągnięcia w okresie 2021-2030 została wyliczona na poziomie 44 870 ktoe.

Termin wdrożenia: 2021-2030

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: przemysł energochłonny
- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa
- Sekcja F – Budownictwo

Wyzwanie krajowe: Polska będzie dążyć do osiągnięcia w latach 2024-2030 całkowitych skumulowanych oszczędności końcowego zużycia energii wśród osób dotkniętych ubóstwem energetycznym na poziomie 2 678 ktoe.

Termin wdrożenia: 2024-2030

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
- Sekcja F – Budownictwo

Wyzwanie krajowe: trwałe zapewnienie suwerenności energetycznej i dążenie do jej wzmocnienia – dążenie do zapewnienia niezależności energetycznej powyżej średniej unijnej.

Termin wdrożenia: 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe
- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych

Wyzwania krajowe: rozwój energetyki rozproszonej:

- **Rozwój otoczenia regulacyjnego;**
- **Poprawa poziomu wiedzy, edukacji i kompetencji w sferach powiązanych z energetyką rozproszoną;**
- **Promowanie szerszego wykorzystywania inteligentnych i nowoczesnych rozwiązań sprzyjających rozwojowi energetyki rozproszonej;**
- **Rozwój klastrów energii i spółdzielni energetycznych, obywatelskich społeczności energetycznych.**

Termin wdrożenia: 2025 r. i 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych

6.1.3.10 Budownictwo

Podobnie, jak w innych branżach, wyzwaniem nadrzędnym w tym obszarze jest redukcja wewnętrznej emisji gazów cieplarnianych. Budownictwo (w tym działające na jego potrzeby: przemysł wydobywczy, produkcja materiałowa i ciepłownictwo) wymaga podjęcia szczególnych działań, gdyż biorąc pod uwagę skalę emisji, generuje istotny ślad węglowy sięgający nawet 40% globalnych emisji. Budownictwo obok transportu drogowego i przemysłu nieobjętego systemem EU ETS od 2027 r. będzie obciążone kosztem uprawnień do emisji CO₂ w ramach nowego systemu handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych – tzw. EU ETS2.

Ponadto od 1 stycznia 2030 r. wszystkie nowe budynki mają być bezemisyjne. Możliwe będzie to jedynie poprzez podłączanie takowych budynków do efektywnych energetycznie systemów ciepłowniczych lub jeszcze szerszego wykorzystania OZE.

W obszarze tym istotna jest również poprawa efektywności energetycznej budynków już istniejących i eksploatowanych, w tym poprzez termomodernizację i wymianę nieefektywnych źródeł ciepła.

Sektor budownictwa jest obecnie drugim pod względem liczby podmiotów w województwie śląskim (po sektorze handlu) – w 2023 r. było zarejestrowanych ponad 68 tys. podmiotów o podstawowym rodzaju działalności budownictwo tj. 13% ogółu podmiotów w regionie²⁸. Sektor budownictwa z jednej strony obciążony jest kosztami transformacji, które wymagają od niego dostosowania się do niskoemisyjności, z drugiej jednak ma mieć znaczący udział w przejmowaniu pracowników odchodzących z branży górniczej²⁹, jako sektor z potencjałem do generowania nowych miejsc pracy, w których mogą zostać wykorzystane również umiejętności i kwalifikacje nabyte w sektorze górnictwa.

W obszarze tym kluczowe będzie dla województwa śląskiego wypełnienie następujących wyzwań.

Wyzwanie krajowe: redukcja zapotrzebowania na energię istniejących budynków poprzez wykonanie 7,5 mln termomodernizacji, przy czym priorytetem jest eliminowanie wykorzystania węgla w budynkach mieszkalnych.

Termin wdrożenia: 2050 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

²⁸ GUS, Bank Danych Lokalnych, Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON, dane na 2023 r.

²⁹ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, Załącznik nr 2 Potencjały i wyzwania rozwojowe województwa śląskiego w kontekście sprawiedliwej transformacji, s. 17.

- Sekcja F – Budownictwo
- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych: ciepłownictwo
- Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie: wydobywanie
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: produkcja materiałowa

Wyzwanie krajowe: zapewnienie, aby od 1 stycznia 2030 r. wszystkie nowe budynki budowane w Polsce były bezemisyjne, a w przypadku budynków zajmowanych przez urzędy organów publicznych od 1 stycznia 2028 r.

Termin wdrożenia: 2028 r. i 2030 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja F – Budownictwo
- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych: ciepłownictwo
- Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie: wydobywanie
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: produkcja materiałowa

6.1.3.11 Transformacja społeczna

Transformacja regionu przełoży się również na sytuację na rynku pracy. Przedsiębiorstwa, które będą podlegać procesowi transformacji to m.in. duże zakłady i kluczowi pracodawcy w regionie. Likwidacja kopalń czy elektrowni węglowych, nie tylko dotknie osoby zatrudnione w likwidowanych zakładach, ale również w firmach okołogórnictwa. Do 2030 r. spodziewana jest redukcja miejsc pracy w samym górnictwie o 12,3 tys. a w firmach okołogórnictwa o 24,2 tys.³⁰, zaś w latach 2030-2049 o kolejne 48,7 tys. w górnictwie i o 95,8 tys. w firmach okołogórnictwa.

³⁰ Szacunek Uniwersytetu Ekonomicznego dla GIPH opracowany na podstawie analizy zatrudnienia w 500 firmach, które same zadeklarowały działalność w sektorze okołogórnictwa wskazał, że w branży okołogórnictwa pracuje 110-130 tys. osób. Za: Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, s. 9.

Działania związane z transformacją sektora górnictwa węgla kamiennego, będą nastawione na to, aby zapewnić osłony socjalne pracowników i stworzyć nowe specjalizacje regionów oraz trwałe miejsca pracy, ale przede wszystkim by zbudować nowe branże przemysłu współuczestniczące w przekształcaniach sektora. W szczególności powinny wpływać na rozwój OZE, gospodarki wodorowej i innych paliw alternatywnych, elektromobilności, magazynowania energii, cyfryzacji, ale również adaptacji do zmian klimatu i poprawy jakości powietrza.

Transformacja w okresie przejściowym może skutkować wzrostem cen energii. Wyzwaniem jest zatem zabezpieczenie gospodarstw domowych w największym stopniu zagrożonych ubóstwem energetycznym. Konieczne jest monitorowanie liczby gospodarstw domowych dotkniętych ubóstwem energetycznym, a także realizowanie programów w szczególności finansujących działania w zakresie modernizacji związanej z poprawą efektywności energetycznej budynków mieszkalnych.

W obszarze tym kluczowe będzie dla województwa śląskiego wypełnienie następujących wyzwań.

Wyzwanie krajowe i regionalne: transformacja regionów powęglowych – redukcja miejsc pracy.

Termin wdrożenia: 2021-2049

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: przemysł okołogórniczy
- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych: elektrownie węglowe
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa: usługi transportowe dla górnictwa i energetyki

Wyzwanie krajowe i regionalne: wykorzystanie możliwości nowych gałęzi gospodarki.

Termin wdrożenia: 2040 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja J – Informacja i komunikacja: cyfryzacja, sektor ICT
- Sekcja F – Budownictwo: termomodernizacja, niskoemisyjne budownictwo,
- Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
- Sekcja P – Edukacja: nauczanie do nowych specjalizacji i zawodów
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe: adaptacja do zmian klimatu i poprawa jakości powietrza, gospodarka wodorowa i inne paliwa alternatywne
- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych: adaptacja do zmian klimatu i poprawa jakości powietrza, magazynowanie energii
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa: elektromobilność

Wyzwanie krajowe: redukcja zjawiska ubóstwa energetycznego - Polska może ustabilizować skalę ubóstwa energetycznego na poziomie nie wyższym niż 11% w 2030 r. oraz nie wyższym niż 7% w 2040 r.

Termin wdrożenia: 2030 r. i 2040 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
- Samorząd lokalny

Przedsiębiorcy (sekcja PKD):

- Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych: elektrownie węglowe
- Sekcja F – Budownictwo

6.1.3.12 *Stabilny system zarządzania regionalnego*

Wobec wyzwań wynikających z prowadzonej polityki klimatycznej UE oraz krajowej, a także wyzwań stojących przed procesem sprawiedliwej transformacji obszarem, na który należy zwrócić szczególną uwagę, jest zapewnienie stabilnego systemu zarządzania regionalnego.

Przed jednostkami samorządu regionalnego i lokalnego stoją:

- **wyzwania rozwojowe w obszarze zarządzania**
- **wyzwania związane z wzmocnieniem powiązań lokalnych, polityka odporności**

Termin wdrożenia: 2050 r.

Rodzaj samorządu (lokalny, regionalny):

- Samorząd regionalny
 - Wzmocnienie publicznego systemu gromadzenia danych, tak aby dostarczał dokładne, kompletne i wiarygodne informacje niezbędne dla polityków, urzędników i planistów do wszechstronnej analizy i zrozumienia zmian zachodzących na świecie i w polskim społeczeństwie, gospodarce, środowisku i przestrzeni oraz do długofalowego planowania rozwoju i podejmowania decyzji na wszystkich szczeblach zarządzania.
 - Wzmocnienie potencjału eksperckiego instytucji publicznych oraz wspieranie rozwoju ośrodków wiedzy, które będą stanowiły przestrzeń do dyskusji eksperckiej i debat społecznych w dobie szerzącej się dezinformacji.
 - Wzmocnienie podmiotowości samorządu terytorialnego i modernizacja systemu ich funkcjonowania stają się nieodzowne, aby umożliwić im realizację prawdziwie zintegrowanej polityki rozwoju, opartej na posiadanym kapitale terytorialnym, z wykorzystaniem nowoczesnych mechanizmów finansowania działań. W skutecznym realizowaniu zadań samorządu będzie również pomagać podejście funkcjonalne i realizowanie wspólnych działań na rzecz społeczności lokalnych przez zrzeszające się jednostki samorządu terytorialnego.

- Rozprzestrzenianie działalności gospodarczej poza duże metropolie, nowe funkcje mniejszych ośrodków miejskich i wiejskich.
- Pogłębienie włączania zasad zrównoważonego rozwoju do planowania przestrzennego, obejmującego aspekty środowiskowe, społeczne i ekonomiczne, tak aby minimalizować negatywne skutki gospodarowania przestrzenią dla środowiska, równocześnie wspierając rozwój społeczności lokalnych.
- Wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań z zakresu zarządzania funkcjonalnego.
- Szersze wykorzystywanie zaawansowanych technologii, do lepszego zrozumienia wzorców rozwoju i podejmowania bardziej efektywnych decyzji planistycznych.
- Silne i współistniejące lokalne układy gospodarcze pozwolą na zapewnienie elastyczności i stabilności systemu gospodarczego i finansowego.
- Tworzenie warunków wspierających rozwój ekonomii społecznej, oddolna budowa powiązań między lokalnymi społecznościami czy partnerstw terytorialnych jako sieci organizacyjnych.
- Wzmacnianie lokalnego kapitału społecznego, tożsamości lokalnej oraz więzi społecznych sprzyjających zaufaniu, współpracy i wymianie zasobów między ludźmi.
- Zwiększenie partycypacji społecznej w podejmowaniu decyzji kluczowych z punktu widzenia rozwoju regionu.

Przedsiębiorcy (sekcja PKD): nie dotyczy

6.1.4 Określenie istotności udziału województwa śląskiego w realizacji poszczególnych wyzwań

Przeprowadzenie analizy wyznaczenia udziału województwa śląskiego w realizacji poszczególnych wyzwań dla wypełnienia odpowiednich zobowiązań przez cały kraj jest utrudnione, ze względu na ograniczoną dostępność szczegółowych danych dla województwa, które pozwalałyby na precyzyjne odniesienie się do wartości wskaźników na poziomie kraju.

Poniżej zaprezentowano dane dla wybranych wskaźników, które mają największy wpływ na osiągnięcie założonych celów, w takim zakresie, jaki umożliwiały dostępne dane.

Wskaźnik 1: Emisja CO₂ (redukcja o 30% w stosunku do poziomu z 1990 r.)

Zgodnie z założeniami zawartymi w Polityce energetycznej Polski w 2040 r. wartość docelowa w 2030 r. dla emisji CO₂ powinna wynosić <241 mln t (o 30% mniej niż w 1990 r., kiedy to wynosiła 345 mln t.

Emisja zanieczyszczeń gazowych w 2023 r.³¹ z zakładów szczególnie uciążliwych w województwie śląskim wyniosła 27 mln t, co stanowiło 15,6% całkowitej emisji w Polsce z takich zakładów, przy czym emisje CO₂ to 26,5 mln t, co stanowiło 15,4% wartości dla Polski i plasowało województwo na trzeciej pozycji za łódzkim i mazowieckim.

Wskaźnik 2: Emisja metanu

Województwo śląskie jest największym emitentem metanu w kraju. W 2023 r. zakładów szczególnie uciążliwych³² w województwie śląskim wyemitowano 365,3 tys. ton metanu, co stanowiło 90,3% ogółu emisji metanu w Polsce z takich zakładów.

Wskaźnik 3: Udział węgla w wytwarzaniu energii elektrycznej

Zgodnie z założeniami zawartymi w Polityce energetycznej Polski w 2040 r. wartość docelowa udziału węgla (kamiennego i brunatnego) w wytwarzaniu energii elektrycznej w 2030 r. ma wynosić poniżej 56%. Dane Ministerstwa Klimatu i Środowiska³³ za 2023 r. wskazują, że na poziomie kraju wskaźnik ten osiągnął poziom 60,5%. Dodatkowo dane GUS z 2022 r. na temat Zużycia węgla kamiennego³⁴, wskazują, że w województwie śląskim 60% zużycia tego surowca przypada na sektor elektrowni i elektrociepłowni. Dodatkowo zużycie węgla kamiennego w sektorze elektrowni i

³¹ GUS, Bank Danych Lokalnych, Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych, Emisja zanieczyszczeń gazowych, dane za 2023 r.

³² GUS, Bank Danych Lokalnych, Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych, Emisja zanieczyszczeń gazowych, dane za 2023 r.

³³ Ministerstwo Klimatu i Środowiska, Agencja Rynku Energii S.A., Informacja statystyczna, O energii elektrycznej, Biuletyn miesięczny, grudzień 2023 r.

³⁴ GUS, Zużycie paliw i nośników energii w 2022 roku, Warszawa, Rzeszów 2023 r.

elektrociepłowni w województwie śląskim stanowi 26% zużycia węgla kamiennego w tym sektorze w kraju, zaraz po województwie mazowieckim (29%).

Wskaźnik 4: Redukcja odpadów

Województwo śląskie jest drugim, po województwie dolnośląskim, regionem w Polsce pod względem wielkości wytworzonych odpadów. W 2023 r. w województwie wytworzono 29960,7 tys. ton odpadów³⁵, co stanowiło 27% odpadów wytworzonych w całym kraju. Wielkość odpadów dotychczas składowanych (nagromadzonych) w obiektach własnych według stanu na koniec 2023 r. wynosiła w województwie śląskim 460702,5 tys. ton³⁶, co stanowiło 25% udziału w skali kraju.

W 2023 r. w województwie śląskim poddano odzyskowi 16459,1 tys. ton³⁷ odpadów wytworzonych w ciągu roku, co stanowiło 67% ogółu poddanych odzyskowi odpadów w Polsce. Województwo śląskie charakteryzuje się najwyższym udziałem w kraju odpadów poddanych odzyskowi w ilości odpadów wytworzonych w ciągu roku. W 2023 r.³⁸ wyniósł on w województwie śląskim 55% (dla porównania w skali kraju było to 23%). Ponadto w województwie śląskim w 2023 r. 9% odpadów wytworzonych w ciągu roku składowano w obiektach własnych, a 36% przekazano innym odbiorcom. Jedyne niespełna 1% odpadów było czasowo magazynowane.

Województwo śląskie ma najwyższy udział w skali kraju pod względem odpadów poddanych odzyskowi z dotychczas składowanych (nagromadzonych). W 2023 r. spośród dotychczas składowanych odpadów, poddano odzyskowi w województwie śląskim 1 871,7 tys. ton³⁹, co stanowiło 60% udziału w skali kraju. Biorąc jednak pod uwagę skalę składowanych odpadów, to w województwie śląskim w 2023 r. poddano odzyskowi zaledwie 0,1% dotychczas składowanych odpadów.

³⁵ GUS, Bank Danych Lokalnych, Odpady wytworzone w ciągu roku, dane za 2023 r.

³⁶ GUS, Bank Danych Lokalnych, Odpady dotychczas składowane (nagromadzone) w obiektach własnych, dane za 2023 r.

³⁷ GUS, Bank Danych Lokalnych, Odpady wytworzone w ciągu roku, dane za 2023 r.

³⁸ GUS, Bank Danych Lokalnych, Odpady – wskaźniki, dane za 2023 r.

³⁹ GUS, Bank Danych Lokalnych, Odpady poddane odzyskowi z dotychczas składowanych (nagromadzonych)

6.1.5 Sekcje PKD najbardziej obciążone kosztami w procesie transformacji

Jednym z celów badawczych było wskazanie, które sekcje PKD są najbardziej obciążone kosztami w procesie transformacji w województwie śląskim.

Podczas wyznaczania sekcji PKD szczególnie obciążonych kosztami w procesie transformacji w województwie śląskim uwzględniono następujące zagadnienia:

1. Wyznaczenie głównych sektorów pod względem liczby podmiotów – na podstawie danych GUS o podmiotach gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON za 2023 r. określono strukturę podmiotów w województwie śląskim i jako główne sekcje wybrano sekcje, których udział stanowił 4% i więcej (liczebność i struktura poszczególnych sekcji została przedstawiona w Aneksie – Szczegółowa metodologia).
2. Wyznaczenie głównych sektorów pod względem zatrudnienia – na podstawie danych GUS o pracujących, zatrudnionych i przeciętnym zatrudnieniu według PKD za styczeń 2024 r. określono strukturę zatrudnienia w województwie śląskim i jako główne sekcje wybrano sekcje, których udział stanowił 4% i więcej (liczebność i struktura dla poszczególnych sekcji została przedstawiona w Aneksie – Szczegółowa metodologia).
3. Wyznaczenie sekcji, które są najbardziej energochłonne, wysokoemisyjne – na podstawie danych GUS „Efektywność wykorzystania energii w latach 2012-2022” (dane zostały przedstawione w Aneksie – Szczegółowa metodologia).
4. Wyznaczenie sekcji, których dotyczą zidentyfikowane w obszarze badawczym pkt A wyzwania rozwojowe związane ze sprawiedliwą transformacją i polityką klimatyczną w województwie śląskim, zawarte w dokumentach szczebla krajowego oraz międzynarodowego (zidentyfikowane wyzwania znajdują się w Aneksie – Wykaz zidentyfikowanych wyzwań wraz z dopasowaniem aktorów oraz okresów realizacji). Zidentyfikowane wyzwania będą przekładać się dla poszczególnych sektorów na potencjalne koszty związane z transformacją, takie jak: koszty inwestycji w nowe technologie, koszty operacyjne związane z zakupem droższej energii odnawialnej, koszty związane z regulacjami środowiskowymi, czy też brak wpływów do budżetów lokalnych w związku z

likwidacją zakładów pracy przy jednoczesnym ponoszeniu kosztów wsparcia, które może łagodzić koszty społeczne transformacji.

Szczegółowa metodologia wyznaczenia sekcji PKD najbardziej obciążonych kosztami transformacji została przedstawiona w Aneksie – Szczegółowa metodologia.

Sekcje uznane jako szczególnie obciążone kosztami transformacji - podsumowanie

Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie

Górnictwo i wydobywanie to branża, która jest już w transformacji i finalnie do 2049 r. zostaną zlikwidowane kopalnie węgla kamiennego w województwie wskazane w *Umowie społecznej dotyczącej transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego*⁴⁰, z wyłączeniem kopalni węgla koksującego, stanowiącego surowiec krytyczny UE. Zmiana ta nie tylko dotknie bezpośrednio kopalń, ale również firm prowadzących działalność okołogórnictw. Zgodnie z danymi GUS w ramach sekcji B – Górnictwo i wydobywanie pracowało w woj. śląskim w styczniu 2024 r. ok 72 tys. osób. Z kolei szacunki badawcze⁴¹ wskazują na zatrudnienie w sektorze okołogórnictw od 96,3 tys., do 120 tys. osób, ale zakłada się, że skala jest znacznie wyższa, obejmując również wpływ pośredni na przedsiębiorstwa handlowo-usługowe czy rodziny pracowników.

Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe

Sektor przemysłowy, zarówno w Polsce, jak i w województwie śląskim, charakteryzuje się największym zużyciem energii w GWh – według danych GUS w 2023 r. przypadało na sektor przemysłowy 36% ogółu zużycia energii w Polsce i 33% w województwie śląskim⁴². W przypadku przetwórstwa przemysłowego szczególnie należy zwrócić uwagę na przedsiębiorstwa zajmujące się przemysłem mineralnym, chemicznym,

⁴⁰ Mowa o Umowie społecznej dotyczącej transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego podpisanej w dniu 28 maja 2021 r.

⁴¹ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, grudzień 2022, s. 9.

⁴² GUS, Bank Danych Lokalnych, Zużycie energii elektrycznej wg sektorów ekonomicznych, dane dla 2023 r.

papierniczym, spożywczym, a także produkcją i przetwórstwem cementu, które cechują się największym zużyciem energii w tym sektorze. Przetwórstwo przemysłowe, nie tylko ciężki, tradycyjny, energochłonny i emisyjny przemysł, zostanie objęte od 2027 r. handlem uprawnieniami do emisji CO₂ w ramach systemu EU ETS2.

Ponadto przetwórstwo przemysłowe ponosić będzie koszty związane z obszarem gospodarowania odpadami i gospodarki o obiegu zamkniętym.

Przetwórstwo przemysłowe to także sektor, w którym zatrudnionych jest najwięcej pracowników w województwie (22%), więc wszelkie zmiany związane z redukcją zatrudnienia znaczącą będą wpływać na sytuację na regionalnym rynku pracy.

Sekcja D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych + Sekcja E – dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją

Nie są to co prawda sekcje o szczególnym znaczeniu pod względem liczby podmiotów czy zatrudnienia w województwie śląskim. Należy je jednak uwzględnić w związku z wyzwaniem dotyczącym zaopatrywania w energię elektryczną i ciepło – odejście od energetyki i ciepłownictwa opartego na węglu kamiennym i przechodzenie na nieemisyjne źródła.

Ponadto sektor energetyczny jest drugim po przemyśle sektorem, pod względem zużycia energii w GWh, a dodatkowo jego udział w zużyciu energii jest istotnie wyższy w województwie śląskim niż ogółem w kraju – według danych GUS w 2023 r. przypadało na sektor energetyczny 16% ogółu zużycia energii w Polsce i 26% w województwie śląskim⁴³. Przemysł energetyczny zużywa energię, którą sam produkuje. Modernizacja tego sektora oraz likwidacja elektrowni węglowych spowodują zatem spadek zużycia energii w ramach przemysłu energetycznego.

Z kolei w ramach sekcji E koszty transformacji mogą dotyczyć przedsiębiorstw zajmujących się gospodarowaniem ściekami i odpadami oraz rekultywacją terenu.

⁴³ GUS, Bank Danych Lokalnych, Zużycie energii elektrycznej wg sektorów ekonomicznych, dane dla 2023 r.

Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa

Transport jest czwartym sektorem pod względem zużycia energii w GWh w Polsce i województwie śląskim (po sektorze przemysłowym, energetycznym, gospodarstwach domowych) - według danych GUS w 2023 r. przypadało na sektor transportu 4% ogółu zużycia energii w Polsce i 2% w województwie śląskim⁴⁴.

Ponadto transport drogowy zostanie objęty od 2027 r. handlem uprawnieniami do emisji CO₂ w ramach systemu EU ETS2. Sektor ten czeka wiele wyzwań związanych z dążeniem do ograniczania emisyjności m.in. wymiana na nieemisyjne pojazdy, transport multimodalny, zwiększanie wykorzystania transportu kolejowego, zwiększanie wykorzystania transportu publicznego i zbiorowego.

Sekcja F – Budownictwo

Budownictwo zostanie objęte od 2027 r. handlem uprawnieniami do emisji CO₂ w ramach systemu EU ETS2. To jeden z ważniejszych sektorów w województwie pod względem liczby firm i zatrudnienia. Sektor z jednej strony obciążony kosztami dostosowania się do celów niskiej emisyjności i efektywności energetycznej, z drugiej zaś z możliwościami rozwoju w ramach zielonej gospodarki (termomodernizacje, niskoemisyjne budownictwo).

Sprawiedliwa transformacja obejmuje również wyzwania jednostek samorządu terytorialnego, czyli podmiotów gospodarczych działających w:

- Sekcji O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne
- Sekcji Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna.

Jednostki samorządu terytorialnego będą ponosić koszty społeczne prowadzonych działań transformacyjnych. Regionalny i lokalny samorząd wobec zmieniającej się sytuacji gospodarczej i społecznej będzie zmuszony do udzielania wsparcia z jednej strony firmom w zakresie ponoszenia kosztów związanych z transformacją, z drugiej zaś wspierać osoby, które będą zmuszone do zmiany miejsca pracy w związku z

⁴⁴ GUS, Bank Danych Lokalnych, Zużycie energii elektrycznej wg sektorów ekonomicznych, dane dla 2023 r.

zamknięciem zakładu pracy (sektor górniczy i okołógórniczy oraz energetyczny). Samorząd lokalny dodatkowo ponosi koszty związane z przystosowaniem własnej infrastruktury np. efektywność energetyczna budynków użyteczności publicznej, wymiana taboru transportu publicznego na niskoemisyjny lub bezemisyjny.

6.1.6 Ocena katalogu wyzwań oraz katalogu rozwiązań przez ekspertów i aktorów procesu transformacji

6.1.6.1 Ocena katalogu wyzwań oraz rozwiązań przez ekspertów

Zaproponowany katalog wyzwań oraz kierunki działań, by realizować te wyzwania (przedstawione w podrozdziale 6.1.2 w formie graficznej), zostały następnie poddane ocenie ekspertów w badaniu fokusowym (FGI).

- Ekspertzi zgodzili się, że każdy z wymienionych obszarów / celów transformacji jest właściwy i powinien być wdrażany.
- Jako jeden z najważniejszych obszarów uznano dekarbonizację oraz redukcję emisyjności przemysłu.
- Zdaniem ekspertów należy rozbudować cele związane z transformacją społeczną, czyli wzmocnić rolę działań edukacyjnych i informacyjnych, tak, aby zaangażować lokalną społeczność i lokalny biznes w działania na rzecz transformacji.

A. Priorytetowe wyzwania ujęte w dotychczasowym katalogu

Za jeden z najbardziej priorytetowych kierunków działań eksperci uznali **dekarbonizację gospodarki** województwa śląskiego. Redukcja emisji gazów cieplarnianych i przejście na gospodarkę niskoemisyjną, to jedno z największych wyzwań technologicznych i społecznych. Wskazano, że dekarbonizacja wiąże się z całym pakietem działań i de facto będzie wpływała na wszystkie pozostałe obszary i cele działań na rzecz transformacji energetycznej. Dekarbonizacja jest punktem startowym działań, za którym potoczą się powiązane działania w innych obszarach.

- „Jeżeli wyjdziemy z dekarbonizacji i ją poruszymy, to wchodzimy w te wszystkie pozostałe obszary. Dekarbonizacja jest determinantą zmiany jakości powietrza, problematyki społecznej, jest związana z miejscami pracy i migracjami.”
- „Moim zdaniem priorytetem powinna być dekarbonizacja gospodarki, później rozwój OZE, poprawa efektywności energetycznej i zmniejszenie emisyjności energochłonnego przemysłu”.
- „Punktem odniesienia jest, moim zdaniem, dekarbonizacja jako cel sam w sobie, który następnie będzie poruszał pozostałe przestrzenie i obszary i zgodnie z wynikiem tej dekarbonizacji będą następowały dalsze zmiany”.
- „Mamy dekarbonizację jako cel, który ciągnie za sobą wyzwania”.

Zdaniem ekspertów priorytetem powinno być także **obniżenie emisyjności energochłonnego przemysłu**. Oznacza to stworzenie nowego profilu gospodarki regionu, nakierowanego na nowe źródła energii i nowe branże przemysłu. Kluczowym celem całokształtu działań powinno być dążenie do zero-emisyjnej gospodarki. Dążenie to wymaga jednoczesnych zmian w bardzo wielu obszarach, szczególnie w biznesie.

- „Wymaga przede wszystkim zmian w strukturze energii, w strukturze zatrudnienia, w strukturze specjalizacji zawodowych, gospodarczych, przedsiębiorców. Nie da się robić takich biznesów, tak samo jak się robiło pięć, dziesięć lat temu”.

Ponadto eksperci uznali, że region powinien postawić na obniżenie emisji gazów cieplarnianych we wszystkich możliwych obszarach – nie tylko w przemyśle. Z ograniczeniem emisji w sposób oczywisty wiąże się obszar **zrównoważonego transportu**, a także obszar **efektywny energetycznie sektor budowlany**. Podkreślono, że zarówno budownictwo jak i transport są gałęziami trudnymi do szybkiej modernizacji ze względu na liczbę budynków i pojazdów podlegających procesowi zmian.

- „Transport i budownictwo to procesy, które będą trwały na pewno przez najbliższe dekady.”
- „Ilość tych ładowarek to jest to jest podstawa. (...) Wprowadzenie samochodów elektrycznych to jest długa droga, natomiast jeżeli chcemy żeby tych samochodów

było coraz więcej to jednak podstawą jest możliwość ładowania tych samochodów i szybkich ładowarek. Bo nikt nie chce czekać 2-3 godziny”.

- *„A transport, żeby tu się w transporcie coś radykalnego albo istotnego wydarzyło, to trzeba wdrożyć albo na dużą skalę samochody elektryczne, albo z napędem wodorowym. I to jest proces, który będzie trwał na pewno przez najbliższe dekady. I stopniowo będziemy to zmieniać”.*
- *„Najślabiej realizuje się niska emisja i transport. To są procesy, które są bardzo trudne. Niska emisja się wiąże z tym, że substancja mieszkaniowa, która nie jest podłączona do systemu, po prostu ogrzewa się tak, jak się ogrzewa. Dalej ten węgiel, że tak powiem, jest używany i dalej te piece są hajcowane”.*

Z punktu widzenia celów transformacji energetycznej szczególnie istotny jest także obszar **gospodarowania odpadami**. Jest on koordynowany przez samorządy lokalne we współpracy z administracją rządową (Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska). W związku z tym, zdaniem ekspertów, jest to obszar, w którym szczególną rolę mają samorządy lokalne (urzędy gmin).

- *„Dla nas jako mieszkańców, gmina organizuje odbiór wszystkich śmieci, nieczystości, zaczynając od kanalizacji po odpady z gospodarstw domowych. (...) gmina zarządza miejscami, gdzie są odpady przemysłowe. (...) Jest bardzo wiele miejsc w przepisach, gdzie gmina jest kluczowa, po prostu w gospodarowaniu odpadów”.*

Wskazano także, że ważnym obszarem jest **rozwój odnawialnych źródeł energii (OZE)**. Przy czym wśród ekspertów znalazł się przedsiębiorca, który zajmuje się instalacjami OZE. Podkreślił, że pilną potrzebą tej branży jest poprawa kontaktów z samorządowcami w zakresie rozliczania dotacji i załatwiania formalności.

- *„Przepisy są barierą; skomplikowane wymogi i efekt mrozący przy żądaniach zwrotu dotacji z nieistotnych logicznie powodów. (...) Mniej biurokracji i zemsty urzędniczej za drobne błędy przy projektowaniu lub wykonywaniu OZE”.*

Eksperci potwierdzili prawidłowy dobór sekcji PKD najbardziej dotkniętych procesem transformacji energetycznej (sekcje wymienione w rozdziale 6.1.5).

B. Kierunki działań, które należy rozbudować w katalogu

Według badanych ekspertów zdecydowanie warto rozbudować obszar **transformacji społecznej i działań skierowanych do szerokiej społeczności regionu**. Mieszkańcy potrzebują wiarygodnych źródeł informacji na temat transformacji energetycznej. Potrzebują też wsparcia, aby odnaleźć się w nowej rzeczywistości, zrozumieć powody i cele zmian, by następnie móc się zaangażować.

- „Pierwszym wyzwaniem jest mimo wszystko zmiana przekonania społecznego”.
- „Bo najważniejszym elementem zarządzania zmianą jest akceptacja zmiany”.

Brakuje działań edukacyjnych, które pokażą mieszkańcom całościową wizję procesu transformacji, jak dokładnie będzie ten proces przebiegał, jakie będą prawne wymagania i jakie dokładnie będą instrumenty wsparcia. Eksperti zgadzają się, że **konieczna jest przemyślana polityka komunikacyjna władz województwa**, aby uspokoić obawy, pokazać, że samorząd wie co robi, kontroluje sytuację oraz dać mieszkańcom podstawy do spokojnego planowania swoich karier i życiorysów.

- „Mieszkańcy tych terenów jednoznacznie są świadomi, że cel, jakim jest Europejski Zielony Ład, jest nieodwoływalny. I oni się z tym absolutnie zgadzają. Natomiast problem polega na tym, że kiedy chcą wejść w obszar realizacji, są we mgle. I to skutkuje tym oporem. Czyli dobra, my się zgadzamy, natomiast my nie wiemy, jak to będzie przebiegało, my nie wiemy, co nas spotka, my nie wiemy kim będziemy, ile zyskamy i ile stracimy”.

Eksperti podkreślili, że to właśnie transformacja społeczna jest jedną z najtrudniejszych kwestii. Dotarcie do tak wielu różnych grup społecznych i przekonanie ich o słuszności kierunków transformacji – to bardzo poważne wyzwanie stojące przed samorządem.

- „Społeczna transformacja jest i najtrudniejsza, i najważniejsza. Bez akceptacji społecznej, nie będziemy w stanie żadnego dalszego ruchu zrobić. I to było widać, jak wprowadzono przepisy, które mówiły o tym, że ma być nakrętka przywiązana do butelki. I wszyscy to na siłę odrywają i twierdzą, że dla tych, co to wymyśli, jest osobne miejsce w piekle. I póki nie będzie zrozumienia tego, po co to jest, to będzie na to oddolny opór”.

Wskazano, że aby przyciągnąć lub zatrzymać wartościowe kadry w regionie należy wciąż rozwijać i poprawiać jakość usług społecznych np. dostęp do dobrej jakości internetu, do miejsc pracy, dostęp do zieleni i czystego powietrza, dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci, seniorów itp. Usługi publiczne stanowią kluczowy czynnik wpływający na jakość życia.

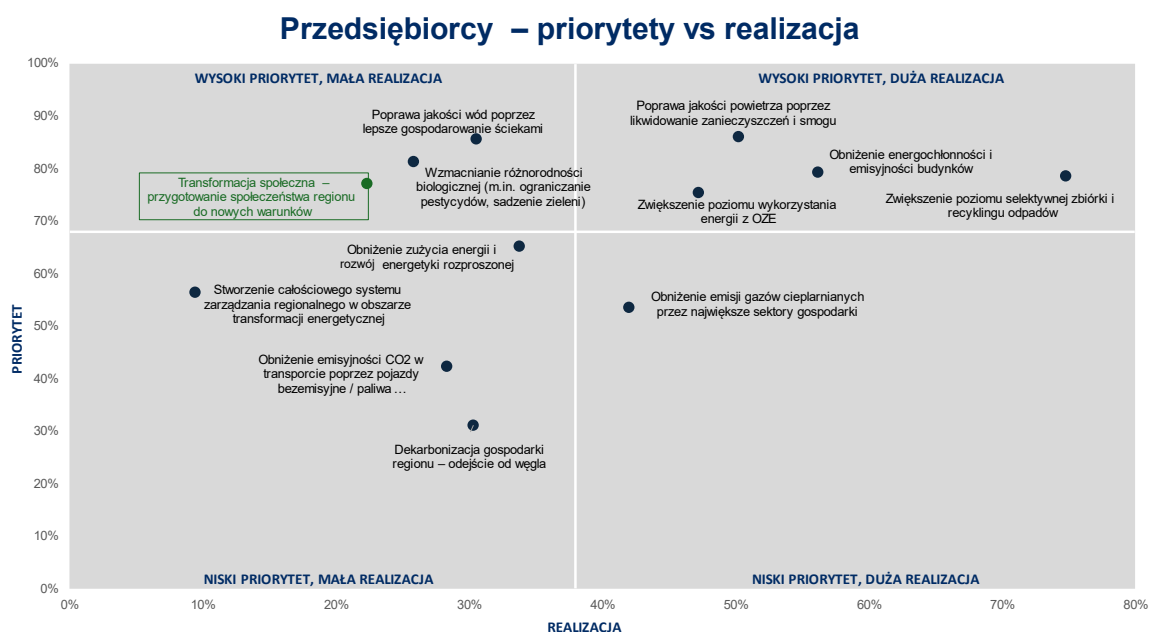
- *„Dlaczego Polska nie jest atrakcyjnym miejscem na przykład do mieszkania? Ponieważ poza centrum Warszawy, w którym internet, światłowód jest 8G, to w biurze u mnie jest 80 megabitów i nie ma szansy na światłowód, a to nie jest koniec świata. Bez tego Śląsk nie będzie atrakcyjny”.*
- *„Bez wysokiej jakości miejsc pracy i tego, że będzie można wyjść do miejsca, w którym się odpocznie, czyli do lasu, który nie będzie zaśmiecony, zabudowany, w którym będzie zachowana wielokrotność, bez tego wszystkiego nie uda się to”.*

6.1.6.2 Ocena katalogu wyzwań w badaniu ilościowym przez aktorów procesu transformacji

Katalog wyzwań został również przedstawiony uczestnikom badań ilościowych CATI realizowanych wśród przedsiębiorstw z sekcji PKD najbardziej obciążonych kosztami transformacji oraz CAPI realizowanych wśród jednostek samorządu terytorialnego.

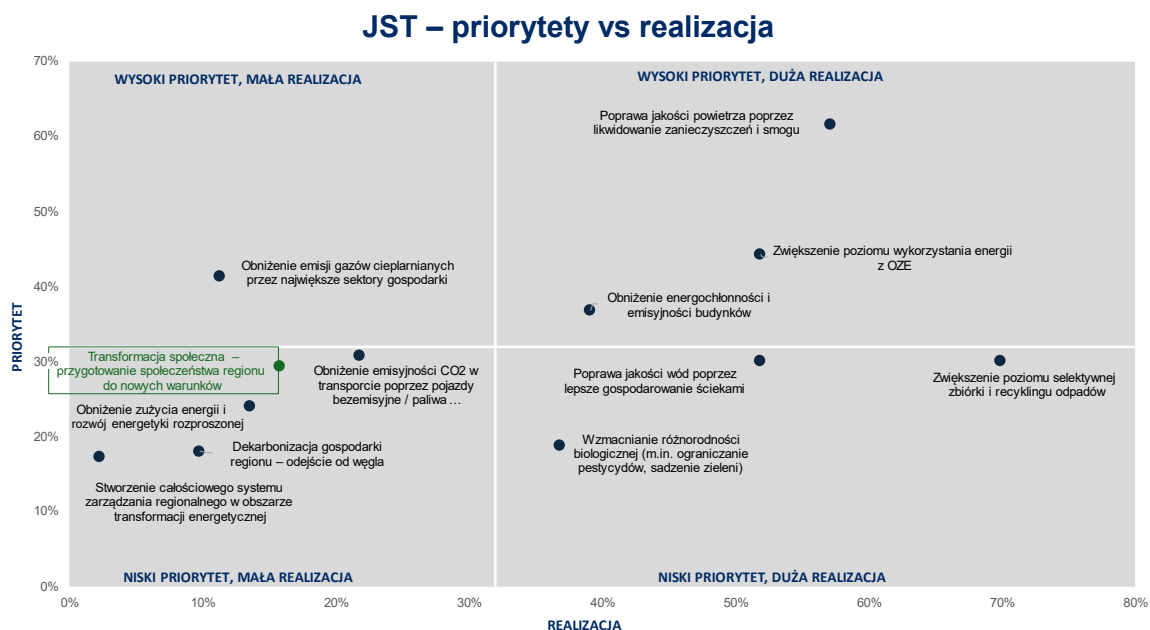
Przedsiębiorcy w badaniu ilościowym potwierdzili opinie ekspertów – według przedstawicieli badanych firm transformacja społeczna powinna mieć wysoką rangę w zadaniach związanych z transformacją energetyczną. Natomiast w praktyce temu obszarowi dotychczasowo nie poświęca się należytej uwagi i nie był on specjalnie realizowany.

Rysunek 12 Zestawienie opinii przedsiębiorstw na temat wyzwań w procesie transformacji energetycznej – jakie wyzwania są kluczowe dla województwa oraz które są realizowane przez przedsiębiorstwa



Z kolei w opinii przedstawicieli JST w procesie transformacji energetycznej transformacja społeczna ma stosunkowo niski priorytet. Według uczestników badania wśród jednostek samorządu terytorialnego są inne, ważniejsze zadania związane z transformacją energetyczną w regionie, zatem i poziom realizacji tego zadania jest stosunkowo niski.

Rysunek 13 Zestawienie opinii jednostek samorządu terytorialnego na temat wyzwań w procesie transformacji energetycznej – jakie wyzwania są kluczowe dla województwa oraz które są realizowane przez JST

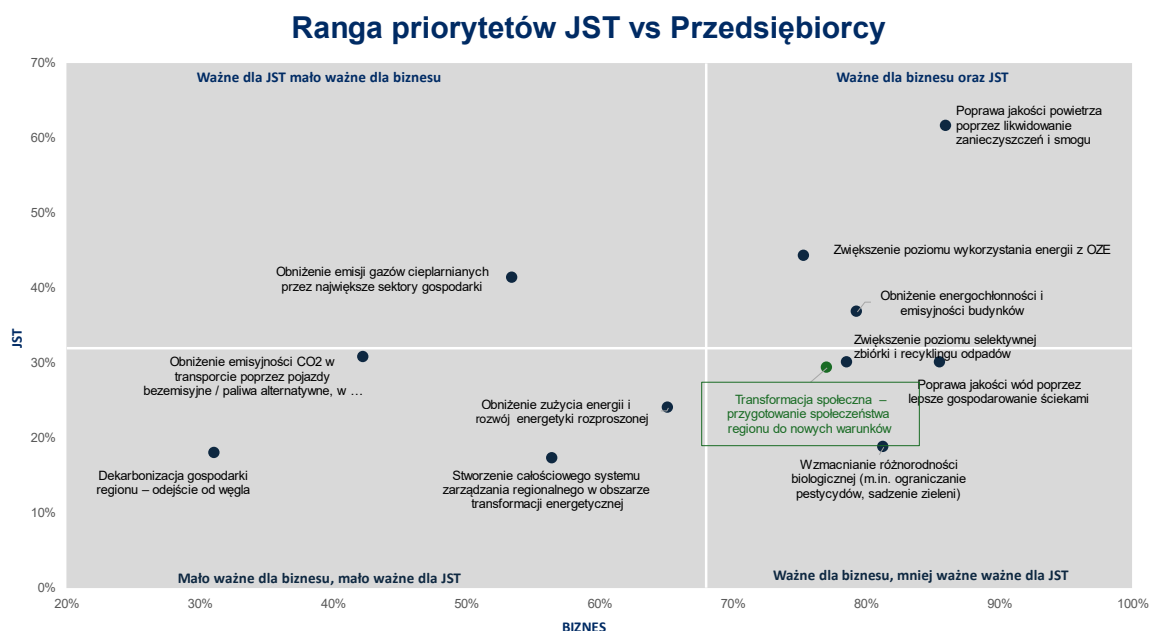


Analiza zestawienia perspektywy przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego (JST) oraz przedsiębiorców na proces transformacji energetycznej pokazała, że obie grupy zgadzają się, że wysoki priorytet powinna mieć poprawa jakości powietrza, czyli likwidowanie smogu i zanieczyszczeń, a także nisko priorytetyzują odejście od węgla. Przedstawiciele JST częściej niż przedstawiciele biznesu podkreślają ważność obniżenia emisji przez największe sektory gospodarki, natomiast przedsiębiorcy częściej niż JST uważają za priorytet transformację społeczną.

JST w województwie śląskim w większości dostrzegają potrzebę transformacji energetycznej. Z badania ilościowego wynika, że **81% przedstawicieli JST uważa ją za konieczną**. Poparcie dla transformacji energetycznej w regionie wyraziło **73% badanych przedsiębiorców**. Kluczowe priorytety dla obu grup to:

- **Poprawa jakości powietrza (likwidacja smogu)**
- **Zwiększenie wykorzystania OZE**
- **Obniżenie energochłonności budynków**
- **Poprawa gospodarki odpadami i recykling**

Rysunek 14 Zestawienie opinii JST oraz przedsiębiorców na temat kluczowych wyzwań procesu transformacji energetycznej w województwie śląskim



6.2 Samorząd regionalny wobec transformacji energetycznej

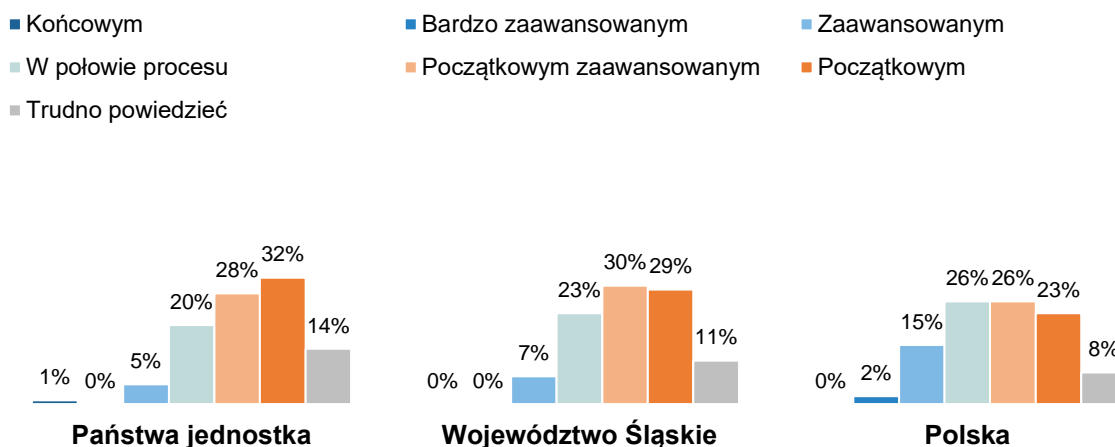
Stopień zaawansowania transformacji energetycznej w regionie w opinii przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego (JST)

Oceny stopnia zaawansowania transformacji energetycznej różnią się w zależności od ocenianego obszaru – jednostki samorządu lokalnego, województwa śląskiego i całego kraju. Największy odsetek respondentów ocenia swoją jednostkę jako znajdującą się na początkowym lub wczesnym etapie zmian (łącznie 60%), natomiast jedynie 6% uważa, że ich JST jest na zaawansowanym etapie lub w końcowej fazie transformacji.

Podobne wyniki dotyczą oceny postępów w transformacji w skali województwa – większość respondentów wskazuje początkowe lub wstępne zaawansowanie zmian (łącznie 59%), natomiast nikt nie uważa, że proces osiągnął końcowy etap, a tylko 7% wskazuje na znaczące zaawansowanie.

W skali kraju transformacja energetyczna jest postrzegana jako nieco bardziej zaawansowana, jednak również dominują oceny wskazujące na wczesny etap (łącznie 49%). Zdaniem 26% Polska jest już w połowie procesu. Łącznie 17% respondentów ocenia, że proces transformacji w Polsce jest zaawansowany.

Rysunek 15 Jak Pan/Pani ocenia, na jakim etapie transformacji energetycznej znajduje się Państwa jednostka, województwo śląskie oraz Polska?



6.2.1 Rola samorządu regionalnego w procesie transformacji

Samorzady powinny odgrywać centralną rolę w zarządzaniu transformacją energetyczną, integrując działania strategiczne, finansowe i edukacyjne, a jednocześnie budując efektywne partnerstwa na różnych poziomach administracji.

1. Koordynacja działań na poziomie lokalnym

Samorzady powinny pełnić kluczową rolę w koordynowaniu działań związanych z transformacją energetyczną. Władze województwa powinny opracować ogólny model oraz harmonogram działań strategicznych na kolejne dekady (np. do 2030, 2040, 2050), dostosowując je następnie do specyfiki poszczególnych powiatów i gmin. Tylko systematyczne i metodyczne podejście umożliwi skuteczną przebudowę gospodarki regionu, co jest niezbędne dla wdrożenia transformacji.

2. Zarządzanie inwestycjami i wsparcie finansowe

Samorząd powinien aktywnie zarządzać inwestycjami na poziomie regionalnym oraz gromadzić i analizować informacje o dostępnych funduszach, programach grantowych oraz innych instrumentach wsparcia – zarówno krajowych, jak i unijnych. Konieczne jest także utworzenie punktów doradczych, które pomogą przedsiębiorcom i mieszkańcom w uzyskiwaniu dotacji oraz składaniu wniosków o wsparcie finansowe.

3. Edukacja i aktywizacja społeczeństwa oraz biznesu

To właśnie samorzady powinny odegrać kluczową rolę w edukacji i mobilizowaniu mieszkańców oraz przedsiębiorców do aktywnego uczestnictwa w procesie transformacji. Działania informacyjne i edukacyjne powinny koncentrować się na korzyściach wynikających z przekształceń energetycznych oraz na możliwościach ich wykorzystania w praktyce.

4. Współpraca z instytucjami administracji rządowej i instytucjami międzynarodowymi

Skuteczna realizacja transformacji wymaga ścisłej współpracy samorządów z instytucjami ponadlokalnymi, organizacjami branżowymi, a także z władzami centralnymi i unijnymi. Tak szeroki zakres odpowiedzialności wymaga jednak odpowiedniego wzmocnienia kadrowego i finansowego samorządów, zarówno na poziomie regionalnym, jak i lokalnym.

6.2.2 Zdolność instytucjonalna Województwa Śląskiego w zakresie możliwych form wsparcia JST i przedsiębiorców

Województwo śląskie jest jednym z 16 województw samorządowych utworzonych ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz.U. Nr 96 poz. 603 ze zm.) obok gmin i powiatów. Do zakresu działania samorządu województwa śląskiego należy wykonywanie zadań publicznych o charakterze wojewódzkim, niezastrzeżonych ustawami na rzecz

organów administracji rządowej. Organy Województwa Śląskiego nie stanowią wobec powiatów i gmin organów nadzoru lub kontroli.

Samorząd Województwa Śląskiego wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim określone ustawami, w szczególności w zakresie:

- 1) edukacji publicznej, w tym szkolnictwa wyższego;
- 2) promocji i ochrony zdrowia;
- 3) kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 4) pomocy społecznej;
- 5) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- 6) polityki prorodzinnej;
- 7) polityki senioralnej
- 8) modernizacji terenów wiejskich;
- 9) zagospodarowania przestrzennego;
- 10)ochrony środowiska;
- 11)transportu zbiorowego i dróg publicznych;
- 12)kultury fizycznej i turystyki;
- 13)ochrony praw konsumentów;
- 14)obronności;
- 15)bezpieczeństwa publicznego;
- 16)przeciwdziałania bezrobociu i aktywizacji lokalnego rynku pracy;
- 17)działalności w zakresie telekomunikacji;
- 18)ochrony roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy.

Instrumenty w ramach polityki rozwojowej województwa

W kontekście zdolności instytucjonalnej Województwa Śląskiego w zakresie możliwych form wsparcia samorządów lokalnych i przedsiębiorców z województwa śląskiego w procesie sprawiedliwej transformacji w ramach 8 obszarów wynikających z Europejskiego Zielonego Ładu, należy wskazać, iż zarząd województwa śląskiego w świetle ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027 (Dz.U. poz. 1079,

zwanej dalej ustawą wdrożeniową) jest instytucją zarządzającą w odniesieniu do programów regionalnych dla województwa śląskiego.

W świetle ustawy wdrożeniowej do zadań instytucji zarządzającej należy w szczególności:

- 1) przygotowywanie propozycji kryteriów wyboru projektów, spełniających warunki określone w art. 73 rozporządzenia ogólnego;
- 2) wybór projektów do dofinansowania – w przypadku programu regionalnego;
- 3) zawieranie z wnioskodawcami umów o dofinansowanie projektu lub podejmowanie decyzji o dofinansowaniu projektu;
- 4) zlecanie płatności, o których mowa w art. 188 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tj. Dz.U. z 2023 r. poz. 1270 ze zm., zwaną dalej ustawą o finansach publicznych), oraz zlecanie wypłaty współfinansowania krajowego z budżetu państwa w ramach krajowego programu lub regionalnego programu na rzecz beneficjentów, a w przypadku programu Interreg – dokonywanie płatności na rzecz beneficjentów;
- 5) w przypadku regionalnych programów – zapewnianie środków stanowiących równowartość dofinansowania w przypadku korekt finansowych będących efektem działań lub zaniechań instytucji zarządzającej, instytucji pośredniczącej lub instytucji wdrażającej;
- 6) zapewnianie aktualności i poprawności danych służących do monitorowania realizacji programu;
- 7) wykonywanie zadań, o których mowa w art. 76 rozporządzenia ogólnego;
- 8) prowadzenie kontroli realizacji programu, o których mowa w art. 24 ust. 1 pkt 1, z zastrzeżeniem art. 24 ust. 8 i 9 ustawy wdrożeniowej;
- 9) nakładanie korekt finansowych;
- 10) odzyskiwanie kwot podlegających zwrotowi, w szczególności kwot związanych z nałożeniem korekt finansowych, na zasadach określonych w ustawie o finansach publicznych albo w umowie o dofinansowanie projektu, albo w decyzji o dofinansowaniu projektu, w tym:
 - o a. wydawanie decyzji o zwrocie środków przeznaczonych na realizację programów, projektów lub zadań oraz decyzji o zapłacie odsetek, o

których mowa odpowiednio w art. 207 ust. 9 i art. 189 ust. 3b ustawy o finansach publicznych,

- o b. wydawanie decyzji o umorzeniu w całości albo w części oraz o odroczeniu albo rozłożeniu na raty spłaty należności wynikających z obowiązku zwrotu środków przeznaczonych na realizację programów, projektów lub zadań, o których mowa w art. 61 ustawy o finansach publicznych, c) rozpatrywanie odwołań od decyzji, o których mowa w lit. a i b, wydawanych w pierwszej instancji przez instytucję pośredniczącą albo instytucję wdrażającą – w przypadkach, o których mowa odpowiednio w art. 9 ust. 1 albo 2;

11) ewaluacja programu;

12) monitorowanie postępów realizacji programu;

13) zapewnianie informacji o programie i jego promocja;

14) publikowanie na stronie internetowej danych zbiorczych dotyczących programu przekazywanych do Komisji Europejskiej, o których mowa w art. 42 rozporządzenia ogólnego;

15) wspieranie prac komitetu monitorującego w zakresie, o którym mowa w art. 75 rozporządzenia ogólnego.

Kompetencje instytucji zarządzającej sprawiają, że realizując politykę rozwoju województwa, województwo ma narzędzia nie tylko reglamentacyjne, ale również pozwalające na **wsparcie przedsiębiorców i jednostek samorządu terytorialnego w procesie sprawiedliwej transformacji** 8 obszarów wynikających z Europejskiego Zielonego Ładu. Mechanizm wydatkowania środków unijnych wymaga przyjęcia wielu dokumentów strategicznych na poziomie krajowym, z którymi spójne muszą być strategie i programy na poziomie regionu.

Analiza ustawy o samorządzie województwa oraz o zasadach prowadzenia polityki rozwoju pokazuje, że o ile strategia rozwoju województwa zawiera główne cele i kierunki działania, o tyle programy określają działania i służą realizacji założeń tej strategii. „W literaturze relację między prowadzeniem polityki rozwoju (a strategią) opisuje się w ten sposób, że »Strategia rozwoju województwa (jako wizja, a zarazem szczególny dokument), aby mogła zostać zrealizowana, musi zostać przełożona na

język konkretnej, prowadzonej przez samorząd województwa polityki rozwoju województwa [...]» (M. Stec, M. Mączyński, Zakres i charakter zadań samorządu, s. 127]”.⁴⁵ Programy są dokumentami o charakterze operacyjno-wdrożeniowym ustanawianymi w celu realizacji strategii rozwoju, określającymi działania przewidziane do realizacji zgodnie z ustalonym systemem realizacji programu i planem finansowym, stanowiącymi element programu. Programy przyjmuje się w drodze uchwały lub decyzji odpowiedniego organu.

Programy rozwoju to dokumenty realizujące cele zawarte w strategiach rozwoju, w tym w strategii rozwoju województwa, oraz programy wieloletnie, o których mowa w przepisach ustawy o finansach publicznych. Natomiast programy operacyjne to dokumenty, o których mowa w art. 37 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z 11.07.2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz.U. UE L 210, s. 25, ze zm.), realizujące cele zawarte w narodowej strategii spójności i strategiach rozwoju, w tym będące dokumentami określającymi podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju odnoszącymi się do sektorów, dziedzin, regionów lub rozwoju przestrzennego; programami operacyjnymi są krajowe programy operacyjne i regionalne programy operacyjne.

Regionalne programy operacyjne (w Polsce jest ich 16) odpowiadają potrzebom poszczególnych regionów, dla których zostały utworzone. Na środki przeznaczone na finansowanie tych programów z budżetu Komisji Europejskiej składają się środki z następujących funduszy: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS+) oraz w przypadku 5 województw (Śląskie, Małopolskie, Dolnośląskie, Łódzkie i Wielkopolskie) z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji (FST). Środkami tymi zarządzają właściwe miejscowo województwa. Regionalne programy operacyjne przygotowywane są na poziomie województwa, co powoduje, że mogą one efektywnie odpowiadać na potrzeby danego regionu i stanowią konkretyzację strategii rozwoju województwa. Regionalne programy

⁴⁵ M. Wielgolaski, Ustawa o samorządzie województwa. Komentarz, red. P. Drembkowski, C.H. Beck 2020.

operacyjne określają obszary wsparcia (priorytety), cele szczegółowe oraz oczekiwane efekty. Dają one możliwość ubiegania się o wsparcie zarówno przedsiębiorstwom, jak jednostkom samorządu terytorialnego.

Program Regionalny Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027⁴⁶ (dalej: FESL), obejmuje 13 obszarów wsparcia (priorytetów). Są to fundusze europejskie: na inteligentny rozwój, na zielony rozwój, dla zrównoważonej mobilności, dla sprawnego transportu, dla rynku pracy, dla edukacji, dla społeczeństwa, na infrastrukturę dla mieszkańca, na rozwój terytorialny, na transformację, na pomoc techniczną EFRR, na pomoc techniczną EFS+, na pomoc techniczną FST. O wsparcie z FESL mogą się ubiegać zarówno przedsiębiorstwa jak i jednostki samorządu terytorialnego, oczywiście w ramach dedykowanych im projektów.

Zarząd województwa opracowuje dla danego województwa program służący realizacji umowy partnerstwa w zakresie polityki spójności. Umowa partnerstwa jest umową określającą uwarunkowania, cele i kierunki wykorzystania środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej, przygotowaną z udziałem partnerów społecznych i gospodarczych oraz zatwierdzoną przez Komisję Europejską. Umowa partnerstwa⁴⁷ jest podstawowym dokumentem dotyczącym zasad wykorzystywania funduszy europejskich.

Dokumentem służącym realizacji strategii rozwoju województwa jest też kontrakt programowy.⁴⁸ Kontrakt programowy jest umową (między ministrem a zarządem województwa) określającą kierunki i warunki dofinansowania programu służącego realizacji umowy partnerstwa w zakresie polityki spójności, opracowanego przez zarząd województwa, w tym przedsięwzięcia priorytetowe realizowane w tym programie.

⁴⁶ Program regionalny dla województwa śląskiego na lata 2021-2027, zaakceptowany decyzją wykonawczą Komisji Europejskiej nr C(2022)9041 z 5 grudnia 2022 r. i przyjęty przez Zarząd Województwa Śląskiego uchwałą nr 2267/382/VI/2022 z 15 grudnia 2022 r.

⁴⁷ Umowa Partnerstwa dla realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce zatwierdzona decyzją wykonawczą Komisji Europejskiej nr C(2022)4640 z dnia 30 czerwca 2022 r.

⁴⁸ Kontrakt programowy dla Województwa Śląskiego został przyjęty przez zarząd województwa 27 czerwca 2022 r. uchwałą nr 1132/342/VI/2022, zmieniony aneksami nr 1,2 i 3.

Kolejną formą polityki rozwoju przewidzianej w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju jest porozumienie terytorialne. Porozumienie terytorialne jest umową określającą w szczególności przedsięwzięcia priorytetowe dla rozwoju obszaru objętego tym porozumieniem. Porozumienie terytorialne może być zawierane przez zarząd województwa z jednostkami samorządu terytorialnego z obszaru tego województwa lub ich związkami, porozumieniami lub stowarzyszeniami, realizującymi zadania w zakresie polityki rozwoju wynikające ze strategii rozwoju województwa. Porozumienie terytorialne określa w szczególności przedsięwzięcia priorytetowe dla rozwoju danego obszaru zgodne z celami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa, w tym przewidywane źródła ich finansowania. Porozumienie terytorialne służy zrównoważonemu rozwojowi i jest formą wsparcia dla jednostek samorządu regionalnego, w tym w realizacji założeń Europejskiego Zielonego Ładu.

Kolejną formą polityki rozwoju jest plan rozwojowy. Samorząd województwa może być jednostką wspierającą plan rozwojowy, jeżeli w drodze porozumienia albo umowy zawartych z instytucją odpowiedzialną za realizację inwestycji zostanie powierzona mu realizacja części zadań związanych z realizacją inwestycji. Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO) jest planem rozwojowym, który służy wzmocnieniu gospodarki, zwiększeniu jej odporności na kryzysy i pozwala realizować cele, jakie stawia UE. Znaczna część środków z KPO przeznaczona zostanie na cele klimatyczne oraz na transformację cyfrową, co niewątpliwie wpłynie pozytywnie na realizację założeń Europejskiego Zielonego Ładu i da wsparcie przedsiębiorstwom i jednostkom samorządu terytorialnego.

Formą polityki rozwoju, która ma charakter szerszy niż programy krajowe i regionalne, są Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej. Ta forma polityki rozwoju, podobnie jak wspomniane programy krajowe i regionalne, wspiera regiony, ale wsparcie obejmuje takie projekty, które będą realizowane przez podmioty z różnych krajów. Zasady dotyczące Europejskiej Współpracy Terytorialnej w latach 2021-2027 zostały sformułowane w rozporządzeniu Interreg.

W ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej w latach 2021-2027 realizowane są trzy typy programów tj. programy realizujące współpracę transgraniczną, współpracę

transnarodową oraz współpracę międzyregionalną. Udział w programach Europejskiej Współpracy Terytorialnej daje przede wszystkim szansę na szersze spojrzenie na problemy regionów oraz społeczności lokalnych. Programy transgraniczne służą budowaniu więzi społecznych pomiędzy regionami przyległymi, co przekłada się na wspólne działania, które służą rozwojowi regionów transgranicznych, takich jak dbałość o środowisko czy budowa infrastruktury. Programy transnarodowe oznaczają współpracę na większych, transnarodowych terytoriach lub wokół basenów morskich, obejmującą krajowych, regionalnych i lokalnych partnerów programu z państw członkowskich, państw trzecich, krajów partnerskich oraz krajów i terytoriów zamorskich w celu osiągnięcia wyższego stopnia integracji terytorialnej.

Województwo śląskie uczestniczy w dwóch programach transgranicznych: Interreg Czechy - Polska 2021-2027 oraz Interreg Polska – Słowacja 2021-2027, dwóch transnarodowych: Interreg Region Morza Bałtyckiego 2021-2027 oraz Interreg Europa Środkowa 2021-2027, a także w programie międzyregionalnym Interreg Europa 2021 – 2027.⁴⁹

Nową, wprowadzoną ustawą z dnia 15 maja 2024 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 862), formą polityki rozwoju jest plan społeczno-klimatyczny. Jest to dokument, o którym mowa w art. 4 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu europejskiego i Rady (UE) 2023/955 z dnia 10 maja 2023 r. w sprawie ustanowienia Społecznego Funduszu Klimatycznego i zmieniającego rozporządzenie (UE) 2021/1060 (Dz.U. UE L 130, s. 1 ze zm.). Zgodnie z ww. rozporządzeniem plan społeczno-klimatyczny zawiera spójny zestaw istniejących lub nowych krajowych środków i inwestycji mających na celu zaradzenie skutkom opłat za emisję gazów cieplarnianych dla gospodarstw domowych znajdujących się w trudnej sytuacji, mikroprzedsiębiorstw znajdujących się w trudnej sytuacji oraz użytkowników transportu znajdujących się w trudnej sytuacji, aby zapewnić przystępne cenowo ogrzewanie, chłodzenie i mobilność, jednocześnie wspomagając środki niezbędne do osiągnięcia celów klimatycznych Unii i

⁴⁹ https://ewt.slaskie.pl/czytaj/o_ewt

przyspieszając ich realizację. Przy opracowywaniu projektu planu społeczno-klimatycznego uwzględnia się strategię rozwoju, w tym strategię rozwoju województwa.

Samorząd województwa, z własnej inicjatywy lub na wniosek samorządu gminnego lub samorządu powiatowego, może występować o dofinansowanie realizacji programów rozwoju, regionalnego programu operacyjnego oraz programu służącego realizacji umowy partnerstwa w zakresie polityki spójności, opracowanego przez zarząd województwa, środkami budżetu państwa i środkami pochodzącymi z budżetu Unii Europejskiej (UE) oraz innymi środkami pochodzącymi ze źródeł zagranicznych, w trybie określonym w przepisach odrębnych od ustawy o samorządzie województwa. Polityka rozwoju województwa w dużej mierze polega więc na wspieraniu różnych działań, które sprzyjać mają rozwojowi województwa. Zgodnie z art. 11 ust. 4a ustawy o samorządzie województwa, samorząd województwa może wspierać działania, o których mowa wyżej, w formie dotacji lub wsparcia zwrotnego, o którym mowa w art. 5 pkt. 12 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Jak podkreśla się w literaturze przedmiotu są to kluczowe narzędzia polityki rozwoju. Wprowadzając przepis art. 11 ust. 4a ustawy o samorządzie województwa, ustawodawca wprowadził też art. 13 ust. 1a ustawy o samorządzie województwa, a w nim instytucję regionalnych funduszy rozwoju jako podmiotów, które w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością albo spółki akcyjnej mogą realizować działania, o których mowa w art. 11 ust. 2 ustawy o samorządzie województwa.

Województwo Śląskie utworzyło regionalny fundusz rozwoju do zarządzania środkami w ramach pomocy zwrotnej w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, której kluczowym zadaniem jest wspieranie rozwoju gospodarczego województwa śląskiego poprzez programy wsparcia dla przedsiębiorstw i jednostek samorządu terytorialnego.

Spółka Śląski Fundusz Rozwoju Sp. z o.o. jest spółką prawa handlowego, której jedynym udziałowcem jest Województwo Śląskie. Misją spółki jest wspieranie i poprawa warunków dla rozwoju przedsiębiorczości poprzez wykorzystywanie instrumentów finansowych dla wzmocnienia kapitałowego oraz ułatwienie dostępu do finansowania przedsięwzięć realizowanych na obszarze województwa.

Przez wsparcie zwrotne w rozumieniu powołanej ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju należy rozumieć wsparcie finansowe niestanowiące dotacji, podlegające całkowitemu albo częściowemu zwrotowi, przyznawane w szczególności w formie pożyczek, poręczeń lub gwarancji.

Śląski Fundusz Rozwoju Sp. z o.o. wspiera jednostki samorządu lokalnego, udzielając pożyczek np. gminom i powiatom z województwa śląskiego, których projekty znajdują się na liście do dofinansowania w ramach FESL 2021-2027 na pokrycie wkładu własnego, w takich obszarach jak: 1) efektywność energetyczna, 2) odnawialne źródła energii, 3) zrównoważona multimodalna mobilność miejska, a więc w obszarach istotnych dla Europejskiego Zielonego Ładu.⁵⁰

Sejmik Województwa Śląskiego uchwałą nr VI/24/1/2020 z dnia 19 października 2020 r. przyjął Strategię Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie⁵¹. Strategia określa cztery cele strategiczne: 1) cel strategiczny A - Województwo śląskie regionem odpowiedzialnej transformacji gospodarczej, 2) cel strategiczny B - Województwo śląskie regionem przyjaznym dla mieszkańca, 3) cel strategiczny C - Województwo śląskie regionem wysokiej jakości środowiska i przestrzeni, 4) cel strategiczny D - Województwo śląskie regionem sprawnie zarządzanym.

Sprawiedliwa transformacja to proces, który ma doprowadzić do zmiany rodzaju gospodarki z wysokoemisyjnej na zeroemisyjną, jak wskazano w Komunikacie Komisji z dnia 11 grudnia 2019 r. pt. „Europejski Zielony Ład”⁵².

„Jest to nowa strategia na rzecz wzrostu, której celem jest przekształcenie UE w sprawiedliwe i prosperujące społeczeństwo żyjące w nowoczesnej,

⁵⁰ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Europejski Zielony Ład, COM/2019/640 *final* z 11.12.2019 r.

⁵¹ Uchwała Sejmiku nr VI/24/1/2020 z dnia 2020-10-19 - Biuletyn Informacji Publicznej Samorządu Województwa Śląskiego (slaskie.pl).

⁵² Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Europejski Zielony Ład, COM/2019/640 *final* z 11.12.2019 r.

zasobooszczędnej i konkurencyjnej gospodarce, która w 2050 r. osiągnie zerowy poziom emisji gazów cieplarnianych netto i w ramach której wzrost gospodarczy będzie oddzielony od wykorzystania zasobów naturalnych”.⁵³ Proces ten ma przebiegać z uwzględnieniem potrzeb społeczności lokalnej pod względem ciągłości zatrudnienia i jakości środowiska. Prowadzić ma do stworzenia alternatywnych gałęzi gospodarki i zapewnieniu miejsc pracy osobom, które stracą pracę w wyniku stopniowego zamykania przedsiębiorstw takich jak kopalnie czy elektrownie. Polityka klimatyczna Unii Europejskiej oraz plany osiągnięcia neutralności klimatycznej w 2050 r. powodują, iż konieczne jest odejście również w Polsce od paliw kopalnych w energetyce w kierunku odnawialnych źródeł energii. Powyższe ma swoje konsekwencje szczególnie dla tych regionów Polski (i innych krajów członkowskich Unii Europejskiej), które opierają się gospodarczo na przemyśle górniczym i energetyce konwencjonalnej. Oczywiście jest, że szczególne wyzwania w Polsce stoją w tym kontekście przed województwem śląskim. Odchodzenie od paliw kopalnych oznaczać może *de facto* likwidację przedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą opartą na tej gałęzi przemysłu, a to z kolei może doprowadzić do likwidacji miejsc pracy i wpłynąć na funkcjonowanie gospodarcze całego regionu. Obniżenie poziomu życia pracowników przedsiębiorstw związanych z paliwami kopalnymi w naturalny sposób wpłynąć może negatywnie na osiąganie równowagi między popytem a podażą innych dóbr, czy usług w tym regionie. Ponadto bezrobocie, pogorszenie warunków życia, wpłynąć może negatywnie na poparcie i akceptację dla zmian i wyzwań, jakie niesie za sobą polityka klimatyczna Unii Europejskiej. Oprócz kwestii gospodarczych i społecznych równie istotnym wyzwaniem dla państw członkowskich i regionów takich jak województwo śląskie są kwestie środowiskowe.

Instrumenty w ramach Funduszu Sprawiedliwej Transformacji (FST)

Uchwałą Zarządu Województwa Śląskiego Nr 2326/383/VI/2022 z dnia 21 grudnia 2022 r. przyjęto Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030. Jest to poszerzony dokument o charakterze strategicznym, który stanowił mandat negocjacyjny regionu w rozmowach z Komisją Europejską i który w

⁵³ Ibidem.

latach 2021-2027 jest podstawą do wydatkowania środków Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji oraz korzystania z innych, unijnych źródeł finansowania transformacji regionów górniczych UE (treść projektu rozporządzenia w sprawie utworzenia Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji).⁵⁴

Jak wskazano na stronie <https://transformacja.slaskie.pl/> kluczowym dokumentem strategicznym wyznaczającym kierunki dalszych prac regionu nad Terytorialnym Planem Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 była Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030 – Zielone Śląskie”, która została przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego nr VI/24/1/2020 z dnia 19 października 2020 r.⁵⁵

W pracach nad Terytorialnym Planem Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 zostały uwzględnione również regionalne dokumenty branżowe:

- Polityka gospodarki niskoemisyjnej dla województwa śląskiego. Regionalna polityka energetyczna do roku 2030 - dokument przyjęty Zarząd Województwa Śląskiego uchwałą nr 2873/194/VI/2020 z dnia 9 grudnia 2020 r.,
- Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030 – Inteligentne Śląskie przyjęta przez Zarząd Województwa Śląskiego uchwałą nr 1554/246/VI/202130 czerwca 2021 r.
- Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020-2030 przyjęta przez Sejmik Województwa Śląskiego uchwałą nr VI/25/1/2020 z dnia 16 listopada 2020 r.
- Regionalna Polityka Miejska Województwa Śląskiego przyjęta przez Zarząd Województwa Śląskiego uchwałą nr 2703/297/VI/2021 z dnia 15 grudnia 2021 r.

⁵⁴ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji - Sprawiedliwa transformacja Śląskiego (transformacja.slaskie.pl).

⁵⁵ Uchwała Sejmiku nr VI/24/1/2020 z dnia 2020-10-19 - Biuletyn Informacji Publicznej Samorządu Województwa Śląskiego (slaskie.pl).

- Regionalna Polityka Rewitalizacji Województwa Śląskiego przyjęta przez Zarząd Województwa Śląskiego uchwałą nr 2327/383/VI/2022 z dnia 21 grudnia 2022 r.⁵⁶

Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 powstał dla 7 podregionów województwa śląskiego: katowickiego, bytomskiego, sosnowieckiego, gliwickiego, tyskiego, rybnickiego, bielskiego.⁵⁷

Działania przewidziane w Terytorialnym Planie Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 zostały włączone do regionalnego programu operacyjnego i znalazły odzwierciedlenie w dokumencie Szczegółowego Opisu Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027 dotyczącego tego programu. Wykonywanie programu, w tym przydzielanie środków na poszczególne projekty zgodnie z Terytorialnym Planem Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, ma odbywać się na szczeblu regionalnym w postępowaniach przeprowadzanych przez właściwą instytucję zarządzającą, którym jest zarząd województwa zgodnie z art. 8 ust. 1 pkt 2 ustawy wdrożeniowej. Zgodnie z rozporządzeniem ogólnym oraz powołaną wyżej ustawą wdrożeniową proces przydzielania środków powinien być kontrolowany przez komitety monitorujące.⁵⁸

W kontekście wspierania zarówno przedsiębiorców jak i jednostek samorządu terytorialnego z województwa śląskiego w procesie sprawiedliwej transformacji, wspomnieć należy o Funduszu Transformacji Województwa Śląskiego Spółka Akcyjna powołanym ustawą z dnia 13 stycznia 2023 r. o Funduszu Transformacji Województwa Śląskiego Spółce Akcyjnej (Dz.U. poz. 203, zwany dalej Funduszem). Ustawa ta nie daje samorządowi regionalnemu bezpośrednich możliwości wspierania w procesie transformacji przedsiębiorstw i samorządów lokalnych, ale pośrednio poprzez udział w wyznaczaniu przedstawicieli do rady nadzorczej Funduszu oraz udział w konsultacjach

⁵⁶ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji - Sprawiedliwa transformacja Śląskiego (transformacja.slaskie.pl).

⁵⁷ <https://transformacja.slaskie.pl/content/terytorialny-plan-sprawiedliwej-transformacji1>.

⁵⁸ Dr Katarzyna Doroszevska-Chyrowicz, Sprawiedliwa transformacja: analiza planów wydatków środków, Fundacja Frank Bold, Kraków, czerwiec 2024, korzystano z wersji zamieszczonej na stronie: https://frankbold.pl/wpcontent/uploads/2024/06/fb_sprawiedliwa_transformacja_analiza_planow_wydatkowania_srodkow.pdf.

strategii przygotowywanej przez zarząd Funduszu. Celem działania Funduszu jest wspieranie procesu transformacji województwa śląskiego oraz podmiotów, w celu przeciwdziałania negatywnym skutkom wygaszania działalności gospodarczej, w tym działalności wydobywczej węgla kamiennego, występującym na terytorium województwa śląskiego lub poza jego terytorium.

Instrumenty w ramach Funduszy Europejskich dla Śląskiego

Zgodnie z ustawą wdrożeniową, zarząd województwa jest instytucją zarządzającą programu regionalnego.

Pomoc ma na celu wspieranie gospodarczego i społecznego rozwoju województwa objętego regionalnym programem na lata 2021–2027. Pomoc może być udzielona przedsiębiorcy na pokrycie części albo całości kosztów kwalifikowalnych. Rozporządzenie jest zatem ogólną podstawą instrumentów wsparcia w obszarach zdefiniowanych w programach regionalnych. Pomoc jest udzielana w formach i na zasadach określonych w art. 4 rozporządzenia 2023/2831.

Zdolność instytucjonalna Województwa Śląskiego w zakresie możliwych form wsparcia samorządów lokalnych i przedsiębiorców z województwa śląskiego w procesie sprawiedliwej transformacji w ramach 8 obszarów wynikających z Europejskiego Zielonego Ładu, które obejmują:

1. politykę przemysłową opartą na gospodarce o obiegu zamkniętym (np. hierarchia postępowania z odpadami, recykling opakowań, nowe modele biznesowe, obniżenie emisyjności energochłonnego przemysłu, produkcja neutralna dla klimatu)
2. zrównoważony transport (np. mobilność inteligentna, zmniejszenie emisji GHG i zanieczyszczeń, rozwój paliw alternatywnych, transport multimodalny)
3. eliminowanie zanieczyszczeń (np. strategia „zero zanieczyszczeń” i zrównoważone stosowanie chemikaliów, zmniejszanie emisji zanieczyszczeń do wody, powietrza i gleby, poprawa jakości powietrza w skali lokalnej)
4. ochronę klimatu (np. osiągnięcie neutralności klimatycznej gospodarki UE do 2050 r.

5. różnorodność biologiczną (np. ochrona i odbudowa ekosystemów)
6. zrównoważone rolnictwo i system żywnościowy (np. strategia „Od pola do stołu”, modernizacja Wspólnej Polityki Rolnej, bezpieczna i zdrowa żywność, ograniczenie marnotrawstwa)
7. czysta, tania i bezpieczna energia (np. rozwój OZE, efektywność energetyczna, bezpieczeństwo dostaw energii, zintegrowany i cyfrowy unijny rynek energii, redukcja emisji gazów cieplarnianych)
8. efektywny energetycznie sektor budowlany (np. budowa i renowacja budynków w sposób oszczędzający energię i zasoby, efektywność energetyczna),

wynika z roli zarządu województwa jako instytucji zarządzającej.

Analiza Szczegółowego Opisu Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027, którego aktualizacja została zatwierdzona uchwałą Zarząd Województwa Śląskiego nr 129/5/VII/2024 z dnia 29 maja 2024 roku, wersja 10⁵⁹, wskazuje, że opisane priorytety służyć mają realizacji założeń Europejskiego Zielonego Ładu i są konsekwentną realizacją wizji określonej w Strategii Strategię Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie oraz wskazanych w niej czterech celów strategicznych. Działania w poszczególnych priorytetach realizowane są bezpośrednio przez zarząd województwa śląskiego lub przez instytucje pośredniczące.

W ramach Priorytetu Fundusze Europejskie na inteligentny rozwój działaniami dedykowanymi przedsiębiorstwom są działania:

- FESL.01.02, „Badania, rozwój i innowacje w przedsiębiorstwach”, Instytucją pośredniczącą jest Śląskie Centrum Przedsiębiorczości.⁶⁰
- FESL.01.06, „Rozwój przedsiębiorczości – EFRR”, Instytucją pośredniczącą jest Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach.⁶¹

⁵⁹ <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/szczegolowy-opis-priorytetow-programu-fundusze-europejskie-dla-slaskiego-2021-2027/>.

⁶⁰ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027, wersja 10, s. 12-16.

⁶¹ Ibidem, s. 31-33.

- FESL.01.08. „Innowacje cyfrowe w MŚP”, Instytucją pośredniczącą jest Śląskie Centrum Przedsiębiorczości.⁶²

Działaniami, których beneficjentami mogą być jednostki samorządu terytorialnego w omawianym Priorytecie, są działania:

- FESL.01.05 „Innowacyjne rozwiązania cyfrowe w ochronie zdrowia”
- FESL.01.10 „Promocja eksportu i internacjonalizacja MŚP”

Działaniem dedykowanym zarówno przedsiębiorstwom jak i jednostkom samorządu terytorialnego jest działanie FESL.01.07 „Klastry”. Beneficjentami szczegółowymi mogą być m.in. duże przedsiębiorstwa, MŚP i jednostki samorządu terytorialnego.⁶³

Priorytet FESL.02 Fundusze Europejskie na zielony rozwój ma realizować politykę UE, której celem jest bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz Odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej.

Działania dedykowane w tym Priorytecie jednostkom samorządu terytorialnego to działanie FESL.02.03 „Efektywność energetyczna budynków mieszkalnych” i FESL.02.10 „Wzmocnienie potencjału służb ratowniczych”.

W omawianym Priorytecie Działania dedykowane przedsiębiorstwom oraz jednostkom samorządu terytorialnego to Działania: FESL.02.08 „Wsparcie dla klimatu”, FESL.02.11 „Infrastruktura wodno-kanalizacyjna”, FESL.02.12 „Gospodarka odpadami komunalnymi”, FESL.02.14 „Ochrona przyrody i bioróżnorodność”, FESL.02.16 „Rekultywacja terenów zdegradowanych”. Z kolej Działania dedykowane ZIT to Działanie: Działanie FESL.02.02 „Efektywność energetyczna budynków użyteczności publicznej – ZIT”, FESL.02.04 „Efektywność energetyczna budynków

⁶² Ibidem, s. 37-40.

⁶³ Ibidem, s. 34-37.

mieszkalnych – ZIT”, FESL.02.09 Wsparcie dla klimatu – ZIT, FESL.02.15 „Ochrona przyrody i bioróżnorodność – ZIT”.

Natomiast Działania dedykowane przedsiębiorstwom realizującym cele publiczne oraz jednostkom samorządu terytorialnego w tym Priorytecie to Działania: FESL.02.01 „Efektywność energetyczna budynków użyteczności publicznej”, FESL.02.06 „Odnawialne źródła energii”.⁶⁴

Cel polityki w Priorytecie FESL.03 „Fundusze Europejskie dla zrównoważonej mobilności” jest zbieżny z wyżej opisanym celem polityki określonym w Priorytecie FESL.02. Działania przewidziane w tym Priorytecie to działanie: FESL.03.01 „Zakup taboru autobusowego/ trolejbusowego – ZIT” (beneficjentem są jednostki samorządu terytorialnego, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)), FESL.03.02 „Zrównoważona multimodalna mobilność miejska – ZIT” (beneficjentem są jednostki samorządu terytorialnego, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)), FESL.03.03 „Regionalne Trasy Rowerowe – ZIT” (beneficjentem są jednostki samorządu terytorialnego, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)).⁶⁵

Priorytet FESL.04 „Fundusze Europejskie dla sprawnego transportu”, Cel Polityki CP3 - Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności, Działanie FESL.04.01 Drogi wojewódzkie (Typ beneficjenta – szczegółowy Jednostki Samorządu Terytorialnego), FESL.04.02 Drogi gminne i powiatowe, Typ beneficjenta – szczegółowy Jednostki Samorządu Terytorialnego, FESL.04.03 Regionalny tabor kolejowy (Typ beneficjenta – szczegółowy Jednostki Samorządu Terytorialnego, Przedsiębiorstwa kolejowych przewozów pasażerskich).⁶⁶

Priorytet FESL.05 „Fundusze Europejskie dla rynku pracy” ma realizować politykę: Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych. Priorytet obejmuje działania: FESL.05.04 „Aktywizacja zawodowa osób pracujących” (beneficjentem są m.in. jednostki samorządu terytorialnego, MŚP), FESL.05.06 „Szkolenia dla

⁶⁴ Ibidem, s. 48-14.

⁶⁵ Ibidem, s. 141-157.

⁶⁶ Ibidem, s. 158-170.

pracowników IRP” (beneficjentem są duże przedsiębiorstwa, MPŚ, jednostki samorządu terytorialnego), FESL.05.11 „Równość szans na rynku pracy” (beneficjentem są duże przedsiębiorstwa, MŚP, jednostki samorządu terytorialnego), FESL.05.12 „Regionalne programy zdrowotne” (beneficjentem są Przedsiębiorstwa), FESL.05.14 „Usługi rozwojowe dla kadr administracji samorządowej” (beneficjent są jednostki samorządu terytorialnego, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)), FESL.05.15 „Usługi rozwojowe dla przedsiębiorców – PSF” (beneficjentem są duże przedsiębiorstwa, MŚP natomiast grupą docelową są pracownicy przedsiębiorstw, przedsiębiorstwa), FESL.05.16 „Outplacement EFS+” (beneficjentem są duże przedsiębiorstwa, MŚP, jednostki samorządu terytorialnego).⁶⁷

Priorytet FESL.06 „Fundusze Europejskie dla edukacji”, Priorytet FESL.07.01 „Ekonomia społeczna” fundusze z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS+). W ramach tych Priorytetów na wsparcie liczyć mogą zarówno jednostki samorządu terytorialnego jak i przedsiębiorstwa. Działania w tych Priorytetach realizować mają cel polityki, jakim jest Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych. Wsparcie, na jakie mogą liczyć przedsiębiorstwa i jednostki samorządu terytorialnego w tych priorytetach, pozwala na łagodzenie skutków, jakie niesie ze sobą zmiana na rynku pracy związana z transformacją energetyczną wynikającą z Europejskiego Zielonego Ładu.⁶⁸

Priorytet FESL.08 „Fundusze Europejskie na infrastrukturę dla mieszkańca” obejmuje działania: FESL.08.01 „Infrastruktura szkolnictwa wyższego” (beneficjentem są m.in. jednostki samorządu terytorialnego), FESL.08.02 „Edukacja włączająca” (beneficjentem są m.in. jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorstwa), FESL.08.03 „Infrastruktura szkolnictwa zawodowego – ZIT” (beneficjentem są m.in. jednostki samorządu terytorialnego, ZIT), FESL.08.04 „Infrastruktura usług społecznych” (beneficjentem są m.in. jednostki samorządu terytorialnego, MŚP), FESL.08.05 „E-zdrowie” (beneficjentem są m.in. jednostki samorządu terytorialnego),

⁶⁷ Ibidem, s. 170-232.

⁶⁸ Ibidem, s. 232-237.

FESL.08.06 „Infrastruktura ochrony zdrowia” (beneficjentem są m.in. jednostki samorządu terytorialnego), FESL.08.07 „Kultura i turystyka szczybla regionalnego” (beneficjentem są m.in. jednostki samorządu terytorialnego), FESL.08.08 „Infrastruktura szkolnictwa zawodowego” (beneficjentem są m.in. jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne).⁶⁹

Priorytet FESL.09 „Fundusze Europejskie na rozwój terytorialny” obejmuje działania: FESL.09.01 „Zwiększenie roli kultury i turystyki w rozwoju subregionalnym – ZIT” (beneficjentem są m.in. jednostki samorządu terytorialnego, ZIT), FESL.09.02 „Rozwój ZIT” (beneficjentem są ZIT), FESL.09.03 Rewitalizacja obszarów miejskich (beneficjentem są m.in. jednostki samorządu terytorialnego, MŚP), FESL.09.05 Rewitalizacja obszarów wiejskich (beneficjentem są m.in. jednostki samorządu terytorialnego, MŚP).⁷⁰

Działań związanych ze sprawiedliwą transformacją dotyczy Priorytet 10. Analiza tego Priorytetu prowadzi do wskazania, że wsparcia przedsiębiorstw zarówno z sektora MŚP, jak i dużych przedsiębiorstw dotyczą działania FESL.10.01, FESL.10.02, FESL.10.03, FESL.10.04, FESL.10.05, FESL.10.16 i FESL.10.20. W odniesieniu do Działań FESL.10.01, FESL.10.02, FESL.10.03, FESL.10.04 Instytucją Pośredniczącą w rozumieniu ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju jest Śląskie Centrum Przedsiębiorczości, które zostało powołane uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego nr III/13/4/2007 z dnia 19 września 2007 r. (ze zm.) i jest wojewódzką samorządową jednostką organizacyjną, która pełni funkcję Instytucji Pośredniczącej we wdrażaniu Funduszy Europejskich dla Śląskiego 2021-2027 (FE SL 2021-2027).

W ramach Działania FESL.10.01 „Wykorzystanie terenów zdegradowanych w celu rozwoju regionu poprzez inwestycje przedsiębiorstw” wsparciem objęte zostaną inwestycje polegające na zagospodarowaniu terenów i obiektów na terenach przemysłowych, zdewastowanych i zdegradowanych na cele gospodarcze, środowiskowe, społeczne, edukacyjne. Wyklucza się przeznaczenie terenów inwestycyjnych na cele mieszkaniowe (działalność deweloperską). Mając na względzie

⁶⁹ Ibidem, s. 237-361.

⁷⁰ Ibidem, 361-385.

zasadę „zanieczyszczający płaci”, nie ma możliwości udzielenia wsparcia na prace związane z rekultywacją terenu, który powinien podlegać takim działaniom ze strony zanieczyszczającego. Do wsparcia kwalifikują się wyłącznie projekty zlokalizowane w jednym z 7 podregionów (katowickim, bielskim, tyskim, rybnickim, gliwickim, bytomskim i sosnowieckim) wskazanych w programie Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021 - 2027. Przedsiębiorstwo musi prowadzić działalność gospodarczą na terenie przynajmniej jednego z 7 wyżej wymienionych podregionów województwa śląskiego, weryfikacja dokonywana będzie na podstawie wpisu do CEIDG/KRS na dzień podpisania umowy o dofinansowanie.⁷¹

Z Działania FESL.10.02 „Badania, rozwój i innowacje w przedsiębiorstwach na rzecz transformacji” wsparcie zostanie przeznaczone na realizację prac badawczo-rozwojowych w przedsiębiorstwach. Do wsparcia kwalifikują się wyłącznie projekty zlokalizowane w jednym z 7 podregionów (katowickim, bielskim, tyskim, rybnickim, gliwickim, bytomskim i sosnowieckim) wskazanych w programie Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027.⁷²

W ramach działania FESL.10.03 „Wsparcie MŚP na rzecz transformacji” przewiduje się udzielanie wsparcia w ramach następujących typów projektów: Makroinwestycje w MŚP - pomoc zostanie skierowana do przedsiębiorstw z sektora MŚP na zasadniczą zmianę procesu produkcji, dywersyfikację działalności, zwiększenie zdolności produkcyjnej i utworzenie nowego zakładu w rozumieniu art. 14 Rozporządzenia nr 651/2014. Projekt będzie musiał przyczyniać się do transformacji województwa śląskiego. Nabór będzie skierowany do przedsiębiorstw produkcyjnych, jak i usługowych. Dofinansowaniu mogą podlegać inwestycje w rzeczowe aktywa trwałe, wartości niematerialne i prawne, roboty i materiały budowlane. Drugim typem projektów w ramach działania FESL.10.03 są Mikroinwestycje w MŚP. Projekt realizowany w ramach tego typu dofinansowania będzie musiał przyczynić się do dywersyfikacji gospodarczej podregionów górniczych objętych transformacją.

⁷¹ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027, wersja 10, s. 386-387.

⁷² Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030 przyjęty uchwałą Zarządu Województwa Śląskiego nr 1902/63/VII/2019 z dnia 21.08.2019 r.

Wsparcie zostanie udzielone na realizację projektów inwestycyjnych przez przedsiębiorstwa produkcyjne jak i usługowe. Dofinansowaniu mogą podlegać inwestycje produkcyjne w rzeczowe aktywa trwałe, wartości niematerialne i prawne oraz koszty pośrednie. Istnieje również możliwość finansowania wydatków związanych z podnoszeniem/zdobyciem kwalifikacji przez pracowników przedsiębiorstwa.⁷³

W ramach działania FESL.10.04 „Wsparcie dużych przedsiębiorstw na rzecz transformacji” pomoc zostanie skierowana do przedsiębiorstw spoza sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, na inwestycje produkcyjne mające na celu utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację działalności uzależnionej od sektora górnictwa węgla kamiennego i energetyki konwencjonalnej. Jako inwestycję produkcyjną należy rozumieć inwestycje w środki trwałe lub aktywa niematerialne na rzecz przedsiębiorstw, które mają być wykorzystywane do produkcji towarów i usług, zapewniając tym samym wkład w akumulację brutto i zatrudnienie. Dofinansowana infrastruktura badawczo-rozwojowa stanowiąca inwestycję produkcyjną musi dotyczyć wzmocnienia działalności gospodarczej przedsiębiorstwa poprzez wdrożenie do jego oferty nowych towarów lub usług. Wymagane jest, aby poprzez realizację projektów nastąpiła modernizacja rynków pracy obszarów „transformacji górniczej” rozumiana jako tworzenie trwałych i atrakcyjnych miejsc pracy w sektorach niezwiązanych z sektorem górnictwem oraz energetyki konwencjonalnej.⁷⁴

Działanie FESL.10.05 „Innowacyjna infrastruktura wspierająca gospodarkę” swoim zakresem obejmuje: infrastrukturę biznesową dla MŚP (w tym parki i obiekty przemysłowe), zaawansowane usługi wsparcia dla MŚP i grup MŚP (w tym usługi w zakresie zarządzania, marketingu i projektowania), rewaloryzację obszarów przemysłowych i rekultywację skażonych gruntów. W ramach działania dopuszcza się budowę i rozwój infrastruktury, w tym badawczo-rozwojowej, parków technologicznych,

⁷³ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027, wersja 10, s. 397-400.

⁷⁴ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027, wersja 10, s. 403-405.

hubów technologicznych, centrów projektowych, centrów kreatywności i innowacji przyczyniających się do transformacji podregionów górniczych.).⁷⁵

W Działaniach FESL.10.16 i FESL.10.20 jako Instytucja Pośrednicząca w Szczegółowym Opisie Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027 wskazany jest Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach.

Wsparcie w Działaniu FESL.10.16 „Rozwój przedsiębiorczości FST” dedykowane działającym już przedsiębiorstwom z obszaru jednego z 7 podregionów górniczych województwa śląskiego (tj. podregionu: bielskiego, bytomskiego, gliwickiego, katowickiego, rybnickiego, sosnowieckiego i tyskiego) na zakup usług doradczych świadczonych przez sieć akredytowanych podmiotów regionalnych, wspomagających planowanie i wdrażanie innowacyjnych rozwiązań związanych z zieloną i cyfrową gospodarką, w szczególności w regionalnych specjalizacjach technologicznych.⁷⁶

Działanie FESL.10.20 „Wsparcie na założenie działalności gospodarczej” jest wsparciem na rzecz przystosowywania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian.⁷⁷

Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027 w Priorytecie 10 przewiduje również Działania wspierające dla jednostek samorządu terytorialnego.

Działanie FESL.10.06 „Rozwój energetyki rozproszonej opartej o odnawialne źródła energii” obejmuje: energię odnawialną: wiatrową, energię odnawialną: słoneczną, energię odnawialną: biomasę, energię odnawialną: biomasę o wysokim poziomie redukcji emisji gazów cieplarnianych, inne rodzaje energii odnawialnej (w tym energię

⁷⁵ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027, wersja 10, s. 407-410.

⁷⁶ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027, wersja 10, s. 464-465.

⁷⁷ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027, wersja 10, s. 479-481.

geotermalną). W ramach działania przewiduje się realizację następujących typów projektów: infrastruktura służąca do produkcji i/lub magazynowania energii z odnawialnych źródeł (projekty inne niż parasolowe i grantowe), infrastruktura służąca do produkcji i/lub magazynowania energii z odnawialnych źródeł w projektach parasolowych i grantowych. Wsparciem objęte zostaną m.in.: budowa, rozbudowa, zakup, montaż infrastruktury służącej do wytwarzania, dystrybucji i magazynowania (na potrzeby danego źródła) energii elektrycznej i ciepłej z odnawialnych źródeł energii wraz z ewentualnym podłączeniem do sieci.⁷⁸

Działanie FESL. 10.10 „Wsparcie planowania transformacji” obejmuje rewaloryzację obszarów przemysłowych i rekultywację skażonych gruntów. W ramach działania możliwe będzie: a. opracowanie dokumentów wspomagających proces ponownego wykorzystania terenów poprzemysłowych, zdewastowanych, zdegradowanych, m.in. koncepcji zagospodarowania terenów i obiektów pogórnich oraz dokumentacji planistycznej, techniczno-ekonomicznej, geodezyjnych pomiarów terenowych, ekspertyz, b. wyznaczenie docelowego przeznaczenia i zagospodarowania danego terenu: wyceny szacunkowe, Miejsce Planu Rewitalizacji tworzone dla obszarów poprzemysłowych, koncepcje architektoniczno-urbanistyczne, wstępne studia wykonalności, oceny techniczno-ekonomiczne, analizy ryzyka. Dopuszczone będzie także wsparcie eksperckie i prawne w zakresie przygotowania kompleksowych projektów. Wsparciem objęte zostaną projekty realizowane na obszarach transformacji obejmujących podregiony: katowicki, sosnowiecki, tyski, bytomski, gliwicki, rybnicki, bielski zgodnie z zapisami Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030. Formą wsparcia będzie dotacja.⁷⁹

Wsparcie w ramach Działania FESL.10.12 „Poprawa mobilności mieszkańców regionu i spójności transportowej podregionów górniczych”, które obejmuje: infrastrukturę czystego transportu miejskiego, tabor czystego transportu miejskiego, infrastrukturę rowerową, infrastrukturę paliw alternatywnych, zostanie skierowane na zadania

⁷⁸ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027, wersja 10, s. 413-417.

⁷⁹ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027, wersja 10, s. 438-439.

związane z poprawą mobilności mieszkańców, szczególnie poprzez zapewnienie bardziej zintegrowanego i wysokiej jakości transportu publicznego, lepsze powiązanie transportowe z centrami rozwoju podregionów górniczych oraz promocję ekologicznego i zeroemisyjnego transportu, co przyczyni się do zwiększenia dostępności do lokalnych rynków pracy dla grup objętych i obciążonych procesem transformacji regionu.⁸⁰

Działanie FESL.10.15 „Wykorzystanie endogenicznego potencjału podregionów górniczych” obejmuje infrastrukturę czystego transportu miejskiego, infrastrukturę rowerową, infrastrukturę paliw alternatywnych. Celem wsparcia jest wykorzystanie endogenicznego potencjału obszaru w kierunku poprawy warunków życia mieszkańców i środowiska naturalnego poprzez stworzenie alternatywnej dla indywidualnego ruchu zmotoryzowanego formy codziennego przemieszczania się i transportu publicznego.⁸¹

Wśród Działań w opisywanym priorytecie są takie, których beneficjentem są zarówno przedsiębiorstwa jak i jednostki samorządu terytorialnego. Są to Działania: FESL.10.07 „Rekultywacja terenów przemysłowych, zdewastowanych, zdegradowanych na cele środowiskowe”, FESL.10.08 „Poprawa stosunków wodnych na obszarze oddziaływania kopalń”, FESL.10.09 „Ponowne wykorzystanie terenów przemysłowych, zdewastowanych, zdegradowanych na cele rozwojowe regionu”, FESL.10.17 „Kształcenie osób dorosłych FST”, FESL.10.19 „Outplacement FST”.

Instrumenty w obszarze ochrony środowiska

Rozporządzenie Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 28 grudnia 2023 r. w sprawie udzielania pomocy inwestycyjnej na ochronę środowiska, w tym obniżenie emisyjności, w ramach regionalnych programów na lata 2021-2027 (Dz.U. z 2024 r. poz. 4), określa szczegółowe przeznaczenie, warunki i tryb udzielania przedsiębiorcom,

⁸⁰ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027, wersja 10, s. 445-448.

⁸¹ Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027, wersja 10, s. 458-459.

w ramach regionalnych programów na lata 2021–2027, różnych rodzajów pomocy. Podmiotami udzielającymi pomocy są instytucje zarządzające, instytucje pośredniczące lub instytucje wdrażające, o których mowa w art. 30 ust. 2 ustawy wdrożeniowej. Zatem akt obejmuje instrumenty wsparcia przedsiębiorców przysługujące Województwu Śląskiemu.

Instrumenty w obszarze transportu

Zarząd Województwa Śląskiego uchwałą nr 209/484/VI/2024 z dnia 30 stycznia 2024 r. przyjął dokument pn. Regionalny Plan Transportowy dla Województwa Śląskiego (RPT), który ma charakter dokumentu strategicznego. Jak wynika z analizy treści RPT, jest on spójny z elementami zintegrowanego krajowego planu w dziedzinie energii i klimatu dotyczącymi transportu. Zarówno cel generalny, jak i cele szczegółowe RPT uwzględniają zapisy dotyczące redukcji emisji gazów cieplarnianych, w szczególności CO₂ i negatywnego oddziaływania transportu na klimat i środowisko zawarte w Krajowym planie na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030, a także odnoszą się do zapisów dokumentu „Europejski Zielony Ład”. Wykonano prognozę emisji CO₂ dla wszystkich wariantów rozwoju systemu transportu dla horyzontów 2030 r. i 2055 r. dla ruchu wewnętrznego oraz dla ruchu całkowitego w podziale na środki transportu. Wskazano inwestycje i działania, które prowadzą do redukcji gazów cieplarnianych i ograniczają negatywny wpływ transportu na klimat i środowisko. RPT obejmuje środki istotne z punktu widzenia planowania infrastruktury, mające na celu promowanie paliw alternatywnych zgodnie z odpowiednimi krajowymi ramami polityki; Określono kierunki działań związane z rozwojem niskoemisyjnych środków transportu, w tym z rozwojem elektromobilności. Zwrócono uwagę na potrzebę tworzenia stref czystego transportu, rozbudowę sieci ładowania pojazdów elektrycznych czy wprowadzenie priorytetu w organizacji ruchu dla pojazdów zeroemisyjnych, co ma odzwierciedlenie w inwestycjach określonych w RPT.

Analizując przepisy wykonawcze pod kątem możliwości wsparcia przedsiębiorców przez samorząd województwa w obszarze Europejskiego Zielonego Ładu „Zrównoważony transport (np. mobilność inteligentna, zmniejszenie emisji GHG i zanieczyszczeń, rozwój paliw alternatywnych, transport multimodalny) wskaźać

można rozporządzenie Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 18 stycznia 2024 r. w sprawie udzielania pomocy inwestycyjnej na infrastrukturę ładowania lub tankowania, zakup pojazdów ekologicznie czystych lub bezemisyjnych oraz na doposażenie pojazdów w ramach regionalnych programów na lata 2021-2027 (Dz.U. poz. 89).

Podmiotami udzielającymi pomocy są instytucje zarządzające, instytucje pośredniczące lub instytucje wdrażające, o których mowa w art. 30 ust. 2 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. ustawy wdrożeniowej. Zatem akt obejmuje instrumenty wsparcia przedsiębiorców przysługujące Województwu Śląskiemu.

Instrumenty w obszarze eliminowania zanieczyszczeń

Jak pokazuje analiza ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 54 ze zm., dalej „Prawo ochrony środowiska”) Samorząd Województwa Śląskiego został wyposażony w narzędzia, które umożliwiają działania w ramach transformacji energetycznej i walki z niską emisją.

Województwo Śląskie przyjęło Program ochrony środowiska dla województwa śląskiego uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego Nr VI/21/12/2020 z dnia 22 czerwca 2020 r. w sprawie przyjęcia „Programu ochrony powietrza dla województwa śląskiego”. Dla stref, w których są przekroczone poziomy dopuszczalne lub docelowe substancji w powietrzu, zarząd województwa opracowuje projekt uchwały w sprawie programu ochrony powietrza lub jego aktualizacji, którego integralną część stanowi plan działań krótkoterminowych. Uchwałą nr VI/62/8/2023 z dnia 20 listopada 2023 r. Sejmik Województwa Śląskiego przyjął aktualizację „Programu ochrony powietrza dla województwa śląskiego”. Aktualizacja Programu ochrony powietrza dla województwa śląskiego została przygotowana, ponieważ w 2022 roku nadal notowane były przekroczenia dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń pyłowych i poziomu docelowego benzo(a)pirenu we wszystkich strefach województwa śląskiego oraz dwutlenku azotu w strefie aglomeracja górnośląska.

Analiza zaktualizowanego Programu ochrony powietrza dla województwa śląskiego (dalej POP) przewiduje możliwość wsparcia zarówno dla jednostek samorządu terytorialnego jak i przedsiębiorstw. POP przewiduje na realizację działań wskazanych w POP wsparcie zarówno ze środków krajowych jak wspólnotowych. W oparciu o przepisy ustawy o samorządzie województwa, ustawy o finansach publicznych oraz ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (tj. Dz.U. z 2024 r. poz. 356) Marszałek Województwa Śląskiego może podejmować działania wspierające jednostki samorządu lokalnego – gminy we wdrażaniu działań przewidzianych w POP, a także analizowanej poniżej uchwale antysmogowej, w formie dotacji celowej. Funkcję taką pełni np. Marszałkowski Program Poprawy Jakości Powietrza.⁸²

Jak wynika z analizy POP, na poziomie działań szeroko rozumianego samorządu województwa przewiduje się wsparcie ze środków krajowych poprzez dofinansowanie przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach w ramach programu „Poprawa Jakości Powietrza w województwie śląskim – odnawialne źródła energii w obiektach użyteczności publicznej” przedsięwzięć polegających na likwidacji źródła ciepła opalanego węglem oraz zabudowie pompy ciepła lub kotła na biomasę; dodatkowo wraz z zabudową instalacji fotowoltaicznej, magazynów energii oraz układu sterowania i modernizacją instalacji c.o. i c.w.u. na terenie województwa śląskiego. Beneficjentami programu mogą być m.in.: ośrodki zdrowia, opieki społecznej, kultury i oświaty oraz budynki użyteczności publicznej, a więc również te, których właścicielami są jednostki samorządu terytorialnego.⁸³

Z kolei Program „50 kW na start” wspiera przedsięwzięcia z zakresu odnawialnych źródeł energii dla przedsiębiorców (program dotyczy wszystkich przedsiębiorców: mikro, małych średnich i dużych). Dofinansowanie ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach obejmuje do 100% kosztów kwalifikowanych zadania.

⁸² https://powietrze.slaskie.pl/content/mppjp_2024.

⁸³ <https://www.wfosigw.katowice.pl/program-poprawa-jakosci-powietrza-w-wojewodztwie-slaskim-odnawialne-zrodla-energii-w-objektach-uzytecznosc-publicznej.html>.

W dniu 7 kwietnia 2017 r. Sejmik Województwa Śląskiego podjął uchwałę Nr V/36/1/2017 w sprawie wprowadzenia na obszarze województwa śląskiego ograniczeń w zakresie eksploatacji instalacji, w których następuje spalanie paliw.⁸⁴ Uchwała wprowadziła ograniczenia i zakazy w zakresie eksploatacji instalacji, w których następuje spalanie paliw stałych w szczególności kocioł, kominek i piec, jeżeli: dostarczają ciepło do systemu centralnego ogrzewania lub wydzielają ciepło lub wydzielają ciepło i przenoszą je do innego nośnika.

Zarząd Województwa Śląskiego uchwałą nr 2873/194/VI/2020 z dnia 9 grudnia 2020 r. przyjął dokument pn.: Polityka gospodarki niskoemisyjnej dla województwa śląskiego. Regionalna polityka energetyczna do roku 2030. Celem generalnym określonym w wymienionym dokumencie jest zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego województwa śląskiego i zapewnienie efektywności energetycznej, przy ograniczeniu negatywnego wpływu działalności człowieka na jakość powietrza, w szczególności ograniczenia niskiej emisji. Realizacja celu oraz kierunków określonych w dokumencie znajduje odzwierciedlenie w wyżej przeanalizowanym Szczegółowym Opisie Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027.⁸⁵

Instrumenty w obszarze energii

Analiza rozporządzenia Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 8 grudnia 2023 r. w sprawie udzielania pomocy inwestycyjnej na infrastrukturę energetyczną w ramach regionalnych programów na lata 2021-2027 (Dz.U. z 2023 r. poz. 2763) wskazuje, że określa ono szczegółowe przeznaczenie, warunki i tryb udzielania przedsiębiorcom, w ramach regionalnych programów na lata 2021–2027, następujących rodzajów pomocy: 1) pomocy inwestycyjnej na infrastrukturę energetyczną, 2) pomocy na badania i usługi doradcze dotyczące ochrony środowiska i kwestii energetycznych. Akt ten stanowi podstawę potencjalnego instrumentu wsparcia ze strony Województwa Śląskiego dla przedsiębiorców

⁸⁴ <https://powietrze.slaskie.pl/content/uchwala-sejmiku-nr-v3612017>.

⁸⁵ <https://www.slaskie.pl/content/gospodarka-niskoemisyjna>.

Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 11 grudnia 2023 r. w sprawie udzielania pomocy publicznej na inwestycje w źródła ciepła w systemach ciepłowniczych w ramach Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności (Dz.U. poz. 2761) określa szczegółowe przeznaczenie, warunki i tryb udzielania przedsiębiorcom pomocy publicznej na ochronę środowiska w ramach inwestycji B1.1.1.

Instrumenty w obszarze polityki przemysłowej opartej na gospodarce o obiegu zamkniętym

Rozporządzenie Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 7 grudnia 2023 r. w sprawie udzielania pomocy inwestycyjnej na efektywne gospodarowanie zasobami i wspieranie przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym w ramach regionalnych programów na lata 2021-2027 (Dz.U. poz. 2664) określa szczegółowe przeznaczenie, warunki i tryb udzielania przedsiębiorcom pomocy, w ramach regionalnych programów na lata 2021–2027.

Rozporządzenie Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 20 października 2023 r. w sprawie udzielania pomocy dla klastrów innowacyjnych w ramach regionalnych programów na lata 2021-2027 (Dz.U. poz. 2321) określa szczegółowe przeznaczenie, warunki i tryb udzielania przedsiębiorcom pomocy dla klastrów innowacyjnych, w ramach regionalnych programów na lata 2021–2027.

Rozporządzenie Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 27.09.2023 r. w sprawie udzielania pomocy inwestycyjnej na infrastrukturę testowo-doświadczalną w ramach regionalnych programów na lata 2021-2027 (Dz.U. poz. 2146) określa szczegółowe przeznaczenie, warunki i tryb udzielania przedsiębiorcom, w ramach regionalnych programów na lata 2021–2027, pomocy inwestycyjnej na infrastrukturę testowo-doświadczalną.

W/w rozporządzenia są podstawą instrumentów wsparcia przez Województwo Śląskie dla przedsiębiorców.

Rozporządzenie Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 28.07.2023 r. w sprawie udzielania pomocy szkoleniowej w zakresie celu polityki CP1 oraz celu szczegółowego Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji w ramach regionalnych programów na lata 2021-2027 (Dz. U. poz. 1649) określa szczegółowe przeznaczenie, warunki i tryb udzielania przedsiębiorcom pomocy szkoleniowej. CP-1 oznacza szczegółowy cel EFRR i Funduszu Spójności określony jako bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej.

Rozporządzenie Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 12 lipca 2023 r. w sprawie udzielania pomocy na wspieranie innowacyjności oraz na innowacje procesowe i organizacyjne w ramach regionalnych programów na lata 2021-2027 (Dz. U. poz. 1487) określa szczegółowe przeznaczenie, warunki i tryb udzielania przedsiębiorcom pomocy, w ramach regionalnych programów na lata 2021–2027.

Rozporządzenie Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 26 stycznia 2023 r. w sprawie udzielania regionalnej pomocy inwestycyjnej ze środków Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji w ramach regionalnych programów na lata 2021-2027 (Dz.U. poz. 280) określa szczegółowe przeznaczenie, warunki i tryb udzielania przedsiębiorcom regionalnej pomocy inwestycyjnej ze środków Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji.

Rozporządzenie Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 7 października 2022 r. w sprawie udzielania regionalnej pomocy inwestycyjnej w ramach celu polityki CP1 w zakresie wzmocnienia trwałego wzrostu i konkurencyjności mikroprzedsiębiorców, małych i średnich przedsiębiorców oraz tworzenia miejsc pracy w mikroprzedsiębiorstwach, małych i średnich przedsiębiorstwach, w tym poprzez inwestycje produkcyjne w ramach regionalnych programów na lata 2021-2027 (Dz.U. poz. 2150) określa szczegółowe przeznaczenie, warunki i tryb udzielania przedsiębiorcom, w ramach regionalnych programów na lata 2021–2027, regionalnej pomocy inwestycyjnej w ramach celu polityki CP1.

Rozporządzenie Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 11 października 2022 r. w sprawie udzielania regionalnej pomocy inwestycyjnej w ramach programów regionalnych na lata 2021-2027 (Dz.U. poz. 2743) określa szczegółowe przeznaczenie, warunki i tryb udzielania przedsiębiorcom, w ramach regionalnych programów na lata 2021–2027, regionalnej pomocy inwestycyjnej w zakresie celów polityki, o których mowa w art. 3 ust. 1 lit. a pkt i, ii, iv i v rozporządzenia EFRR i Funduszu Spójności.

Plan gospodarki odpadami dla województwa śląskiego na lata 2023-2028 stanowi aktualizację Planu gospodarki odpadami dla województwa śląskiego na lata 2016-2022 przyjętego Uchwałą Nr V/37/7/2017 z dnia 24 kwietnia 2017 r. podjętą przez Sejmik Województwa Śląskiego. Plan na lata 2023-2028 został przyjęty przez Sejmik Województwa Śląskiego Uchwałą Nr VII/6/8/2024 z dnia 21 października 2024 roku.

Możliwości wsparcia dla jednostek samorządu terytorialnego oraz przedsiębiorstw w związku z postępującym procesem sprawiedliwej transformacji regionu przez szeroko rozumiany Samorząd Województwa Śląskiego daje ustawa Prawo ochrony środowiska poprzez samorządową osobę prawną jaką jest wojewódzki fundusz ochrony środowiska i gospodarki wodnej (art. 400 ust. 2 tej ustawy).

Instrumenty w obszarze rynku pracy

Wsparcie w postępującej transformacji województwa śląskiego szczególnie skupiać się musi na wsparciu przedsiębiorstw i jednostek samorządu terytorialnego. Jak wskazano wyżej, kluczowe działania winny zasadzać się na wsparciu przedsiębiorstw, których dotknie transformacja ze względu na to, że ich działalność opiera się na wydobyciu węgla i produkcji energii konwencjonalnej.

W związku z tym konieczne jest wsparcie przedsiębiorstw i jednostek samorządu terytorialnego w aspekcie promocji zatrudnienia i instytucji rynku pracy. Jak wskazał ustawodawca w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 475 ze zm., zwanej dalej ustawą o promocji zatrudnienia), zadania państwa w zakresie promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia oraz aktywizacji zawodowej są realizowane na podstawie

uchwalanego przez Radę Ministrów Krajowego Planu Działań na Rzecz Zatrudnienia, zawierającego zasady realizacji Europejskiej Strategii Zatrudnienia, zwanego dalej „Krajowym Planem Działań”, oraz w oparciu o inicjatywy samorządów terytorialnych, w tym samorządu województwa. Mając na uwadze trwający proces transformacji, dotychczasowe doświadczenia Województwa Śląskiego mogą posłużyć wsparciu przedsiębiorstw i jednostek samorządu lokalnego, wykorzystując ustawowo zapewniony udział organów Samorządu Województwa poprzez m.in. przygotowywanie corocznie regionalnego planu działań na rzecz zatrudnienia określających priorytetowe grupy bezrobotnych i osób wymagających wsparcia.

Projekt Krajowego Planu Działań przygotowuje minister właściwy do spraw pracy przy współdziałaniu w szczególności: ministra właściwego do spraw gospodarki, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki, ministra właściwego do spraw rozwoju wsi oraz ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego. Samorząd województwa na podstawie Krajowego Planu Działań, uwzględniając strategię rozwoju województwa, w tym w zakresie polityki społecznej, o których mowa w przepisach o samorządzie województwa i przepisach o pomocy społecznej, przygotowuje corocznie regionalny plan działań na rzecz zatrudnienia, określający priorytetowe grupy bezrobotnych i osób wymagających wsparcia – po zasięgnięciu opinii powiatów wchodzących w skład województwa oraz wojewódzkiej rady dialogu społecznego, o której mowa w ustawie z dnia 24 lipca 2015 r. o Radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego (Dz. U. z 2018 r. poz. 2232, ze zm.).

Zadania samorządu województwa w zakresie polityki rynku pracy realizowane są przez wojewódzki urząd pracy będący jednostką organizacyjną samorządu województwa. Współdziała także z wojewódzką radą rynku pracy w określaniu i realizacji regionalnej polityki pracy. Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach to również instytucja pośrednicząca w programie Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027. Wojewódzki Urząd Pracy ogłasza też nabory ze środków: Europejskiego Funduszu Społecznego+, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i specjalizuje się w działaniach wspierających rozwój rynku pracy i edukację w obrębie priorytetów: V. Fundusze Europejskie dla rynku pracy, VI. Fundusze Europejskie dla

edukacji, VII. Fundusze Europejskie dla społeczeństwa, X. Fundusze Europejskie na transformację.⁸⁶

Ustawa o promocji zatrudnienia w art. 66c, daje marszałkowi województwa możliwość inicjowania programów regionalnych. Programy regionalne mogą być inicjowane na wniosek starostów, wojewódzkiej rady rynku pracy albo wojewódzkiej rady dialogu społecznego. Program regionalny jest inicjowany na podstawie diagnozy sytuacji na rynku pracy dokonanej na podstawie analiz i prognoz dotyczących w szczególności: a) sytuacji bezrobotnych na rynkach pracy województwa, powiatów i gmin; b) zapotrzebowania pracodawców na kwalifikacje na regionalnym rynku pracy; c) mobilności siły roboczej. Programy regionalne są finansowane ze środków Funduszu Pracy, o których mowa w art. 109 ust. 2a, oraz mogą być wspierane innymi środkami. Marszałek województwa monitoruje realizację programu regionalnego w poszczególnych powiatach, w tym wdrażanie działań niezbędnych do podjęcia w przypadku wystąpienia zagrożenia realizacji programu regionalnego.

6.2.3 Ocena katalogu form wsparcia przedsiębiorstw i JST z woj. śląskiego

Na podstawie wyników przeprowadzonej analizy aktów prawnych zaproponowano katalog wsparcia samorządu regionalnego dla samorządów lokalnych oraz przedsiębiorstw. Następnie katalog ten podlegał ocenie w kolejnych etapach badawczych tj. ocenie ekspertów podczas badania FGI oraz ocenie przedsiębiorców i pracowników podczas panelu obywatelskiego. Z kolei w badaniach ilościowych CAPI wśród jednostek samorządu terytorialnego oraz CATI wśród przedsiębiorstw z branż najbardziej obciążonych kosztami procesu transformacji zapytano o oczekiwania wobec wsparcia oferowanego przez samorząd regionalny w procesie przygotowania do realizacji wyzwań związanych z procesem transformacji energetycznej.

6.2.3.1 Wsparcie dla jednostek samorządu terytorialnego

⁸⁶ https://funduszeue.slaskie.pl/czytaj/dowiedz_sie_wiecej_wup_070824.

Katalog wsparcia samorządu regionalnego dla samorządów lokalnych w procesie transformacji podlegający ocenie w badaniu FGI oraz podczas panelu obywatelskiego:

WSPARCIE FINANSOWE (dotacje, subwencje, pożyczki)

- Fundusze Europejskie dla Śląskiego na lata 2021-2027
- Śląski Fundusz Rozwoju Sp. z o.o. – udzielanie pożyczek np. gminom i powiatom z województwa śląskiego, których projekty znajdują się na liście do dofinansowania w ramach FESL 2021-2027 na pokrycie wkładu własnego w obszarze odnawialne źródła energii.
- Fundusz Transformacji Województwa Śląskiego Spółka Akcyjna
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach
- Dotacje celowe

WSPARCIE ZARZĄDCZE

- Kształtowanie i planowanie polityki regionalnej - zapisy w regionalnych dokumentach strategicznych i planistycznych
- Zapisy w uchwałach regionalnych np. Uchwała antysmogowa
- Możliwość zawarcia porozumienia terytorialnego w zakresie polityki rozwoju
- Tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, w tym kreowanie rynku pracy
- Wspieranie i prowadzenie działań na rzecz podnoszenia poziomu wykształcenia obywateli, integracji społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu
- Możliwość lobbowania zapisów aktów prawa obowiązującego i możliwość wnoszenia uwag do dokumentów opracowywanych, konsultowanych

WSPARCIE DORADCZE I MERYTORYCZNE

- Doradztwo eksperckie, dostęp do specjalistów w takich dziedzinach jak planowanie przestrzenne, zarządzanie projektami, energetyka odnawialna, cele strategiczne.
- Ocenianie i opiniowanie lokalnych programów np. zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwo gazowe.

- Inicjowanie i wspieranie działalności platform współpracy i wymiany doświadczeń w ramach środowiska samorządu lokalnego oraz między środowiskiem biznesu, nauki a samorządem lokalnym
- Wspieranie rozwoju nauki i współpracy między sferą nauki i gospodarki, popieranie postępu technologicznego oraz innowacji
- Wymiana doświadczeń między regionami, promowanie dobrych praktyk

WSPARCIE EDUKACYJNO-INFORMACYJNE

- Działania informacyjne i promocyjne na temat zrównoważonego rozwoju, zielonej transformacji, zielonej energii.
- Umożliwienie dostępu do danych i analiz, będących w dyspozycji samorządu regionalnego, które mogą być pomocne w planowaniu lokalnych strategii.

Oceniając powyższe propozycje wsparcia dla jednostek samorządu lokalnego, eksperci, uznali, że pokrywają się one z identyfikowanym przez ekspertów zapotrzebowaniem na różnorodne rodzaje wsparcia samorządów lokalnych.

Eksperci w badaniu FGI szczególnie zwrócili uwagę na ważność takich obszarów wsparcia jak pozyskiwanie finansowania, a także wsparcie doradcze i merytoryczne dla samorządów lokalnych.

A. Potrzeba wzmocnienia i doinwestowania samorządów lokalnych (WSPARCIE FINANSOWE)

Aby jak najlepiej wypełniać swoją rolę w obszarze transformacji energetycznej samorzady potrzebują wzmocnienia kadrowego i finansowego. Obecnie jak wskazano szczególnie małe samorzady lokalne borykają się z brakiem pracowników, nadmiarem obowiązków, a także odpływem kadr do lepiej płatnego sektora biznesu.

- *„Samorzady też tracą ekspertów, fachowców. Oni przychodzą do branży komercyjnej, gdzie są lepsze płace, a w samorządach nie ubliżając nikomu, ale naprawdę w wielu sytuacjach widzimy, że są osoby z podstawowymi kompetencjami”.*

- *„W małych gminach człowiek zajmuje się OZE, bioróżnorodnością... Wszystko musi robić sam.”*

Władze regionu powinny także prowadzić działania lobbingowe, aby zabiegać o środki dla regionu z zasobów krajowych, a także z kolejnej perspektywy UE.

- *„Lobbować. Poprzez Ministerstwo Rozwoju⁸⁷ w Komisji Europejskiej o nową perspektywę”.*

B. Inicjowanie i wspieranie współpracy i dialogu (WSPARCIE DORADCZE I MERYTORYCZNE)

Rolą samorządu regionalnego powinno być inicjowanie wspólnych działań, zawiązywanie kooperacji lub partnerstw między interesariuszami w celu skutecznego rozwiązywania lokalnych problemów.

Wśród ekspertów pojawiły się głosy, że należy wspierać gminy w działaniach na rzecz zaopatrzenia w tańszą energię elektryczną, przy czym za takie działania mogą być odpowiedzialne instytucje metropolitalne.

- *„Na przykład zakup energii. To są olbrzymie pieniądze. W budżetach miast to są czasami nawet połowy budżetu. Są takie gminy. Połowa budżetu to jest zaopatrzenie w energię elektryczną. Gminy podchodzą bardzo ostrożnie i bardzo bym powiedział zachowawczo. A na zakupie energii dzisiaj po uwolnieniu rynku, po wprowadzeniu tych regulacji, (...) naprawdę można bardzo wiele zaoszczędzić”.*
- *„Dzisiaj gminy zaczynają już myśleć o umowach PPA. Nieważne, czy to będzie grupowy zakup, czy inny. Gmina ma olbrzymi potencjał do tego, żeby zoptymalizować te zakupy”.*
- *„Metropolia właśnie będzie wchodzić w działania związane ze spółdzielniami energetycznymi z gminami”.*
- *„Samorząd regionalny może (...) na przykład zebrać mieszkańców, lokalnych przedsiębiorców i kanalizacyjną spółkę utworzyć, nie wiem, spółdzielnię”.*

⁸⁷ Za fundusze UE w ramach unijnej polityki spójności odpowiada Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.

energetyczną i wykorzystywać ciepło z odpadów komunalnych, z kanalizacji i dzięki jakiejś tej spółdzielni energetycznej i tej koncepcji pozyskać finansowanie”.

Ponadto zdaniem ekspertów należy wzmocnić dialog między władzami regionu i samorządami lokalnymi. Dialog między samorządem regionalnym i lokalnym powinien odbywać się poprzez włączenie władz lokalnych w planowanie mechanizmów i narzędzi, które mają sprzyjać transformacji. Władze województwa powinny także inicjować różne kooperacje, partnerstwa i służyć jako facylitator i koordynator tych projektów.

Zdaniem ekspertów obecnie współpraca między Urzędem Marszałkowskim a samorządami gmin i powiatów nie jest silnie rozwinięta. Gminy częściej współpracują przy projektach i przedsięwzięciach w ramach instytucji typu ZIT, RIT Związek Gmin i Powiatów, czy Metropolia. Władze regionu kierują interwencjami tak, żeby dotarły na wyznaczone tereny, np. poprzez działania w obszarach funkcjonalnych. Te powiązania między władzami regionu a władzami lokalnymi należałoby wzmocnić, aby skuteczniej zarządzać działaniami w gminach. Doradztwo dla władz gmin mogłoby dotyczyć np. optymalizacji wydatków z poszczególnych kategorii budżetu.

- *„Samorząd regionalny jest takim organizatorem całej struktury finansowania działań lokalnych”.*
- *„Obszary funkcjonalne są generalnie po to, żeby właśnie pewne sprawy ustalać na poziomie lokalnym i dzielić się tymi zadaniami, kompetencjami, żeby pracować dla wszystkich”.*
- *„Jest ogromny potencjał właśnie na współpracę związaną z obsługą w ogóle gmin, jakimiś wspólnymi przedsięwzięciami, usługami komunalnymi”.*
- *„Uważam, że te gminy, które znajdują się w aglomeracji powinny dążyć do tego, żeby realizować wspólnie pewne działania. Ponieważ nie będzie stać gmin w przyszłości na to, żeby całodziennie wykonywać właśnie tą selektywną zbiórkę odpadów, edukację. Trzeba to w jakiś sposób optymalizować”.*

Dialog między samorządem regionalnym i lokalnym powinien odbywać się poprzez włączenie władz lokalnych w planowanie mechanizmów i narzędzi, które mają sprzyjać transformacji. Obecnie władze lokalne nie mają bezpośredniego wpływu na alokację

funduszy, a posiadają dużo większą wiedzę na temat potrzeb swoich gmin, mieszkańców. Samorządy lokalne mają lokalną wiedzę, ale zdarza się, że problemem są niewystarczające kompetencje pracowników urzędów gmin, a także brak koordynacji między poszczególnymi jednostkami w samorządzie, co może mieć związek z brakami kadrowymi. Dlatego samorządy powinny mieć dostęp do zespołów ekspertów, specjalistów i doradców.

- *„Oni po prostu wielu rzeczy nie wiedzą, to nie ich wina, bo pamiętajmy, oni są wyłaniani przecież ze społeczności tej lokalnej. Ich poziom kompetencji kulturowych, społecznych, międzyludzkich, zarządczych nie jest wysoki. I oni też potrzebują impulsu, potrzebują edukacji, pewnego rodzaju opieki i wsparcia”.*
- *„W różnych urzędach, jednostkach samorządowych, jedna jednostka nie wie, co robi druga jednostka i nie ma tutaj też tej spójności. Jest odsyłanie, więc tamci, to od odpadów, to nie mają pojęcia co z transportem. Ci z transportem nie mają pojęcia co z odpadami”.*

Zdaniem ekspertów istotną kwestią jest konkurowanie samorządów lokalnych między sobą, co może być barierą efektywnej współpracy między lokalnymi JST. Z powodu konkurencji o ograniczone środki, np. fundusze europejskie, część przedsięwzięć kończy się porażką. Aby minimalizować te problemy potrzebny jest neutralny doradca i koordynator działań. Przykładem udanej współpracy jest projekt działalności doradców energetycznych. Warto dodać, że znaczącym wsparciem dla procesów współpracy są innowacje związane z cyfryzacją. Dzięki oprogramowaniu do komunikacji zdalnej różne instytucje mogą łatwiej i częściej pozostawać w kontakcie.

- *„Zawsze obawialiśmy się wprowadzenia takiego obligatoryjnego kryterium współpracy. Bo samorządy ze sobą jakby naturalnie konkurowały. (...) O środki europejskie, rywalizacja różne ograniczone fundusze. I dlatego w Bielsku na przykład nie udało się. Cały temat spalarni bielskiej, gdzie miasto miało przygotować system dla siebie i dla okolicznych, ponieważ to miasto było realizatorem, nie taki podmiot neutralny w metropolii. Tam zagrały różne interesy, właśnie taka konkurencja”.*
- *„I dobrze, że są takie struktury, które tak jak ZIT uczą takiej kooperacji, to już się zaczęło w programach rozwoju subregionów. Uczą takiej kooperacji, bo co najmniej musimy się dogadać, jakie projekty mamy na liście. I już nie konkurujemy ze sobą,*



tylko musimy się zastanowić, który projekt dla nas jest priorytetowy i czy możemy się dogadać z gminami wokół”.

- *„Pracowałem w samorządzie, w Rudzie Śląskiej, tam byłem inicjatorem Związku Metropolitalnego i tam był podpisywany akt założycielski. I właśnie taka była idea stworzenia metropolii. Żeby skupiła te gminy. To się lepiej dużo sprawdza niż takie przywództwo jednej największej gminy. Bo to jest taki trochę rodzaj neutralnego facylitatora”.*

Ekspertki podkreślają, że w województwie śląskim są wieloletnie pozytywne przykłady współpracy w ramach regionu, np. władz województwa z subregionami.

- *„Zobaczyliśmy wspólnie, że to się da zrobić, przenieść z poziomu regionalnego na poziom subregionalny te kompetencje, że potrafimy sobie nawzajem zaufać i samorządy lokalne muszą się nauczyć ufać sobie nawzajem, pomimo tego, że są konkurentami i jakby to zaufanie zaprocentowało teraz już w ZIT-ach”.*

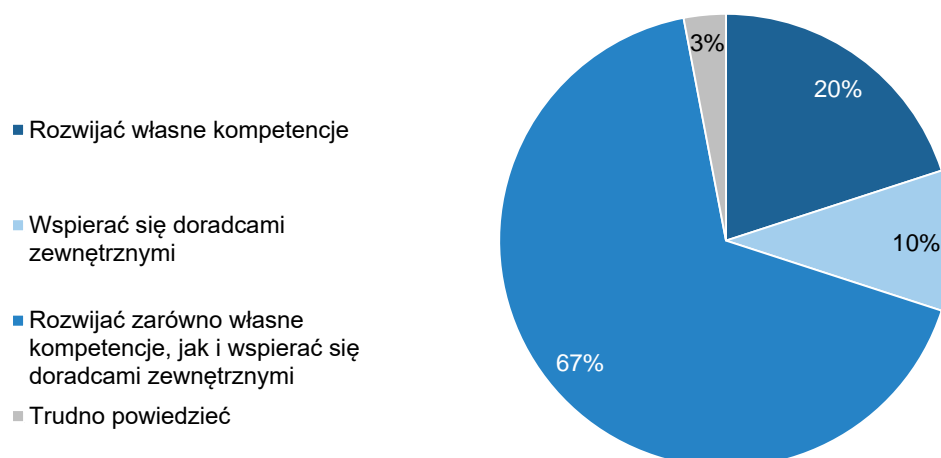
Jednostki samorządu terytorialnego uczestniczące w badaniu CAPI, wskazywały, że ich największym brakiem kompetencyjnym w zakresie transformacji energetycznej jest brak wykwalifikowanej i odpowiednio przygotowanej kadry, a także niewystarczające środki finansowe, i ogólny brak wiedzy i informacji na temat transformacji. Warto zauważyć, że aż 18% respondentów nie było w stanie jednoznacznie określić braków kompetencyjnych w swojej jednostce, co może wskazywać na niedostateczną diagnozę wewnętrznych potrzeb JST w tym zakresie.

Rysunek 16 Jakich kompetencji brakuje Państwa jednostce?



Zdecydowana większość respondentów (67%) uważa, że JST w procesie transformacji energetycznej powinny równocześnie rozwijać własne kompetencje i korzystać ze wsparcia doradców zewnętrznych. Samodzielny rozwój kompetencji preferuje 20% przedstawicieli JST, a 10% respondentów opowiada się wyłącznie za wsparciem doradców zewnętrznych.

Rysunek 17 Czy jednostka powinna rozwijać własne kompetencje w zakresie transformacji energetycznej, czy też wspierać się doradcami zewnętrznymi?



Jako kompetencje jednostki należy rozumieć uprawnienia jednostki w zakresie jej funkcjonowania i realizowanych przez nią zadań wskazane w obowiązujących aktach prawnych.

Jednostki samorządu terytorialnego w województwie śląskim mają jasne oczekiwania wobec samorządu województwa w zakresie wsparcia procesu transformacji energetycznej. Najczęściej wskazywaną potrzebą jest zwiększenie możliwości zdobycia dofinansowań (81%), co podkreśla kluczową rolę środków finansowych w skutecznej realizacji transformacji.

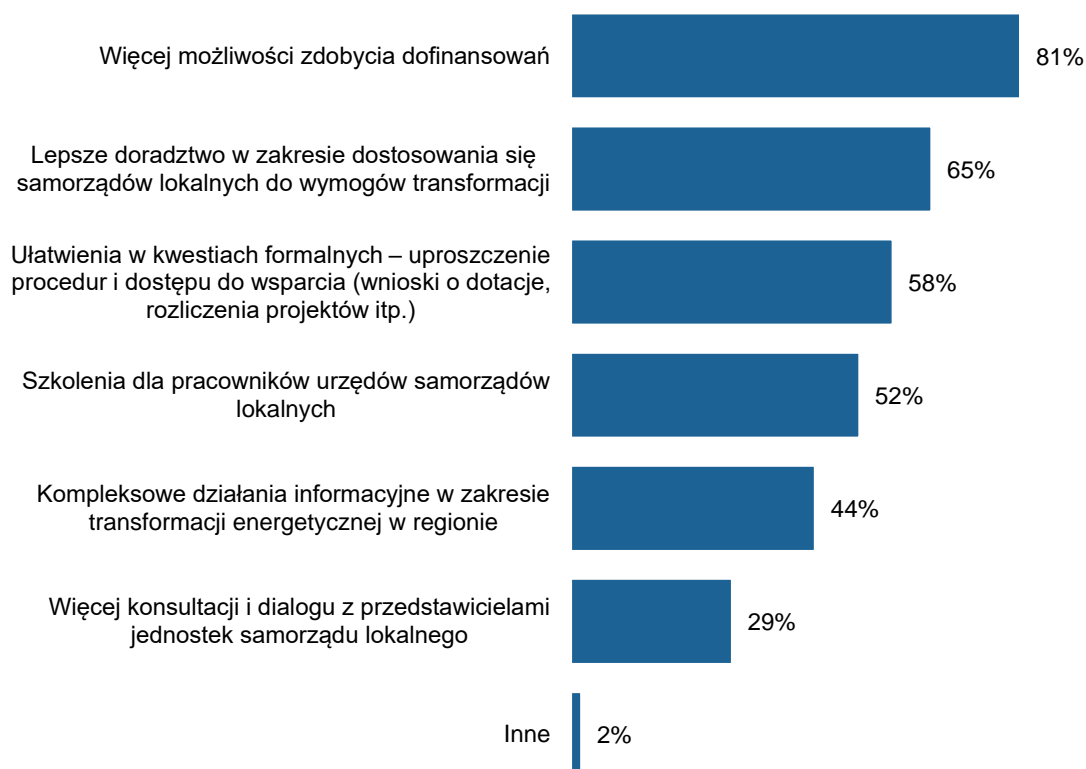
Kolejnym istotnym oczekiwaniem jest lepsze doradztwo w zakresie dostosowania samorządów lokalnych do wymogów transformacji (65%) oraz ułatwienia w kwestiach formalnych (58%), takich jak uproszczenie procedur wnioskowania o dotacje i rozliczania projektów. Wyniki te wskazują na potrzebę bardziej przejrzystych i dostępnych mechanizmów wsparcia.

Dodatkowo 52% jednostek oczekuje szkoleń dla urzędników, a 44% wskazuje na potrzebę kompleksowych działań informacyjnych w zakresie transformacji energetycznej, co sugeruje konieczność zwiększenia kompetencji i świadomości wśród przedstawicieli JST. Stosunkowo rzadziej, choć nadal istotnie, wskazywano na potrzebę większej liczby konsultacji i dialogu z przedstawicielami samorządu lokalnego (29%).

Inne wskazania zadeklarowało 2% badanych: umożliwienie dostępu do środków finansowych dla mieszkańców na działania transformacyjne; odsunięcie w czasie (dalekie) odejścia od gazu; odejście od dzielenia środków "po równo"; wsparcie dla tych JST, które mają spójne, kompleksowe projekty i determinację by je realizować.

Podsumowując, JST oczekują przede wszystkim większego wsparcia finansowego, uproszczenia procedur administracyjnych oraz lepszego dostępu do wiedzy i doradztwa, co może przyczynić się do skuteczniejszego wdrażania procesu transformacji energetycznej w regionie.

Rysunek 18 Jakie są oczekiwania Państwa jednostki wobec samorządu województwa w kontekście wsparcia dla JST w procesie transformacji energetycznej?



Na tym tle warto również zwrócić uwagę na postulaty przedsiębiorców oraz pracowników wobec zapotrzebowania na wsparcie dla samorządów lokalnych wyrażone w panelu obywatelskim. Zdaniem uczestników panelu obywatelskiego rola samorządów jest kluczowa w procesie transformacji. Szczególną rolę do odegrania mają władze wojewódzkie, koordynując działania i promując w gminach rozwiązania,

które już się sprawdziły. Ważne jest wsparcie mniejszych gmin, a nawet przejęcie części obowiązków samorządów lokalnych. Wsparcie jednostek samorządu lokalnego będzie przekładało się na realizowanie odpowiednio dopasowanego wsparcia do potrzeb mieszkańców oraz przedsiębiorców działających na terenie danej jednostki.

6.2.3.2 Wsparcie dla przedsiębiorstw

Katalog wsparcia samorządu regionalnego dla przedsiębiorstw w procesie transformacji podlegający ocenie w badaniu FGI oraz podczas panelu obywatelskiego:

WSPARCIE FINANSOWE (dotacje, subwencje, pożyczki)

- Fundusze Europejskie dla Śląskiego na lata 2021-2027
- Fundusz Transformacji Województwa Śląskiego Spółka Akcyjna
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach

WSPARCIE ZARZĄDCZE

- Kształtowanie i planowanie polityki regionalnej - zapisy w regionalnych dokumentach strategicznych i planistycznych
- Tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, w tym kreowanie rynku pracy

WSPARCIE DORADCZE I MERYTORYCZNE

- Inicjowanie i wspieranie programów doradczych, gdzie doświadczeni przedsiębiorcy i eksperci mogliby wspierać nowe i rozwijające się firmy
- Inicjowanie i wspieranie działalności platform współpracy i wymiany doświadczeń między środowiskiem biznesu, nauki a samorządem lokalnym
- Wspieranie rozwoju nauki i współpracy między sferą nauki i gospodarki, popieranie postępu technologicznego oraz innowacji
- Wsparcie doradcze w pozyskiwaniu funduszy unijnych
- Wymiana doświadczeń między regionami, promowanie dobrych praktyk

WSPARCIE EDUKACYJNO-INFORMACYJNE

- Działania informacyjne i promocyjne na temat zrównoważonego rozwoju, zielonej transformacji, zielonej energii, transformacji cyfrowej.

- Inicjowanie i wspieranie integracji środowiska biznesowego poprzez organizowanie regularnych spotkań tematycznych, konferencji, networkingu.

WSPARCIE INFRASTRUKTURALNE

- Inwestowanie w rozwój infrastruktury umożliwiającej sprawne funkcjonowanie i logistykę firm, wsparcie transportu intermodalnego.
- Wspieranie parków technologicznych oferujących nowoczesną infrastrukturę dla firm z różnych branż.

Zaproponowany katalog form wsparcia dla przedsiębiorstw został oceniony pozytywnie przez ekspertów uczestniczących w badaniu FGI. Niemniej, zgodnie z ich zaleceniami jedną z priorytetowych form wsparcia dla przedsiębiorców powinno być informowanie, promocja, a także doradztwo i koordynacja programów pomocowych. Tym samym postulowano rozszerzenie obecnego katalogu form wsparcia o utworzenie punktów informacyjno-doradczych (np. Regionalne Centrum Informacji), które byłyby odpowiedzialne za komunikację z przedsiębiorcami i praktyczną pomoc w przejściu przez procedury uzyskiwania i rozliczania grantów i dotacji.

- *„Uważam to za wadę, że my skupiamy się wyłącznie na jednym strumieniu finansowym, na jednej możliwości finansowania i tym zarządzamy z poziomem regionalnego, kiedy w całej Europie głównie to są agencje regionalne, które łączą w sobie różne źródła finansowania. To oprócz systemu dotacyjnego do środków europejskich mogą być na przykład fundusze na akceleracje”.*
- *„Kiedyś były cztery jednostki w Polsce, kiedyś to była Agencja Rozwoju Regionalnego i to było skonsolidowane jakoś. Przedsiębiorca (...) trafił do czterech, pięciu miejsc, a w tej chwili dla funduszy europejskich, dla szpitalnictwa prywatnego (...) znaleźć to w Polsce to jest masakra. To poszło w całkiem innym kierunku niż było zamierzenie”.*

A. Stabilne i przewidywalne planowanie strategiczne (WSPARCIE ZARZĄDCZE)

Ekspertki podkreślają potrzebę opracowania i przedstawienia przedsiębiorcom planu i szczegółowej strategii procesu transformacji w regionie. Podkreślają, że konieczne jest

stworzenie przejrzystej mapy działań oraz wyznaczenie celów i efektów transformacji, aby firmy mogły odpowiednio dostosować swoje strategie.

- „Moim zdaniem wsparcie samorządu dla przedsiębiorców to jest przygotowanie czy zaplanowanie tego procesu transformacji. Zaplanowanie, w sensie pokazać przedsiębiorcom, dokąd ten cały proces zmierza, kiedy tam dojdziemy i jakie będą efekty tego dojścia”.
- „Pokazać, ale też zakomunikować ten plan, żeby wszyscy przyjęli w jakiś sposób ustawili się do tej strategii, żeby pokazać, że to nie jest chaos, że to się nie dzieje od przypadku, tylko to jest jakaś metoda za tym wszystkim. Jeśli będzie taka stabilizacja, przewidywalność, no to potem łatwiej będzie przedsiębiorcom ustawić się do oferty finansowej, którą Urząd w tym przypadku Marszałkowski oferuje przedsiębiorcom. Czyli zaplanowanie, ale też wytłumaczenie tej zmiany, która nas czeka”.
- „Przedsiębiorcy poruszają się jak po omacku, po tej całej mapie, nie widzą za bardzo tego efektu, który mamy osiągnąć”.
- „Na zachodzie jest tak, że ktoś się ma dobry pomysł i on ma konkretny konkurs na to, jak skończy ten etap, to po prostu ma już następny. Jest pewna przewidywalność”.

B. Edukacja i informowanie o programach wsparcia dla firm (WSPARCIE EDUKACYJNO-INFORMACYJNE)

Przedsiębiorcy potrzebują szerszego informowania i komunikowania o dostępnych możliwościach wsparcia, o projektach i działaniach, które obecnie są realizowane. Ekspertki podkreślają, że promocja i edukacja są obecnie niewystarczające, a mniejsze firmy często nie wiedzą o istnieniu programów pomocowych.

- „Spora przedsiębiorstw jest tych mniejszych też mocno niedoinformowana na temat możliwości. Myślę, że grono jest takich przedsiębiorców, którzy mimo, że by mogli, mają fajne pomysły, to jednak nie korzystają”.

Ekspertki postulują stworzenie regionalnego centrum informacji, które gromadziłoby dane o wszelkim wsparciu i możliwościach finansowania w jednym miejscu, co zwiększyłoby ich dostępność i przejrzystość.

- „Od lat głównie Regionalna Izba Gospodarcza sugerowała utworzenie takiego regionalnego systemu informacji dla przedsiębiorców, które skupiałyby w sobie właśnie różne możliwości finansowania czy korzystania z doradztwa i żeby były w jednym miejscu, żeby to było czytelne, funkcjonalne”.

C. Uproszczenie procedur aplikacyjnych i zwiększenie dostępności funduszy (WSPARCIE DORADCZE I MERYTORYCZNE)

Badani przedsiębiorcy jednomyślnie wskazują na nadmierną biurokrację w systemach dotacyjnych i konieczność korzystania z pomocy firm doradczych (uzależnienie od pomocy firm doradczych). Tego typu doradztwo powinno zostać zaoferowane przez władze województwa – byłaby to jedna z najbardziej skutecznych form pomocy sektorowi biznesu. Ekspertki podkreślają także konieczność uproszczenia procedur formalnych, aby więcej firm mogło korzystać z dostępnych funduszy.

- „Brałem udział w wielu grantach i mnie zawsze przerażało. Już na etapie wstępu. Papiery. Papiery i ilość tych papierów, skomplikowane pytania, powtarzalność pewnych kwestii. (...) Dalej, już na wstępie ja muszę przewidzieć wszystkie etapy. Praktycznie aż do samego końca. Ja nie wiem, co będzie na końcu”.
- „Brakuje tu (...) wsparcia, to znaczy takiego, żeby ktoś mógł wesprzeć np. w pisaniu tych wniosków, bo to jest bardzo czasochłonne i pracochłonne i kończy się tym, że my musimy wystąpić np. do zewnętrznych specjalistów, żeby oni napisali wniosek”.
- „To działa za granicą. ... W Niemczech na przykład przedsiębiorca chce mały grant, idzie do urzędnika, pisze z nim wniosek ten urzędnik, przyznaje mu to i rozlicza”.
- „Te fundusze są skomplikowane dla przedsiębiorców. ... Na wszystkie spotkania informacyjne dotyczące konkursów przychodzą firmy doradcze. Ten przedsiębiorca też jest w pewien sposób uzależniony od firm doradczych”.

Ekspertki podkreślają, że wiele programów dotacyjnych jest skierowanych do większych firm, a potrzeby mikro i małych firm nie są wystarczająco obecne. Wskazują na konieczność dostosowania funduszy do ich możliwości, np. mikro firmy często potrzebują wsparcia w cyfryzacji, w zarządzaniu i planowaniu biznesu.

- „My mówimy o sztucznej inteligencji, o przemyśle 4.0, a tak naprawdę okazuje się, że takim procesem, który firmy powinny wykonać, to jest po prostu cyfryzacja

pewnych procesów. (...) Dla mikrofirmy można byłoby uprościć te schematy, bo nie wiem, jest właściciel, no starsza osoba, która tę firmę zakładała, (...) powinny być upowszechnione takie narzędzia wsparcia przedsiębiorców w tym celu”.

- „Są mikroprzedsiębiorstwa, które nie mają hal, na których można położyć fotowoltaikę”.
- „Nawet nowoczesne metody zarządzania, to jest coś, co przerasta wiele firm”.

D. Większe wsparcie finansowe i ulgi podatkowe (WSPARCIE FINANSOWE)

Eksperti wskazują, że wdrożone mechanizmy zaliczkowe zdecydowanie ułatwiły funkcjonowanie przedsiębiorców. Jednak konieczne są dalsze udogodnienia np. wprowadzenie szerszej oferty ulg podatkowych oraz lepszego dostępu do finansowania.

- „Więc wszelkie ulgi podatkowe, takie systemowe dla tych inwestorów, no to to jest takim powiedziałbym motorem też, który sprzyja tym rokowaniom nowych inwestycji wojewódzkich”.
- „Jeżeli ktoś zainwestuje przykładowo milion złotych na danym terenie, jest założmy mikroprzedsiębiorstwem, to dostanie 60% z tej kwoty jako ulga w podatku dochodowym, który konsumuje przez 14 bądź 15 lat. To jest zasadniczy instrument”.
- „To jest jeszcze jedna rzecz., która w relacji samorządu województwa i poziomu krajowego jest to luka. Nie ma pieniędzy dla małych i średnich firm pomiędzy 5 milionów a 10 milionów złotych na inwestycje. Nie ma tych pieniędzy. Dlatego tak ważne jest, żeby weszli inwestorzy, weszły jakieś fundusze”.
- „Systemy zaliczkowe w pewien sposób upraszczają ten schemat no i pozwalają rozłożyć te siły trochę w ramach projektów. Więc jakby to jest in plus”.

E. Poprawa jakości postępowań przetargowych (WSPARCIE DORADCZE I MERYTORYCZNE)

Eksperti wskazują, że samorządy powinny zwiększyć dostępność i przejrzystość przetargów. Konieczne jest uproszczenie procedur oraz wzięcie pod uwagę potrzeb sektora przedsiębiorców.

- *„Olbrzymie pole do zagospodarowania jest na przykład w postępowaniach przetargowych, interpretacji prawa zamówień publicznych. Te postępowania czasami są tak, bym powiedział, komplikowane przez gminy, że praktycznie rzecz biorąc ciężko przez nie przejść”.*
- *„Gmina z tego czasu ogłosiła przetarg na wymianę oświetlenia publicznego, prawda? Startowaliśmy, zbudowaliśmy konsorcjum, prawda? (...) Byliśmy bardzo bliscy, że tak powiem, wygrania tego postępowania, (...) Natomiast co gmina zrobiła na końcu? Unieważniła to postępowanie. (...) ponieważ Tauron, który był właścicielem części infrastruktury oświetleniowej, ostatecznie nie zgodził się gminie przekazać tej infrastruktury. (...) I tutaj urzędnicy też moim zdaniem nie stanęli na wysokości zadania, bo ten element trzeba było rozwiązać przed ogłoszeniem”.*

F. Wykorzystanie terenów przemysłowych (WSPARCIE INFRASTRUKTURALNE)

Duże obszary po górnictwie czy hutnictwie pozostają niezagospodarowane. Przedsiębiorcy oczekują od samorządów wsparcia w lobbowaniu nowych inwestycji oraz przygotowaniu tych terenów pod działalność gospodarczą.

- *„Mamy takie porzucone tereny. Między innymi górnicze, hutnicze i często po prostu to stoi no i nic się na nich nie dzieje, bo ktoś nie potrafił tych przedsiębiorców, którzy tam kiedyś działali, odpowiednio przygotować, wskazać jakieś źródła finansowania. Czasami tak trochę polobbować za jakimiś nowymi pomysłami”.*

Badanie ilościowe CATI wśród przedsiębiorstw z województwa śląskiego z sekcji PKD najbardziej obciążonych kosztami procesu transformacji wykazało, że większość badanych przedsiębiorstw planuje aktywne działania dostosowawcze. Najczęściej deklarowane inicjatywy to poprawa efektywności energetycznej (60%), szkolenia dla

pracowników (48%) oraz inwestycje w celu dostosowania się do zmian (45%). Jedna trzecia firm (33%) zamierza współpracować z innymi podmiotami, a 31% przewiduje zwiększenie zatrudnienia. Niemala grupa (18%) planuje działania lobbingowe mające na celu zahamowanie transformacji, co wskazuje na opór części firm wobec zmian. Relatywnie niewielki odsetek przedsiębiorstw rozważa bardziej radykalne kroki, takie jak zamknięcie działalności (9%), redukcję zatrudnienia (8%) czy przeniesienie firmy za granicę (7%). Wyniki te pokazują, że choć niektóre podmioty obawiają się skutków transformacji, większość stawia na adaptację poprzez modernizację i rozwój kompetencji.

Osobno pokazane są wizualizacje wyników dla podregionu częstochowskiego, ponieważ jest to jedyny podregion w województwie śląskim, który nie został uwzględniony w Terytorialnym Planie Sprawiedliwej Transformacji i nie jest objęty wsparciem z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji.

Rysunek 19 Czy w związku z transformacją energetyczną w woj. śląskim planują Państwo poniższe działania w okresie najbliższych 5 lat czyli do roku 2030?



Rysunek 20 Czy w związku z transformacją energetyczną w woj. śląskim planują Państwo poniższe działania w okresie najbliższych 5 lat czyli do roku 2030? (Podregiony)



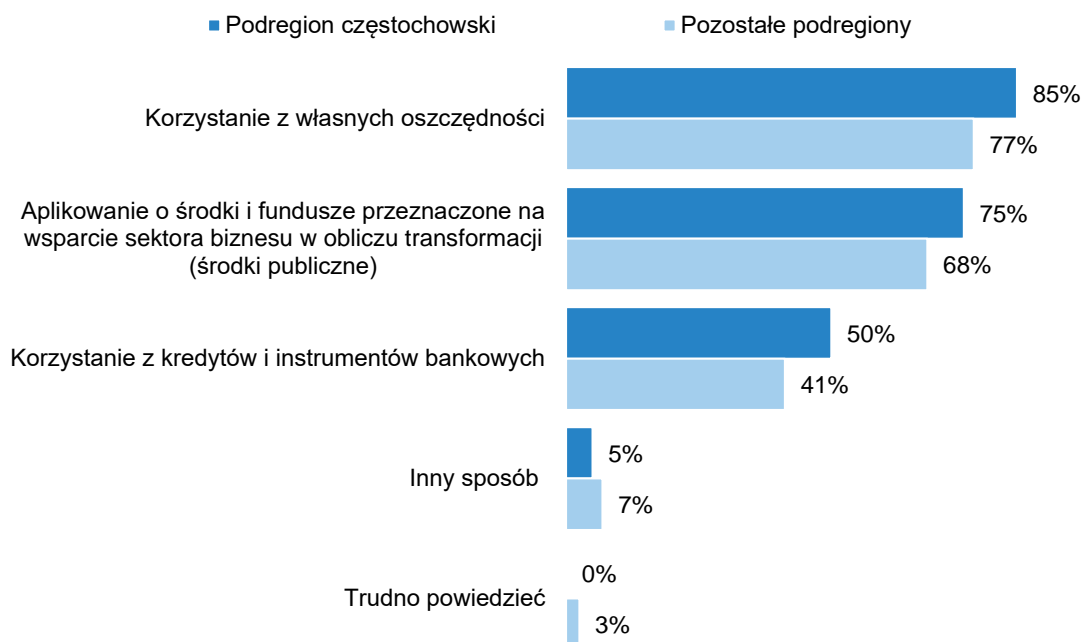
Większość zapytanych przedsiębiorstw planuje finansować inwestycje związane z transformacją energetyczną głównie ze środków własnych – taką strategię deklaruje 78% firm. Istotną rolę odgrywają także fundusze publiczne przeznaczone na wsparcie biznesu w tym procesie, o które zamierza aplikować 69% badanych. Mniej popularnym rozwiązaniem jest finansowanie poprzez kredyty i instrumenty bankowe (42%), co może wynikać z ostrożności firm wobec dodatkowego zadłużenia. Wyniki te sugerują, że mimo dostępnych funduszy publicznych, firmy w dużym stopniu polegają na własnych zasobach finansowych, co może wskazywać na niską faktyczną dostępność zewnętrznych źródeł wsparcia np. ze względu na skomplikowane procedury aplikacyjne.

Rysunek 21 Jak planują Państwo sfinansować inwestycje związane z dostosowaniem firmy do wymogów transformacji energetycznej?



Odpowiadają firmy, które planują inwestycje związane z transformacją energetyczną.

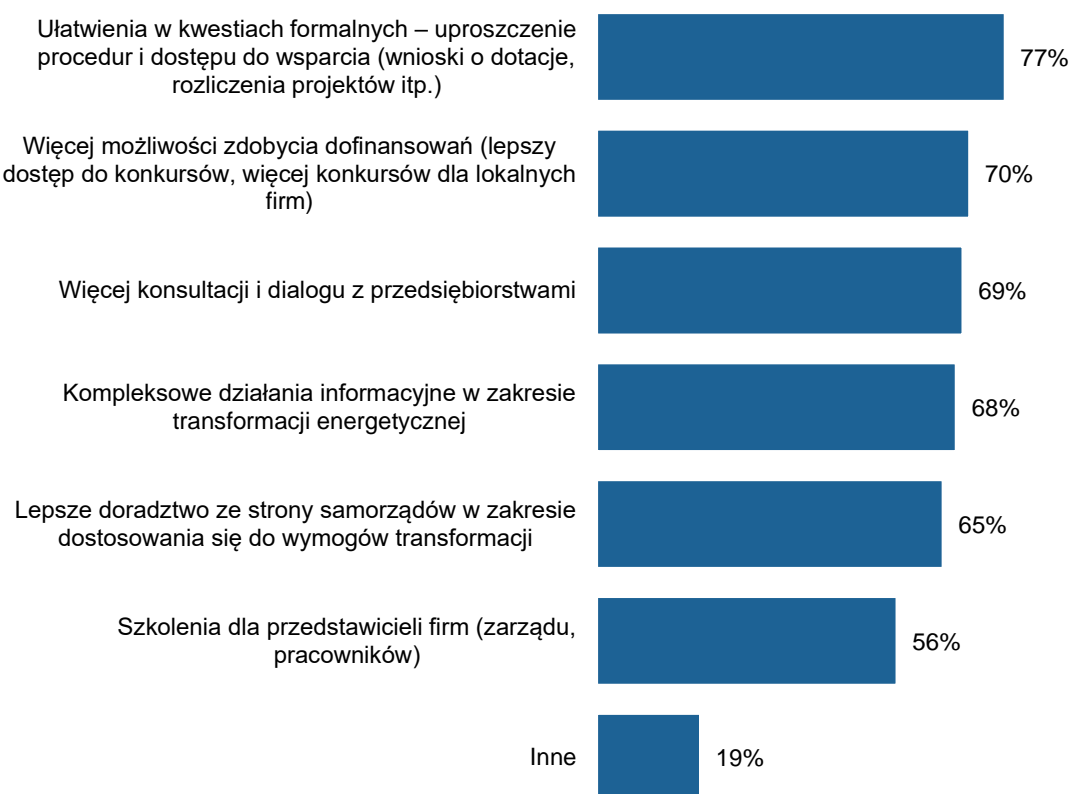
Rysunek 22 Jak planują Państwo sfinansować inwestycje związane z dostosowaniem firmy do wymogów transformacji energetycznej? (Podregiony)



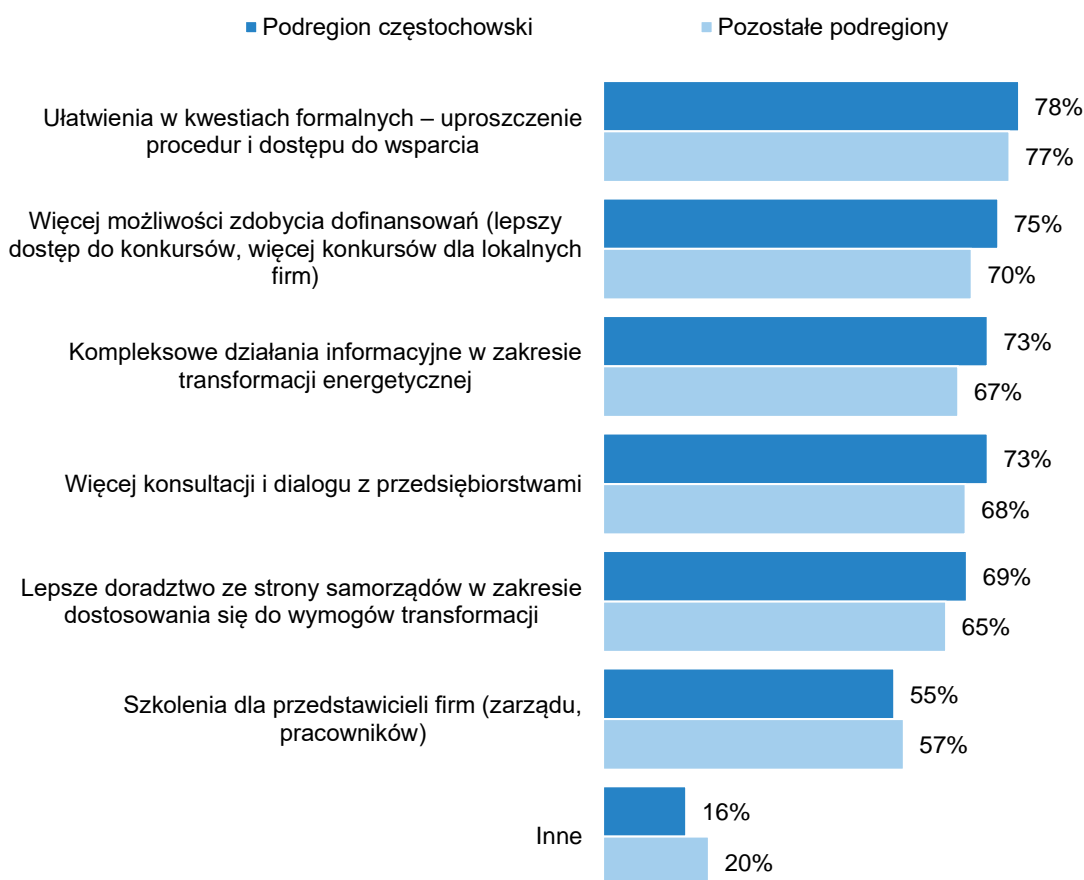
Odpowiadają firmy, które planują inwestycje związane z transformacją energetyczną.

Przedsiębiorcy oczekują od samorządu województwa śląskiego przede wszystkim uproszczenia procedur administracyjnych związanych z pozyskiwaniem wsparcia finansowego – postulat ten wskazało aż 77% respondentów. Ważnym aspektem jest także zwiększenie dostępności środków poprzez lepsze dopasowanie konkursów do potrzeb lokalnych firm (70%) oraz intensyfikacja konsultacji i dialogu z przedsiębiorstwami (69%). Ponad dwie trzecie badanych (68%) wskazuje na potrzebę kompleksowych działań informacyjnych dotyczących transformacji energetycznej, a 65% oczekuje lepszego doradztwa w zakresie dostosowania się do nowych wymogów. Istotnym elementem wsparcia są również szkolenia dla przedstawicieli firm (56%), które mogą zwiększyć kompetencje w zarządzaniu zmianą.

Rysunek 23 Jakie są Państwa oczekiwania wobec samorządu województwa w kontekście wsparcia dla firm w procesie transformacji energetycznej?



Rysunek 24 Jakie są Państwa oczekiwania wobec samorządu województwa w kontekście wsparcia dla firm w procesie transformacji energetycznej? (Podregiony)



Oczekiwania wobec wsparcia z perspektywy przedsiębiorców oraz pracowników uczestniczących w panelu obywatelskim:

- edukacja mieszkańców regionu (Dlaczego i po co robimy transformację?), a także rzetelne informowanie na temat przebiegu transformacji.
- **DZIAŁANIA KOMUNIKACYJNE TO JEDEN Z NAJWAŻNIEJSZYCH POSTULATÓW UCZESTNIKÓW PANELU.** Brak wiedzy generuje w ludziach wysokie poczucie niepewności i lęku.
- **uproszczenie procedur** otrzymywania wsparcia przez przedsiębiorców. **TO KOLEJNY BARDZO WAŻNY POSTULAT.** Obecnie pomoc jest źle zorganizowana i mało efektywna, ponieważ aplikowanie o nią jest zbyt skomplikowane i zbiurokratyzowane. Aby skorzystać z niej, konieczne jest

zatrudnianie firmy zewnętrznej, na co nie stać ani zwykłych mieszkańców, ani drobnych przedsiębiorców.

- *Uproszczenie procedur, papierologii. (pracownicy z branż zagrożonych transformacją)*
- **wparcie merytoryczne** przedsiębiorców. Urzędy powinny pomagać w wypełnianiu i składaniu wniosków. Powstał także pomysł prowadzenia doradztwa w zakresie efektywności energetycznej. Doradztwem i wsparciem powinny się też zajmować **instytucje pozarządowe** wskazane przez Urząd. Bardzo pozytywnie oceniana jest działalność inkubatorów przedsiębiorczości, ale jest ich za mało.
 - *Przyjdź, sprawdź, czy się w to łapiesz i powinna być w urzędzie pomoc właśnie wypełnienia tych wszystkich wniosków. (przedsiębiorcy z branż zagrożonych transformacją)*
 - *Nie wiem, jak się to dokładnie nazywa, ale dla przedsiębiorców, mikro i małych przedsiębiorstw, już pewna pomoc jest. Już ukierunkowują, gdzie te fundusze można pozyskiwać. (przedsiębiorcy z branż, zagrożonych transformacją)*
- szeroka pomoc w **przebranżowaniu się** pracowników kopalń oraz zapewnienie im pracy (np. szkolenia i doradztwo zawodowe prowadzone jeszcze na terenie pierwotnego zakładu pracy; dodatki dla pracodawców zatrudniających byłych górników, reforma urzędów pracy - żeby naprawdę pomagały znaleźć zatrudnienie, żeby ich działania były skuteczne i wymiennie odczuwalne).
 - *Firma mi robi szkolenia, a w razie zamknięcia ja mam alternatywę, żeby gdziekolwiek iść. (pracownicy z branż zagrożonych transformacją)*
 - *Tylko o to chodzi, żeby zapewnić ludziom pracę, otworzyć nowe zakłady, inne produkcyjne. Żeby ludzie mieli pracę i mogli utrzymać swoje rodziny. (pracownicy z branż zagrożonych transformacją)*
 - *Trzeba to przeprowadzić na tyle racjonalnie, żeby ludzie znaleźli pracę, ci którzy pracowali na tej kopalni, znaleźli gdzieś swoje miejsce w życiu. (przedsiębiorcy z branż, które mogą skorzystać na transformacji)*
- **pomoc socjalna** dla osób w trudnej sytuacji, dla której koszty transformacji okażą się za wysokie, trudne do udźwignięcia.

- **modyfikacja przepisów uniemożliwiających sprawny przebieg procesu transformacji** (np. brak możliwości ocieplenia niektórych budynków z powodu sprzeciwu konserwatora zabytków wobec ocieplania budynków historycznych).
 - *Mamy na Śląsku tyle terenów niezagospodarowanych, bo nas cały czas blokują regulacje prawne. (przedsiębiorcy z branż zagrożonych transformacją)*
- **zagospodarowanie zdegradowanych terenów pohutniczych i pokopalnianych.** Ważne jest, aby nie były wyprzedawane, a pozostały własnością gmin. Najlepiej, aby po przekształceniu służyły mieszkańcom jako rekreacyjne tereny zielone.
 - *Do samorządu jeszcze jedna rzecz może być. Bo jak transformacja, to są zamykane zakłady. I nie sprzedawać tego deweloperom na kolejne blokowiska. Tylko jakoś rewitalizować te pokopalniane tereny. Właśnie park (...) Jak są tereny, to niech one będą dla mieszkańców. (pracownicy z branż zagrożonych transformacją)*

6.2.4 Gremia doradcze dla samorządu regionalnego

W województwie śląskim zidentyfikowano 20 zespołów doradczych. Zarys ich działalności przedstawia poniższa lista.

1. Rada Działalności Pożytku Publicznego Województwa Śląskiego

- Organ opiniodawczo-doradczy Marszałka Województwa w sprawach funkcjonowania organizacji pozarządowych
- **Obszar działalności:** współpraca z organizacjami pozarządowymi, opiniowanie uchwał i aktów prawa miejscowego, opiniowanie strategii rozwoju województwa, społeczeństwo obywatelskie
- **Kadencyjność:** tak, 3 lata, obecnie III kadencja, II kadencja (2019-2022), I kadencja (2016-2019)
- Liczba członków obecnej kadencji: 14
- **Skład obecnej kadencji:** 1 przedstawiciel Wojewody Śląskiego, 3 przedstawiciele Sejmiku Województwa Śląskiego, 3 przedstawiciele Marszałka Województwa Śląskiego, 7 przedstawiciele organizacji pozarządowych
- **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** W 2023 roku odbyło się 11 posiedzeń, na których Rada opiniowała i konsultowała projekty uchwał Sejmiku, oraz dokumenty o charakterze strategicznym, programowym lub projekty.

- **Podstawa prawna działalności:** art. 43 ust. 1 ustawy z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa; art. 41b ust. 4 i 6 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie; uchwały nr 26/304/VI/2022 Zarządu Województwa Śląskiego z dnia 12.01.2022 r. w sprawie przyjęcia Trybu powoływania członków Rady Działalności Pożytku Publicznego Województwa Śląskiego, przyjęcia Zasad organizacji i trybu działania Rady Działalności Pożytku Publicznego Województwa Śląskiego III kadencji oraz uchylenia uchwały nr 240/19/VI/2019 Zarządu Województwa Śląskiego z 06.02.2019 rok

2. Wojewódzka Rada Dialogu Społecznego Województwa Śląskiego

- **Zadania Rady:** 1. prowadzi dialog w celu zapewnienia warunków rozwoju społeczno-gospodarczego oraz zwiększenia konkurencyjności gospodarki i spójności społecznej w województwie śląskim; 2. działa na rzecz poprawy jakości formułowania i wdrażania polityk oraz strategii społeczno-gospodarczych w województwie śląskim, a także budowania wokół nich społecznego porozumienia w drodze prowadzenia przejrzystego, merytorycznego i regularnego dialogu organizacji pracowników i pracodawców oraz strony rządowej i samorządowej
- **Obszar działalności:** sprawy społeczne lub gospodarcze powodujące konflikty między pracodawcami a pracownikami, opiniowanie strategii rozwoju województwa, społeczeństwo obywatelskie
- **Kadencyjność:** nie; utworzona w 2015 r.
- Liczba członków obecnej kadencji: 41
- **Skład obecnej kadencji:** 2 przedstawicieli strony rządowej, 3 przedstawicieli strony samorządowej, 18 przedstawicieli strony pracowników, 18 przedstawicieli strony pracodawców
- **Zespoły problemowe:** ds. związanych z odpadami (2 przedstawicieli strona rządowa, 2 przedstawicieli strona samorządowa, 9 przedstawicieli strony pracodawców i 4 przedstawicieli strony pracowników); ds. ochrony zdrowia (1 przedstawiciel strony rządowej, 1 przedstawiciel strony samorządowej, 3 przedstawicieli strony związkowej i 2 przedstawicieli strony pracodawców)
- **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** W 2023 roku odbyły się 3 posiedzenia plenarne Rady oraz 9 posiedzeń Zespołów WRDS. Podejmowana problematyka: ciepłownictwo; Kolej Dużych Prędkości, ułatwienia dostępu do realizacji zamówień przez rodzime, polskie firmy; funkcjonowanie systemu zdrowia; nielegalne składowiska odpadów.
- **Podstawa prawna działalności:** Ustawa z 24 lipca 2015 r. o Radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego (weszła w życie 11 września 2015 roku); Zarządzenia nr 00081/2015 Marszałka Województwa Śląskiego z dnia 17 grudnia 2015 roku w sprawie utworzenia Wojewódzkiej Rady Dialogu Społecznego w Katowicach

3. Śląska Rada ds. Seniorów

- Organ opiniotawczo-doradczy Marszałka Województwa w celu wzmocnienia i rozwoju regionalnej polityki senioralnej
- **Obszar działalności:** regionalna polityka senioralna, polityka społeczna
- **Kadencyjność:** tak, 5 lat , III kadencja – trwa nabór, II kadencja (2019-2024), I kadencja – 3 lata (2016-2018)
- Liczba członków obecnej kadencji: 19
- **Skład obecnej kadencji:** przedstawiciele osób starszych oraz przedstawiciele podmiotów działających na rzecz osób starszych, w szczególności przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz podmiotów prowadzących uniwersytety trzeciego wieku
- **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** zorganizowano 4 posiedzenia. Posiedzenia odbywały się w ramach Programu Przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu w województwie śląskim na lata 2018-2023. Członkowie rady wspierali organizacje pozarządowe poprzez udziale pomocy eksperckiej, przekazywanie informacji o realizowanych działaniach na rzecz osób starszych.
- **Podstawa prawna działalności:** Zarządzenie Nr 00082/2015 Marszałka Województwa Śląskiego z dnia 17 grudnia 2015 roku w sprawie powołania składu Śląskiej Rady ds. Seniorów

4. Młodzieżowy Sejmik Województwa Śląskiego

- Sejmik jest organem kolegialnym, składającym się z przedstawicieli młodzieży z terenu województwa śląskiego. Sejmik ma charakter konsultacyjny, doradczy i inicjatywny. Projekt skierowany jest do młodzieży w wieku od 15 do 24 lat. Jego zadaniem jest upowszechnianie idei samorządności, kształtowanie poczucia odpowiedzialności obywatelskiej, a także włączanie ludzi młodych w szeroko rozumiane życie publiczne regionu.
- **Obszar działalności:** aktywność obywatelska, aktywność społeczna, sprawy osób młodych, współpraca z organizacjami pozarządowymi, ciałami doradczymi w samorządach lokalnych, edukacja
- **Kadencyjność:** tak, 2 lata; obecnie III kadencja (2024-2026), II kadencja (2022-2024), I kadencja (2018-2021)
- Liczba członków obecnej kadencji: 45
- **Skład obecnej kadencji:** osoby w wieku od 15 do 24 lat działające na rzecz młodzieży z terenu województwa śląskiego w samorządach uczniowskich szkół ponadpodstawowych, samorządach studenckich, organizacjach pozarządowych, których statutowym celem jest działalność na rzecz dzieci i młodzieży lub działalność w zakresie nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji, oświaty i wychowania,

młodzieżowych radach powiatów lub radach gmin (miast); reprezentanci wyłonieni w drodze wyborów na zasadach przewidzianych w przyjętym Regulaminie Młodzieżowego Sejmiku Województwa Śląskiego

- **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** sejmik II kadencji odbył 9 sesji, udział w licznych spotkaniach, konferencjach, akcjach promocyjnych, społecznych, edukacyjnych również organizowanych z inicjatywy sejmiku. Współpraca z młodzieżowymi radami lokalnymi i sejmikami z innych regionów.
- **Podstawa prawna działalności:** ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa; Załącznik do uchwały Nr VI/39/11/2021 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 13 grudnia 2021 r. Statut Młodzieżowego Sejmiku Województwa Śląskiego

5. Wojewódzka Społeczna Rada ds. Osób Niepełnosprawnych

- Organ opiniodawczo-doradczy Marszałka Województwa działający w celu integracji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, oraz realizacji praw osób niepełnosprawnych.
- **Obszar działalności:** polityka społeczna, osoby niepełnosprawne
- **Kadencyjność:** tak, 4 lata; IV kadencja (2020-2024), III kadencja (2016-2020), II kadencja (2012-2016), I kadencja (2008-2012)
- Liczba członków obecnej kadencji: 7.
- **Skład kadencji 2020-2024:** 1 przedstawiciel strony rządowej, 6 przedstawicieli organizacji pozarządowych. W styczniu 2025 r. powołano członków na kadencję 2025-2029
- **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** bieżące opiniowanie projektów uchwał i programów przyjmowanych przez sejmik województwa pod kątem ich skutków dla osób niepełnosprawnych, współpraca z Sejmikiem Osób z Niepełnosprawnością.
- **Podstawa prawna działalności:** art. 44a ust. 1 oraz art. 44c ust. 1 i 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych i § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2003 r. w sprawie organizacji oraz trybu działania wojewódzkich i powiatowych społecznych rad do spraw osób niepełnosprawnych

6. Sejmik Osób z Niepełnosprawnością

- Jest ciałem kolegialnym składającym się z przedstawicieli organizacji pozarządowych, które działają na rzecz osób z niepełnosprawnościami z terenu województwa śląskiego. Sejmik ma charakter inicjatywny, wnioskodawczy i konsultacyjno-doradczy dla organów Samorządu Województwa Śląskiego
- **Obszar działalności:** polityka społeczna, osoby niepełnosprawne
- **Kadencyjność:** tak, 3 lata; II kadencja (2024-2027), I kadencja (2021-2024)

- o Liczba członków obecnej kadencji: 39
- o **Skład obecnej kadencji:** przedstawiciele organizacji pozarządowych, które działają na rzecz osób z niepełnosprawnościami z terenu województwa śląskiego
- o **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** odbyły się 4 sesje, na których poruszano zagadnienia dotyczące nowej Perspektywy Funduszy Europejskich, omawiano rozwiązania proponowane przez województwo śląskie, edukacja seksualna, dostępność, teksty łatwe do czytania, aktualne programy PFRON.
- o **Podstawa prawna działalności:** Uchwała zarządu nr 878/498/VI/2024 z dnia 10.04.2024 r. w sprawie Regulaminu Sejmiku Osób z Niepełnosprawnością Województwa Śląskiego

7. Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej

- o Komitet jest organem konsultacyjno-doradczym, którego rolą jest realizacja zadań związanych z koordynacją polityki ekonomii społecznej w regionie oraz współpraca w tym zakresie z Marszałkiem Województwa, organami samorządu województwa i ROPS
- o **Obszar działalności:** polityka społeczna, ekonomia społeczna, rozwój regionalny
- o **Kadencyjność:** tak, 3 lata III kadencja (2024 -2027), II kadencja (2021-2024), I kadencja (2019-2021)
- o Liczba członków obecnej kadencji: 29 osób
- o **Skład obecnej kadencji:** 2 przedstawiciele Marszałka Województwa Śląskiego, przedstawiciel Wojewody Śląskiego, przedstawiciel Wojewódzkiego Urzędu Pracy, przedstawiciel Rady Działalności Pożytku Publicznego, 6 przedstawicieli Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej, 4 przedstawiciele podmiotów ekonomii społecznej, 4 przedstawiciele uczelni wyższych, 3 przedstawiciele jednostki samorządu terytorialnego, 2 przedstawiciele organizacji pracodawców, 2 przedstawiciele związków zawodowych, przedstawiciel Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych oraz przedstawiciel Młodzieżowego Sejmiku Województwa Śląskiego.
- o **Podsumowanie działalności:** Komitet nowej Kadencji został powołany w kwietniu 2024 r. Do 2023 r., zorganizowano 6 posiedzeń Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej (do 2018 roku funkcjonującego jako Wojewódzki Zespół ds. Ekonomii Społecznej).
- o **Podstawa prawna działalności:** Ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej oraz Uchwała nr 988/424/VI/2023 Zarządu Województwa Śląskiego z 12.05.2023 r. w sprawie określenia organizacji, kosztów funkcjonowania oraz trybu powoływania członków i działania Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej Województwa Śląskiego

8. Wojewódzka Rada Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego

- Zespół koordynacyjny działań administracji publicznej w sprawach bezpieczeństwa ruchu drogowego funkcjonujący przy Marszałku Województwa.
- Obszar działalności: ruch drogowy
- **Kadencyjność:** nie, działa od 2009 r., cykliczność posiedzeń nie rzadziej niż raz na pół roku
- Liczba członków obecnej kadencji: 30
- **Skład:** przewodniczący Marszałek Województwa, Zastępcy – Wojewoda Śląski, Komendant Wojewódzkiej Policji, członkowie (m.in.: Śląski Komendant Wojewódzki Państwowej Straży Pożarnej, Przedstawiciel Śląskiego Kuratora Oświaty, Dyrektor Zarządu Transportu Metropolitalnego w Katowicach, Przedstawiciel Zarządu Województwa Śląskiego, Przedstawiciel Zarządów Powiatów Województwa Śląskiego, Przedstawiciel Wojewody Śląskiego) oraz inne osoby wskazane przez Marszałka
- **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** 1 posiedzenie, podsumowanie Marszałkowskiego Programu Poprawy Bezpieczeństwa na Drogach Województwa Śląskiego; stan bezpieczeństwa na śląskich drogach, przyjęcie „Programu Poprawy Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego w Województwie Śląskim na lata 2021 - 2030”
- **Podstawa prawna działalności:** Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym; Zarządzenia nr 68/2021 Marszałka Województwa Śląskiego z dnia 8-go czerwca 2021 r. w sprawie ustalenia składu Wojewódzkiej Rady Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego w Katowicach

9. Wojewódzka Rada Rynku Pracy

- Organ opiniodawczo-doradczy Marszałka Województwa w sprawach polityki rynku pracy
- Obszar działalności: polityka rynku pracy
- **Kadencyjność:** tak, 4 lata, V kadencja (2021-2025), IV kadencja (2017-2021), III kadencja (2013-2017), II kadencja (2009-2013), I kadencja (2005-2009)
- Liczba członków obecnej kadencji: 13
- **Skład:** 2 przedstawiciele Urzędu Marszałkowskiego, przedstawiciele działających na terenie województwa wojewódzkich struktur każdej organizacji związkowej oraz organizacji pracodawców, reprezentatywnych w rozumieniu ustawy o Radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego, społeczno-zawodowych organizacji rolników, w tym związków zawodowych rolników indywidualnych i izb rolniczych, 5 przedstawiciele organizacji pozarządowych zajmujących się statutowo problematyką rynku pracy.
- **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** 4 posiedzenia i 4 głosowania obiegowe. Opiniowanie projektów dokumentów (m.in. Regionalny Plan Działania na Rzecz Zatrudnienia), opiniowanie nowych kierunków kształcenia
- **Podstawa prawna działalności:** ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki

Spółecznej z dnia 14 maja 2014 r. w sprawie rad rynku pracy, Załącznik do Zarządzenia Nr 00011/2017 Marszałka Województwa Śląskiego z dnia 9 lutego 2017 Regulamin Wojewódzkiej Rady Rynku Pracy w Katowicach

10. Wojewódzka Komisja Urbanistyczno-Architektoniczna

- Organ doradczy Marszałka Województwa Śląskiego w sprawach planowania przestrzennego. Opiniowanie planu zagospodarowania przestrzennego województwa i dokumentów związanych z Regionalną Polityką Miejską.
- **Obszar działalności:** kształtowanie ładu przestrzennego w regionie, regionalna polityka miejska
- **Kadencyjność:** powoływana jest na okres kadencji organów samorządu województwa z możliwością zmian – aktualnie VII kadencja (2024-2027), VI kadencja (2018-2024), V kadencja (2014-2018), IV kadencja (2011-2014), III kadencja (2007-2011), II kadencja (2003-2006), I kadencja (2000-2003)
- Liczba członków obecnej kadencji: 21
- **Skład:** przedstawiciele stowarzyszeń branżowych, samorządów zawodowych, środowiska akademickiego, a także przedstawiciele czterech subregionów województwa
- **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** bieżące wsparcie organów samorządu województwa w tworzeniu polityki przestrzennej województwa, kształtowaniu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym województwa, monitorowaniu oraz ocenie stanu zachowania ładu przestrzennego w województwie;
- **Podstawa prawna działalności:** ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Zarządzenie nr 62/24 Marszałka Województwa Śląskiego z dnia 7 sierpnia 2024 w sprawie powołania WKUA VII kadencji

11. Wojewódzka Rada Zdrowia Psychicznego

- Wspiera proces realizacji Śląskiego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego poprzez wiedzę, doświadczenie, znajomość problematyki zdrowotnej oraz przepisów dotyczących ochrony i promocji zdrowia psychicznego. Koordynuje zadania związane z wdrażaniem, monitorowaniem i ewaluacją Programu.
- **Obszar działalności:** ochrona zdrowia, ochrona zdrowia psychicznego
- **Kadencyjność:** nie, powoływana na czas nieokreślony; Rada działa od 2018 r., jej skład zmieniał się wraz ze zmianami Zarządzenia. Aktualny kształt Rady reguluje Zarządzenie Nr 60/23 z dnia 30 marca 2023 r. w sprawie zmiany Zarządzenia nr 00020/18 Marszałka Województwa Śląskiego z dnia 12 marca 2018 r. w sprawie powołania Wojewódzkiej Rady Zdrowia Psychicznego z późn. zm.
- Liczba członków obecnej kadencji: 20

- **Skład:** 3 konsultanci wojewódzcy, Pełnomocnik Ministra Zdrowia ds. reformy psychiatrii dzieci i młodzieży, przedstawiciel Sejmiku Województwa Śląskiego, przedstawiciel Wojewódzkiego Urzędu Pracy, przedstawiciel Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej, specjaliści z zakresu medycyny, pedagogiki, psychologii, socjologii, a także innych dziedzin nauki i praktyki, mających zastosowanie w ochronie zdrowia psychicznego.
- **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** monitorowanie realizacji Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego, bieżące monitorowanie realizacji zadań dotyczących promocji zdrowia psychicznego i profilaktyki zaburzeń psychicznych
- **Podstawa prawna działalności:** ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, Śląski Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2019-2022, Regulamin Organizacyjny Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, Zarządzenie Nr 00020/18 z dnia 12 marca 2018 w sprawie powołania Wojewódzkiej Rady Zdrowia Psychicznego.

12. Śląska Rada Turystyki

- Rada pełni rolę konsultacyjną i opiniodawczą - doradcą Marszałka Województwa Śląskiego, w obszarze turystyki w zakresie wymiany informacji, doświadczeń i wypracowywania wspólnych stanowisk w sprawach związanych z rozwojem turystyki w województwie śląskim
- Obszar działalności: turystyka
- **Kadencyjność:** tak, zależna od aktualnej kadencji organów samorządu województwa
- Liczba członków obecnej kadencji: 18
- **Skład:** wicemarszałek województwa, przedstawiciel Urzędu Marszałkowskiego, przedstawiciele uczelni, organizacji pozarządowych związanych z obszarem turystyki
- **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** bieżąca działalność opiniodawczą doradczą w zakresie kształtowania polityki rozwoju turystyki w województwie, monitorowanie realizacji Polityki Rozwoju Turystyki Województwa Śląskiego 2030
- **Podstawa prawna działalności:** ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, Zarządzenie nr 73/20 Marszałka Województwa Śląskiego z dnia 29 maja 2020 r. Regulamin Śląskiej Rady Turystyki

13. Zespół ds. Realizacji Krajowego programu Zapobiegania Zakażeniom HIV i Zwalczenia AIDS

- Koordynowanie na terenie województwa śląskiego działań wynikających z harmonogramów rocznych Krajowego Programu Zapobiegania Zakażeniom HIV i Zwalczenia AIDS. Udział w pracach związanych z tworzeniem, wdrażaniem i

monitorowaniem Harmonogramu oraz inicjowanie działań zmierzających do zapobiegania i zwalczania HIV/AIDS w województwie śląskim.

- **Obszar działalności:** ochrona zdrowia, nadzór podmiotów leczniczych
- **Kadencyjność:** powołany na czas trwania Krajowego Programu Zapobiegania Zakażeniom HIV i Zwalczania AIDS na lata 2022-2026
- Liczba członków obecnej kadencji: 6
- **Skład:** 2 przedstawiciele Urzędu Marszałkowskiego, przedstawiciel Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej, konsultant wojewódzki w dziedzinie chorób zakaźnych, przedstawiciel Urzędu Wojewódzkiego, ekspert ds. AIDS
- **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** koordynacja bieżących działań związanych z zapobieganiem HIV/AIDS na terenie województwa śląskiego wynikających z Krajowego Programu Zapobiegania Zakażeniom HIV i Zwalczania AIDS
- **Podstawa prawna działalności:** ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, Regulamin Organizacyjny Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, Zarządzenie nr 131/20 Marszałka Województwa Śląskiego z dnia 08.10.2020 r. Regulamin działania Zespołu ds. Realizacji Krajowego Programu Zapobiegania Zakażeniom HIV i Zwalczania AIDS

14. Śląskie Forum Ekspertów

- Forum jest społecznym, kolegialnym organem pełniącym funkcję konsultacyjną i opiniodawczą Marszałka Województwa Śląskiego w zakresie zapobiegania negatywnym skutkom pandemii w obszarze gospodarki oraz wspierania rozwoju gospodarczego Województwa Śląskiego. **Obszar działalności:** gospodarka, rozwój regionalny
- **Kadencyjność:** Forum powoływane jest na okres kadencji samorządu województwa, pierwszy raz w 2020 r. (kadencja Sejmiku 2018-2024), aktualna kadencja 2024-2027
- Liczba członków obecnej kadencji: 39
- **Skład:** przedstawiciele Sejmu, Parlamentu Europejskiego, przedstawiciele środowiska gospodarczego, w tym samorządu gospodarczego, organizacji pracodawców, środowiska naukowego, organizacji pracowników, samorządu terytorialnego.
- **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** bieżąca działalność konsultacyjna i doradcza w sprawach związanych z pobudzaniem aktywności gospodarczej i podnoszeniem poziomu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa, przygotowywanie rekomendacji związanych z osiągnięciem celów Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego "Śląskie 2030" - Zielone Śląskie
- **Podstawa prawna działalności:** ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa, Uchwała nr 878/120/VI/2020 Zarządu Województwa Śląskiego z dnia 22.04.2020 r. w sprawie utworzenia Śląskiego Forum Ekspertów

15. Wojewódzka Rada Społeczna do spraw Parku Śląskiego

- Rada jest organem opiniodawczo – doradczym Marszałka Województwa Śląskiego w sprawach Parku Śląskiego. **Jej zadaniem jest** opiniowanie, wspieranie inicjatyw, doradzanie w zakresie działań prowadzonych na terenie Parku Śląskiego.
- **Obszar działalności:** środowisko, ekologia, kultura, turystyka
- **Kadencyjność:** tak, roczna, V kadencja (2024), IV kadencja (2023), III kadencja (2022), II kadencja (2021), I kadencja (2019-2020)
- Liczba członków obecnej kadencji: co najmniej 5 osób
- **Skład:** przedstawiciele stowarzyszeń i środowisk skupionych wokół Parku Śląskiego
- **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** bieżące rozpoznawanie potrzeb i doradzanie działań rozwojowych Parku, opiniowanie i wspieranie inicjatyw realizowanych na obszarze Parku, tworzenie płaszczyzny współpracy i wymiany doświadczeń pomiędzy podmiotami działającymi na rzecz wzmocnienia oferty edukacyjnej, sportowej i rozrywkowej Parku
- **Podstawa prawna działalności:** Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa

16. Regionalna Rada ds. Sprawiedliwej Transformacji województwa śląskiego

- Rada pełni funkcję doradczą-koordynacyjną, jest zaangażowana we wspieranie zarówno Zarządu Województwa, jak i Komitetu Monitorującego program „Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027” w sprawne i skuteczne wdrażanie Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji w regionie. Opiniowanie i monitorowanie przebiegu procesu transformacji w regionie.
- **Obszar działalności:** rozwój regionalny, sprawiedliwa transformacja
- **Kadencyjność:** nie, zmiana członków następuje na podstawie Uchwały Zarządu. Rada pod obecną nazwą została powołana w 2023 r. (w latach 2019-2021 działał Zespół Regionalny dla inicjatywy regionów górniczych w województwie śląskim, a w latach 2021-2023 Zespół Regionalny ds. sprawiedliwej transformacji województwa śląskiego). Obecny skład różni się od pierwszego. Zmiany następowały np. w listopadzie 2023 (62 członków) i sierpniu 2024 (67 członków) oraz w styczniu 2025 (68 członków).
- Liczba członków obecnej kadencji: 62 osoby
- **Skład:** Marszałek Województwa, strona rządowa strona samorządowa, strona związkowa, strona biznesowa, strona naukowa i ekspercka, strona pozarządowa, kulturowe dziedzictwo przemysłowe
- **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** 2 posiedzenia Rady, omówienie aktualnych prac w ramach Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji, propozycje zmian legislacyjnych usprawniających proces transformacji regionów górniczych; omówienie działań dla przedsiębiorców w zakresie sprawiedliwej transformacji.

- **Podstawa prawna działalności:** uchwała nr 751/416/VI/2023 Zarząd Województwa Śląskiego w sprawie powołania Regionalnej Rady ds. Sprawiedliwej Transformacji województwa śląskiego

17. Śląska Rada Podmiotów Reintegracyjnych

- Śląska Rada Podmiotów Reintegracyjnych jest organem o charakterze opiniująco-doradczym, który działa na rzecz integrowania podmiotów ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym, zwiększania efektywności ich działań, tworzenia sieci współpracy i wymiany informacji oraz dobrych praktyk, a także wskazuje kierunki rozwoju polityki regionalnej w obszarze integracji społecznej. Organ zainicjowany przez ROPS.
- **Obszar działalności:** ekonomia społeczna, działalność integracyjna, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, osoby niepełnosprawne
- **Kadencyjność:** tak, 3 lata, I kadencja (2016-2020), II kadencja (2018-2020), III kadencja (2020-2022), IV kadencja (2022-obecnie).
- Liczba członków obecnej kadencji: 8
- **Skład:** po dwóch przedstawicieli jednostek reintegracyjnych (warsztatów terapii zajęciowej, zakładów aktywności zawodowej, klubów i centrów integracji społecznej)
- **Podsumowanie działalności w 2023 r.:** bieżąca działalność ukierunkowana na wymianę
- doświadczeń, wypracowywanie wspólnych stanowisk, prezentowanie propozycji rozwiązań systemowych w sprawach dotyczących problematyki świadczenia usług reintegracji społecznej i zawodowej, inicjowanie działań na rzecz wzmocnienia, rozwoju oraz współpracy podmiotów ekonomii społecznej
- **Podstawa prawna działalności:** Regulamin Śląskiej Rady Podmiotów Reintegracyjnych z dnia 14 czerwca 2016 r

18. Forum współpracy Samorządu Województwa Śląskiego z uczelniami województwa śląskiego

- **Obszar działalności:** rozwój regionu, sprawiedliwa transformacja, edukacja
- **Kadencyjność:** powołane w 2021 r.
- Liczba członków: 34
- **Skład:** przedstawiciele uczelni wyższych, środowisk gospodarczych oraz samorządowych.
- **Działalność:** Zadaniem powołanego Forum jest inicjonowanie i wzmocnianie współpracy samorządu województwa z uczelniami wyższymi oraz środowiskiem gospodarczym, w kierunku rozwoju potencjału badawczego i naukowego uczelni oraz wzrostu konkurencyjności regionu. Działalność Forum wpisuje się w obszar sprawiedliwej transformacji. Zadania obejmują m.in.

- o zapewnienie wymiany wiedzy, doświadczeń, dobrych praktyk, inicjonowanie i realizację wspólnych projektów angażujących partnerów sfery nauki, gospodarki, samorządu terytorialnego, tworzenie rozwiązań sprzyjających rozwojowi szkolnictwa wyższego i podnoszenia konkurencyjności nauki oraz promocję potencjału uczelni województwa śląskiego
- o **Podstawa prawna działalności:** Uchwała nr 2290/282/VI/2021 z dnia 21 października 2021 r w sprawie powołania Forum współpracy Samorządu Województwa Śląskiego z uczelniami województwa śląskiego

19. Komitet Monitorujący program Fundusze Europejskie dla Śląska 2021-2027

- o Zespół (niezależny organ), który pełni funkcję opiniotwórczo-doradczą w programie Funduszy Europejskich dla Śląska 2021-2027
- o **Obszar działalności:** rozwój regionu, fundusze europejskie
- o **Kadencyjność:** na czas realizacji Funduszy Europejskich 2021-2027
- o Liczba członków: 53
- o **Skład:** przedstawiciele podmiotów sektora publicznego, niepublicznego, w tym organizacji pozarządowych, oraz 18 obserwatorów
- o **Działalność:** W 2023 r. odbyło się 6 spotkań. W Komitecie Monitorującym są powołane stałe grupy robocze: ds. rozwoju społecznego, ds. sprawiedliwej transformacji, ds. przedsiębiorstw i innowacji
- o **Podstawa prawna działalności:** rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej; rozporządzenie delegowanym Komisji (UE) nr 240/2014 z dnia 7 stycznia 2014 r. w sprawie Europejskiego kodeksu postępowania w zakresie partnerstwa w ramach europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych; ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027; wytyczne Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie komitetów monitorujących na lata 2021-2027; Regulamin Komitetu program Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027

20. Śląska Rada Innowacji

- o Rada jest organem doradczo-ekspertckim Komitetu Sterującego Regionalnej Strategii Innowacji

- Obszar działalności: rozwój regionu, innowacje
- **Kadencyjność: nie**, powoływana na okres obowiązywania Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego, aktualnie - od 2021 r. Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030 – Inteligentne Śląskie, wcześniej - Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013–2020.
- **Liczba członków:** 28 + 12 ekspertów zewnętrznych
- **Skład:** przedstawiciele środowisk zaangażowanych w rozwój proinnowacyjny województwa, w szczególności: gospodarczych, instytucji otoczenia biznesu, jednostek naukowych, jednostek samorządu terytorialnego, innych instytucji publicznych i organizacji społecznych.
- **Działalność:** Celem rady jest prowadzenie prac merytorycznych nad głównymi zadaniami wynikającymi z bieżących potrzeb regionu w zakresie rozwoju innowacyjnego. Do głównych zadań rady należy wypracowanie rekomendacji w postaci opinii w kluczowych dziedzinach związanych z rozwojem innowacji w regionie, wspieranie KS RIS w realizacji jego działań
- **Podstawa prawna działalności:** Uchwała nr 1278/273/III/2009 z dnia 28.05.2009 r. na podstawie Uchwały Komitetu Sterującego Regionalnej Strategii Innowacji Nr 3/2009 z dnia 30 marca 2009 roku w sprawie powołania Śląskiej Rady Innowacji

W ramach projektu badawczego zebrano i przeanalizowano dane o wszystkich zespołach i ciałach doradczych istniejących przy organach samorządu regionalnego w Polsce (we wszystkich województwach). Największy udział stanowią zespoły doradcze związane z rozwojem społecznym regionu (sprawy związane z pomocą i polityką społeczną, aktywizacja obywatelska różnych grup społecznych i ich środowisk – seniorzy, młodzież, kobiety, osoby niepełnosprawne, współpraca organizacji pozarządowych z samorządem regionalnym, dialog społeczny). Niewątpliwie ich działalność przekłada się również na ogólny rozwój regionu, a także rozwój gospodarczy (aktywizacja zawodowa, edukacja).

Obszar działalności związany ogólnie z rozwojem regionu, a także rozwojem gospodarczym jest indywidualnie kształtowany w każdym województwie, co jest związane ze specyfiką poszczególnych regionów. Jest również w dużej mierze powiązany z perspektywami finansowymi funduszy europejskich dla poszczególnych regionów.

W obszarze: rozwój regionalny/gospodarka/rozwój i innowacyjność na tle innych regionów wyróżnia się województwo małopolskie, które poza Radą Gospodarczą i Radą Innowacji posiada inne, takie jak np. Rada Sukcesji i Transferu Biznesu, Rada Naukowa ds. Strategicznych Kierunków Rozwoju Małopolski czy Rada ds. Społeczeństwa Informacyjnego. Obszar innowacyjności z kolei jest szczególnie obecny na Dolnym Śląsku, gdzie działa Regionalne Forum Terytorialne w formie organu doradczego, grupa ekspertów ds. Dolnośląskiej Strategii Innowacji, czy grupy robocze ds. inteligentnych specjalizacji. W poszczególnych województwach, w obszarze rozwoju gospodarki powoływane są rady przy innych podmiotach np. przy strefie ekonomicznej w województwie warmińsko-mazurskim (Rada Rozwoju Obszaru Gospodarczego), czy np. Regionalne Rady Przemysłu Przyszłości powoływane w każdym województwie z inicjatywy fundacji Skarbu Państwa – Platformy Przemysłu Przyszłości. W składzie takich ciał opiniotawczo-doradczych może również wchodzić Marszałek Województwa.

Funkcjonowanie ciał doradczych wynika również z kierunków rozwoju obranych w danym województwie, wynikających z jego specyfiki. Część województw należących do regionów węglowych (określone obszary województw: śląskiego, dolnośląskiego, łódzkiego, małopolskiego i wielkopolskiego) dzięki Europejskiemu Zielonemu Ładowi uzyskało możliwość skorzystania ze środków Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji. Mają one łagodzić społeczne skutki procesu odejścia od gospodarki wysokoemisyjnej, a działaniom związanym z transformacją towarzyszy powoływanie zespołów doradczych ds. sprawiedliwej transformacji. Takie ciało doradcze ds. sprawiedliwej transformacji funkcjonuje w województwie śląskim (Regionalna Rada ds. Sprawiedliwej Transformacji województwa śląskiego) i dolnośląskim (Grupa Robocza ds. Funduszu Sprawiedliwej Transformacji). W przypadku województwa łódzkiego obszar sprawiedliwej transformacji został uwzględniony jako grupa w ramach Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie 2021-2027. Województwa: małopolskie i wielkopolskie korzystały z pomocy zespołów doradczych powołanych na czas przygotowywania Terytorialnych Planów Sprawiedliwej Transformacji.

W badaniu ankietowym przedstawiciele samorządów województw wskazali ciała doradcze najważniejsze z perspektywy strategicznego zarządzania rozwojem regionu. Działalność wskazanych przez województwa gremiów skupia się w 5 kluczowych obszarach aktywności: gospodarka/ innowacje, rozwój regionalny, rynek pracy/społeczeństwo obywatelskie, edukacja oraz polityka społeczna. Tabela poniżej prezentuje ciała doradcze wskazywane przez województwa.

Tabela 12 Najważniejsze ciała doradcze z perspektywy strategicznego zarządzania rozwojem w opinii województw

Obszar	Ciało doradcze
gospodarka, innowacje	Regionalne Forum/Obserwatorium Terytorialne
	Rada Innowacji/Innowacyjności
	Komitet Sterujący Regionalnej Strategii Innowacji
	Rada Gospodarcza
	Zespół/grupa ds. Inteligentnych Specjalizacji
zrównoważony rozwój	Zespół ds. Rewitalizacji
	Wojewódzka Komisja Urbanistyczno-Architektoniczna
	Rada ds. Rozwoju
	Wojewódzka Grupa Robocza do spraw Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich
rynek pracy, społeczeństwo obywatelskie	Rada Dialogu Społecznego
	Rada Działalności Pożytku Publicznego
	Rada Rynku Pracy
edukacja	Sejmik młodzieżowy
	Rada ds. Społeczeństwa Informacyjnego
	Rada Oświatowa
polityka społeczna	Zespół do spraw Strategii Polityki Społecznej
	Rada ds. Polityki Senioralnej

Wśród rozmaitych zidentyfikowanych zespołów i gremiów warto wyróżnić wybrane przykłady z różnych województw jako dobre praktyki, które mogą być przydatne w województwie śląskim.

Wyróżniające się praktyki – Lubuskie

W województwie działa unikatowe w skali kraju ciało doradcze, które skupia wszystkie gminy regionu.

- Rada Samorządowa to organ opiniotawczo-doradczy zarządu województwa. Jest oddolną inicjatywą Zrzeszenia Gmin Woj. Lubuskiego, która ma stanowić platformę dialogu samorządowego.
- Obszar działalności: rozwój regionu
- Liczba członków: wszystkie gminy regionu
- Działalność: Rada m.in. rekomenduje samorządowi województwa podział pomocy finansowej dla JST w ramach tzw. Lubuskiego Funduszu Samorządowego – jest to fundusz wydzielony przez Sejmik Województwa Lubuskiego na udzielenie pomocy finansowej w formie dotacji celowej przeznaczonej na dofinansowanie zadań inwestycyjnych własnych. Ma to służyć realizacji celów określanych w Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego. W 2023 r. przyjęła 3 stanowiska w formie rekomendacji skierowane do Zarządu Województwa Lubuskiego, związane z udzieleniem pomocy finansowej dla JST.

Wyróżniające się praktyki – Małopolskie

1) Komisja Wspólna Samorządów Terytorialnych i Gospodarczych Małopolski

- Jest ciałem opiniotawczo-doradczym Zarządu Województwa w zakresie polityki rozwoju gospodarczego województwa.
- Obszar działalności: gospodarka i rozwój przedsiębiorczości, rozwój regionalny
- Kadencyjność: od 2003 r.
- Liczba członków: 24 przedstawicieli, w tym 12 ze strony samorządów terytorialnych i 12 ze strony samorządów gospodarczych
- Działalność: 3 posiedzenia w 2023 r. Zadania KWSTiGM: wypracowywanie stanowisk i opinii oraz wymiana informacji w sprawach związanych z szeroko pojętym rozwojem gospodarczym Województwa Małopolskiego; współpraca w zakresie identyfikowania problemów polskich przedsiębiorców, rozpoznawanie możliwości pomocy i wspólne poszukiwanie rozwiązań; konsultacje dokumentów strategicznych dotyczących rozwoju gospodarczego Małopolski, współdziałanie w ich projektowaniu i opracowaniu; udział w podejmowaniu decyzji dotyczących inwestycji strategicznych Małopolski; promowanie wszelkich działań na rzecz rozwoju gospodarczego Małopolski; wyrażanie opinii, przyjmowanie stanowisk poprzez podejmowanie uchwał w sprawach z zakresu rozwoju gospodarczego.

2) Rada Naukowa ds. Strategicznych Kierunków Rozwoju Małopolski

- Stanowi platformę współpracy pomiędzy Województwem Małopolskim a uczelniami wyższymi działającymi w Małopolsce na rzecz rozwoju gospodarczego i konkurencyjności regionu. Rada

jest organem opiniodawczo-doradczym Zarządu Województwa Małopolskiego w zakresie projektowania i organizacji najważniejszych wydarzeń gospodarczych w regionie, konsultacji dotyczących polityki rozwoju regionu w kontekście kształcenia i oczekiwanych kompetencji, jak również konsultacji działań służących wzmocnieniu wspólnotowości Regionu.

- Obszar działalności: rozwój regionalny
- Kadencyjność: powołana w 2021 r.
- Liczba członków: rektorzy 16 małopolskich uczelni wyższych (profesorowie)
- Działalność: W 2023 roku odbyły się 2 posiedzenia Rady Naukowej, w kwietniu oraz podczas wydarzenia Krynica Forum. Przedstawiciele Rady Naukowej ds. Strategicznych Kierunków Rozwoju Małopolski biorą udział w wielu kluczowych dla regionu wydarzeniach. To szacowne grono, skupiające wybitnych naukowców z różnych dziedzin, stało się ważnym czynnikiem dynamicznego rozwoju Małopolski. Bardzo aktywna działalność rady wpisuje się również w Strategię Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”. Współpraca samorządu Małopolski oraz rady jest odpowiedzią na wyzwania naszych czasów. Wiążą się z nią realne nadzieje i oczekiwania na rozwiązanie wielu problemów oraz urzeczywistnianie marzeń.

3) Małopolska Rada ds. Sukcesji i Transferu Biznesu

- Gremium doradcze i opiniodawcze w obszarze upowszechniania i wsparcia procesu sukcesji w firmach rodzinnych. Ideą powołania Małopolskiej Rady ds. Sukcesji i Transferu Biznesu jest przekonanie o konieczności udoskonalania regionalnej polityki przedsiębiorczości w zakresie wsparcia transferu biznesu. Sukcesja jest aktualnie jednym z kluczowych wyzwań firm rodzinnych – wyniki badań wskazują, że w ciągu najbliższych 5 lat jej przeprowadzenie planuje 57% takich firm. Skuteczna sukcesja przedsiębiorstw jest kluczowym elementem dla dalszego funkcjonowania firm rodzinnych w regionie.
- Obszar działalności: gospodarka i rozwój przedsiębiorczości
- Kadencyjność: nie, powołany w 2023 r.
- Liczba członków: 17; Członkami Rady są zarówno przedstawiciele instytucji otoczenia biznesu współpracujących z przedsiębiorcami, środowiska naukowego, samorządu gospodarczego, jak i samorządu województwa
- Działalność: W 2023 r. odbyły się dwa posiedzenia Rady dotyczące m.in. opiniowania Planu Zarządzania Sukcesją w Małopolsce 2030, oraz prezentacji projektów realizowanych w ramach programu Małopolska Sieć Sukcesorów.

4) Rada ds. EkoMałopolski

- Jej opinie będą kluczowe dla Zarządu Województwa podczas przygotowywania założeń programowych oraz kierunków rozwoju ochrony i kształtowania środowiska.
- Obszar działalności: środowisko

- Kadencyjność: powołany w 2019 r. Rada ds. ekoMałopolski została utworzona w ramach projektu „ekoMałopolska”, który integruje najważniejsze obszary ochrony środowiska tj. jakość powietrza, zapobieganie zmianom klimatycznym, gospodarkę odpadami oraz ochronę przyrody.
- Liczba członków: 61, przedstawiciele różnych środowisk, m.in. nauki, przedsiębiorców, samorządów i organizacji pozarządowych.
- Działalność: Do ich zadań należy m.in. konsultacja planu działań samorządu w zakresie ochrony środowiska oraz konsultacja projektów dokumentów strategicznych w tym zakresie, takich jak Program strategiczny ochrony środowiska, Program ochrony powietrza, Plan gospodarki odpadami, Program ochrony przed hałasem czy Plan działań dla klimatu i energii. Rada będzie także opiniowała eko-Inicjatywy – pomysły działań i rozwiązań proekologicznych zgłoszone przez mieszkańców regionu – oraz pełniła rolę doradcy programowego projektu zintegrowanego LIFE „Wdrażanie Programu ochrony powietrza dla województwa małopolskiego – Małopolska w zdrowej atmosferze”.
- Opinie na temat działalności Rady: Projekt ekoMałopolska ma za zadanie podjęcie „ambitnych i zdecydowanych” działań w celu poprawy jakości środowiska w województwie m.in. poprzez wzmocnienie działań programowych, edukacyjnych oraz popularyzowanie proekologicznych praktyk. Jest to projekt parasolowy, w ramach którego są realizowane bardzo różne działania, finansowane z różnych funduszy, w tym unijnych.
- Oprócz zadań związanych z aktualizacją programów i polityk regionalnych, w ramach ekoMałopolski są realizowane takie działania jak:
 - wprowadzenie doradztwa środowiskowego dla mieszkańców i firm w postaci Ekodoradców i Ekodoradców dla biznesu,
 - umożliwienie mieszkańcom zgłaszania przypadków nieprzestrzegania przepisów w zakresie ochrony środowiska za pomocą Ekointerwencji,
 - a także zwiększenie obszarów zielonych poprzez tworzenie ekoParków.
- Charakter działania Rady został przez pracowników określony jako częściowo „PR-owy”, ponieważ Rada angażuje się w działania kierowane wprost do mieszkańców. Są to np. proekologiczne akcje informacyjno-promocyjne związane np. z sadzeniem drzew, eliminacją jednorazowych plastikowych naczyń czy doradztwem ekologicznym (instytucja Ekodoradców). Rada działa na rzecz promocji i popularyzacji tematyki środowiskowej, dzięki czemu podnosi świadomość mieszkańców w zakresie ekologii i jej doniosłej roli w kształtowaniu przyjaznego środowiska życia mieszkańców regionu.

Wyróżniające się praktyki – Małopolskie

Przy Wojewódzkim Urzędzie Pracy działają partnerstwa na rzecz rozwoju w obszarze rynku pracy i edukacji.

1) Małopolskie Partnerstwo na rzecz Kształcenia Ustawicznego



- Obszar działalności: rynek pracy i edukacja
- Kadencyjność: powstało w 2008 r.
- Liczba członków: skupia około stu instytucji rynku pracy, edukacji i szkoleń
- Działalność: Głównym celem Partnerstwa jest rozwój kompetencji Małopolan na każdym etapie życia. Partnerzy MPKU uznają za konieczne aktywne współdziałanie służące nieustannemu zwiększaniu roli uczenia się przez całe życie w Małopolsce. W rezultacie prowadzi to do tworzenia możliwości i warunków do rozwoju umiejętności.

2) Małopolskie Partnerstwo na rzecz Osób Młodych

- Obszar działalności: rynek pracy i edukacja
- Kadencyjność: powstało w 2014 r.
- Liczba członków: niemal 80 instytucji reprezentujących sektory: obywatelski (fundacje, stowarzyszenia), biznesu (organizacje pracodawców, firmy, przedsiębiorstwa społeczne), edukacji (uczelnie, akademickie biura karier, szkoły), samorządowy (WUP w Krakowie, powiatowe urzędy pracy, gmina miejska Kraków i jej jednostki organizacyjne), Małopolską Wojewódzką Komendę Ochotniczych Hufców Pracy oraz Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Krakowie.
- Działalność: Celem partnerstwa jest zintegrowanie partnerów podejmujących działania na rzecz ludzi młodych w regionie.

Wyróżniające się praktyki – Podlaskie

1) Podlaska Rada Przedsiębiorczości

- Obszar działalności: gospodarczy rozwój regionu
- Kadencyjność: dwie kadencje, powołana w 2015 r. i 2019 r.
- Liczba członków: 21
- Działalność: jest organem opiniodawczo-doradczym Zarządu w zakresie konsultowania i opiniowania spraw dotyczących sfer rozwoju gospodarczego Województwa Podlaskiego. Rada wspiera działania Zarządu poprzez znajomość problemów gospodarczych i społecznych wynikającą z wiedzy i doświadczenia członków Rady.

2) Regionalne Forum Terytorialne (RFT)

- Podmiot opiniodawczy Zarządu Województwa Podlaskiego stanowiący platformę wymiany wiedzy, informacji i doświadczeń w zakresie zagadnień strategicznych dla rozwoju regionu.
- Obszar działalności: rozwój regionu
- Działalność: Opiniowanie dokumentów związanych z Strategią Rozwoju Województwa

3) Grupa robocza ds. specjalizacji regionalnej gospodarki (Grupa RIS3)

- Obszar działalności: gospodarczy rozwój regionu
- Kadencyjność: powołana w 2023 r.
- Liczba członków: 41, przedstawiciele przedsiębiorców realizujących projekty B+R lub posiadający działy B+R lub opatentowane wyniki badań, przedstawiciele Podlaskiej Rady Przedsiębiorczości, przedstawiciele agencji/fundacji/innych podmiotów, których działalność statutowa dotyczy wsparcia przedsiębiorczości w regionie, przedstawiciele parków naukowo-technologicznych, przedstawiciele stowarzyszeń/związków pracodawców, przedstawiciele uczelni wyższych w regionie, przedstawiciele jednostek/spółek celowych zajmujących się transferem technologii, przedstawiciele klastrów/ekspertów ds. klastrów, przedstawiciele samorządu regionalnego, przedstawiciel instytucji rynku pracy
- Działalność: Zadaniem Grupy jest konsultowanie materiałów i wniosków dotyczących specjalizacji regionalnych, udział w realizacji, monitorowaniu i aktualizacji RIS3, analizy i rekomendowanie działań w związku z wdrażaniem funduszy europejskich, omawianie, analizowanie i konsultowanie dokumentów, opiniowanie kierunków prac oraz materiałów opracowań w obszarze działania Grupy RIS3 w UMWP bądź na jego zlecenie. W 2023 r. odbyła 3 spotkania. W jej ramach funkcjonuje zespół zadaniowy ds. szkolnictwa zawodowego. Skład i zadania grupy zostały dostosowane do wymogów związanych z perspektywą finansową 2021-2027. W składzie grupy wyodrębniono jednostki transferu technologii oraz instytucje rynku pracy.

Wyróżniające się praktyki – Pomorskie

1) Pomorskie Forum Terytorialne (PFT)

- Gremium o charakterze opiniodawczo-konsultacyjnym powołane dla kształtowania i stymulowania debaty regionalnej. Jest kluczowym organem opiniodawczo-konsultacyjnym Zarządu Województwa Pomorskiego w kwestiach dotyczących realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030.
- Obszar działalności: rozwój regionu
- Kadencyjność: nie, działa od 2013 r.
- Liczba członków: Forum w obecnym kształcenie składa się z Rady Strategii (do której zaproszono przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, partnerów społecznych i gospodarczych, organizacji pozarządowych, instytucji naukowych oraz badawczych i rozwojowych) oraz grupę doradców strategicznych
- Działalność: Do podstawowych zadań PFT należy przede wszystkim analiza kluczowych procesów i zjawisk zachodzących w regionie z uwzględnieniem oddziaływania polityk i strategii krajowych i wspólnotowych, analiza postępu realizacji i efektów społeczno-gospodarczych i przestrzennych Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego (SRWP) i Regionalnych Programów Strategicznych (RPS) oraz formułowanie opinii i rekomendacji w zakresie prowadzenia polityki rozwoju regionu. W 2023 r. zmieniono formułę działania dotychczasowego

Forum, poszerzono skład Forum. W lutym 2024 r. odbyło się inauguracyjne posiedzenie Forum w nowej odsłonie.

2) Pomorska Platforma Rozwoju Morskiej Energetyki Wiatrowej na Bałtyku

- Inicjatywa ta ma na celu rozwijanie kontaktów gospodarczych, wymianę doświadczeń oraz transfer dobrych praktyk, a także doprowadzenie do przygotowania kadr dla podmiotów uczestniczących w inwestycjach związanych z budową energetyki odnawialnej na Morzu Bałtyckim, z naciskiem na wykorzystywanie regionalnego potencjału badawczo-rozwojowego oraz zadbanie o informowanie przedsiębiorców i społeczeństwo o możliwościach włączenia się do tych procesów, a także skali prowadzonych inwestycji.
- Obszar działalności: rozwój regionu, transformacja energetyczna
- Kadencyjność: nie, od 2020 r.
- Liczba członków: 145 sygnatariuszy, zrzesza przedstawicieli przemysłu, jednostek naukowych, instytucji otoczenia biznesu, samorządów oraz organizacji pozarządowych zainteresowanych rozwojem morskiej energetyki odnawialnej.
- Działalność: Spotkania platformy służąć mają networkingowi oraz przedstawieniu najnowszych raportów i informacji dotyczących rozwoju morskiej energetyki wiatrowej z perspektywy lokalnej, czy naturalnej synergii offshore i wodoru, którą Platforma Offshore chce rozwijać w kolejnych latach. Województwo Pomorskie jest wyjątkowo uprzywilejowane naturalnym potencjałem i funkcjonującym ekosystemem współpracy i zaufania. Dodatkowo Pomorska Platforma Offshore jest zdeterminowana, aby dalej wspierać i rozwijać *local content*, co jest głównym celem inicjatywy.

3) Pomorska Rada Przedsiębiorczości

- Inicjatywa ta ma na celu rozwijanie kontaktów gospodarczych, wymianę doświadczeń oraz transfer dobrych praktyk, a także doprowadzenie do przygotowania kadr dla podmiotów uczestniczących w inwestycjach związanych z budową energetyki odnawialnej na Morzu Bałtyckim, z naciskiem na wykorzystywanie regionalnego potencjału badawczo-rozwojowego oraz zadbanie o informowanie przedsiębiorców i społeczeństwo o możliwościach włączenia się do tych procesów, a także skali prowadzonych inwestycji.
- Obszar działalności: rozwój regionu
- Kadencyjność: nie, powołana w 2006 r. jako kontynuacja działalności Sejmiku Gospodarczego
- Liczba członków: 40 organizacji członkowskich wybranych spośród: izb przemysłowo-handlowych, instytucji wspierających przedsiębiorczość działających na terenie województwa pomorskiego, związków pracodawców stowarzyszeń i innych organizacji skupiających przedsiębiorców, inicjatyw klastrowych
- Działalność: wydaje opinie w sprawach realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego w obszarze przedsiębiorczości oraz oceny systemu wspierania przedsiębiorczości na Pomorzu i rekomendacji rozwiązań w tym zakresie. W 2023 roku odbyły się 4 posiedzenia Rady, na

których obradowano na temat m.in. sytuacji społeczno-gospodarczej oraz pomorskich przedsiębiorstw. Podjęto 2 stanowiska do Rządu:

- w sprawie podjęcia działań mających na celu wsparcie i ratowanie pomorskich przedsiębiorstw,
 - w sprawie podjęcia działań przez administrację rządową mających na celu wsparcie regionu słupskiego w sytuacji zamknięcia zakładu Scania Production Słupsk S.A.
- Od grudnia 2023 roku pełni rolę Rady Programowej Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego.

Wyróżniające się praktyki - Świętokrzyskie

1) Rada ds. Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego

- Gremium doradcze i opiniotwórcze dla Zarządu Województwa w sprawach dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Ma stanowić przestrzeń wymiany wiedzy i doświadczeń między osobami reprezentującymi różne instytucje, zaangażowane w rozwój regionu.
- Obszar działalności: rozwój regionu
- Kadencyjność: powołana w 2021 r.
- Liczba członków: ok 50 osób. przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa, administracji rządowej w województwie, środowiska akademicko-naukowego oraz partnerów społeczno-gospodarczych.
- Działalność: Jej głównym zadaniem jest prowadzenie strategicznej dyskusji na temat celów i kierunków polityki regionalnej województwa, a także ich bieżąca ocena. W 2023 r. Podczas posiedzenia Rady przeprowadzono dyskusję na temat najważniejszych kwestii związanych z wdrażaniem nowej perspektywy finansowej UE, w tym współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego w ramach partnerstw

2) Świętokrzyska Rada Innowacji

- Ciało doradcze i opiniodawcze dla Zarządu Województwa, w zakresie kreowania polityki innowacyjnego rozwoju województwa; pełni funkcję forum dyskusyjnego w procesie budowy Świętokrzyskiego Systemu Innowacji, rozumianego jako sieć silnych powiązań międzyinstytucjonalnych w regionie.
- Obszar działalności: rozwój regionu, innowacyjność
- Kadencyjność: powołana w 2011 r.
- Liczba członków: 32 instytucji ; reprezentanci organizacji zrzeszających przedsiębiorców, uczelni wyższych, instytucji badawczo-rozwojowych i jednostek naukowych, instytucji otoczenia biznesu, klastrów o zasięgu lokalnym i ponadregionalnym oraz administracji samorządowej.

- **Działalność:** Szczególna rola gremium leży w obszarze zacieśniania współpracy z instytucjami okołobiznesowymi, izbami gospodarczymi, samorządami lokalnymi i gospodarczymi, agencjami rozwoju lokalnego i regionalnego, uczelniami wyższymi oraz przedsiębiorcami, poprzez włączanie wymienionych instytucji w proces budowy konsensusu regionalnego. W 2023 r. jedno spotkanie, na którym zaprezentowano zasady identyfikacji przedsięwzięć z zakresu infrastruktury badawczej w ramach programu Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027; przedstawiono potencjał oraz zakres działalności Klastra „Centralny Okręg Przemysłowy im. E. Kwiatkowskiego”, a także zaprezentowano wyniki badania „Analiza wąskich gardeł dla dyfuzji innowacji w województwie świętokrzyskim”.

Wyróżniające się praktyki – Warmińsko-Mazurskie

1) Rada Organizacji Pozarządowych Województwa Warmińsko-Mazurskiego

- **Obszar działalności:** społeczeństwo obywatelskie, sieciowanie
- **Kadencyjność:** od 2004 r.
- **Działalność:** Jest to ciało partnerskie samorządu regionalnego. Jej obsługę zapewnia Federacja Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa. Rada Organizacji Pozarządowych Województwa Warmińsko-Mazurskiego jest jedyną w województwie ponadbranżową reprezentacją organizacji pozarządowych. Liczy ok. 37 członków zbiorowych - federacji, sieci, reprezentacji powiatowych i organizacji o wymiarze regionalnym. Mając na uwadze rozwój społeczeństwa obywatelskiego, działa na rzecz wzmocnienia, integracji organizacji pozarządowych i ich współuczestnictwa w przestrzeni publicznej. Współpraca z samorządem ma charakter bieżący, zgodny z potrzebami sektora pozarządowego, a także dotyczyła ustalania form wsparcia rozwoju potencjału organizacji pozarządowych planowanych w ramach EFS+, w tym w szczególności wolontariatu.

2) Rada Rozwoju Gospodarczego

- **Obszar działalności:** rozwój gospodarczy regionu i poprawa otoczenia biznesu
- **Kadencyjność:** powołana w 2022 r.
- **Działalność:** Powołana przez Warmińsko-Mazurską Specjalną Strefę Ekonomiczną. Ciało ponadregionalne. W jej skład weszli przedstawiciele przedsiębiorców, jednostek samorządu terytorialnego oraz rad dialogu społecznego województwa warmińsko-mazurskiego i mazowieckiego. To forum biznesowo-samorządowe, którego celem jest przede wszystkim wskazywanie kierunków działań na rzecz poprawy otoczenia przedsiębiorstw, a także wspieranie Strefy w tworzeniu odpowiednich warunków oraz infrastruktury do rozwoju inwestycji. Dobra współpraca między przedsiębiorcami i samorządami to podstawowy warunek budowania sprzyjającego otoczenia dla biznesu, a co za tym idzie – rozwoju regionu. Rada może także przedstawiać władzom gmin lub powiatów rekomendacje działań, które mogą przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej danej gminy lub powiatu. Członkami

Rady są również przedstawiciele Urzędu Marszałkowskiego Woj. Mazowieckiego i Warmińsko-Mazurskiego.

Wyróżniające się praktyki - Wielkopolskie

1) Wielkopolska rada Trzydziestu (WR30)

- Zespół opiniotwórczo-doradczy działający przy Marszałku Województwa Wielkopolskiego. Stanowi platformę współpracy Samorządu Województwa Wielkopolskiego z regionalnymi organizacjami gospodarczymi. Stanowi to podstawę do włączenia w jej pracę animatorów życia gospodarczego, reprezentatywnych dla wszystkich subregionów i środowisk zawodowych regionu – przedstawicieli wiodących regionalnych struktur samorządu gospodarczego oraz zawodowego.
- Obszar działalności: gospodarczy rozwój regionu
- Kadencyjność: tak, 3 lata; Powołana po raz pierwszy w 2009 r.,
- Liczba członków: 29, przedstawiciele organizacji branżowych i organizacji pracodawców
- Działalność: Obszar aktywności Wielkopolskiej Rady Trzydziestu obejmuje problematykę rozwoju gospodarczego regionu oraz wyzwań stojących przed przedsiębiorcami w obliczu globalizacji gospodarki. Zakres działania Rady to budowanie stabilnej gospodarki regionalnej, rozwój Marki Wielkopolska oraz opiniowanie dokumentów programowych i strategicznych związanych z rozwojem gospodarczym Wielkopolski. W 2030 r. organizacja 2 posiedzeń Rady. Bieżące konsultacje z/pomiędzy członkami WR30 w systemie online. Udział członków w innych organach doradczo-opiniotwórczych samorządu regionalnego (Komisja Gospodarki, Wielkopolska Platforma Wodorowa, Wielkopolskie Forum Inteligentnych Specjalizacji), udział w kapitułach konkursów, udział w zewnętrznych wydarzeniach o charakterze gospodarczym.
- Opinie na temat działalności Rady: Rada będzie wybierana na kolejną kadencję we wrześniu 2024. Pracownicy Urzędu odpowiedzialni za kontakty z Radą cenią ten format, jednak podkreślają wagę doboru poszczególnych członków Rady. W minionej kadencji Rada skupiała wyłącznie Instytucje Otoczenia Biznesu i brakowało w niej głosu aktywnych przedsiębiorców. W nowej Kadencji Rady zdecydowano się dokonać korekty składu i wybrano przedstawicieli trzech środowisk: przedsiębiorców, samorządów podregionów (prezydenci) i instytucji IOB. Z nowo wybranym składem Rady wiązane są duże nadzieje gdyż zmiana ta ma ożywić i zdynamizować prace Rady. Pracownicy wskazali, że dotychczas zaangażowanie Rady nie odpowiadało w pełni oczekiwaniom. Rada wywiązywała się ze zleconych zadań – jednak brakowało inicjatywy ze strony samej Rady. Urząd ma nadzieję temu zaradzić w nowej kadencji. Rada jest podmiotem potrzebnym i co do zasady sprawdza się jako element wsparcia zarządzania rozwojem regionu.

2) Wielkopolska Platforma Wodorowa

- Jest organem opiniotwórczym i doradczym Samorządu Województwa Wielkopolskiego w kwestiach prowadzenia polityki gospodarczej w obrębie technologii nisko i zeroemisyjnych, w tym wodorowych.
- Obszar działalności: innowacyjność, rozwój gospodarczy i przedsiębiorczości
- Kadencyjność: Rada ma charakter otwarty, co oznacza że można do niej przystąpić w dowolnym momencie wypełniając deklarację. Działalność od 2019 r.
- Liczba członków: 167
- Działalność: Działania Wielkopolskiej Platformy Wodorowej mają sprzyjać efektywnemu połączeniu i wykorzystaniu potencjału zrzeszonych w jego ramach podmiotów na rzecz nisko i zeroemisyjnej gospodarki. Posiedzenia WPW odbywają każdego miesiąca, a prace prowadzone są w czterech panelach: Biznesu, Liderów Samorządowych, Nauki i Obywatelskim. W 2023 r. zorganizowano 12 spotkań Wielkopolskiej Platformy Wodorowej. Ponadto odbywały się comiesięczne posiedzenia Paneli Wielkopolskiej Platformy Wodorowej (Biznesu, Nauki, Liderów Samorządowych, Obywatelskiego),

Badane województwa zostały poproszone o ogólną ocenę ciał doradczych, wybranych jako najważniejsze. W większości ciał ocena ta była bardzo dobra/dobra. Województwa wybierały i oceniały kluczowe ciała doradcze w zakresie zarządzania rozwojem regionu. Poniżej znajdują się opisy, przekazane w ankietach. Teksty w cudzysłowie są cytatami odpowiedzi z ankiet.

Województwo dolnośląskie

Regionalne Forum Terytorialne

- ocena skuteczności: bardzo dobra
 - „Forum funkcjonuje dobrze. Jego działalność sprawdza się znakomicie w zakresie opiniowania i konsultowania dokumentów wykonawczych do Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego”.
 - „Spotkania RFT odbywają się w miarę potrzeby. Zgodnie z regulaminem spotkania mogą odbywać się w formie zdalnej”.
 - „Członkowie RFT to szerokie grono reprezentujące rozmaite interesy przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego oraz organizacji społecznych”.

Województwo dolnośląskie

Rada Innowacji

- ocena skuteczności: bardzo dobra
 - „funkcjonowanie zespołu się sprawdza, jest on źródłem istotnych wniosków i opinii”
 - „Rada działa dobrze, nie wymaga modyfikacji”
 - „Spotkania odbywają się w miarę potrzeby”

Województwo opolskie

Wojewódzka Grupa Robocza do spraw Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich

- ocena skuteczności: dobra
 - „Znaczna część regionu to obszary wiejskie. Krajowa Sieć Rozwoju Obszarów Wiejskich chociaż koncentruje się na efektywnym wykorzystaniu środków europejskich dla unowocześnienia i rozwoju tych obszarów, ma wpływ, chociaż często pośredni na rozwój aktywności społecznej na tych obszarach”

Województwo opolskie

Rada Dialogu Społecznego

- ocena skuteczności: bardzo dobra
 - „Rada jest cennym forum konsultacji, opiniowania przez środowiska pracodawców, związków zawodowych i władz publicznych, rządowych i samorządowych podejmowanych w skali kraju ale też regionu zmian legislacyjnych i innych inicjatyw. Chociaż wypracowanie wspólnych stanowisk, opinii przez środowiska, które z zasady mogą na wiele spraw, problemów mieć innych punkt widzenia jest samo w sobie trudne, jednak ta współpraca powinna być kontynuowana i wzmocniana”
 - „Przedstawiciele poszczególnych środowisk cechują się dużym zaangażowaniem, znajomością obszaru swojej działalności.”

Województwo opolskie

Rada Działalności Pożytku Publicznego

- ocena skuteczności: bardzo dobra
 - „*Samorząd rozwija obszar współpracy i wsparcia organizacji pozarządowych, na co na pewno wpływ ma aktywność Rady.*”
 - „*Członków Rady cechuje duże zaangażowanie w sprawy społeczne, zainteresowanie różnymi obszarami życia społeczno-gospodarczego.*”

Województwo podkarpackie

Sejmik młodzieżowy

- ocena skuteczności: bardzo dobra
- Funkcjonowanie rady się sprawdza, brak zastrzeżeń.
 - „*Sejmik inicjuje promuje skierowane do młodego pokolenia działania o charakterze społecznym, edukacyjnym i ekologicznym.*”

Województwo podlaskie

Zespół/grupa ds. Inteligentnych Specjalizacji

- oceny skuteczności: dobre
- Grupa spełnia postawione przed nią zadania. Zalety funkcjonowania Grupy to:
 - reprezentowanie kluczowych podmiotów i instytucji w regionie w obszarze gospodarki;
 - regularność i cykliczność spotkań;
 - możliwość konsultowania materiałów i wniosków dotyczących specjalizacji regionu; informacja zwrotna członków (ankiety);
 - bieżąca informacja o sytuacji w obszarze B+R;
 - zapewnienie zewnętrznych prelegentów;
 - dobra atmosfera;
- Postulat: „Zapewnienie zróżnicowanej formuły spotkań.”
 - „*Członkowie Grupy to osoby reprezentujące kluczowe podmioty w regionie w obszarze gospodarki (zakres podmiotowy określa uchwała powołująca Grupę). Kompetencje to m.in.: gotowość do zaangażowania, doświadczenie w obszarze B+R+I.*”

- „Pozwala na włączenie interesariuszy w proces rozwoju regionu”

Województwo pomorskie

Rada Gospodarcza

- oceny skuteczności: bardzo dobre
 - „Rada, co do zasady spotyka się nie rzadziej niż raz na kwartał. Na tym etapie jest to uzasadnione, nie ma postulatów za jej zwiększeniem”
 - „Zakres działalności pokrywa się z ustalonym zakresem”

Województwo pomorskie

Komitet Sterujący Regionalnej Strategii Innowacji

- oceny skuteczności: bardzo dobre
 - „Jesteśmy zadowoleni, kompetencje członków zespołu oceniamy wysoko, funkcjonowanie zespołu się sprawdza”

Województwo pomorskie

Wojewódzka Komisja Urbanistyczno-Architektoniczna

- ocena skuteczności: bardzo dobra
 - „Sprawdza się. WKUA składa się z ekspertów, praktyków i akademików z różnych dziedzin, co pozwala na szeroki ogląd danego zagadnienia i tym samym znalezienie właściwych rozwiązań. Członkowie WKUA są wybierani pod kątem kompetencji z szeroko pojętego planowania i użytkowania przestrzeni.”
 - „Zespół spotyka się ilekroć jest taka potrzeba, czyli reaguje na bieżąco.”
 - „Kompetencje oceniamy wysoko. (...) Członkowie WKUA są wybierani pod kątem kompetencji z szeroko pojętego planowania i użytkowania przestrzeni.”

Województwo pomorskie

Pomorska Rada Przedsiębiorczości

- ocena skuteczności: bardzo dobra
 - „Rada działa pod nazwą Pomorskiej Rady Przedsiębiorczości, która pełni funkcję rady programowej regionalnej regionalnego programu strategicznego w zakresie

gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego, który w regionie stanowi regionalną strategię innowacji”.

- *„Kompetencje członków oceniamy wysoko, członkami rady są przedstawiciele pomorskich przedsiębiorstw, uczelni i jednostek otoczenia biznesu”.*

Województwo pomorskie

Rada oświatowa

- ocena skuteczności: bardzo dobra
- zalety rady zadowalająca częstotliwość spotkań, aktualność zajmowanych spraw, doświadczenie, sprawczość

Województwo świętokrzyskie

Świętokrzyska Rada Innowacji

- ocena skuteczności: dobra
 - *„Świętokrzyska Rada Innowacji jest ciałem doradczym i opiniodawczym dla Zarządu Województwa, w zakresie innowacyjności, polityki regionalnej oraz rozwoju przedsiębiorczości. Jest ważnym forum do dyskusji nad kierunkami rozwoju województwa, pożądanymi obszarami aktywności i pozwala na konsultowanie ważnych opracowań, analiz itp.”*
 - *„Skład Rady jest instytucjonalny, nie osobowy. Członkami są instytucje działające w dziedzinach z zakresu innowacyjności, polityki regionalnej oraz rozwoju przedsiębiorczości, mające dorobek z zakresu pobudzania i aktywizowania środowisk zaangażowanych w kreowanie sprzyjających warunków rozwoju regionu, dysponujące wiedzą na temat specyfiki województwa w przekroju społecznym i gospodarczym”.*

Województwo świętokrzyskie

Zespół ds. Rewitalizacji

- ocena skuteczności: dobra
 - *„Funkcjonowanie Zespołu ds. rewitalizacji sprawdza się, czego przykładem jest prowadzone w trybie ciągłym prowadzone doradztwo dla JST z obszaru województwa świętokrzyskiego, co z kolei przekłada się na efektywne wdrażanie*

działań rewitalizacyjnych na obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji dzięki prawidłowo opracowanym Gminnym Programom Rewitalizacji.”

- *„Członkowie Zespołu spotykają się w zależności od potrzeb, a większość z nich jest pracownikami Oddziału Programowania Strategicznego i Analiz funkcjonującego w UMWS. Członkowie Zespołu ds. rewitalizacji, w sposób ciągły podnoszą swoje kwalifikacje na szkoleniach, kursach, wykładach, seminariach oraz wizytach studyjnych z tego zakresu.”*
- *„Zespół składa się w większości wykwalifikowanych i doświadczonych ekspertów o dużej wiedzy merytorycznej, a działania przez niego prowadzone nie wzbudzają zastrzeżeń.”*

Województwo świętokrzyskie

Rada ds. Rozwoju

- ocena skuteczności: bardzo dobra
 - *„Funkcjonowanie Rady sprawdza się . Jest przestrzenią strategicznej dyskusji na temat celów i kierunków polityki regionalnej województwa. Umożliwia wymianę opinii, doświadczeń i informacji między różnymi podmiotami zaangażowanymi w działania na rzecz rozwoju województwa.”*
 - *„W skład Rady wchodzi przedstawiciele administracji publicznej, środowiska akademicko-naukowego, partnerów społecznych i gospodarczych. Zakres ich kompetencji jest wszechstronny i kompleksowy.”*

Województwo małopolskie

Rada ds. Polityki Senioralnej

- ocena skuteczności: bardzo dobra
 - *„Działalność Rady pozwoliła na stworzenie swoistego forum wymiany myśli i doświadczeń w zakresie prowadzonych w różnych miejscach regionu działań na rzecz populacji osób w wieku senioralnym. Ponadto zrodziły się pomysły na wdrażanie wspólnych projektów, inicjatyw. Stworzone zostało grono ekspertów, które stanowi zaplecze doradcze dla prowadzonych przez województwo zadań.”*
 - *„Na bieżąco zgodnie z podejmowanymi na posiedzeniach wnioskami Rada nieustająco się rozwija i podejmuje się nowych działań, przypisuje nowe role swoim członkom, w zależności od bieżącej potrzeby.”*

- „Członkowie Rady zostali wybrani w oparciu o swoje kompetencje, znaczenie miało także to, by gremium reprezentowało różne części regionu i oraz by reprezentowane były różne sektory: samorząd lokalny, organizacje pozarządowe, podmioty naukowe itp.”

Najważniejsze wnioski płynące z ankiet dla urzędów marszałkowskich:

- Zgodnie z oceną powołane rady i zespoły doradcze pełnią ważną funkcję wspierającą zarządzanie rozwojem województwa. Zaangażowanie ciał doradczych pozwala na szersze spojrzenie na omawiane kwestie, może rodzić nowe opinie i pomysły, a co za tym idzie – przyczyniać się do podniesienia jakości prowadzonej przez województwo polityki regionalnej.
- Opinie pracowników urzędów marszałkowskich na temat skuteczności powoływanych ciał doradczych są z reguły pozytywne (dobre i bardzo dobre).
- Zespoły zazwyczaj spotykają się raz na kwartał lub raz na pół roku. Bardzo częstą praktyką są także spotkania ad hoc – w momencie zaistnienia takiej potrzeby w urzędzie / regionie.
- Zgodnie z zebranymi danymi zakres działań poszczególnych rad / zespołów pokrywa się z zakresem wskazanym w zarządzeniu / regulaminie
- Zespoły doradcze zazwyczaj skupiają osoby kompetentne w danej dziedzinie, reprezentujące różne środowiska: biznes, naukę, NGO i inne. Istnieją zespoły, których skład jest instytucjonalny – są to przedstawiciele konkretnych instytucji z danego regionu i obszaru tematycznego. Podkreśla się znaczenie różnorodności środowisk zasilających dane gremium.
- Jako najważniejsze z perspektywy strategicznego zarządzania rozwojem regionu wskazywano najczęściej ciała doradcze, których działalność wspiera rozwój w kierunku nowoczesnej, innowacyjnej gospodarki oraz zrównoważonego rozwoju.
- Istotną rolę w pozytywnej ocenie ciała doradczego odgrywają kompetencje i doświadczenie jego członków. Zgodnie z większością opinii są one wysokie, a członkowie ciał doradczych określani są jako wykwalifikowani eksperci o dużej wiedzy merytorycznej. Kwalifikacje członków są niekiedy wzmacniane kursami i szkoleniami, co zwiększa potencjał ciała doradczego. Jako dobrą praktykę

można również wskazać pozyskiwanie informacji zwrotnej od członków np. w formie ankiet.

- Do najczęściej wymienianych mankamentów należą: zbyt ogólny poziom dyskusji w ramach danego ciała oraz brak odpowiedniego zaangażowania i aktywności członków

Na podstawie wyników przeprowadzonej analizy desk research z elementami benchmarkingu zaproponowano listę usprawnień systemu ciał i zespołów doradczych w kontekście strategicznego rozwoju województwa śląskiego. Następnie lista ta podlegała ocenie ekspertów podczas badania FGI.

Rekomendacja 1: Utrzymanie działalności dotychczasowych ciał doradczych w obszarze rozwoju regionalnego i sprawiedliwej transformacji.

Pod względem organizacji ciał i zespołów doradczych województwo śląskie jest jednym z województw o większej liczbie powołanych gremiów doradczych. Należy jednak zauważyć, że większość z tych ciał dotyczy szeroko pojętego rozwoju społecznego: polityki społecznej, polityki senioralnej, czy ochrony zdrowia.

Mniej zagospodarowany w województwie śląskim jest natomiast obszar rozwoju regionalnego i gospodarczego. W obszarze tym zidentyfikowano Śląskie Forum Ekspertów, które zostało powołane w zakresie zapobiegania negatywnym skutkom pandemii w obszarze gospodarki oraz wspierania rozwoju gospodarczego Województwa Śląskiego. Drugim zidentyfikowanym gremium jest Regionalna Rada ds. Sprawiedliwej Transformacji województwa śląskiego, zaangażowana w sprawne i skuteczne wdrażanie Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji w regionie. Kolejnym zespołem doradczym jest Forum współpracy Samorządu Województwa Śląskiego z uczelniami regionu. Praktyki te można zaliczyć do wyróżniających na tle pozostałych regionów. Należałoby zatem zadbać o ich rozwój i utrzymanie działalności.

Rekomendacja 2: Powołanie ciała doradczego w obszarze gospodarki.

Nie zidentyfikowano obecnie ciała doradczego w województwie śląskim, które zajmowałoby się stricte tematyką rozwoju gospodarczego i byłoby forum wymiany pomiędzy praktykami biznesu a samorządem regionalnym i terytorialnym.

Wyróżniającą się praktyką w skali kraju jest funkcjonująca w województwie małopolskim Komisja Wspólna Samorządów Terytorialnych i Gospodarczych Małopolski, która ma promować wszelkie działania na rzecz rozwoju gospodarczego Małopolski, ale również brać udział w podejmowaniu decyzji dotyczących inwestycji strategicznych. Innym wyróżniającym przykładem jest Wielkopolska Rada Trzydziestu, która stanowi platformę współpracy z regionalnymi organizacjami gospodarczymi.

Rekomendacja 3: Zwiększenie wykorzystania potencjału Rady Dialogu Społecznego w obszarze strategicznego zarządzania rozwojem regionu.

Wykonana analiza ciał i zespołów doradczych pokazała, że nie do końca wykorzystanym w regionach ciałem w kontekście rozwoju jest Rada Dialogu Społecznego. Jej działania w założeniu mają dotyczyć rozpatrywania spraw społecznych lub gospodarczych w kontekście konfliktów między pracodawcami i osobami wykonującymi pracę zarobkową, ale RDS również może zajmować stanowiska i wyrażać opinie w sprawach objętych zakresem zadań związków zawodowych lub organizacji pracodawców będących w kompetencji administracji rządowej i samorządowej z terenu województwa. Skład rady, w którym znajdują się przedstawiciele kluczowych aktorów procesów transformacyjnych czyli władz regionalnych, pracodawców i pracowników, daje możliwość dyskusowania na bieżąco. Należałoby zatem rozważyć zwiększenie częstotliwości spotykania się tego ciała doradczego wzorem praktyki z województwa pomorskiego, gdzie spotkania plenarne rady odbywają się w zasadzie w cyklach comiesięcznych.

Rekomendacja 4: Powołanie ciała doradczego w zakresie prowadzenia polityki promocyjnej i informacyjnej dotyczącej realizowanych w województwie działań w obszarze rozwoju regionu.

Ważną kwestią związaną z rozwojem regionalnym jest partycypacja jak najszerszego grona interesariuszy, co dotyczy w szczególności mieszkańców i podmiotów społecznych i gospodarczych w regionie. Aby skutecznie komunikować poszczególne działania i etapy toczącej się transformacji energetycznej, w województwie śląskim powinna powstać rada zajmująca się promocją i informacją. Przykładem Rady, która prowadzi popularyzatorską i włączającą działalność jest Rada ds. ekoMałopolski, działająca akurat w obszarze środowiska. Dzięki istnieniu działań kierowanych do

szerokiego grona mieszkańców, województwo śląskie będzie mogło skutecznie zaktywizować potencjał tkwiący w lokalnych społecznościach i lokalnych organizacjach.

Obecnie w zakresie tematyki związanej z procesem transformacji funkcję doradczo-koordynacyjną dla Województwa Śląskiego pełni Regionalna Rada ds. Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego. Jej działalność dotyczy przede wszystkim opiniowania i monitorowania przebiegu procesu transformacji w regionie. Można rozważyć zaangażowanie Regionalnej Rady ds. Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego również w działania o charakterze promocyjno-informacyjnym dotyczących procesu transformacji. W przypadku powołania odrębnego ciała doradczego w zakresie prowadzenia polityki promocyjnej i informacyjnej, należy przewidzieć współpracę z Regionalną Radą ds. Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego i konsultowanie z nią prowadzonych działań.

Rekomendacja 5: Zwiększenie działań promocyjnych poszczególnych ciał doradczych.

Warto rozważyć zwiększenie dostępności informacyjnej na temat bieżącej działalności ciał doradczych dla mieszkańców i przedstawicieli zainteresowanych środowisk, w tym:

- Komunikowanie tradycyjnymi środkami jak prasa, lokalne radio lub telewizja, ale również w internecie i social mediach.
- Promowanie się poszczególnych rad przy okazji inicjatyw lokalnych i regionalnych.
- Organizowanie posiedzeń wyjazdowych, w terenie, korzystając z infrastruktury partnerów. Będzie to z jednej strony promocja działań organu w regionie, ale również możliwość zapoznania się z praktyką działalności wizytowanych podmiotów, jak również możliwość integracji i aktywizacji samych członków rady.

Rekomendacja 6: Większy poziom inicjatyw własnych podejmowanych przez ciała doradcze

Znaczna część działalności analizowanych ciał doradczych, nie tylko w województwie śląskim, ale również w innych regionach skupia się przede wszystkim na opiniowaniu

dokumentów – planów, programów regionalnych i ich sprawozdań. Jest to istotna konsultacyjna rola rad i możliwość wsparcia swoją wiedzą samorządu regionalnego. Jednak warto zadbać również o aktywną część działalności tych gremiów i ich własną inicjatywę – począwszy od proponowania tematów do dyskusji, poprzez włączanie się w prace ciał doradczych z innych obszarów, czy też organizowanie spotkań dla lokalnych społeczności, przedstawicieli środowisk zajmujących się tematyką/obszarem, w jakim działa rada.

Aby zaktywizować członków rad do podejmowania własnej inicjatywy, warto aby władze regionu / poszczególne departamenty określiły ambitne cele dla poszczególnych rad. Obecnie zdarza się, że rady funkcjonują niejako automatycznie, skupiając się jedynie na rutynowym wykonywaniu zleconych zadań. Taki trend powinien zostać przełamany, inaczej potencjał rady pozostanie niewykorzystany. Do działań aktywizujących radę / zespół doradczy można zaliczyć:

- Udział członków rady w wydarzeniach naukowych, sympozjach i forach gospodarczych w regionie np. z odczytem, prezentacją dokonań rady
- Inicjatywy dla szkół (przykładem są projekty dla szkół w ramach Wielkopolskiej Platformy Wodorowej)
- Współpraca z podmiotami zagranicznymi, wizyty studyjne
- Sieciowanie i współpraca pomiędzy różnymi radami / różnymi województwami, wymiana doświadczeń
- Włączanie do rad aktywnych przedsiębiorców, aktywnych przedstawicieli NGO i osób, które posiadają praktyczne doświadczenia w działalności na rzecz regionu

Istotną kwestią jest również poszerzanie kompetencji członków ciał doradczych, np. poprzez szkolenia (również w formie online). Potrzeby członków ciał doradczych można poznać na przykład poprzez ankiety. Informacja zwrotna na temat funkcjonowania gremium może ponadto przyczynić się do lepszej organizacji i zarządzania ciałem a w efekcie – pozwolić na zwiększenie efektywności prowadzonych przez niego działań.

Wskazówki ekspertów z badania fokusowego

- Zdaniem ekspertów powoływanie ciał i zespołów doradczych jest słuszną ideą, jednak zdecydowaną wadą organizacyjną są zbyt małe uprawnienia tych zespołów do samodzielnego działania. Zespoły doradcze, które mają niewiele możliwości, aby prowadzić własną aktywność i własne inicjatywy, stopniowo tracą motywację do działania, tracą zaangażowanie.
- Istotne jest posiadanie zespołu, rady, która na bieżąco monitoruje sytuację lokalnych przedsiębiorców i wspiera samorząd w projektowaniu instrumentów wsparcia. Tego typu zespół pozwala połączyć wiedzę ekspercką z wielu różnych środowisk np. biznesu, nauki, samorządów.

Eksperti szczególnie mocno poparli następujące rekomendacje:

- Większy poziom inicjatyw własnych podejmowanych przez ciała doradcze,
- Zwiększenie działań promocyjnych poszczególnych ciał doradczych.

Całościowe wyniki badania fokusowego pokazują, że korzystne byłoby wdrożenie następujących rekomendacji:

- Powołanie ciała doradczego w zakresie prowadzenia polityki promocyjnej i informacyjnej dotyczącej realizowanych w województwie działań w obszarze rozwoju regionu,
- Zwiększenie wykorzystania potencjału Wojewódzkiej Rady Dialogu Społecznego Województwa Śląskiego w obszarze strategicznego zarządzania rozwojem regionu,
- Powołanie ciała doradczego w obszarze gospodarki.

6.3 Świadomość wyzwań transformacji energetycznej i stopień przygotowania firm i JST

Na podstawie wyników badań można wnioskować, że firmy traktują transformację zadaniowo – jako realizację konkretnych działań wspieranych funduszami zewnętrznymi, a nie jako długofalowy proces zmieniający otoczenie oraz wewnętrzne procesy i produkty. Wiedza przedsiębiorców na temat transformacji, czerpana głównie z mediów krajowych, sprzyja podejściu emocjonalnemu, a nie pragmatycznemu i

często jest fragmentaryczna (aż 57% badanych ocenia swoją wiedzę na ten temat jako „słabą” lub „bardzo słabą”). Przejawia się to np. w podejściu do dekarbonizacji – tylko 31% respondentów uznaje odejście od węgla za priorytet. Podobnie, stosunkowo niski poziom poparcia (42%) odnotowano dla działań na rzecz redukcji emisji CO₂ w transporcie.

Niepokojącym zjawiskiem jest **brak pogłębionych strategii lub wizji rozwoju firm uwzględniających proces transformacji energetycznej**. Nieliczne firmy uwzględniają transformację energetyczną w swoich dokumentach strategicznych, angażują się w procesy decyzyjne i konsultacje na różnych szczeblach, czy powołują specjalne komórki lub działy zajmujące się transformacją. Z drugiej strony 36% przedsiębiorstw widzi w transformacji szanse (głównie w aspekcie dostępu do funduszy unijnych). **Aż 73% uważa transformację za potrzebną, a 72% badanych firm nie postrzega transformacji jako zagrożenia dla swojej firmy.**

Wyniki badania wskazują, że **problemem jest nie tylko niski poziom wiedzy o transformacji energetycznej, ale także błędne postrzeganie jej celów oraz traktowanie jako jednorazowych działań finansowanych ze środków publicznych. Aż 74% przedsiębiorców deklaruje brak uwzględnienia potrzeb biznesu w procesach decyzyjnych władz publicznych, a 64% wskazuje na brak wsparcia ze strony samorządów.**

Przedsiębiorcy są świadomi nadchodzących zmian, jednak nie potrafią jednoznacznie określić ani zaakceptować ich kierunków i istoty. Widać tu różnicę w podejściu w zależności od skali działalności – większe przedsiębiorstwa (o rocznych przychodach powyżej 50 mln zł) radzą sobie z tym wyzwaniem znacznie lepiej.

JST postrzegają transformację głównie przez pryzmat rozwoju odnawialnych źródeł energii (41%), przeciwdziałania zmianom klimatycznym (32%) oraz ochrony środowiska (29%). W znacznie mniejszym stopniu zwracają uwagę na aspekty społeczne, takie jak przekwalifikowanie pracowników sektora górniczego czy poprawa jakości życia mieszkańców. Poziom poinformowania JST na temat planów

transformacyjnych jest zróżnicowany – 39% deklaruje dobrą lub bardzo dobrą wiedzę, natomiast połowa ocenia ją jako średnią lub słabą.

Przedstawione dane wskazują, że w wielu przypadkach przedsiębiorcy i JST mogą mieć trudności w nawiązaniu dialogu i wspólnym rozwiązywaniu problemów. Wynika to z:

- różnic w poziomie wiedzy,
- postrzegania transformacji głównie przez pryzmat aspektów technicznych, a nie społecznych,
- traktowania JST i szerzej władz publicznych przez przedsiębiorców jako dystrybutorów środków wsparcia, a nie jako partnerów w procesie.

Dodatkowo 25% badanych wskazuje, że ich jednostka nie jest gotowa na zmiany, co stanowi istotne wyzwanie dla wdrażania procesów transformacyjnych. Co więcej, 18% jednostek rozważa działania lobbingsowe na rzecz utrzymania dotychczasowego modelu energetycznego, co wskazuje na istnienie oporu wobec zmian w części samorządów. Może to skutkować ograniczeniem środków JST na wsparcie przedsiębiorstw i mieszkańców, a nawet blokowaniem procesu transformacji.

Uzyskanie efektów synergii między przedsiębiorstwami a JST w procesie transformacji energetycznej wymaga szczegółowych działań, które zostaną uwzględnione w rekomendacjach do badania.

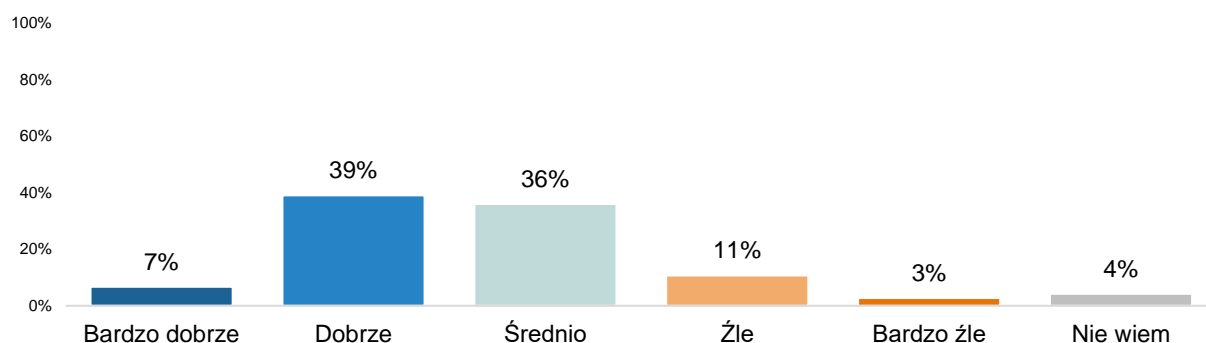
6.3.1 Przedsiębiorcy z sekcji PKD dotkniętych procesem transformacji

I. Kondycja finansowa i perspektywy firm w kontekście transformacji

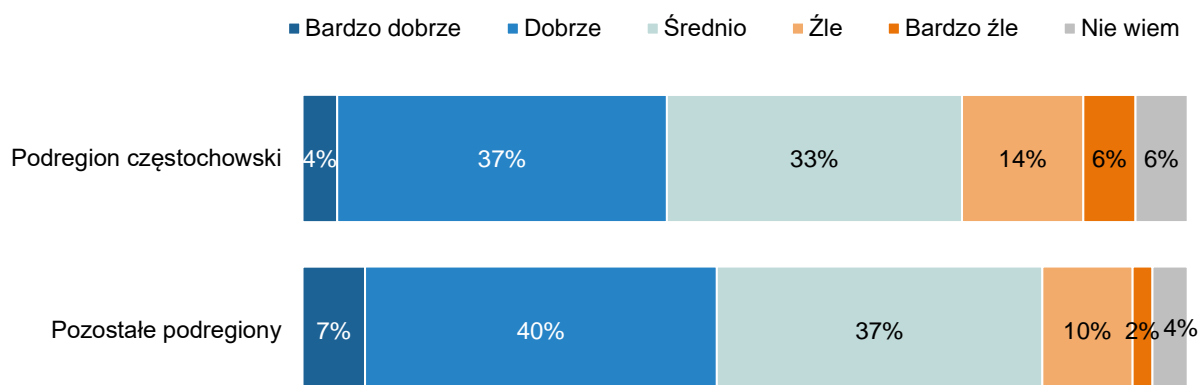
Analiza sytuacji finansowej badanych przedsiębiorstw wskazuje na względną stabilność, choć nie brakuje firm borykających się z trudnościami. Największa grupa respondentów (39%) ocenia swoją kondycję jako „dobrą”, a niemal równie liczna (36%) określa ją jako „średnią”. Zaledwie 7% firm deklaruje bardzo dobrą sytuację finansową. Jednocześnie 14% przedsiębiorstw zmagają się z poważnymi problemami – 11% ocenia swoją kondycję jako „złą”, a 3% jako „bardzo złą”. Wyniki te pokazują, że choć

większość firm działa w stabilnych warunkach, istotna część może potrzebować wsparcia, zwłaszcza w obliczu wyzwań wynikających z transformacji energetycznej.

Rysunek 25 Jak ocenia Pan/Pani obecną sytuację finansową Państwa przedsiębiorstwa?

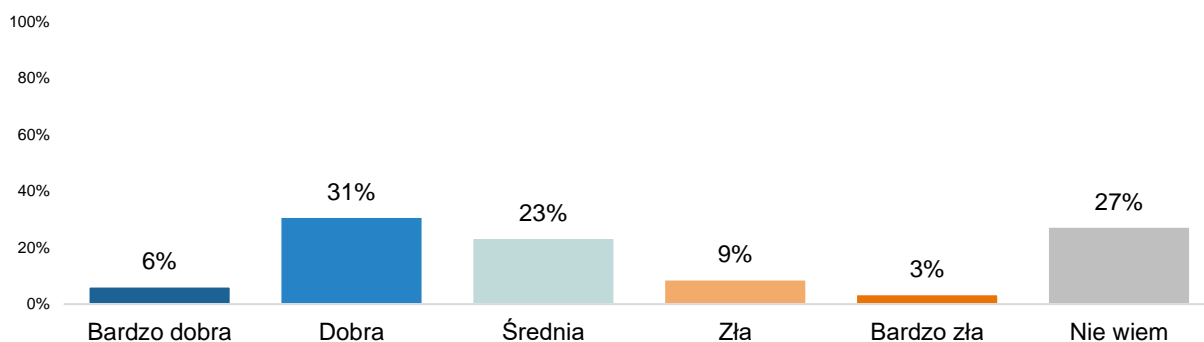


Rysunek 26 Jak ocenia Pan/Pani obecną sytuację finansową Państwa przedsiębiorstwa? (Podregiony)

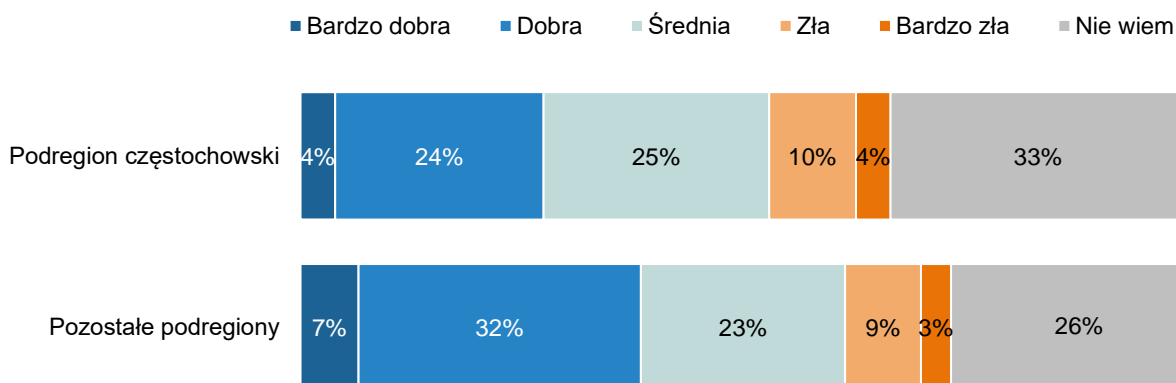


Prognozy na przyszłość pokazują pewien optymizm, chociaż obserwujemy także duży poziom niepewności. Łącznie 31% firm spodziewa się dobrej kondycji w ciągu najbliższych 5 lat, ale jednocześnie 27% nie potrafi ocenić, jak będzie wyglądać ich sytuacja w dłuższej perspektywie. Niska przewidywalność przyszłości może być związana z transformacją energetyczną i jej potencjalnym wpływem na funkcjonowanie firm.

Rysunek 27 Jaka Pana/Pani zdaniem będzie kondycja firmy w okresie najbliższych 5 lat?



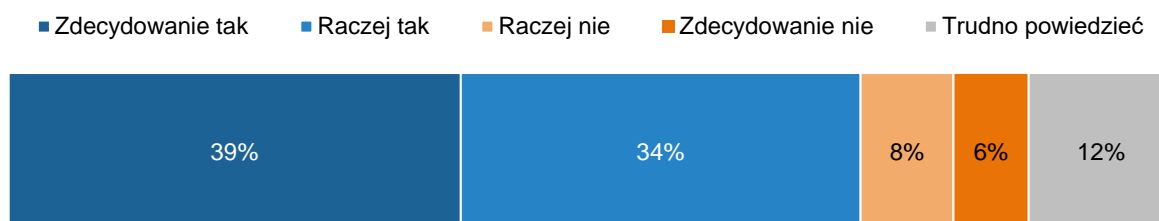
Rysunek 28 Jaka Pana/Pani zdaniem będzie kondycja firmy w okresie najbliższych 5 lat? (Podregiony)



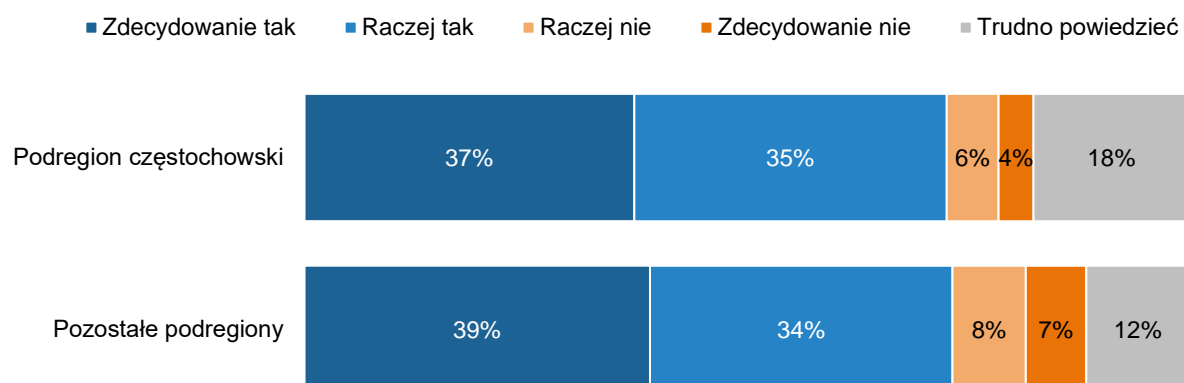
II. Świadomość i postawa wobec transformacji – zagrożenia i szanse

Zdecydowana większość przedsiębiorców uważa, że transformacja energetyczna w województwie śląskim jest potrzebna – 39% wskazało odpowiedź „zdecydowanie tak”, a 34% „raczej tak”. Przeciwnicy tego procesu stanowią mniejszość – 8% badanych uważa, że transformacja nie jest konieczna, a 6% wyraziło zdecydowany sprzeciw. Wyniki te sugerują, że wśród przedsiębiorców panuje ogólny konsensus co do potrzeby zmian, jednak istotne może być zapewnienie odpowiedniego wsparcia dla firm, aby proces ten był jak najmniej obciążający dla gospodarki.

Rysunek 29 Czy Pana/i zdaniem transformacja energetyczna w woj. śląskim jest potrzebna?



Rysunek 30 Czy Pana/i zdaniem transformacja energetyczna w woj. śląskim jest potrzebna? (Podregiony)



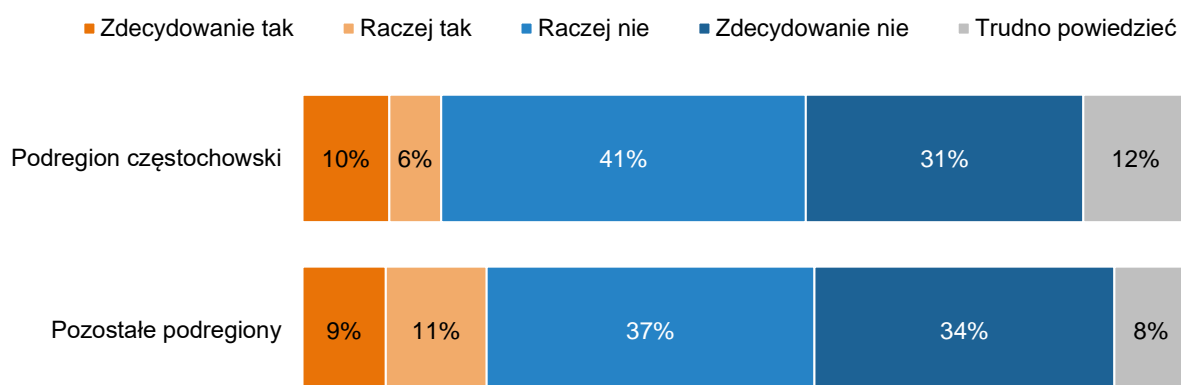
Przedsiębiorcy w większości nie postrzegają transformacji energetycznej jako zagrożenia dla własnej firmy – 72% uważa, że nie wpłynie ona negatywnie na ich działalność. Tylko 20% obawia się negatywnych skutków zmian, co pokazuje, że dominują przekonania o braku bezpośredniego negatywnego wpływu.

Z drugiej strony, postrzeganie transformacji jako szansy także nie jest bardzo powszechne – 36% firm dostrzega w transformacji potencjalne korzyści, ale aż 46% nie widzi w niej żadnej wartości dodanej dla swojej działalności.

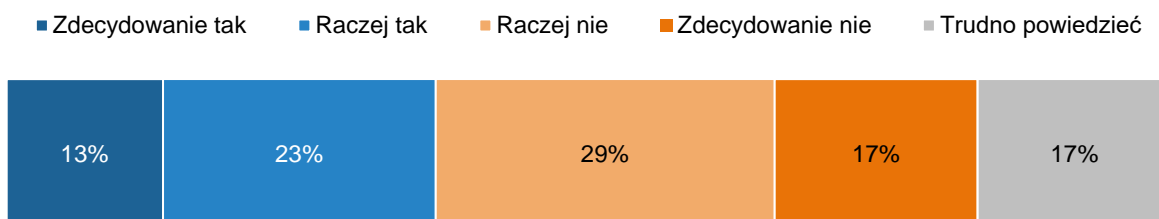
Rysunek 31 Czy generalnie uważa Pan/Pani, że transformacja energetyczna województwa śląskiego jest zagrożeniem dla Państwa firmy?



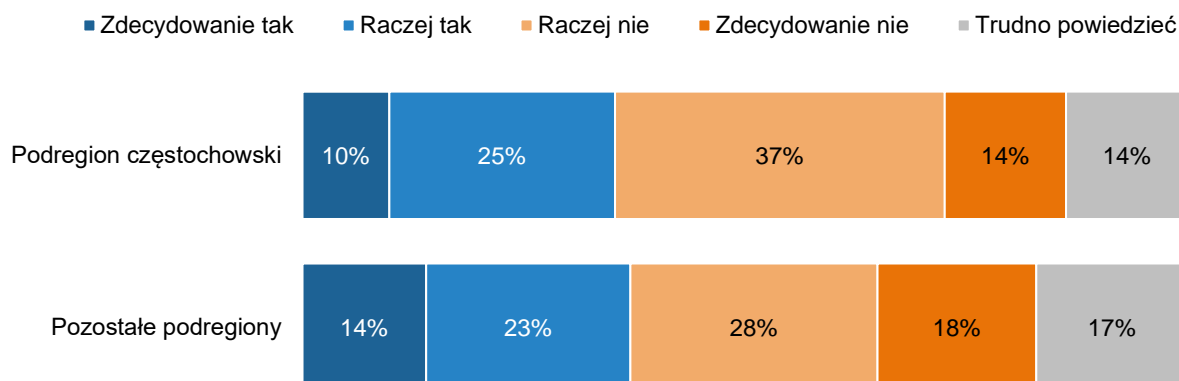
Rysunek 32 Czy generalnie uważa Pan/Pani, że transformacja energetyczna województwa śląskiego jest zagrożeniem dla Państwa firmy? (Podregiony)



Rysunek 33 Czy generalnie uważa Pan/Pani, że transformacja energetyczna województwa śląskiego jest szansą dla Państwa firmy?



Rysunek 34 Czy generalnie uważa Pan/Pani, że transformacja energetyczna województwa śląskiego jest szansą dla Państwa firmy? (Podregiony)



Wśród zagrożeń związanych z transformacją energetyczną, firmy najczęściej wskazują niepewność regulacyjną, wynikającą z częstych zmian przepisów prawa (86%), wysokie koszty koniecznych inwestycji (78%), brak uwzględnienia potrzeb biznesu w procesach decyzyjnych władz publicznych (74%) oraz brak wsparcia ze strony samorządów (64%).

Rysunek 35 Jakie zagrożenia Państwa firma widzi w kontekście transformacji energetycznej?



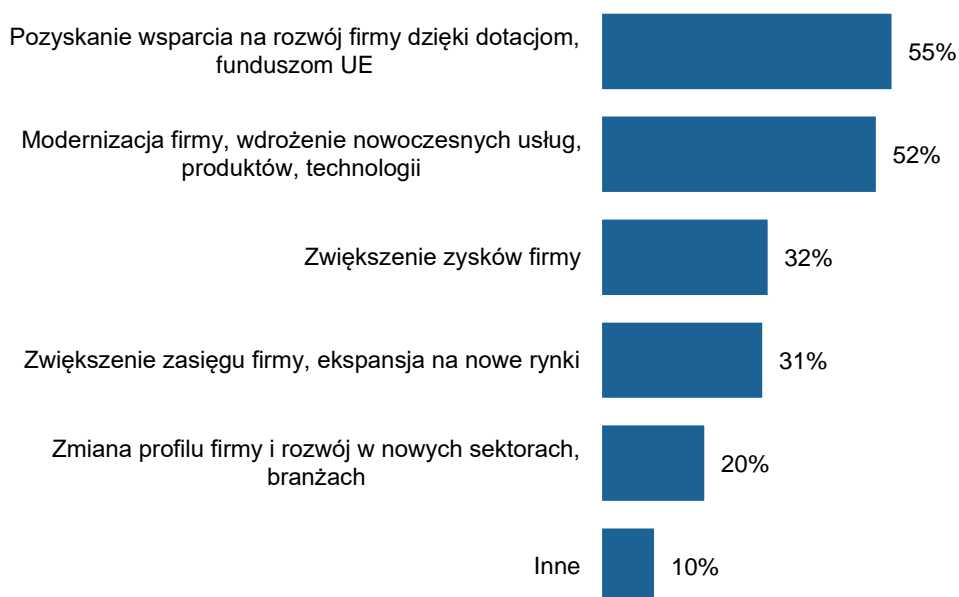
Rysunek 36 Jakie zagrożenia Państwa firma widzi w kontekście transformacji energetycznej? (Podregiony)



Warto dodać, że 18% badanych przedsiębiorstw planuje działania lobbingsowe mające na celu zahamowanie transformacji energetycznej, co wskazuje na silny opór części firm wobec zmian lub brak konsensusu jak powinny wyglądać konkretne działania prowadzące do osiągnięcia celów transformacji.

Łącznie 36% przedsiębiorstw widzi w procesie transformacji szanse dla swojej firmy. Największe szanse przedsiębiorcy upatrują w dostępie do funduszy unijnych (55%) oraz modernizacji firm (52%). Natomiast korzyści takie jak zwiększenie zysków (32%) czy ekspansja na nowe rynki (31%) są postrzegane jako mniej prawdopodobne. Może to sugerować, że firmy postrzegają transformację bardziej jako konieczność dostosowania się do nowych warunków niż jako rzeczywistą możliwość rozwoju.

Rysunek 37 Jakie szanse Państwa firma widzi w kontekście transformacji energetycznej?



Rysunek 38 Jakie szanse Państwa firma widzi w kontekście transformacji energetycznej? (Podregiony)



III. Priorytety transformacji energetycznej i działania firm

Wyniki badania pokazują, że wśród przedsiębiorstw działających w województwie śląskim istnieje szeroka świadomość znaczącej części priorytetów transformacji energetycznej. Za najważniejsze obszary uznawane są:

- poprawa jakości powietrza (86%),
- poprawa jakości wód (86%),
- wzmacnianie różnorodności biologicznej (81%),
- obniżenie energochłonności budynków (79%),
- zwiększenie poziomu recyklingu (79%),
- rozwój odnawialnych źródeł energii (75%).

Na refleksję zasługuje fakt, że niski odsetek przedsiębiorstw uznaje pilną potrzebę „odejścia od węgla” – jedynie 31% zapytanych uznaje dekarbonizację gospodarki regionu za priorytet. Stosunkowo niskie poziomy poparcia odnotowano także dla obniżenia emisyjności CO₂ w transporcie (42%) oraz obniżenia emisyjności przez największe sektory gospodarki (energetyka, przemysł, budownictwo, transport, rolnictwo i in.) (54%).

Analiza faktycznych działań podejmowanych przez firmy w kontekście wyzwań transformacji pokazuje, że ich realizacja nie jest powszechna. Na przykład działania w zakresie poprawy jakości powietrza podjęło 50% przedsiębiorstw. Relatywnie wysokie wskaźniki wdrażania widać w przypadku selektywnej zbiórki odpadów (75%), co może wynikać z uregulowania tego obszaru na poziomie prawnym.

Tabela 13 Które z poniższych wyzwań związanych z transformacją energetyczną woj. śląskiego powinno być realizowane w regionie jako priorytet? Czy Państwa przedsiębiorstwo realizowało działania odpowiadające na poniższe wyzwania?

NR	WYZWANIE	PRIORYTET	REALIZOWANO
1	Poprawa jakości powietrza poprzez likwidowanie zanieczyszczeń i smogu (w tym wymiana źródeł ogrzewania w domach na nisko-emisyjne lub ciepło systemowe)	86%	50%
2	Poprawa jakości wód poprzez lepsze gospodarowanie ściekami	86%	31%
3	Wzmacnianie różnorodności biologicznej (ograniczanie pestycydów, sadzenie zieleni)	81%	26%
4	Obniżenie energochłonności i emisyjności budynków	79%	56%
5	Zwiększenie poziomu selektywnej zbiórki i recyklingu odpadów	79%	75%
6	Transformacja społeczna – przygotowanie i dostosowanie społeczeństwa regionu do nowych warunków (wsparcie i informowanie, miejsca pracy, dostęp do energii dla gospodarstw domowych)	77%	22%
7	Zwiększenie poziomu wykorzystania energii z odnawialnych źródeł energii (OZE)	75%	47%
8	Obniżenie ogólnego zużycia energii oraz zapewnienie suwerenności energetycznej poprzez tworzenie energetyki rozproszonej	65%	34%
9	Stworzenie całościowego systemu zarządzania regionalnego w obszarze transformacji energetycznej (sieci współpracy, koordynacja działań, dokumenty strategiczne wraz z budżetem, harmonogramem i personelem zarządczym itp.)	57%	10%
10	Obniżenie emisji gazów cieplarnianych przez największe sektory gospodarki (energetyka, przemysł, budownictwo, transport, rolnictwo i in.)	54%	42%
11	Obniżenie emisyjności CO ₂ w transporcie poprzez zwiększenie udziału pojazdów bezemisyjnych / na paliwa alternatywne, w tym na energię elektryczną z OZE, zwiększenie udziału transportu kolejowego itp.	42%	28%
12	Dekarbonizacja gospodarki regionu – odejście od węgla	31%	30%

Tabela 14 Które z poniższych wyzwań związanych z transformacją energetyczną woj. śląskiego powinno być realizowane w regionie jako priorytet? (Podregiony)

NR	WYZWANIE - PRIORYTET DLA REGIONU	Podregion częstochowski	Pozostałe podregiony
1	Poprawa jakości powietrza poprzez likwidowanie zanieczyszczeń i smogu (w tym wymiana źródeł ogrzewania w domach na nisko-emisyjne lub ciepło systemowe)	80%	87%
2	Poprawa jakości wód poprzez lepsze gospodarowanie ściekami	82%	86%
3	Wzmacnianie różnorodności biologicznej (ograniczanie pestycydów, sadzenie zieleni)	78%	82%
4	Obniżenie energochłonności i emisyjności budynków	76%	80%
5	Zwiększenie poziomu selektywnej zbiórki i recyklingu odpadów	75%	79%
6	Transformacja społeczna – przygotowanie i dostosowanie społeczeństwa regionu do nowych warunków (wsparcie i informowanie, miejsca pracy, dostęp do energii dla gospodarstw domowych)	75%	77%
7	Zwiększenie poziomu wykorzystania energii z odnawialnych źródeł energii (OZE)	78%	75%
8	Obniżenie ogólnego zużycia energii oraz zapewnienie suwerenności energetycznej poprzez tworzenie energetyki rozproszonej	75%	64%
9	Stworzenie całościowego systemu zarządzania regionalnego w obszarze transformacji energetycznej (sieci współpracy, koordynacja działań, dokumenty strategiczne wraz z budżetem, harmonogramem i personelem zarządczym itp.)	51%	57%
10	Obniżenie emisji gazów cieplarnianych przez największe sektory gospodarki (energetyka, przemysł, budownictwo, transport, rolnictwo i in.)	41%	55%
11	Obniżenie emisyjności CO ₂ w transporcie poprzez zwiększenie udziału pojazdów bezemisyjnych / na paliwa alternatywne, w tym na energię elektryczną z OZE, zwiększenie udziału transportu kolejowego itp.	39%	43%
12	Dekarbonizacja gospodarki regionu – odejście od węgla	22%	32%

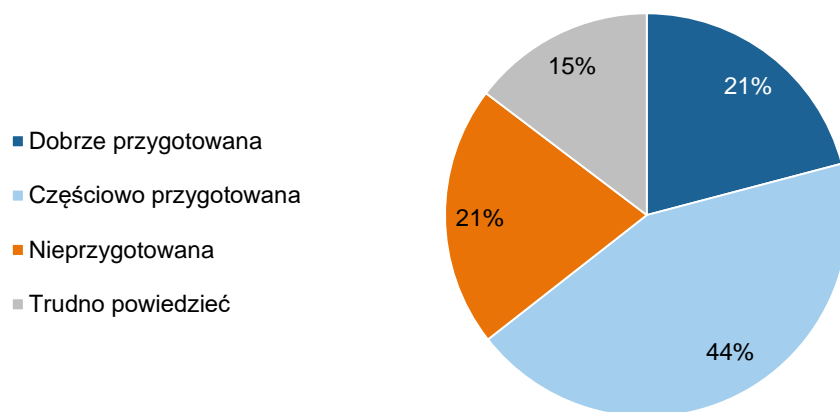
Tabela 15 Czy Państwa przedsiębiorstwo realizowało działania odpowiadające na poniższe wyzwania? (Podregiony)

NR	WYZWANIE - REALIZOWANE	Podregion częstochowski	Pozostałe podregiony
1	Poprawa jakości powietrza poprzez likwidowanie zanieczyszczeń i smogu (w tym wymiana źródeł ogrzewania w domach na nisko-emisyjne lub ciepło systemowe)	49%	50%
2	Poprawa jakości wód poprzez lepsze gospodarowanie ściekami	31%	30%
3	Wzmacnianie różnorodności biologicznej (ograniczanie pestycydów, sadzenie zieleni)	37%	24%
4	Obniżenie energochłonności i emisyjności budynków	71%	54%
5	Zwiększenie poziomu selektywnej zbiórki i recyklingu odpadów	76%	75%
6	Transformacja społeczna – przygotowanie i dostosowanie społeczeństwa regionu do nowych warunków (wsparcie i informowanie, miejsca pracy, dostęp do energii dla gospodarstw domowych)	24%	22%
7	Zwiększenie poziomu wykorzystania energii z odnawialnych źródeł energii (OZE)	49%	47%
8	Obniżenie ogólnego zużycia energii oraz zapewnienie suwerenności energetycznej poprzez tworzenie energetyki rozproszonej	43%	32%
9	Stworzenie całościowego systemu zarządzania regionalnego w obszarze transformacji energetycznej (sieci współpracy, koordynacja działań, dokumenty strategiczne wraz z budżetem, harmonogramem i personelem zarządczym itp.)	14%	9%
10	Obniżenie emisji gazów cieplarnianych przez największe sektory gospodarki (energetyka, przemysł, budownictwo, transport, rolnictwo i in.)	41%	42%
11	Obniżenie emisyjności CO ₂ w transporcie poprzez zwiększenie udziału pojazdów bezemisyjnych / na paliwa alternatywne, w tym na energię elektryczną z OZE, zwiększenie udziału transportu kolejowego itp.	22%	29%
12	Dekarbonizacja gospodarki regionu – odejście od węgla	25%	31%

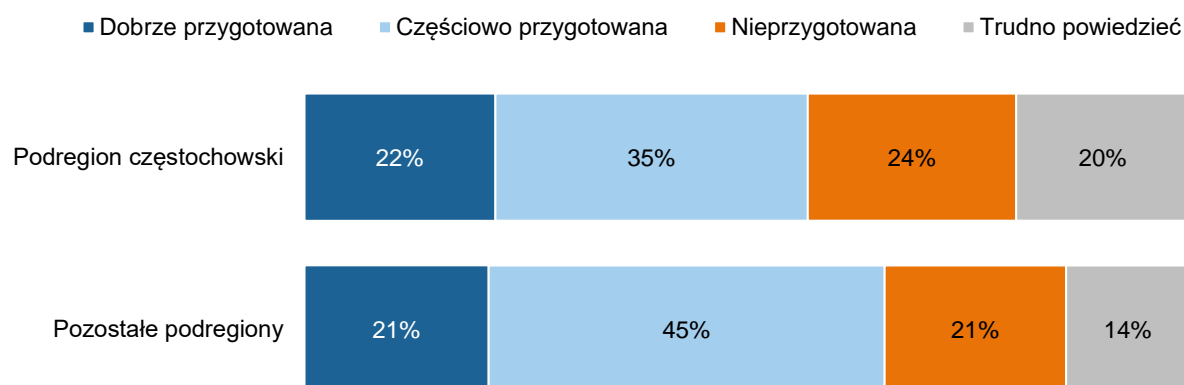
IV. Przygotowanie firm do odpowiedzi na wyzwania transformacji

Poziom przygotowania przedsiębiorstw do transformacji energetycznej województwa śląskiego jest zróżnicowany. Największa grupa (44%) deklaruje częściowe przygotowanie, co sugeruje, że firmy podejmują działania dostosowawcze, ale mogą nadal potrzebować wsparcia. Jedynie 21% przedsiębiorstw ocenia swoje przygotowanie jako dobre, podczas gdy taki sam odsetek (21%) przyznaje, że jest całkowicie nieprzygotowany. Znacząca część respondentów (15%) nie potrafi określić swojego poziomu gotowości.

Rysunek 39 Czy generalnie Pana/i firma jest przygotowana na zmiany związane z transformacją energetyczną województwa śląskiego?

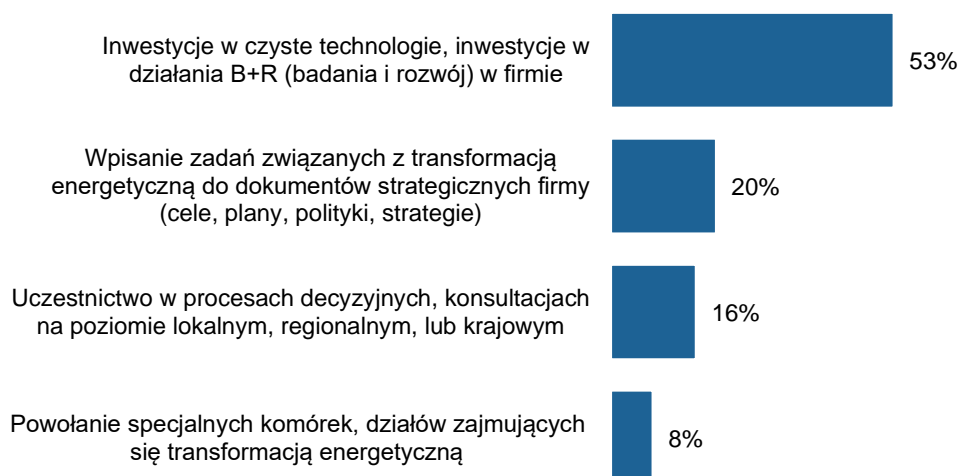


Rysunek 40 Czy generalnie Pana/i firma jest przygotowana na zmiany związane z transformacją energetyczną województwa śląskiego? (Podregiony)



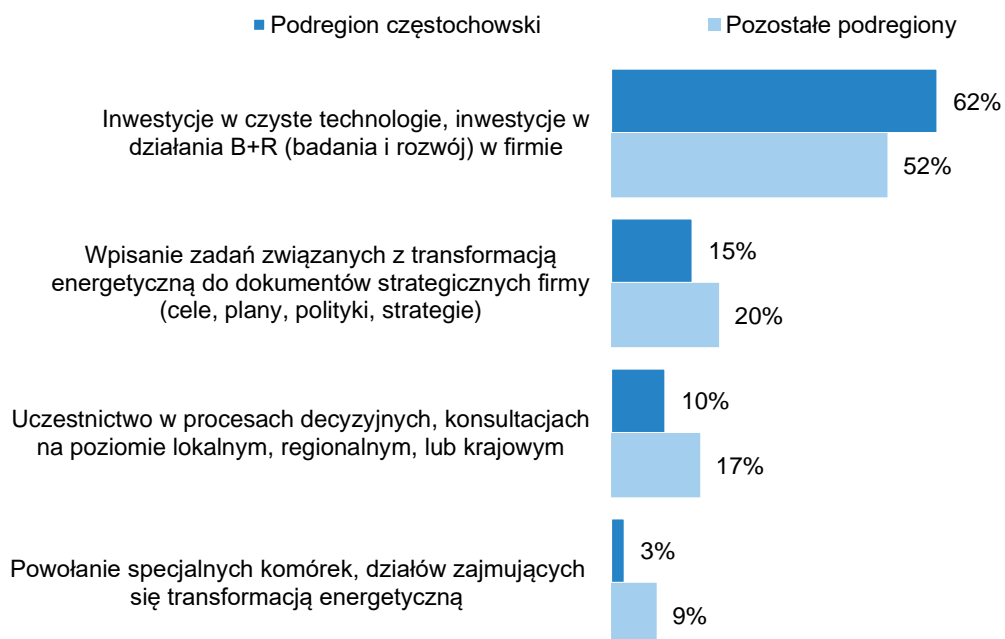
Najczęstszym działaniem podejmowanym przez przedsiębiorstwa w ramach przygotowań do transformacji energetycznej są inwestycje w czyste technologie oraz działania B+R. Znacznie rzadziej przedsiębiorstwa uwzględniają transformację energetyczną w swoich dokumentach strategicznych lub angażują się w procesy decyzyjne i konsultacje na różnych szczeblach. Niewielki odsetek firm zdecydował się na powołanie specjalnych komórek lub działów zajmujących się transformacją. Wyniki te sugerują, że większość działań koncentruje się na aspektach technologicznych, podczas gdy zmiany organizacyjne i strategiczne wciąż pozostają na dalszym planie.

Rysunek 41 Które działania związane z przygotowaniem się do zmian związanych z transformacją energetyczną Pana/i firma już podjęła / zrealizowała?



Odpowiadają firmy, które są przynajmniej częściowo przygotowane na transformację.

Rysunek 42 Które działania związane z przygotowaniem się do zmian związanych z transformacją energetyczną Pana/i firma już podjęła / zrealizowała? (Podregiony)

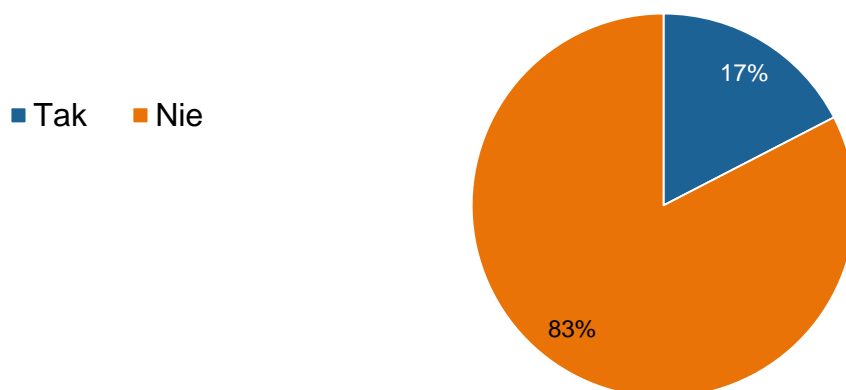


Odpowiadają firmy, które są przynajmniej częściowo przygotowane na transformację.

Zdecydowana większość badanych przedsiębiorstw (83%) nie jest członkiem żadnej sieci, zrzeszenia branżowego, klastra ani izby gospodarczej. Jedynie 17% firm deklaruje przynależność do tego typu organizacji. Niski poziom uczestnictwa w

strukturach zrzeszających przedsiębiorców może oznaczać brak współpracy między firmami w zakresie wymiany wiedzy i wspólnego przygotowania do wyzwań związanych z transformacją energetyczną. Może to również sugerować potrzebę intensyfikacji działań mających na celu zachęcenie firm do większego zaangażowania w organizacje branżowe, które mogą stanowić istotne wsparcie w procesie zmian.

Rysunek 43 Czy Pana/i firma jest członkiem sieci, zrzeszenia branżowego, klastra, izby gospodarczej?



6.3.2 Samorządy lokalne: gminy i powiaty z woj. śląskiego

I. Świadomość i postawy JST wobec transformacji energetycznej

W percepcji przedstawicieli jednostek samorządowych transformacja energetyczna jest przede wszystkim kojarzona z rozwojem odnawialnych źródeł energii (41%), przeciwdziałaniem zmianom klimatycznym (32%) oraz ochroną środowiska (29%). Wskazania te podkreślają silne powiązanie transformacji z ekologicznymi aspektami zmian w sektorze energetycznym.

Istotnym elementem transformacji jest także odchodzenie od energetyki węglowej – zarówno w gospodarstwach domowych, jak i w całej gospodarce (po 26%), oraz redukcja zanieczyszczeń (24%). Zdaniem 17% respondentów proces ten wiąże się z kosztami finansowymi np. związanymi z modernizacją infrastruktury.

Rysunek 44 Proszę wskazać co przede wszystkim kojarzy się Panu/Pani z transformacją energetyczną?



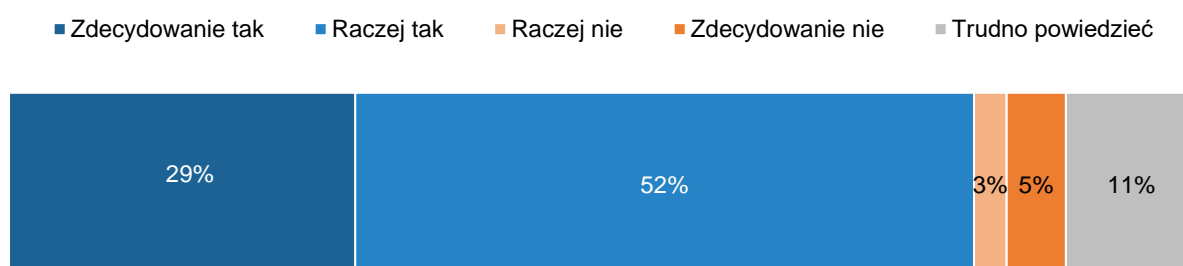
Mniej respondentów utożsamia transformację z aspektami społecznymi, takimi jak utrata miejsc pracy i konieczność przekwalifikowania pracowników sektora górniczego (9%) czy poprawa jakości życia mieszkańców (6%). Na inne skojarzenia wskazało 1% respondentów: zbyt duża i wymuszona ingerencja we wszystkie dziedziny życia i gospodarki.

Zdecydowana większość przedstawicieli JST (81%) popiera transformację energetyczną w województwie śląskim, z czego 29% opowiada się za nią zdecydowanie, a 52% raczej ją popiera. Przeciwnicy stanowią jedynie 8%

respondentów. Warto podkreślić, że wysoki odsetek odpowiedzi „raczej tak” może oznaczać akceptację dla kierunku zmian, ale wątpliwości w zakresie środków podejmowanych na rzecz osiągnięcia celów transformacji.

Wyniki te pokazują szczególną potrzebę skutecznej komunikacji i dostarczania samorządom rzetelnych informacji o skutkach oraz kierunkach transformacji energetycznej w regionie.

Rysunek 45 Czy Pana/Pani zdaniem transformacja energetyczna w woj. śląskim jest potrzebna?



II. Priorytety transformacji energetycznej i działania JST

Najważniejszym wyzwaniem, które jednostki samorządu terytorialnego (JST) wskazały jako priorytetowe, jest poprawa jakości powietrza poprzez likwidowanie zanieczyszczeń i smogu, w tym wymiana źródeł ogrzewania na niskoemisyjne lub ciepło systemowe. Aż 62% respondentów uznało to za kluczowy obszar działań, co podkreśla wagę problemu niskiej emisji i zanieczyszczenia powietrza w regionie.

Na kolejnych miejscach znalazły się: zwiększenie poziomu wykorzystania energii z odnawialnych źródeł (OZE) (44%), obniżenie emisji gazów cieplarnianych przez największe sektory gospodarki, takie jak energetyka, przemysł budowlany, transport i rolnictwo (41%), obniżenie energochłonności i emisyjności budynków (37%), obniżenie emisji CO₂ w transporcie poprzez rozwój niskoemisyjnych paliw i transportu kolejowego (31%).

Z kolei transformacja społeczna, obejmująca przygotowanie społeczeństwa do nowych warunków gospodarczych i energetycznych, została wskazana jako priorytet jedynie przez 29% JST, co pokazuje, że zdaniem samorządów pierwszeństwo mają kwestie infrastruktury przed budowaniem świadomości społecznej. Najmniej respondentów uznaje za priorytet działania związane z odejściem od węgla w gospodarce regionu (18%) oraz stworzeniem całościowego systemu zarządzania transformacją energetyczną na poziomie regionalnym (17%).

Samorzady wskazywały także, w ramach których wyzwań podejmują działania wdrażające. Najczęściej realizowane są działania z zakresu selektywnej zbiórki odpadów – realizuje je 70% badanych JST. Z kolei działania z zakresu poprawy jakości powietrza poprzez likwidację smogu i wymianę źródeł ciepła deklaruje 57% jednostek, poprawy jakości wód – 52% jednostek, a zwiększenie wykorzystania energii z OZE – 52% jednostek.

Tabela 16 Które z poniższych wyzwań związanych z transformacją energetyczną woj. śląskiego powinny być realizowane w regionie jako priorytet? Czy któreś z poniższych wyzwań jest realizowane przez Państwa jednostkę?

NR	WYZWANIE	PRIORYTET	REALIZOWANO
1	Poprawa jakości powietrza poprzez likwidowanie zanieczyszczeń i smogu (w tym wymiana źródeł ogrzewania w domach na nisko-emisyjne lub ciepło systemowe)	62%	57%
2	Zwiększenie poziomu wykorzystania energii z odnawialnych źródeł energii (OZE)	44%	52%
3	Obniżenie emisji gazów cieplarnianych przez największe sektory gospodarki (energetyka, przemysł, budownictwo, transport, rolnictwo i in.)	41%	11%
4	Obniżenie energochłonności i emisyjności budynków	37%	39%
5	Obniżenie emisyjności CO ₂ w transporcie poprzez zwiększenie udziału pojazdów bezemisyjnych / na paliwa alternatywne, w tym na energię	31%	22%
6	Zwiększenie poziomu selektywnej zbiórki i recyklingu odpadów	30%	70%
7	Poprawa jakości wód poprzez lepsze gospodarowanie ściekami	30%	52%
8	Transformacja społeczna – przygotowanie i dostosowanie społeczeństwa regionu do nowych warunków (wsparcie i informowanie, miejsca pracy, dostęp do energii dla gospodarstw domowych)	29%	16%
9	Obniżenie ogólnego zużycia energii oraz zapewnienie suwerenności energetycznej poprzez tworzenie energetyki rozproszonej	24%	14%
10	Wzmacnianie różnorodności biologicznej (ograniczanie pestycydów, sadzenie zieleni)	19%	37%
11	Dekarbonizacja gospodarki regionu – odejście od węgla	18%	10%
12	Stworzenie całościowego systemu zarządzania regionalnego w obszarze transformacji energetycznej (sieci współpracy, koordynacja działań, dokumenty strategiczne wraz z budżetem, harmonogramem i personelem zarządczym itp.)	17%	2%

Spośród katalogu potencjalnych działań samorzady najczęściej deklarują realizację działań informacyjnych (53%), a także dostosowanie infrastruktury do wymogów transformacji (41%) i konsultacje społeczne (31%). W około jednej trzeciej jednostek opracowano polityki dotyczące transformacji w dokumentach strategicznych (31%) oraz wdrażano programy edukacyjne (32%).

Rysunek 46 Czy jednostka podejmowała dotychczas następujące działania w związku z procesem transformacji energetycznej?



Co istotne, 14% jednostek nie podjęło dotychczas żadnych działań w obszarze transformacji, a 9% aktywnie dążyło do zachowania dotychczasowego modelu energetycznego poprzez działania lobbingowe. Wyniki te wskazują, że choć transformacja energetyczna jest już obecna w polityce samorządowej, jej realizacja w zbyt małym stopniu obejmuje konkretne wsparcie dla mieszkańców i przedsiębiorców.

Tabela 17. Czy jednostka podejmowała dotychczas następujące działania w związku z procesem transformacji energetycznej? (Podregiony)

	PODREGION							
	PODREGION BIELSKI	PODREGION BYTOMSKI	PODREGION CZĘSTOCHOWSKI	PODREGION GLIWICKI	PODREGION KATOWICKI	PODREGION RYBNICKI	PODREGION SOSNOWIECKI	PODREGION TYSKI
Konsultacje społeczne	21%	40%	22%	43%	40%	40%	25%	40%
Programy i działania edukacyjne	36%	27%	22%	57%	20%	35%	31%	33%
Działania informacyjne	71%	53%	37%	71%	40%	50%	50%	53%
Inwestycje w celu dostosowania posiadanej infrastruktury do transformacji energetycznej	29%	27%	41%	86%	20%	50%	38%	53%
Określenie polityki w związku z transformacją energetyczną w dokumentach strategicznych	32%	33%	22%	57%	40%	35%	31%	20%
Lobbing, aby zachować status quo – czyli zatrzymać politykę klimatyczną UE i transformację energetyczną w woj. śląskim	7%	7%	7%	29%	0%	5%	13%	13%
Wynajęcie firmy doradczej do wsparcia zarządzania procesem transformacji energetycznej na terenie jednostki	21%	13%	7%	29%	0%	0%	13%	20%
Szkolenia dla pracowników jednostki	18%	13%	26%	43%	20%	25%	25%	27%

	PODREGION							
	PODREGION BIELSKI	PODREGION BYTOMSKI	PODREGION CZĘSTOCHOWSKI	PODREGION GLIWICKI	PODREGION KATOWICKI	PODREGION RYBNICKI	PODREGION SOSNOWIECKI	PODREGION TYSKI
Wsparcie doradcze dla mieszkańców i przedsiębiorstw z terenu jednostki	29%	13%	11%	29%	20%	25%	44%	20%
Wsparcie finansowe dla mieszkańców i przedsiębiorstw z terenu jednostki	32%	27%	4%	43%	20%	30%	38%	0%
Wspieranie tworzenia spółdzielni energetycznych lub klastrów	18%	13%	30%	29%	20%	25%	13%	13%
Wsparcie dla inicjatyw proekologicznych	32%	13%	22%	43%	40%	25%	31%	20%
Inne	4%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Nie podejmowaliśmy żadnych działań	7%	20%	15%	0%	20%	15%	13%	20%

Większość badanych jednostek samorządu terytorialnego w województwie śląskim (66%) korzystała już z funduszy unijnych na cele związane z transformacją energetyczną. Jednocześnie 21% JST deklaruje, że dopiero planuje ubiegać się o takie środki, natomiast 13% nie korzystało z dostępnego finansowania.

Rysunek 47 Czy Państwa jednostka korzystała z funduszy unijnych na cele związane z transformacją energetyczną?

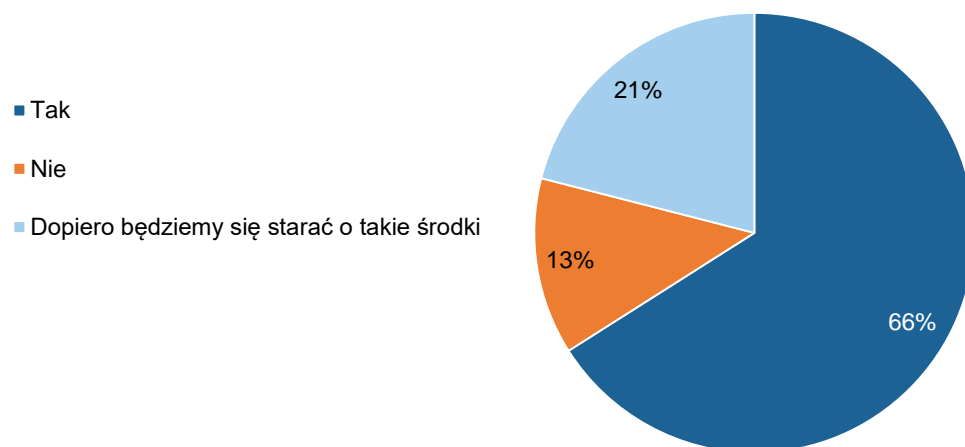


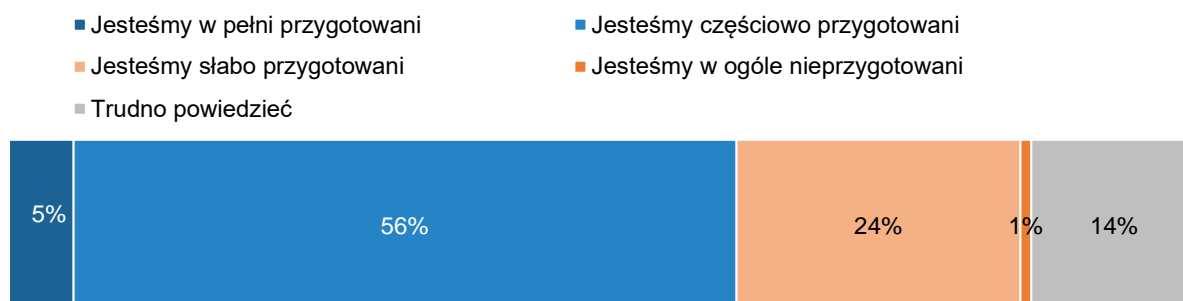
Tabela 18. Czy Państwa jednostka korzystała z funduszy unijnych na cele związane z transformacją energetyczną? (Podregiony)

	PODREGION							
	PODREGION BIELSKI	PODREGION BYTOMSKI	PODREGION CZĘSTOCHOWSKI	PODREGION GLIWICKI	PODREGION KATOWICKI	PODREGION RYBNICKI	PODREGION SOSNOWIECKI	PODREGION TYSKI
Tak	64%	73%	56%	86%	20%	75%	81%	60%
Nie	14%	13%	15%	0%	20%	10%	19%	7%
Dopiero będziemy się starać o takie środki	21%	13%	30%	14%	60%	15%	0%	33%

III. Przygotowanie JST do transformacji energetycznej

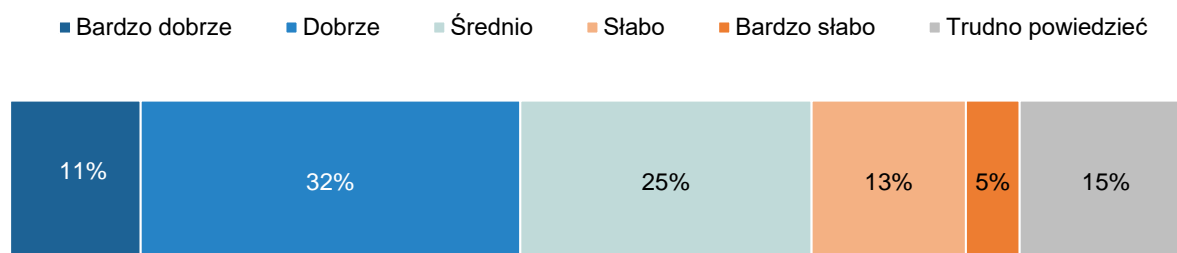
Większość jednostek samorządu terytorialnego (JST) w województwie śląskim ocenia swój poziom przygotowania do transformacji energetycznej jako częściowy – taką deklarację złożyło 56% respondentów. Jednak tylko 5% JST potwierdza pełne przygotowanie do procesu. **Aż 25% badanych wskazuje, że ich jednostka nie jest gotowa na transformację**, co może stanowić wyzwanie dla skutecznego wdrażania działań w regionie.

Rysunek 48 Jak oceniają Państwo poziom przygotowania Państwa jednostki do procesu transformacji energetycznej?



Samocena kompetencji jednostek samorządu terytorialnego (JST) w zakresie transformacji energetycznej wskazuje na zróżnicowany poziom przygotowania: 43% respondentów ocenia kompetencje swoich jednostek pozytywnie, ale 42% badanych wskazuje średni lub niski poziom kompetencji. Dodatkowo 15% ankietowanych nie potrafiło jednoznacznie określić poziomu kompetencji w swojej jednostce, co może wskazywać na brak wewnętrznych analiz w tym zakresie.

Rysunek 49 A jak oceniają Państwo kompetencje jednostki w obszarze transformacji energetycznej?

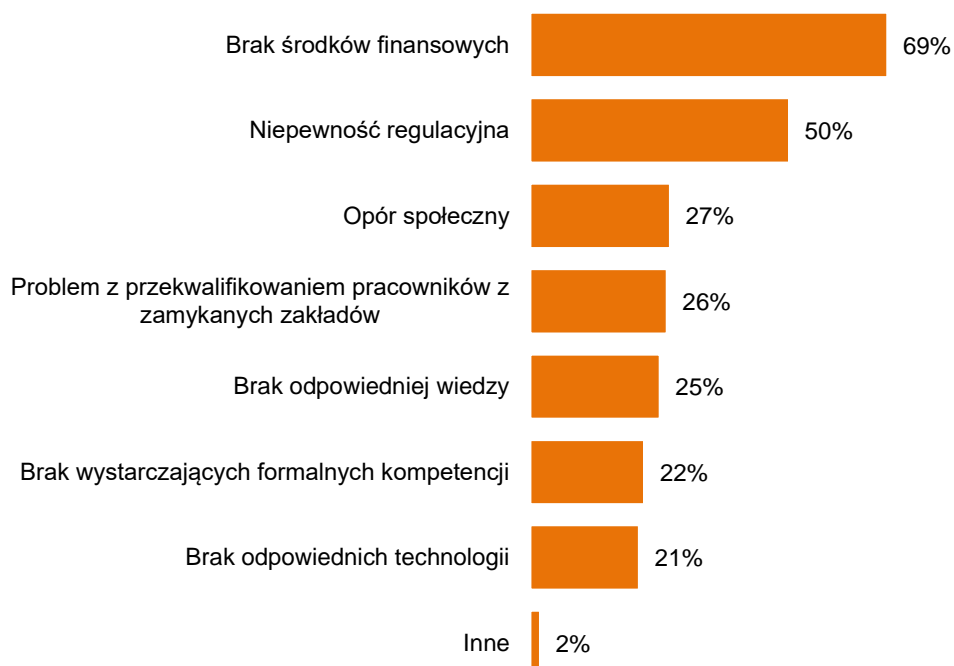


Największym wyzwaniem związanym z transformacją energetyczną dla jednostek samorządu terytorialnego w województwie śląskim jest brak środków finansowych, na co wskazuje aż 69% respondentów. Ograniczone zasoby budżetowe stanowią kluczową barierę dla realizacji inwestycji i działań dostosowawczych. Drugim istotnym problemem jest niepewność regulacyjna (50%), co sugeruje, że zmieniające się przepisy oraz brak stabilnych ram prawnych utrudniają długoterminowe planowanie działań transformacyjnych.

Brak wystarczających kompetencji formalnych (22%) oraz opór społeczny (27%) również utrudniają wdrażanie zmian, co może wynikać z braku akceptacji dla transformacji wśród mieszkańców i lokalnych interesariuszy. Stosunkowo rzadziej wskazywanym, choć nadal istotnym problemem, jest brak odpowiednich technologii (21%).

Wyniki te jednoznacznie wskazują, że proces transformacji wymaga nie tylko stabilnego finansowania, ale także jasnych regulacji prawnych, rozwoju kompetencji oraz działań edukacyjnych, mających na celu zwiększenie akceptacji społecznej dla zmian.

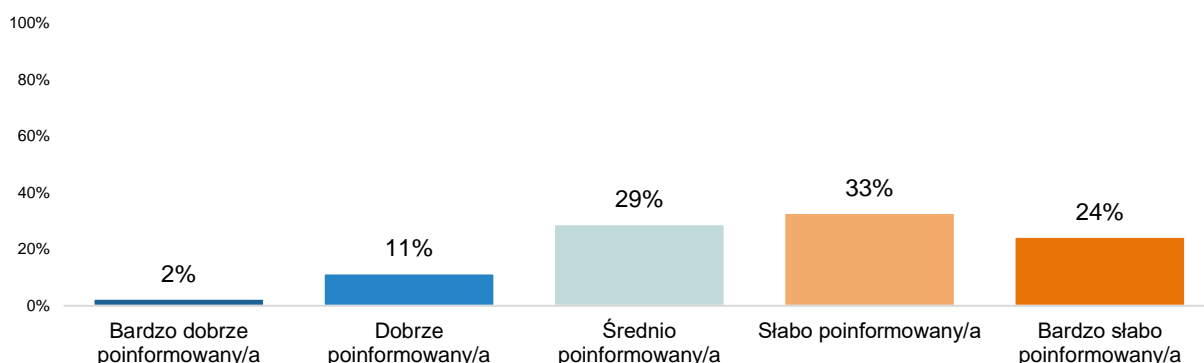
Rysunek 50 Jakie są największe wyzwania jednostki związane z transformacją energetyczną?



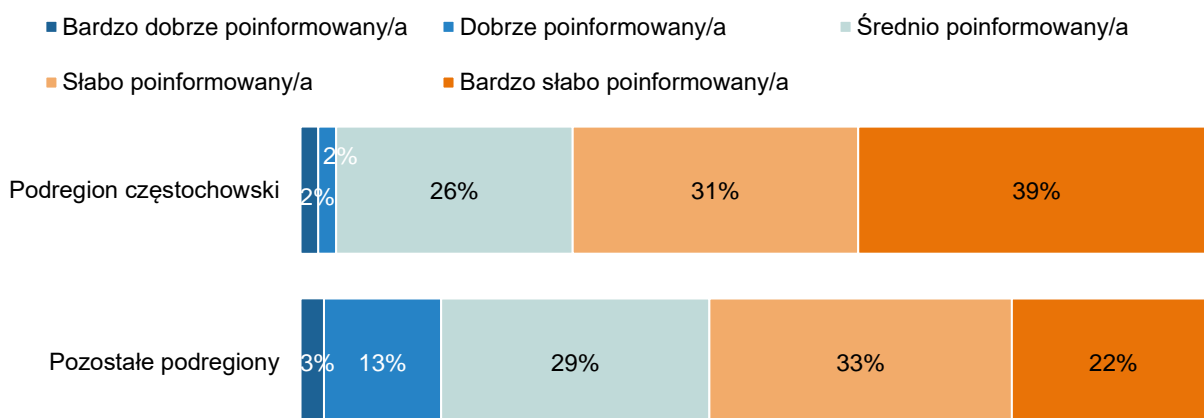
6.4 Komunikacja na temat transformacji energetycznej

Wszystkie etapy badania wskazują na ogromne deficyty w zakresie komunikacji transformacji energetycznej w regionie. Badanie wśród przedsiębiorców z branż dotkniętych procesem transformacji pokazało, że poziom informowania przedsiębiorców o planach transformacji energetycznej województwa śląskiego jest niski. Aż 57% badanych ocenia swoją wiedzę na ten temat jako „słabą” lub „bardzo słabą”, co wskazuje na istotne deficyty komunikacyjne. Jedynie 13% respondentów deklaruje, że jest dobrze lub bardzo dobrze poinformowanych.

Rysunek 51 Na ile jest Pan/Pani poinformowany/a na temat planów dotyczących transformacji energetycznej województwa śląskiego?



Rysunek 52 Na ile jest Pan/Pani poinformowany/a na temat planów dotyczących transformacji energetycznej województwa śląskiego? (Podregiony)



Aktualnie głównym źródłem informacji na temat transformacji energetycznej województwa śląskiego **dla przedsiębiorców** są media ogólnopolskie – korzysta z nich aż 82% respondentów. Znacznie mniejszy odsetek (40%) czerpie wiedzę z mediów lokalnych. Szczególnie niski udział informacji przekazywanych przez samorządy (20%) i instytucje otoczenia biznesu (23%) może wskazywać na potrzebę wzmocnienia lokalnych mechanizmów komunikowania.

Rysunek 53 Z jakich źródeł czerpie Pan/Pani informacje na temat transformacji energetycznej województwa śląskiego?

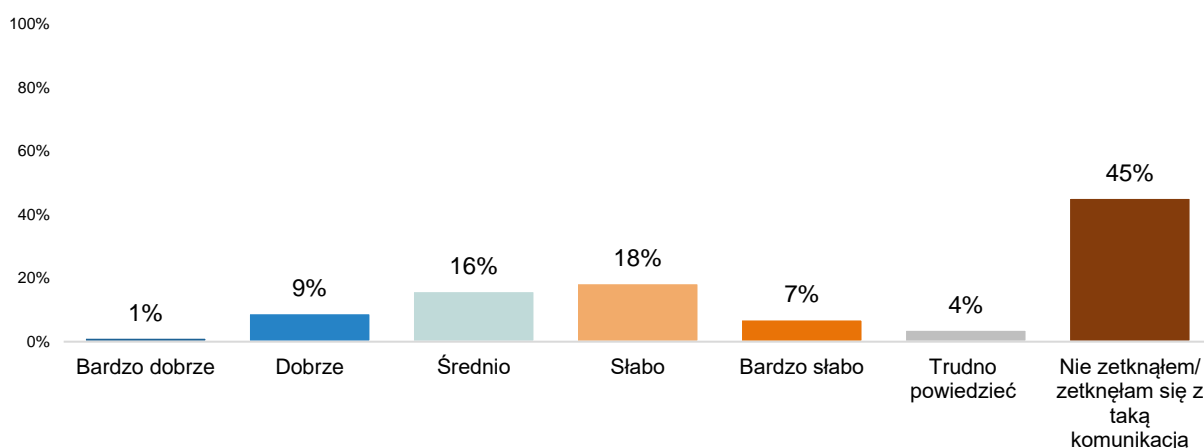


Rysunek 54 Z jakich źródeł czerpie Pan/Pani informacje na temat transformacji energetycznej województwa śląskiego? (Podregiony)

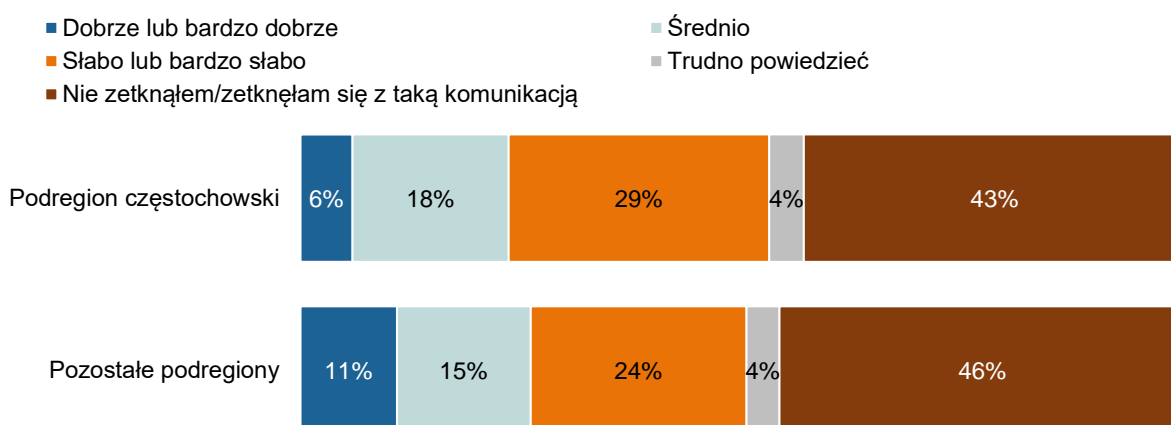


Aż 45% badanych przedsiębiorców deklaruje, że w ogóle nie zetknęło się z komunikacją ze strony władz samorządowych na temat transformacji energetycznej, a kolejne 25% ocenia tą komunikację negatywnie. Wyniki te sugerują konieczność intensyfikacji działań informacyjnych i konsultacyjnych. Brak skutecznej komunikacji może bowiem prowadzić do niepewności i oporu wobec planowanych zmian.

Rysunek 55 Jak ocenia Pan/Pani komunikację ze strony władz samorządowych lokalnych i regionalnych na temat transformacji energetycznej?



Rysunek 56 Jak ocenia Pan/Pani komunikację ze strony władz samorządowych lokalnych i regionalnych na temat transformacji energetycznej? (Podregiony)



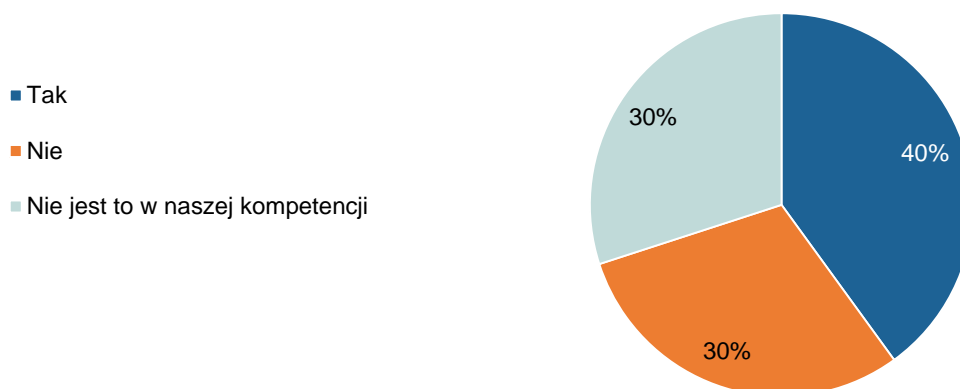
Postulaty wzmocnienia dialogu i komunikacji wybrzmiewają bardzo mocno wśród badanych przedsiębiorstw: 69% oczekuje od samorządu województwa śląskiego intensyfikacji konsultacji i dialogu z przedsiębiorstwami, a **68% wskazuje na potrzebę**

kompleksowych działań informacyjnych dotyczących transformacji energetycznej w regionie.

Warto podkreślić, że zaobserwowano rozdźwięk między oczekiwaniami przedsiębiorstw oraz działaniami samorządów.

Tylko 40% jednostek samorządowych deklaruje, że informuje przedsiębiorców ze swojego terenu o przebiegu procesu transformacji energetycznej. Blisko jedna trzecia (30%) nie prowadzi takich działań. Kolejne 30% uważa, że nie jest to w ich kompetencjach.

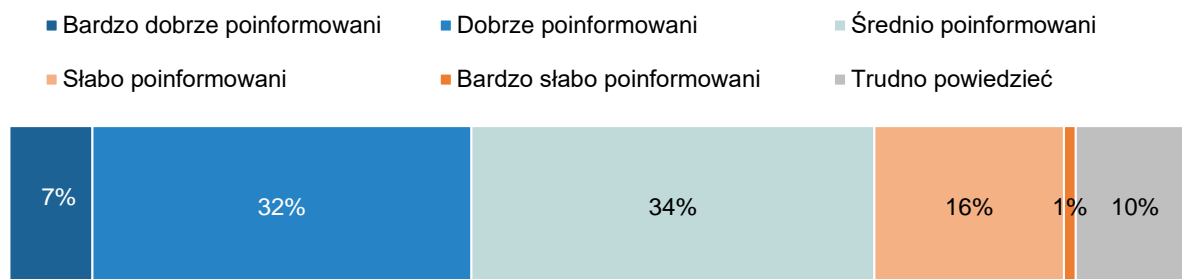
Rysunek 57 Czy jednostka informuje przedsiębiorców ze swojego terenu o przebiegu procesu transformacji energetycznej?



Powodem niewystarczających działań informacyjnych ze strony samorządów lokalnych może być brak wiedzy na temat transformacji energetycznej wewnątrz JST.

Blisko 40% przedstawicieli samorządów deklaruje, że są dobrze lub bardzo dobrze poinformowani na temat planów dotyczących transformacji energetycznej (łącznie 39%). Jednocześnie aż 34% ocenia swój poziom wiedzy jako średni, a 17% wskazuje na słabe lub bardzo słabe poinformowanie.

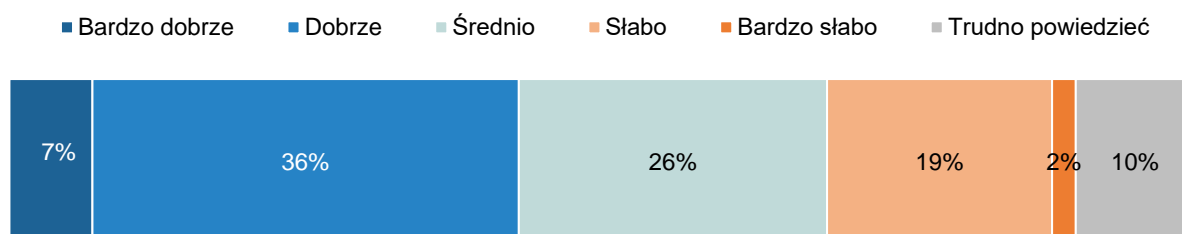
Rysunek 58 Jak Pan/Pani ocenia stopień poinformowania Państwa jednostki w zakresie planów dotyczących transformacji energetycznej województwa śląskiego?



Najważniejszym źródłem informacji na temat transformacji energetycznej województwa śląskiego dla jednostek samorządu terytorialnego jest Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego – to źródło wskazało aż 87% badanych JST. Istotną rolę odgrywają również strony internetowe administracji unijnej oraz informacje przekazywane przez władze krajowe, takie jak rząd i ministerstwa (po 51%).

Jednak oceny komunikacji władz regionalnych z jednostkami samorządu terytorialnego w zakresie transformacji energetycznej są podzielone. Pozytywnie – jako „dobrą” lub „bardzo dobrą” – ocenia ją łącznie 43% respondentów. Z kolei 21% ankietowanych wskazuje na problemy w komunikacji, określając ją jako „słabą” (19%) lub „bardzo słabą” (2%).

Rysunek 59 Jak oceniają Państwo komunikację ze strony władz regionalnych na temat transformacji energetycznej kierowaną do JST?

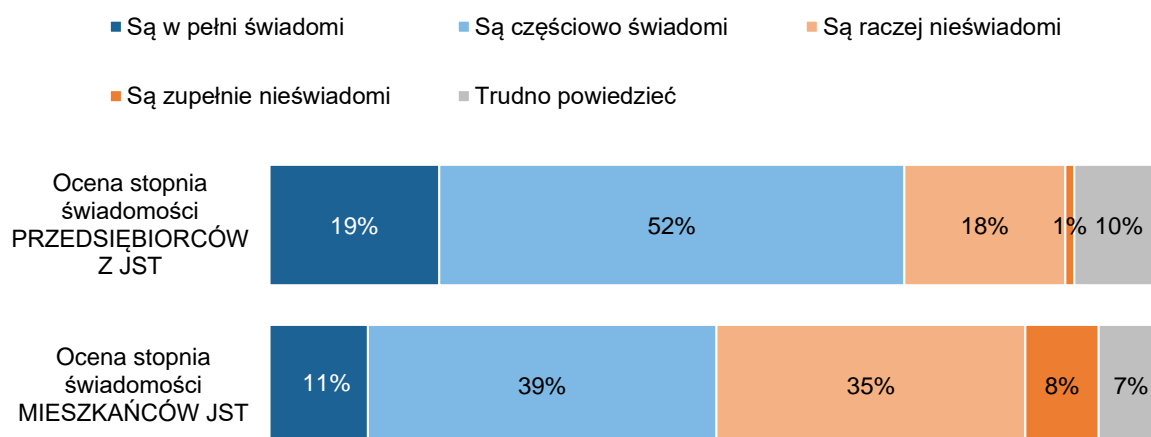


Badani samorządowcy deklarują, że na terenie ich jednostki przedsiębiorcy są lepiej poinformowani o transformacji energetycznej niż mieszkańcy. Jednak w obu przypadkach istnieje potrzeba intensyfikacji działań, które pomogłyby zwiększyć

świadomość społeczną oraz przygotować lokalne społeczności i gospodarkę na nadchodzące zmiany.

Zdaniem przedstawicieli samorządów 71% firm z ich terenu ma przynajmniej częściową świadomość na temat transformacji energetycznej. W przypadku mieszkańców danej gminy czy powiatu – jest to 50%. Znaczący odsetek JST, 43%, postrzega swoich mieszkańców jako raczej lub całkowicie nieświadomych procesu transformacji.

Rysunek 60 Jak oceniają Państwo stopień świadomości mieszkańców Państwa jednostki na temat transformacji energetycznej?



Przedsiębiorcy i pracownicy zebrani podczas panelu obywatelskiego wskazali na ogromny deficyt informacji o transformacji. Mieszkańcy województwa deklarują, że chcą znać szczegóły dotyczące przyszłości regionu, ale jednocześnie mają poczucie braku dostępu do rzetelnych informacji.

Bieżący przekaz medialny często jest jednostronny i ogólnikowy. Ekspozowany jest głównie aspekt ekologiczny, co przez część respondentów określane jest jako „straszenie” i „wywoływanie poczucia winy”.

- „Niech przestaną nas straszyć, że wszyscy spłonimy.” (pracownicy zagrożonych branż)

Innym problemem jest przedstawianie transformacji w sposób skrajny – albo jako całkowicie pozytywnej (głównie dla środowiska), albo jako jednoznacznie negatywnej (szkodliwej dla gospodarki). Według uczestników procesu badawczego tego typu narracja, często polityczna, nie wnosi nic konstruktywnego.

- *„Największy problem to brak zbalansowanych informacji. W mediach dominują skrajne stanowiska.” (przedsiębiorcy z branż korzystających na transformacji)*

Mimo różnic interesów badani zgodnie uznali transformację za konieczną. Towarzyszą jej jednak ambiwalentne emocje – nadzieja na rozwój regionu przeplata się z lękiem, niepewnością i brakiem zaufania do decydentów. **Głównym źródłem negatywnych emocji jest brak informacji o planie i harmonogramie zmian. To właśnie ten brak informacji, brak „mapy drogowej” transformacji, stanowi główne źródło lęku i zagubienia mieszkańców.** Sytuację pogarsza niestabilność geopolityczna, zwiększająca poczucie niepewności. Niewłaściwe zarządzanie tą niepewnością może utrudnić skuteczne i płynne przeprowadzenie transformacji.

Preferowane działania komunikacyjne

W trakcie warsztatów i dyskusji panelu obywatelskiego konsensualnie wypracowano trzy główne, najbardziej oczekiwane kierunki działań komunikacyjnych:

1. **Jasna wizja przyszłości** – należy precyzyjnie komunikować docelowy model transformacji, uwzględniając korzyści i koszty.
2. **Transparentny harmonogram** – mieszkańcy potrzebują wiedzieć, jakie działania i w jakiej kolejności zostaną podjęte.
3. **Wsparcie dla społeczności** – należy jasno określić, jakie wsparcie otrzymają mieszkańcy i przedsiębiorcy oraz jakie koszty poniosą samodzielnie.

Dla uczestników panelu obywatelskiego istotnym elementem transformacji klimatycznej była też kwestia edukacji na rzecz ochrony środowiska oraz pozytywnego wpływu transformacji energetycznej na zdrowie mieszkańców. Według panelistów to zagadnienie powinno być szczególnym obszarem odpowiedzialności władzy publicznej z tym, iż edukacja powinna **w sposób obiektywny pokazywać proces**. Jej odbiorcami powinni być wszyscy uczestnicy procesu, zarówno beneficjenci, jak i osoby

ponoszące większe koszty: dzieci, młodzież, pracownicy, przedsiębiorcy, rolnicy, urzędnicy, a także przedstawiciele władz.

Skuteczna strategia komunikacyjna powinna bazować na lokalnych przykładach sukcesu. Wyniki badania wskazują, iż nadawcą przekazu powinien być Ślązak: związany z regionem, mówiący ze śląskim akcentem. Nie może to być jednak polityk ani urzędnik, ale ktoś mający doświadczenie praktyczne, związany z gospodarką województwa śląskiego. Ważne jest – szczególnie dla rodowitych Ślązaków, by przekaz nadawany był przez osoby silnie związane z regionem. Wskazane przez panelistów kanały komunikacji to telewizja, radio, biuletyny, reklama outdoorowa, Internet i media społecznościowe.

Badania fokusowe (FGI) przeprowadzone z ekspertami (przedstawiciele samorządów, przedsiębiorców, organizacji branżowych i świata nauki) współbrzmiały z wnioskami z panelu obywatelskiego. **Eksperci podkreślają, że najskuteczniejszym sposobem promowania transformacji energetycznej w województwie jest prezentowanie osiągniętych sukcesów.** Pokazywanie efektów, udanych inwestycji i praktycznych przykładów stanowi konkretny i przekonujący argument. Przykłady pozytywnych działań budują wizerunek sukcesu i zachęcają do ich naśladowania.

- *„Kanałami dobrych praktyk, czyli pokazywać, że to działa”.*
- *„Elementem tego dialogu powinno być pokazywanie udanych przykładów dobrych praktyk. Że to dało efekt”.*

Kluczowi aktorzy komunikacji

Lokalni liderzy i autorytety, wiarygodne dla społeczności, powinni odgrywać kluczową rolę w procesie komunikacji transformacji energetycznej. Przekaz musi być autentyczny, uwzględniający zarówno szanse, jak i potencjalne zagrożenia. Istotne jest odpowiadanie na obawy społeczne, np. dotyczące energochłonności pomp ciepła czy wzrostu zużycia energii. Eksperti zwrócili również uwagę na język komunikacji:

- *„Wykorzystanie lokalnych autorytetów. Ludzi, którzy mają posłuch. Tylko muszą być do tego sami przekonani, że chcą być tymi ambasadorami tej transformacji, muszą być do tego przygotowani komunikacyjnie”.*

- „Prosty język, niespecjalistyczny”.

Formy komunikacji i partycypacji społecznej

Otwarty dialog i partycypacja społeczna to kluczowe elementy skutecznej komunikacji transformacji energetycznej. Jednym z kluczowych narzędzi komunikacji są panele obywatelskie. Eksperti zgodnie uznają, że spotkania i dyskusje z różnymi grupami społecznymi mogą skutkować lepszym wykorzystaniem potencjału mieszkańców.

- „Budujemy sobie jakiś konsensus, wyrabiamy sobie zdanie, bo opinie są czasami rozbieżne, ale są pewne rzeczy, które nas łączą, między innymi to terytorium i jakieś oczekiwania”.
- „Takie panele powinny organizować instytucje rządowe, samorządowe, no i lokalne, gdzie szukamy tych konkretnych rozwiązań, jak lepiej gospodarować odpadami itp”.

Konieczność lepszej promocji działań

Eksperti wskazali na potrzebę skuteczniejszej promocji działań edukacyjnych i informacyjnych dotyczących transformacji energetycznej.

- „Mnie tutaj brakuje mocno w przypadku tych edukacyjno-informacyjnych działań, to jest promocja tych działań, które są realizowane. Pani Profesor wspomniała o Śląskim Festiwalu Nauki. (...) były i takie wydarzenia, że przychodziło na nie dwie, trzy osoby, albo nikt. My się staramy, przygotowujemy coś, a potem okazuje się, że mieszkańcy o tym nie wiedzą”.
- „Wydarzenie, które robiliśmy w ramach Dnia Informacji Europejskiego Miasta Nauki, to było punkt konsultacji społecznych, który była umowa między Uniwersytetem a Galerią Silesia na udostępnienie przestrzeni i nie było żadnych informacji nigdzie, ani Uniwersytety tego nie promowały, ani Europejskie Miasto Nauki, ani Galeria”.

Analiza danych na temat świadomości aktorów transformacji pokazała, które wyzwania procesu transformacji powinny być szczególnie wyjaśniane i komunikowane przedsiębiorcom regionu, aby rozwiewać ich obawy i tym samym niwelować negatywne nastawienie do proekologicznych zmian.

Na potrzeby analiz zdefiniowano dwie grupy: zwolenników transformacji energetycznej (firmy, które udzieliły odpowiedzi twierdzącej na pytanie: *Czy Pana/i zdaniem transformacja energetyczna w woj. śląskim jest potrzebna?*), oraz przeciwników transformacji energetycznej (firmy, które udzieliły odpowiedzi przeczącej na to pytanie).

Analiza stosunku badanych do poszczególnych wyzwań związanych z transformacją energetyczną pokazała, że nie wszystkie wyzwania są w równym stopniu popierane wśród zwolenników i przeciwników transformacji. Najniższe poparcie zarówno wśród zwolenników jak i przeciwników transformacji energetycznej obserwujemy wobec wyzwania dekarbonizacji gospodarki regionu (brak uznania za priorytet dla regionu wśród 95% przeciwników i 50% zwolenników) oraz obniżenia emisyjności w transporcie (brak uznania za priorytet dla regionu wśród 85% przeciwników i 44% zwolenników).

A. Najślabsze poparcie wśród przeciwników transformacji dotyczy takich wyzwań jak:

- Dekarbonizacja gospodarki regionu – odejście od węgla
- Obniżenie emisyjności CO₂ w transporcie poprzez zwiększenie udziału pojazdów bezemisyjnych / na paliwa alternatywne (...)
- Obniżenie emisji gazów cieplarnianych przez największe sektory gospodarki (energetyka, przemysł, budownictwo, transport, rolnictwo i in.)

B. Największe poparcie wśród przeciwników transformacji dotyczy wyzwań:

- Zwiększenie poziomu selektywnej zbiórki i recyklingu odpadów
- Poprawa jakości powietrza poprzez likwidowanie zanieczyszczeń i smogu (w tym wymiana źródeł ogrzewania w domach (...))
- Poprawa jakości wód poprzez lepsze gospodarowanie ściekami
- Wzmacnianie różnorodności biologicznej (ograniczanie pestycydów, zieleń)

C. Zdania wśród przeciwników są podzielone dla takich wyzwań jak:

- Zwiększenie poziomu wykorzystania energii z odnawialnych źródeł energii (OZE)
- Transformacja społeczna – przygotowanie i dostosowanie społeczeństwa regionu do nowych warunków

Tabela 19 Priorytety dla regionu vs stopień poparcia dla transformacji

ABCD... Różnice istotne statystycznie. Litera przy liczbie wskazuje, od której kategorii dana komórka różni się w sposób istotny.

		Czy Pana/i zdaniem transformacja energetyczna w woj. śląskim jest potrzebna?		
		Zwolennicy	Przeciwnicy	Trudno powiedzieć
		(A)	(B)	(C)
Priorytet dla regionu: Obniżenie emisji gazów cieplarnianych przez największe sektory gospodarki (energetyka, przemysł, budownictwo, transport, rolnictwo i in.)	Tak	64,6% B C	15,5%	32,0%
	Nie	28,9%	77,6% A C	48,0% A
	Nie wiem	6,5%	6,9%	20,0% A
Priorytet dla regionu: Dekarbonizacja gospodarki regionu – odejście od węgla	Tak	39,5% B C	3,4%	14,0%
	Nie	50,3%	94,8% A C	78,0% A
	Nie wiem	10,2%	1,7%	8,0%
Priorytet dla regionu: Zwiększenie poziomu selektywnej zbiórki i recyklingu odpadów	Tak	81,6% B	65,5%	76,0%
	Nie	17,0%	25,9%	12,0%
	Nie wiem	1,4%	8,6% A	12,0% A
Priorytet dla regionu: Obniżenie emisyjności CO2 w transporcie poprzez zwiększenie udziału pojazdów bezemisyjnych / na paliwa alternatywne, w tym na energię elektryczną z OZE, zwiększenie udziału transportu kolejowego itp.	Tak	48,6% B	6,9%	46,0% B
	Nie	43,9%	84,5% A C	44,0%
	Nie wiem	7,5%	8,6%	10,0%
Priorytet dla regionu: Poprawa jakości powietrza poprzez likwidowanie zanieczyszczeń i smogu (w tym wymiana źródeł ogrzewania w domach na nisko-emisyjne lub ciepło systemowe)	Tak	90,8% B C	69,0%	78,0%
	Nie	6,5%	20,7% A	14,0%
	Nie wiem	2,7%	10,3% A	8,0%

Priorytet dla regionu: Poprawa jakości wód poprzez lepsze gospodarowanie ściekami	Tak	86,7%	81,0%	84,0%
	Nie	8,2%	13,8%	12,0%
	Nie wiem	5,1%	5,2%	4,0%
Priorytet dla regionu: Wzmacnianie różnorodności biologicznej (ograniczanie pestycydów, sadzenie zieleni)	Tak	83,0%	72,4%	82,0%
	Nie	12,9%	24,1%	14,0%
	Nie wiem	4,1%	3,4%	4,0%
Priorytet dla regionu: Zwiększenie poziomu wykorzystania energii z odnawialnych źródeł energii (OZE)	Tak	83,7% B C	48,3%	58,0%
	Nie	12,2%	43,1% A	28,0% A
	Nie wiem	4,1%	8,6%	14,0% A
Priorytet dla regionu: Obniżenie ogólnego zużycia energii oraz zapewnienie suwerenności energetycznej poprzez tworzenie energetyki rozproszonej	Tak	71,1% B C	46,6%	52,0%
	Nie	13,6%	36,2% A	22,0%
	Nie wiem	15,3%	17,2%	26,0%
Priorytet dla regionu: Obniżenie energochłonności i emisyjności budynków	Tak	84,0% B	62,1%	72,0%
	Nie	12,2%	36,2% A	22,0%
	Nie wiem	3,7%	1,7%	6,0%
Priorytet dla regionu: Transformacja społeczna – przygotowanie i dostosowanie społeczeństwa regionu do nowych warunków (wsparcie i informowanie, miejsca pracy, dostęp do energii dla gospodarstw domowych)	Tak	84,7% B C	48,3%	66,0%
	Nie	10,9%	39,7% A	26,0% A
	Nie wiem	4,4%	12,1%	8,0%
Priorytet dla regionu: Stworzenie całościowego systemu zarządzania regionalnego w obszarze transformacji energetycznej (sieci współpracy, koordynacja działań, dokumenty strategiczne wraz z budżetem, harmonogramem i personelem zarządczym itp.)	Tak	63,3% B C	34,5%	42,0%
	Nie	22,4%	53,4% A	34,0%
	Nie wiem	14,3%	12,1%	24,0%

W powyższej tabeli kolorem pomarańczowym oznaczono wysokie odsetki odpowiedzi „nie” – czyli kwestie, które trzeba szczególnie wyjaśniać w komunikacji. Kolorem zielonym oznaczono kwestie, które generalnie są popierane przez wszystkich, a kolorem żółtym wyzwania, co do których zdania przeciwników są podzielone.

Budując przekazy informacyjne dla mieszkańców i przedsiębiorców należy uwzględnić kwestie, które budzą powszechne poparcie jak poprawa jakości powietrza, ale także kwestie kontrowersyjne, najbardziej niepopularne jak odejście od węgla.

Rola samorządu województwa

Koordinacja działań informacyjno-promocyjnych powinna spoczywać na samorządzie województwa, który zarządza całym procesem transformacji w regionie. Ze względu na skalę działań warto rozważyć zatrudnienie profesjonalnej firmy do kompleksowej koordynacji działań informacyjnych.

7 Rekomendacje dla samorządu regionalnego

Tabela 20 Tabela rekomendacji

LP	Zidentyfikowany problem	Aktorzy transformacji			Rekomendacje działań	Działania szczegółowe (jeśli dotyczy)	Instytucja wiodąca
		samorząd lokalny	przedsiębiorcy	mieszkańcy			
1	Brak pełnego /właściwego rozumienia procesu transformacji energetycznej (pojmowanie wąskie i szerokie).	Ważne	Ważne szczególnie dla przedsiębiorstw małych poniżej 50 mln zł przychodów	Ważne	Ujednoczenie pojęć z obszaru transformacji energetycznej w komunikacji i zarządzaniu procesem.	Komunikacja czym jest sprawiedliwa transformacja, jakie są źródła procesu, czyli zmiana klimatu i jakich obszarów dotyczy proces.	Urząd Marszałkowski
2	Brak pogłębionych strategii lub wizji rozwoju firm, które uwzględniałyby proces transformacji energetycznej.	Nie dotyczy	Ważne szczególnie dla przedsiębiorstw małych poniżej 50 mln zł przychodów	Nie dotyczy	Wsparcie przedsiębiorstw w zależności od PKD w przygotowywaniu strategii lub wizji rozwoju.	Przygotowanie przewodników w podziale na PKD dla kluczowych sekcji, najbardziej zagrożonych procesem transformacji, które wspomagałyby przygotowywanie dokumentów takich jak strategię i wizję; przygotowanie dobrych praktyk w tym zakresie; rozwój projektów i instytucji nastawionych na doradztwo dla przedsiębiorstw (np. Fundusz Górnośląski S.A.).	Urząd Marszałkowski/ Fundusz Górnośląski S.A.

						W tym obszarze działania Urzędu Marszałkowskiego jako instytucji o wysokim poziomie wiarygodności społecznej są istotne dla przedsiębiorców. Zasada im większa firma tym mniejsze wsparcie działań doradczych oraz wprowadzenie limitów grantów.	
3	Nieposiadanie wystarczającego dostępu do informacji przez interesariuszy takich jak: samorządy lokalne, przedsiębiorcy i mieszkańcy.	Średnio ważne	Ważne szczególnie dla przedsiębiorstw małych poniżej 50 mln przychodów	Średnio ważne	Przetwarzanie informacji w wiedzę rozsyłaną do przedsiębiorstw w województwie śląskim w zakresie: nowych regulacji, technologii zeroemisyjnych, możliwości wsparcia.	Powołanie nowej jednostki w strukturze Urzędu Marszałkowskiego lub przypisanie nowego zadania do już istniejącej jednostki organizacyjnej, której zadaniem będzie przekazywanie wiedzy. Wśród rekomendowanych kanałów komunikacji: dedykowana podstrona internetowa, biuletyny dla samorządów lokalnych, przedsiębiorców oraz do mieszkańców.	Urząd Marszałkowski

						Wykorzystywanie mediów społecznościowych.	
4	<p>Postrzeganie JST i szerzej władzy publicznej przez przedsiębiorców jako dystrybutorów mechanizmów wsparcia, a nie jako partnerów w procesie. Powoduje to pasywność działania firm w kontekście procesu i warunkowanie działań wsparciem.</p>	Ważne	Ważne	Ważne	<p>Poszukiwanie możliwości uzyskania efektów synergii między przedsiębiorstwami i JST w procesie transformacji energetycznej. Zmiana sposobu postrzegania władzy publicznej, a tym samym aktywizacja przedsiębiorców.</p>	<p>Komunikowanie wzajemnych ról i wzmacnianie aktywności firm; zachęcanie do tworzenia samorządów gospodarczych i wzmacnianie już istniejących; rozwój dialogu i konsultacji planów i działań Urzędu Marszałkowskiego; afirmacja przedsiębiorców podejmujących działania transformacyjne bez wsparcia.</p>	Urząd Marszałkowski
5	<p>Transformacja budzi wiele negatywnych emocji, takich jak: niepewność, lęk, bezradność, frustracja, brak zaufania do</p>	Ważne	Ważne	Ważne	<p>Komunikowanie docelowego modelu transformacji, czyli stanu docelowego z uwzględnieniem rzetelnego i szczegółowego przedstawienia korzyści i</p>	<p>Zwiększanie pewności w zakresie sprawiedliwej transformacji energetycznej i polityki klimatycznej poprzez rozwój działań komunikacyjnych w oparciu o wiedzę.</p>	Urząd Marszałkowski

<p>decydentów, obawa przed niesprawiedliwym lub nieudolnym przebiegiem procesu. Źródłem negatywnych emocji jest odczuwany bardzo silnie brak informacji na temat kompletnego planu zawierającego całość działań transformacyjnych i harmonogramu zmian. To właśnie ten brak informacji, o „mapie drogowej” transformacji, stanowi główne źródło lęku i zagubienia wśród przedsiębiorców i mieszkańców. Niewłaściwe zarządzanie</p>				<p>kosztów. Nie w każdym obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej jest to możliwe, a więc pokazywanie scenariuszy, zmiennych i etapów realizacji procesu transformacji energetycznej.</p>	<p>Przeciwdziałanie fałszywym informacjom i manipulacjom w szczególności w mediach społecznościowych. Udział niezależnych ekspertów w działaniach komunikacyjnych. Przedstawianie w komunikacji pozytywnych efektów działań już realizowanych . Promowanie zagranicznych przykładów transformacji energetycznej zarówno tej udanej i tej w oparciu o case study: samorządów lokalnych, przedsiębiorców i pracowników.</p>	
--	--	--	--	---	---	--

	zjawiskiem niepewności będzie powodować utrudnienie dla władzy publicznej w przeprowadzeniu procesu sprawiedliwej transformacji energetycznej i polityki klimatycznej.						
6	Czynnikiem wzmacniającym emocje jest międzynarodowa sytuacja geopolityczna, która potęguje niepewność.	Ważne	Ważne	Ważne	W komunikacji należy wskazywać na skuteczność władzy publicznej, dobrą organizację, elastyczność działania oraz silne państwo odporne na zagrożenia militarne i hybrydowe	Wprowadzenie w całość komunikacji elementów budujących percepcję skuteczności działania, silnego, transparentnego i dobrze zarządzanego państwa odpornego na zagrożenia militarne i hybrydowe.	Urząd Marszałkowski (w zakresie adresowania problemu do rządu i polityków)
7	Zbyt mała aktywność samorządów w zakresie edukacji ekologicznej, a	Ważne	Ważne	Ważne	Biorąc pod uwagę emocjonalne podejście do procesu transformacji energetycznej i ochrony	Wprowadzenie konkursów dla młodzieży na wszystkich poziomach kształcenia, których celem byłoby pokazanie	Urząd Marszałkowski

	właściwie klimatycznej.				<p>klimatu oraz deklaracje blisko 1/5 samorządów podjęcia działań lobbujących zmierzających do zahamowania procesu i powszechne odczuwanie, iż mieszkańcy są straszeni zmianą klimatu, konieczna jest intensyfikacja edukacji w zakresie zmian klimatu na wszystkich poziomach kształcenia. Negowanie faktów naukowo udowodnionych stanowi duży problem w rozumieniu procesu i konieczności jego przeprowadzenia.</p>	<p>efektów zmian klimatu w najbliższym otoczeniu oraz przygotowanie materiałów w ww. zakresie dla nauczycieli, którzy będą mogli je wykorzystywać podczas lekcji. Wspieranie inicjatyw lokalnych takich jak program edukacji klimatycznej „Klimatyczne Katowice” i multiplikowanie go w innych miastach.</p>	
8	Obawa, że fundusze przeznaczone na transformację zostaną źle rozlokowane, że skorzystają duże	Ważne	Ważne	Ważne	<p>Wzmocnienie transparentności i procesu informowania o stosowanych procedurach. Udzielanie wsparcia dla przedsiębiorstw poniżej 50</p>	<p>Zmiana komunikacji podejmowanych aktywności (uwzględniająca transparentność i łatwy dostęp do informacji).</p>	Urząd Marszałkowski

	firmy z obcym kapitałem, a tracą polscy przedsiębiorcy oraz zwykli ludzie.				mln przychodów w przygotowywaniu wniosków poprzez webinaria i inne formy komunikacji i wsparcia.	Powołanie niezależnych członków rad nadzorczych w instytucjach finansujących (np. Fundusz Górnośląski S.A.). Dokonywanie corocznych audytów i publikacja ich wyników. Pokazywanie efektów realizowanych działań poprzez filmy, wywiady z pracodawcami i pracownikami umieszczanymi na stronie Urzędu Marszałkowskiego oraz w kanałach komunikacyjnych w mediach społecznościowych.	
9	Uproszczenie procedur otrzymywania i rozliczenia wsparcia finansowego dla przedsiębiorców.	Nie dotyczy	Ważne	Nie dotyczy	Wypracowanie z interesariuszami lepszych rozwiązań w zakresie mechanizmów wsparcia.	Proponowane działania polegają na rozpoczęciu procesu, którego celem jest uproszczenie procedur otrzymania i rozliczenia wsparcia finansowego dla przedsiębiorców. Szczegółowym sposobem	Urząd Marszałkowski

						działania jest przeprowadzenie warsztatów roboczych, zastosowanie case study i innych technik, czyli konkretna praca z przedsiębiorcami na podstawie konkretnych dokumentów. Zebrane efekty prac powinny stanowić spójny raport/studium rekomendujący podjęcie konkretnych działań w konkretnych dokumentach i procedurach. Instytucją moderującą powinien być podmiot zewnętrzny niereprezentujący Urzędu Marszałkowskiego ani przedsiębiorców.	
10	Rozwój innowacyjności.	Ważne	Ważne	Ważne	Wspieranie inkubatorów przedsiębiorczości w oparciu o współpracę z uczelniami wyższymi w regionie.	Powołanie funduszu wspierającego start up i promującego technologie zeroemisyjne.	Urząd Marszałkowski

11	Pomoc w przebranżowieniu się pracowników kopalń oraz zapewnienie im pracy.	Ważne	Ważne	Ważne	Kontynuowanie działań powiatowych urzędów pracy.	<p>Szkolenia i doradztwo zawodowe prowadzone jeszcze na terenie pierwotnego zakładu pracy. Dodatki dla pracodawców zatrudniających byłych górników.</p> <p>Dostosowanie systemu szkolnictwa do rynku pracy powstającego w wyniku sprawiedliwej transformacji.</p> <p>Prowadzone działania muszą być poprzedzone dogłębną diagnozą w zakresie tego obszaru problemowego.</p> <p>W związku z dużą zmiennością gospodarki i rynku pracy należy zachować dużą elastyczność działań i szybkie narzędzia monitorowania efektów, aby dostosowywać politykę w tym zakresie do zachodzących zmian.</p>	Wojewódzki Urząd Pracy
----	--	-------	-------	-------	--	---	------------------------

12	Aktualizacja strategii rozwoju województwa.	Ważne	Ważne	Ważne	Wzmacnianie partycypacji przy tworzeniu strategii rozwoju województwa oraz adekwatności dokumentu do realnych warunków w coraz bardziej niepewnej sytuacji społeczno-gospodarczej oraz geopolitycznej.	Opracowanie mechanizmów partycypacji włączających różnorodne grupy społeczne oraz tworzenie scenariuszy rozwoju odpowiadających na różnorodne warianty rozwoju społeczno-gospodarczego oraz sytuacji geopolitycznej. Wykorzystanie strategii w działaniach komunikacyjnych i informacyjnych w tym w realizacji rekomendacji nr 2.	Urząd Marszałkowski
13	Rozwój współpracy między Urzędem Marszałkowskim a samorządami gmin i powiatów. Gminy częściej współpracują przy projektach i przedsięwzięciach w ramach instytucji typu ZIT, RIT związek	Ważne	Nie dotyczy	Nie dotyczy	Powołanie forum dialogu wyłącznie z samorządami; wsparcie samorządów lokalnych w wiedzy nt. transformacji energetycznej. W szczególności wsparcie samorządów lokalnych w tworzeniu spółdzielni energetycznych.	Analiza obszarów współpracy i synergii; poprawa zarządzania i funkcjonalności przepływu wiedzy między podmiotami.	Urząd Marszałkowski

	gmin i powiatów, czy metropolia.						
14	Zbyt ogólny poziom dyskusji w ramach zespołów doradczych oraz brak odpowiedniego zaangażowania i aktywności członków.	Nie dotyczy	Średnio ważne	Średnio ważne	Wzmocnienie kompetencji Urzędu Marszałkowskiego w zakresie komunikacji sprawiedliwej transformacji energetycznej i polityki klimatycznej. Zwiększenie wykorzystania potencjału Rady Dialogu Społecznego w obszarze strategicznego zarządzania rozwojem regionu. Powołanie ciała doradczego w obszarze gospodarki.	Szkolenia, doradztwo, cykliczne badanie opinii publicznej w zakresie sprawiedliwej transformacji energetycznej i polityki klimatycznej. Określenie roli ciał doradczych, które powinny być narzędziem komunikacji i dialogu. Od ciał doradczych należy oddzielić zespół ekspertów, który działa wewnątrz organizacji. Jego zadaniem powinno być opracowanie strategii oraz wsparcie organizacji w procesie zamieniania informacji w wiedzę.	Urząd Marszałkowski
15	Dialog z mieszkańcami	Ważne	Nie dotyczy	Ważne	Rekomendujemy, aby język komunikacji był wyważony, pragmatyczny i konkretny.	1. Komunikowanie tradycyjnymi środkami jak prasa, lokalne, radio lub	Urząd Marszałkowski

					<p>Należy unikać emocjonalnych komunikatów, szczególnie w rodzaju straszenia czy wywoływania poczucia winy.</p> <p>Zdecydowanie należy w przekazie abstrahować od wszelkich uwikłań i konotacji politycznych.</p>	<p>telewizja, ale również w internecie i social mediach.</p> <p>2. Wykorzystywanie funkcjonujących ciał doradczych do:</p> <ul style="list-style-type: none"> - promowania prowadzonych działań i inicjatyw związanych z polityką energetyczno-klimatyczną przy okazji inicjatyw lokalnych i regionalnych; - organizowania posiedzeń wyjazdowych, w terenie, korzystając z infrastruktury partnerów. Będzie to z jednej strony promocja działań organu doradczego w regionie, ale również możliwość zapoznania się z praktyką działalności wizytowanych podmiotów, jak również możliwość integracji i aktywizacji samych członków rady; - udziału członków ciała 	
--	--	--	--	--	---	---	--

						<p>doradczego w wydarzeniach naukowych, sympozjach i forach gospodarczych w regionie np. z odczytem, prezentacją dokonań rady;</p> <ul style="list-style-type: none"> - organizowania inicjatyw dla szkół; - współpracy z podmiotami zagranicznymi, wizyty studyjne dla liderów społeczności lokalnych, - wykorzystywanie niezależnych obiektywnych ekspertów w procesie dialogu i komunikacji, - realizacja rekomendacji nr 3 i wykorzystanie wiedzy w dialogu z mieszkańcami. 	
--	--	--	--	--	--	---	--

8 Aneks

Zawartość aneksu znajduje się w oddzielnym dokumencie.

8.1 Szczegółowa metodologia

8.2 Wykaz materiałów źródłowych

8.3 Źródła do analizy eksperckiej aktów prawnych

8.4 Wykaz zidentyfikowanych wyzwań wraz z dopasowaniem aktorów oraz okresów realizacji